

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

C m $\frac{21}{6}$ 42

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

000140730

Digitized by Google

PO

GE

ES

ES

UR

TE

POLITICA
CONTRACTA
GENERALIS,
NOTIS ILLUSTRATA.

SEU

*De Singulorum ante imperia instituta,
Et Summarum potestatum institutis
imperiiis, cum inter se, tum in
subjectos,*

JURE AC POTESTATE,
Temperatà ex præceptis naturalibus,
& gentium conventionibus,

TRACTATUS

Brevis & succinctus. Authore

ADRIANO HOUTUYN, Jcto.

*Ad calcem Errores Hobbesiani
indicantur.*

HAGÆ-COMITIS.
Apud GERARDUM RAMMAZINUM.
M. DC. LXXXI.

PRÆMONITIO

A D

L E C T O R E M.

POLITICÆ nomen operi inscripti, quod Civitatem spectet, & juris ad Civitatem pertinentis regulas contineat. Statum vides initio pacis primævum. Confusionis deinde & belli, ex vitio humano: Sub utroque jura singulorum, posita statim naturæ lege, quæ recta ratio est, damnatâ sententiâ quæ jus omne ex potentia, appetitu, utilitate determi-

A 2

nat

a §. I. *usq.*
II. nat *a*: ibi jus ab lege discernas *b*,
b d. §. I. Tandem restitutum pacis statum
per imperia instituta *c*: ibi jura
c §. II. *usque* 19. Majestatum, & quæ potestas Prin-
cipum: Sub qua periodo accurate
velim juris significationem ab im-
perii, & ejus habendi modo, & im-
perium absolutum à summo, &
d §. 28. pleno distinguas *d*: Imperium ad
94. n. 7. actiones externas coarctes, & le-
e §. 33. *et alibi.* ge divina in partem contrariam
non definitas *e*. Judicium publi-
f §. 34. cum à privato discrimines, & eo
69. n. 8. quod rectum ipsius Dei sit judi-
§. 70. 87. cio, & ipso judicandi jure *f*: Re-
93. n. 6. ligionem internam ab externa, &
publicam a privata discerne *g*: Jus
g §. 63. *64. et* Ecclesiæ naturale, & concessivum
passim. privatum a concessivo publico, &
h §. 65. inde effectus publicos a privatis di-
n. 9. *cir. pr.* stinguere *h*. Post Imperium officium
n. 10. 11. subditorum in obedientia cer-
§. 68. n. 3. nis *i*: Ibi cave non-obedientiam
sin. n. 5. fin. cum
§. 69. n. 10
§. 71. n. 3.
et alibi.

cum actu resist^{entia} confundas; inde non-obedire licitum, obedire illicitum, resistere illicitum, coactio tamen licita *k*. Sequuntur exceptiones quæ potestatem limitant, ex naturæ & divina lege, & ^{k §. 70. n. 17. 19. §. 88. §. 93. n. 1. 2. 6. seqq.} *l*: Ibi nota, plus quandoque in lege positiva atque naturali esse *m*, ne sub illa quod non liceat, sub hac non licere putes: A conditionibus tacitis expressas distingui *n*: Et a jure regni fundamentali leges regni fundamentales *o*: In conditionibus & jure non translato populum personam habere *p*. His visis quid debilitet Majestatem vides *q*. Quomodo in imperante imperium desinat *r*. Quomodo Civitas intereat. Reliqua quæ Politicam hanc lecturus in ipso quasi limine ac introitu accuratius velim observes, ex Introdu-

ctione discas. Sic prælibatis iis quæ omnes ubique per totam viam scopulos removent, tutior in ipsam Politicam ingredieris, ac progredieris. Quid in ea præstiti videbis, iudicium feres. Si non ingratus labor fuerit, Politicam promitto specialem, quæ translatio seu applicatio erit generalis, eodem ordine, totidemque numeris distincta, ad Hollandiæ particularem, ab ipsis reipublicæ deducta primordiis, vel ipso Gentis initio plura ante secula, ex Historiis, & monumentis antiquis, Illustrissimorum imprimis & Magna Potentium **ORDINUM** resolutionibus, placitis, diligenter & accurate contractam. Hac interim frui. Si quid humani in ea admissum, ignosce. & **VALE.**

IN-

INTRODUCTIO
I N
P O L I T I C A M
G E N E R A L E M

De *Naturæ & Juris* signifi-
cationibus.

S U M M A R I A.

Significat *natura* statum pacis omni-
bus, & institutis imperiis priorem. 2.
Sub *natura lege*, qui pacis primo, dein-
ceps belli fuit. Vel perfectissimus ante
lapsum, vel depravata ratione minus perfectus post
lapsum. 3. Idemque quod *lex naturalis*. 4. Saltem
quod recte rationi non repugnat. 5. Quandoque
æqualitatem personarum, rerum, actionum, que
facultas dicitur. 6. Quandoque affectus, etiam vi-
tiosos. 7. Nonnunquam usum & functionem par-
tium corporis humani, & cujuscunque individui na-
turalis. 8. Quandoque & hominem. 9. Nonnun-
quam discipline opponitur. 10. Et ei quod in-
dustriam requirit. 11. Et epe indiget alterius. 12.
Nonnunquam pro moribus & consuetudine accipi-
tur. 13. Quandoque pro Deo ponitur. 14. Etiam

INTRODUCTIO.

pro toto universi ordine. 15. *Contra naturam quod sit ex oppositis colligitur.*

§. 2. *Jus Obligativum est seu Præceptivum. 2. Quod naturale, & divinum, & gentium universale seu omnium commune. 3. Est & Permissivum seu concessivum. 4. Idem naturale & divinum, & gentium universale seu commune. 5. Hinc juris Naturalis, & Divini species, præceptivum, & permissivum. 6. Ex utraque specie jus positivum, idque divinum & humanum. 7. Hoc civile unius gentis. 8. Vel plurium gentium citra obligationem. 9. Vel ex communi obligatione. 10. Et hoc imperativum, vel interveniens.*

§. 3. *Aliter jus LEX est, & FACULTAS faciendi ex potentia, voluntate, appetitu, ante legem. 2. Posita lege facultas habendi & faciendi JUSTE, sub qua imperii jus venit, & omne quod in rem, & in personam dicitur; qua justitia expleticis sunt. 3. JUSTUM regulas habet Naturales, unde jus naturale. 4. Divinas, unde jus divinum. 5. Humanas, unde jus humanum. 6. Idque inter gentes ex consensu, unde jus gentium. 7. Vel non interveniente consensu, quod plurium gentium distributivum. 8. Vel in Civitate, unde jus proprie civile venit. 9. Quod extra has est leges, Libertas dicitur, & electio, & ipsum jus. Inde facultas secundum leges, & extra leges. 10. Voluntarii seu positivi a naturali distinctio. 11. Quod secundum leges, etiam Æquitas dicitur, & ipsa jus. 12. Quamquam & æquum à jure differat. 13. Dicitur & improprie jus quod impune sit, rectius*

I N T R O D U C T I O .

rectius licitum. 14. Et jure fieri cum agentem jus ipsum excusat. 15. Et jus quod injustum non est. 16. Quandoque & profecto. 17. Et justum pro solenni. 18. Potissimum autem pro **LEG E**, & **F A C U L T A T E** seu jure non impedito accipitur.

§. 4. Virtus legum vetare, jubere est. 2. Quæ nota a consilio differt. 3. Divinarum & naturalium immutabiliter. 4. Quid lex naturalis. 5. Circa Dei cultum. 6. Circa hominum officia inter se. 7. Ea cujusque privati judicio æstimatur. 8. Non aliarum, vel plurium, vel moratorum gentium. 9. Ejus virtus obligativa in natura statu singulos, qua ratione pradios, qua Deo subjectos, qua homines, unde jus naturale hominum. 10. Et principes & gentes. 11. Unde jus principum, gentium, & inter gentes dictum. 12. Juris hujus regula. 13. Jus naturale quatenus Civitatem spectet. 14. Jus proprie Gentium non dicitur, nisi quatenus aliquid a naturali diversum habet. 15. Observantia ejus ex pacti fide inter omnes, vel moratiores, taciti quam expressi magis, & n. 18. 16. Unde quod cum hac & illa gente expresse convenit non jus gentium statim. 17. Nec quod apud plures servatur extra obligationem communem. 18. Sed quod ex obligatione communi per longi temporis usum. 19. Est fere in bello & pace omne: ejus causa metus, & indigentia. 20. Jus publicum dicitur. 21. Quod & legi civili suo sensu accommodatur. 22. Juris autem questio a prudentia distinguenda, & factio, & juris exercendi modo.

INTRODUCTIO.

Placuit nempe Politicam per *Natura* & *Juris* significationes introducere, cum fallere sæpius ex voces, vel suspensum tenere lectoris iudicium possint; ad intelligentiam tamen principiorum politicorum ut nihil æque necessariæ. Utraque significationes habet diversas. Significat enim *Natura* *statum* hominis naturalem, pactis omnibus, & institutis imperiis priorem, sub natura lege, qui (a) pacis primo ex præcepto Dei naturali, deinceps belli (b) ex vitio humano fuit: neque enim status datur ante vel extra naturæ legem (c). idem status ante instituta imperia perfectissimus ante lapsum, minus perfectus depravata ratione post lapsum, quem utrumque discutiendum Theologis relinquemus. Sæpe idem significat quod *lex* naturalis, cum præcipiente vel vetante naturâ fieri dicuntur, quæ fieri vel non fieri per legem naturalem debent: lex autem cum necessitatem imponat immutabilem, præcepta per eam vel vetita, necessaria & necessitatis moralis & naturalis appellamus. Cui proxima significatio, si in concursu legum naturalium eam *qua fortior* est, vel è duobus pluribusve positis, *quod melius*, minusve malum sequamur, cum & hæc per naturam & ex rectæ

a §. 3. n. 1.

b §. 8. 9.
10.

c §. 1.

INTRODUCTIO. §. I.

4. *rectæ rationis dictamine facere dicimur. Sic & naturâ fieri, si actus rectæ rationi saltem non repugnent; in quibus cum libertas sit aliqua, vel naturalis vel moralis, permittens* (d) *lex dici cæpit, & permittente jure fieri, cuius contrarium eodem non exigitur. Unde licitum, quia medium inter justum & injustum facit, eo quod sit non injustum* (e).
5. Quandoque & *æqualitatem* significat eam in qua homines natura produxit: nescia natura distinguere gradus non huic magis, quam illi tribuit: eaque *omnimoda* est æqualitas. Statim autem patris conditio cum filiis non æqualis fuit, cum imperio emereret: respectu non eminentiæ status æqualis inter liberos fuit; deinceps inter familias; & singulos inter se è familiis, exceptis patribus in familia, usque ad imperia civilia instituta: quæ æqualitas *personarum & juris* etiam dicitur. Nam & *bonorum* æqualitatem appellamus, ante distributiones factas, quousque communitio quædam mansit, respectu communium: quamquam & rectè naturæ statum dixeris, introductis jam dominiis, ante imperia. (f)
6. qua sub (g) juris significatione. Quandoque & pro *impulsu, inclinatione, & affectibus* nudis, etiam vitiosis accipitur. Etiam pro *actione, facto, usu, functione* cujusque partis corporis

d *Infr. hic*
§. 3. n. 9.

e n. 15. eod.

f §. 3. n. 15.
fin.

g *Infr. hic.*
§. 3. n. 1. 8
seqq.

INTRODUCTIO. §. I.

poris humani, alteriusve individui naturalis, quæ propria cuique a natura assignata est: quo sensu natura brutis cum homine communis. Quandoque & pro ipso homine accipitur, 8. ita cœpisse cum natura humana dicitur, quod cum homine cœpit. Quandoque & disciplina 9. opponitur, & industria, & factio vel auxilio humano, 10. quo sensu venire naturaliter fructus in iure dicuntur, quod vi sua, & ingenita virtute proveniant: sic & a natura pulchritudo, robur, deformitas, & quæ plura hujusmodi: Quandoque & pro eo quod receptum populo 12. moribus est, aut consuetudine probatum (h).

b. Ut l. 16.
§. 4. locar. l.
7. d. R. f.

Est autem recta significatio, quæ Deum naturæ authorem; generalissima, quæ totum universi ordinem designat: at impia, quæ hanc ipsam Deum statuit, alium præter ipsam non agnoscit. Quæ contra naturam fieri dicenda ex oppositis liquet. maxime autem contra naturam facere dicitur qui lædere vel evertere (i) societatem humanam, etiam simplicem, nititur, & cujus actus a se, vel naturâposito fini vel ordini adversantur.

i §. 3. n. 7.

§. II. Juris distributionem quod attinet, alii aliam faciunt. Vir doctissimus Johannes Seldenus distributione generalissima jus duplex fecit, ex qua duplici tertiam colligit speciem. Primo nempe ut *Obligativum* vel *præceptivum* sit, quale naturale & divinum, ex præceptis naturalibus & divinis cum jubentibus tum vetantibus: utrumque gentium universale

INTRODUCTIO. §. 2.

versale & commune appellat, quia omnes gentes obligat: idque immutabile, sed quod incrementa & additiones recipiat, quibus 3. firmius ac decentius observetur. Secundo *Permissivum* seu *concessivum*, itidem naturale & divinum ex eo quod lex naturalis & divina permittat, nec vetet nec jubeat: & gentium universale & commune quia permissio ad omnes gentes spectat, mutabile. 4. Ita ut *juris divini*, sic *naturalis* duplicem statuit speciem, Præceptivum, & Permissivum: utramque naturalis præceptivi & permissivi speciem *jus gentium primævum* appellat: & utroque eo naturali quid in rebus mere humanis, & quæ hominum duntaxat inmutua officia spectant, licere debeat, ex plurium gentium recepto usu discernendum 5. putat. Ex præceptivi nunc additionibus, & permissivi mutationibus tertiam facit, quod *Positivum* vocat, utpote ab ipsis hominibus, vel ab Numine positum: unde positivum *divinum* & *humanum*, verum quod gentes non universas, sed partes spectet vel obfiget: ut civitatem aliquam, quod *civile* simpliciter: 6. vel plures, sed cui juri non ex communi obligatione aliqua verum ex accidente, non pariter sed singulatim subsunt, quod plurium gentium non commune, sed civile seu *domeesticum* appellat, propter obligationem qua tenentur tantum sibi singulis sine obligationis 7. communione: vel plures etiam civitates seu 8. gen.

INTRODUCTIO. §. 2.

gentes ex communi aliqua obligatione, cui proinde communiter pariter ac simul sunt, quod plurium gentium *commune* nuncupavit. Idque vel pluribus gentibus *imperativum*, quale jurisdictionem eam quæ Amphictionico conventui in plures Græciæ populos competebat, & præscriptum (k) populo Israëlitico, quod in bello jus esset: vel *interveniens*, quod non ex communi pluribus imperio, sed interveniente pacto, sive morum usu natum est, quod & *jus gentium secundarium* indigitavit.

k *Dent.* 20.
a. 10.

§. III. Multo vero mihi simplicior distinctio placet. Significat enim jus si actionibus applicetur *regulam*, si personæ, *facultatem*, quæ maxime est secundum regulam, quas leges appello. Etenim si statum fingere ante naturæ legem vel seponere rationem liceat, jus *facultas* erit *simplex* faciendi aut non faciendi, quæ & potentiam complectitur & voluntatem seu volitum & affectus nudos, maxime si intra actus subsistamus internos. jus minus proprie dictum. Si positâ lege, *facultas* erit aliquid *juste* habendi vel faciendi, hoc est secundum regulas (l). sub qua imperii jus venit, & omne quod in rem, & in personam dicitur, & quæ justitiæ expleticis sunt, cum plene & perfecte ad nos pertineant, & exigi actione, ut nostra vel nobis debita vel tanquam a debitore, possint. *Justum* enim in naturæ statu regulas habet Naturales, unde

l *infr.* n. 9.

INTRODUCTIO. §. 3.

4. de *jus naturale*, seu *lex mavis naturalis*: & divinas positivæ, quæ *jus divinum positivum* seu *lex divina positiva*: utraque species sub imperio etiam manet. Sed in statu civili regulas insuper habet humanas, quæ *jus humanum*
5. & *lex etiam humana*: si consensu inter gentes omnes, vel moratiores *jus gentium* vocatur: si nullo intercedente consensu apud gentes nonnullas (m), civile plurium gentium *distributivum* dictum: si constitutione apud gentes singulas, proprio nomine civile, seu *lex civilis* dicitur: cujus stricta & laxior est significatio; stricta eas solas constitutiones complectitur, quæ quod juris naturalis vel divini positivi sit, nihil habent, solemnitates ferè & actionum formulas, quod sensu merè civilis: laxior, ubi jus utrumque vel alterutrum confirmat, eoque sensu, utcumque in Corpus civile relata, *divina & naturalis* manet, & ipsa naturalis & divina ab accedente confirmatione, & autoritate civili
6. *civilis* dicta (n). Quod extra, vel non contra easdem est leges, *libertas* (o) dicitur, & electio quod utrumque liceat, & ipsa jus & facultas naturalis quatenus nulla lege prohibita. Est igitur *jus proprie & L E X*, cujus species supra jam vidimus, & *FACULTAS secundum, & extra, vel non contra leges*, vel facultas non impedita per leges: eadem *libertas actionum*, nisi quod agere lege prohibeamur.
7. Omnium legum exceptâ solâ naturali unum

m §. 4. huc.
num. 17.

n §. 27. n. 7.
o §. 69. n. 4. 5.

o §. 1. hic
n. 4.

INTRODUCTIO. §. 3.

voluntarii, & positivi est nomen. Quod 11.
 secundum has est leges *Æquitas* etiam dicitur,
 & a jure non differt: in statu quidem naturali
 ubi sola lex est naturalis, jus omne ex æquitate
 est, eo quod recta ratio dicter. Sed neque fieri
 potest, ut jus scriptum non æquum dicatur, cum
 rationi imperantis probatum sit (p): ubi casus legis
 expressus est licet non iusta videatur, nihil nobis
 supplendum est, dum mens legislatoris clara sit;
 neque enim ad naturalem rationem singulis patet
 refugium, postquam ratio legis imperanti probata
 sit (q): quare valere pro lege & æquitate in foro
 civili debet: hoc sensu jurisprudentia ars æqui
 dicitur. distincta autem ab jure est æquitas in casu
 quo lex deficit; supplet enim ratio naturalis quod
 legis verba præcisa non definiunt: ut si in lege
 civili repetita simpliciter ea naturalis sit, quæ
 homicidium vetet, nec alia civilis extet, supplebit
 æquitas, nisi ob defensionem justam, vel in peccati
 pœnam iudicio publico committatur: ita in aliis.
 ubi lex deficit ad naturæ principia recurritur,
 quod dictamen rectæ rationis est. sic lex naturalis
 supplementum est alterius juris. Sed & æquum
 eo sensu arbitrium iudicis quod legem arbitrio
 suppleat. Et altero sensu *æquum* jus proprius
 ad naturale accedens, respectu alterius paulo
 latius recedentis. Improperia autem 13.
 & rigida (r) juris significatio est, qua jure
 fieri

p §. 70. n. 3.
 §. 92. n. 9.

q 70. n. 4.

r §. 4. n.
 12. hic. §. 1.
 n. 2. §. 2.
 n. 13. §. 29.
 n. 6. 7.

INTRODUCTIO. §. 3.

feri hac sola ratione dicitur, quod quamvis contra legem sit divinam vel naturalem, *actus humano non subfit supplicio*, vel resisti ei nequeat, quales imperantium omnes, qui cum supra leges, impune agere omnia dicuntur & resistentia illicita: quo sensu in alteram incidit quam potentiam diximus, eoque licita magis actio, quam justa dicitur, unde sæpius sub *liciti* vocabulo apud bonos Authores reperias, & ei oppositum quod deceat, oporteat, & *fas* esse dicitur, justitia externa ma-

14. gis quam interna dicta. Improperia etiam significatio est qua licet actus juris regulis non conveniat, jure tamen fieri dicimus ideo quod jus ipsum agentes, subjectos legibus, *ab injustitia & pœna excusat* (f), quales in- f §. 2. n. 6.

15. matura est ratio. At propria satis significatio est, licet actus præcise his regulis non congruat vel referri ad aliquam harum non possit, quod *non repugnet*, vel actio injusta non

16. sit (t). Quandoque & pro ipso *facto justo* vel t §. 1. n. 4.

17. injusto accipitur. Etiam justum pro *solenni* *supr.*
ni(u), quod rite perficiatur, & effectus peculiare habeat; licet idem citra solennitates & u §. 48. n. 4.
effectus peculiare naturaliter justum esse

18. possit. Potissima autem pro *LEGGE & FACULTATE* est significatio. ita semper in quaestione videndum quo sensu sit juris vel justitiæ vox posita.

1. §. IV. Virtus legum vetare, jubere est;

B

civi

INTRODUCTIO: §. 4.

civilium proprie, quod ante facere, & non facere facultatis naturalis erat. *Lex* mandatum, præceptum est ejus quod necessarium, etiam nolentibus: *Consilium* præscriptum ejus plerumque quod optimum, nec nisi volentibus. Sic *lex* obligat, non ita *consilium*; quamvis præbere occasionem obligationi possit, quale medici rectum ægroto *consilium*, non ex virtute imperativa, sed quod sequi recta ratio dicitur: in *consilio* sola ratio valet; in lege sola voluntas sufficiens.

- x §. 69. n. 10. *fin.* Convenientia plerumque in verbis & (x) pronunciandi modo est. Jubent & vetant naturales & divinæ immutabiliter (y). unde æternæ. Definitur autem *Lex naturalis* præceptum jubens dirigere actiones secundum rationem innatam, hoc est, quod ratio innata dicitur. Est autem ratio innata, lumen divinum (z), lux ab ipso Deo innata, quæ mentem nostram, intellectum, judicium instruit (a) in cognitione & discrimine boni & mali, liciti & illiciti, qua uti Deus hominem in cunctis suis actionibus voluit, cum quæ ipsius Dei cultum, tum quæ æque-hominem, & civitatem spectent. Paulus legem inscriptam (b) cordibus nostris appellat, quæ inscriptio vice promulgationis habenda. Quod Dei cultum spectet, cum Deum O. M. Creatorem, Omnipotentem, & Conservatorem nostrum agnoscamus, proindeque imperium ei competere & a nobis obedientiam ei deberi,
3.
4.
5.

b Rom. 2.
14. 15. *conf.*
Psal. 37.
31. *Deutr.*
30. 14. *Fer.*
31. 33.

INTRODUCTIO. §. 4.

beri, & gratias, & preces, naturalis ratio
 dicitur omnia ea facienda & dicenda, quæ im-
 perium significare Deo & obedientiam, &
 gratias, & preces possint: eaque summa &
 in amplissimo suo gradu, ut qui Deus sum-
 mus, juxta quem non alius eo modo & af-
 fectu colendus externe, vel honorandus in-
 terne. Sic autem inferre naturaliter ad Dei
 honorem libet: *Qui novit se non a se ipso*
esse, facile novit ab alia se causa esse quæ cau-
sam non habeat: novit autem se non esse a se
ipso, quia si se ipsum, omnia posset indivi-
dua producere. itaque alia causa est, quam
Deum appello. Is autem quia causam non
habet ab Eterno dicitur, eoque sensu Infinitus,
quia principium, nec finem habet. non
est infinitum quod intellectu humano con-
cluditur. Eadem ratione Incomprehensibilis.
Qua vero ipse causa est hominum & indivi-
duorum omnium & causa omnium causa-
rum, Omnipotens dicendus. hinc & Creator.
& Unus, quia plures omnipotentes esse non
possunt. Sed & cum homo virtute sua nihil
magis conferre ad durationem existentie
sue, quam ad ipsam existentiam seu essen-
tiam possit, & Conservator dicendus. Con-
servando autem per omnipotentiam quia re-
git, & Rex. Summus, quia priorem non
habet, & ex creatione Dominus. Creationem
cum nullo nobis debito præstet, & necessa-
ria donet, Bonus & Liberalis. Omnia autem

INTRODUCTIO. §. 4.

cum regat, conservet, *Omnipræsens*. Et unumquodque cum iis servet mediis, quibus ad conservationem egeamus necessariis, unde scire ea omnia oporteat, *Omniscius*. Quæ naturales omnes sunt rationes, quare Deus honorandus, quas qui recte perpendit & in animum inducit, hoc ipso quod perpendit & inducit, Deum honorat: *honor enim in existimatione* consistit. Talem igitur Deum æstimare & agnoscere ad officium pertinet cuiusque hominis, dictante ratione seu naturæ lege. *Cultus* autem externus omnis in *obedientia est*, (sub qua profundam submissionem, & reverentiam, & venerationem complector) debita imperio Dei, in *gratiarum actione* ob conservationem & alia beneficia, & *precibus* ut in iis perseveret; quæ circa externa officium sunt hominis naturalis. sic bonum Deo pro bono redditur, quod & ipsum naturæ lex dicitur. Qui contra admisit, adversus dictamina peccat rationis, (quæ naturæ leges) divino obnoxius supplicio. Quod *hominum officia* inter se spectat, (quo jus singulorum erga singulos intelligo *) qui servare cupit, modeste is iudicet, non turbide, non ira, non odio, vel invidia, aliisve affectibus commotus, nec errare iudicio poterit. ita nempe remotis affectibus putet secum quisquis priusquam agat, an fieri erga se quod facere adversus alium parat, si in eadem esset conditione, licitum vel non licitum vellet, rectum vel minus iudicaret. quam legum omnium

na-

* §. 3, n. 3.
 seqq. &
 pass. tot.
 tract.

INTRODUCTIO. §. 4.

naturalium summam, quatenus hominum officia inter se, ipse Salvator noster in Evangelio dedit. Sic rectitudinem in actionibus nostris, hoc est quid legis sit naturalis proprio (c) quisque iudicio suo, & ratione seu ratiocinatione sua, licet fallibili, & coram Deo non recta, æstimabit: ipse nempe de facti convenientia & disconvenientia cum ratione, & , quod addere aliis placuit, natura sociali iudicabit; hoc est, utrum cum ratione conveniat, & conservationem societatis humanæ, an subversionem seu everfionem tendat actus, ad trutinam rationis privatæ erit reducendum: Quamquam vero & Gentium, vel omnium, vel plurium, moratorum maxime, receptis ac usitatis diu moribus, & consonantibus de jure naturali sententiis, in dubio plurimum sit tribuendum, eoque casu non imprudentis sit imitari, cum vix sit ut a ratione abeat quod pro ratione omnibus habetur. Sed vero alium, vel singulos, vel plures, vel gentes easdem omnes vel moratiores ea de re circa actiones nostras necessario iudices constituere, vel earum scita, sententiaque, consuetudines imitandas necessario ut nobis ponamus, ferre in naturæ statu singulorum, vel sub imperiis principum æqualitas, sub utroque ratiocinandi libertas nequit.

9 In naturæ statu sola lex naturalis obtinuit, id est ratio agendi norma fuit, cum alia positiva non esset, & obligatos singulos tenuit

c §. 5. n. 12

INTRODUCTIO. §. 4.

ratione præditos, cum lex ipsa dictamen
 esset rationis; qua Deo subjectos, quippe
 divinitus lata; qua homines, cum divina
 potestas supra omnem sese humanam exten-
 dat: itaque minime male Hobbesius legem
 naturalem *Hominum* dixit. Hinc & *Principes*, 10.
 civitates, gentes obligatos tenet (d), dum
 ipsi homines, ratione præditi, Deo subjecti
 sint: Sed & cum eadem lex universalis seu jus I I.
 illud hominum universale specialiter ad prin-
 cipes, civitates, gentes applicetur, & ipsi
 eo jure servando inter se teneantur, non mi-
 nus feliciter jus *Principum* dixeris, & jus *na-*
turale gentium, quod & *gentium* appellare
 simpliciter licebit, quasi quo jure gentes
 utantur, cum civili non teneantur, inde &
 jus *inter gentes*, distinctum a gentium vo-
 luntario de quo *num. seq.* dicitur. De hac au- 12.
 tem lege naturali, adde & divinâ, *regula*
 sint, Ut quæ jussâ eâ vel prohibita, aliter fieri
 ab homine humanove imperio non pos-
 sint (e), extra jus dici agentis (f): quæ vero in
 alteram partem definita non sunt (g), ea libe-
 ræ dispositionis, & juris cujusque hominis an-
 te imperia, deinceps imperantis sint. Quod 13.
ad Civitatem, rempublicam, rectæ rationi
 congruere dicitur, quod salutem, pacem,
 tranquillitatem ejus spectet, procuret, de-
 fendat, promoveat; confusionem propellat,
 declinet, procul arceat. Peccat igitur contra
 rationem qui officium quod diximus homini-
 bus

d §. 92. n.
6. 7.

h. 14.

e 65. n. 3.
§. 92.

f §. 3. n. 13.
seq.

g §. 2. n. 13.
ibid.

INTRODUCTIO. §. 4.

- bus non præstet, vel admittat quod pacem
 14. publicam turbet (h). De jure gentium vo- h *infr.* §. 12
 luntario notandum, hic tale non dici nisi
 quatenus aliquid præter legem naturalem, seu
 ab ea *diversum* habet (i); ubi enim conve- i §. 22. n. 12
 niunt non opus est *diversas* juris species fin-
 gere, eidemque rei nomina *diversa* impone-
 re, sed utendum *priore* recepto est: eâque
 15. positâ *differentiâ*, nomen & *diversa* hæc ju-
 ris (gentium puta) species ex communi inter
 gentes vel omnes vel *moratiores*, cum om-
 nibus vel *moratoribus*, per longi (k) tem- k *infr.* n. 18.
 poris usum *introducâ* obligatione est. Sic §. 3. n. 19.
virtus juris gentium ex *virtute* (l) legis natu- l §. 3. n. 19.
 ralis pendet, præcipiente *fidem servare*, *con-* §. 22. n. 8.
sensu hic magis *tacito* quam *expresso* introdu-
 16. ctam. Itaque nec *singularum* gentium cum
singulis inito pacto: quippe quod *expresse*
 cum illo & altero *convenit*, deinde cum plu-
 ribus, tandem cum omnibus, non *jus* statim
 gentium *proprie* dicendum, quia non *pactum*
 omnium cum omnibus, sed *singularum* na-
 tionum cum *singulis* *intercessit*: quamvis &
 gentium, si placet, eo *sensu* dixeris quod
 pacto inter gentes, licet *singulas*, *convenit*,
 ex quo inter easdem *orta* communis obliga-
 tio sit: Seldenus *jus* gentium *intervenienti*
 17. *diceret*. Minime vero *juris* gentium habend-
 um quod in parte (m) aliqua orbis vel apud m §. 3. n.
 gentes plures *idem* servatur. Sic apud pluri- 7. *hic.*
 mas *capere* *feras* licet, apud plurimas non

INTRODUCTIO. §. 4.

licet, neutrum hic jus gentium est. plurimæ idem circa affinium & consanguineorum conjugia, & successiones jus servant. Rhodiorum leges nauticas Romani recepere, & ab Atheniensibus quæ XII. tabulis conscriptæ essent. Longobardorum constitutiones feudales apud plurimas receptæ. quid quod hodieque jure Pontificio gentes reformatæ utantur? ipsæ Romanæ leges apud nos hodieque, plurimasque gentes in usu, quare idem jus apud plures gentes non in partibus solis, sed juris corpore toto cernis. Sed ut XII. tabulæ apud utramque gentem Romanam & Atticam leges civiles, ita jus Romanum apud plurimas civile: Grotio civile plurium gentium distributivum (n): Seldeno jus non ex obligatione commune, sed plurium civile, & domesticum appellatum. igitur nec hoc jus gentium facit quod plures gentes in eodem jure conveniant, potest enim plurium idem interesse, eademque tranquillitatis & regundæ Reipublicæ ratio esse, Sed quod 18. inter omnes vel moratiores *ex consensu*, per

o n. 15. *hic.* longi temporis usum (o), juris servandi communis introducta *obligatio* sit. Occupatur autem 19. jus gentiū in *bello* ferè & *pace* omne: quo-

p §. 10. 11. modo enim metus (p) ab invicem singulos inire pacem coëgit ut tuti ab aliorum essent insultibus, sic & ad pacem eadem ratio Principes eoëgit (qui singuli in naturæ habentur statu) ut tutæ atque tranquillæ respublicæ essent

n *Sup.* §. 3.
n. 7.

o n. 15. *hic.*

p §. 10. 11.

INTRODUCTIO. §. 4.

sent, quæ personæ vicem sustinent: Itaque leges seu conditiones tacitæ placuere, quibus in pace viverent, quod jus inter gentes dicitur, ipsæque juris gentium dictæ ubi aliquid à lege naturali diversum habent. Confociationis inter gentes simplicis, seu alterius ad alteram accessus, frequentationis mutux, commercii, mutua alterius operis & auxilii, & rerum quæ apud alios essent indigentia fuit; unde & jus quoddam ipsis gentibus commerciandi, frequentandi, adeundi alteros quasi ex pacto tacito, quæsitum, quod ipsum jus inter gentes dictum (q): si cui egenti negatum, jus ei naturale manet (r). Eiusdem juris & belli conditiones, forma, ritus & effectus peculiare, quatenus etiam lex ipsa naturalis jus certum vel regulas necessarias ei non præscripserit: conditiones autem, forma, ritus, cum libertatem, id est, jus à natura in bello moderentur, recte eo sensu cum Hermogeniano dixeris, jure gentium
 20. *introducenda bella. Publicum* hoc jus dicitur, quod inter populos liberos fervetur, & obligandi efficaciam non nisi à potestatibus publicis, consensu communi, habeat: sed & quo sensu publicum jus inter principes, licet
 21. non plures, ex pacto expresso dicitur. Quatenus autem publici vox ei opponitur quod privati est juris (s), leges etiam cujusque civitatis civiles publicæ dicuntur (t), sive republicæ statum, sive res privatorum spectes:

q §. 15. n. 6.

r §. 36. n. 16.

s §. 64. n. 3.

t §. 69. n. 20.

INTRODUCTIO. §, 4.

recepto ex posteriore hac specie apud Juris-
Consultos *privati* nomine. Cavendum au-22.
tem ne *juris* quæstionem, sive inter gentes
sive privatos, cum *prudencia*, & *facto*, & *juris*
exercendi modo confundas, quod viros non
indoctos fefellit.

PO,

POLITICA

CONTRACTA

GENERALIS.

P Rincipio rerum, ante gentes nationesque, lex statim naturæ fuit; non status ante naturæ legem. Posita naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat. Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare, mala contra vitare, arcere, propulsare; quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio iusta

sta spectat : lex prima inter omnes. Unde procul dubio ad hæc jus dedit. Quid bonum, quid malum cum naturæ æqualitas vetet alium judicare, jus simul dedit propria quemque sententia æstimare. Sic jus determinatum ex ratione dicimus ad media; sic jus ad omnia; omnia jure fieri. Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges æqualitatemque servare, protinus ad ambitionem, gloriam dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes: Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse

GENERALIS.

fuisse. Pax autem cum tuta extra Imperium haberi non possit, Imperia instituenda, ut præter nudam rationem lex jam & potestas civilis libertatem moderetur. Unde salus populi. Quæ finis Imperii, & Imperantis summa officii est. Causa impulsiva, idem quem diximus, in naturæ statu metus existit. Consensus efficiens, ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, cæteri subiecti sint. Hinc summa quæ dicitur Majestas. Potestas eadem est, ut libertas eadem, quam nec auget territorium, nec minuit forma, nil mutat foederatio, non tollit unio, Populus, Primores, seu Singuli regant. Princeps solutus legibus, aliis legum author est. Jus vel imperium absolutum in personas, bona, territorium,

POLITICA *Contracta*

rium, causas, actiones habet. In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum injustum, æquum iniquum, sententia sua determinat. Proprietates lege publica discernit: Et ipse dominia propria habet. Jurisdictionem habet omnimodam, provocationi nulli obnoxiam. Mali vindex idem severus, idem benignus. Dignitatum omnium fons est, & Author. Qui rempublicam administrant; jura Majestatis exercent Magistratus, ministros singulos, publicos, vel collegia instituit: Cætera privata, licita vel illicita. Munera invitis imponit. Parem in territorio habet neminem, inferiores omnes. Belli, & pacis, & fœderum, & legatorum jus habet. Viros militares conducit. Ducit. Solvit. Dimittit. Qui subalterno præ-

GENERALIS.

præsent imperio ipse eligit. Sacramento obstringit. Quisquis deliquit sui Principis subijcitur severitati. Nisi communis sit miles. Monetam cudit, æstimat. Onera imponit ex arbitrato. Pecuniæ dominus est. Sacra regit ut profana, externa, & lege divina non definita; hinc personas, res, actiones; distinctim ab Christi imperio. Religionem publicam facit quamlibet. Qui religionem doceant, sacram faciant functionem ministros publicos constituit: deponit: punit. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet. Neutram partem, vel quod aliud est imperium, adnexum ministerium habet. Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & Novi Testamenti publicas facit,

cit, vimque publicam & robur publicum in civitate accommodat. Leges divinas cum naturales tum positivas interpretatur, & doctrinæ controversias judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat. Si cum Synodo placet, personas, materiam, tempus, locum, ordinem præfinit, designat. In conventu ipse præfens, ac primus, vel per se, vel per delegatos est. Si placet & suam sententiam promit. Eandemque summam, & definitivam post Synodum. Et ipsam sacram facere functionem quid prohibet? Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus æstimat. Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limi-
ti-

GENERALIS

tibus. Quæ si negare subditus, iive detrudere, vel ipse attrectare, Majestatis reus fit. Voluntas pro lege est: In statu poliarchico quod pars major decrevit. Voluntati obtemperandum & universis, & singulis. De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium. Resistere nefas. Magis folio deturbare. Occidere sacrilegium. Qualiscunque ferendus est. Divina autem supremi legislatoris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges potestatem limitant. Subditos obsequio solvunt. Arctius imperium tenet quem conditiones obligant. Non potenter, qui non plenum; Divisio. interitum minatur. At tota resolvitur majestas quam vis subegit. A principe recedit, si in alium transferat.

C

Vel

POLITICA *Contracta*

Vel sponte deserat, cum temporis præscriptione. Naturaliter deponit, si vitâ functus, hæres imperium non excipit.

PO-

POLITICA GENERALIS

PERIODIS SEU PARAGRAPHIS
DISTINCTA.

Pincipio rerum ante gentes nationesque Lex statim naturæ fuit, non status ante naturæ legem.

2. Positâ naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.
3. Primum autem ratio dictavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare: quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa spectat: Lex prima inter omnes.

C 2

Unde

POLITICA GENERALIS

Unde procul dubio ad hæc jus dedit.

4. *Quid bonum, quid malum cum natura æqualitas vetet alium judicare.*
 5. *Jus simul dedit propriâ quemque sententiâ æstimare.*
 6. *Sic jûs ex ratione determinatum dicimus ad media.*
 7. *Sic jus ad omnia: omnia jure fieri.*
 8. *Natura autem humana, cum prava ac imbecillis non possit eo judicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges, æqualitatemque servare,*
 9. *Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes.*
 10. *Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.*
 11. *Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.*
12. Pax

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

12. Pax autem cum tanta extra imperium haberi non possit, imperia instituenda, ut, præter nudam rationem, Lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.
13. Unde salus populi;
14. Quæ finis imperii, & imperantis summa officii est.
15. Causa impulsiva idem quem diximus, in natura statim metus existit.
16. Consensus efficiens.
17. Ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, ceteri subiecti sint.
18. Hinc summa quæ dicitur Majestas.
19. Potestas eadem est,
20. Ut libertas eadem,
21. Quam nec auget territorium,
22. Nec minuit forma,
23. Nil mutat federatis,
24. Non tollit unio,

POLITICA GENERALIS

25. *Populus, Primores, seu singuli regant.*
26. *Princeps solutus legibus,*
27. *Aliis legum author est.*
28. *Jus vel imperium absolutum,*
29. *In personas,*
30. *Bona,*
31. *Territorium,*
32. *Causas,*
33. *Actiones habet.*
34. *In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum quid injustum, equum iniquum, sententia sua determinat.*
35. *Proprietates lege publica discernit.*
36. *Et ipse Domina propria habet.*
37. *Jurisdictionem habet omnimodam;*
38. *Nulli provocationi obnoxiam.*
39. *Mali vindex idem severus,*
40. *Idem benignus.*
41. *Dignitatum omnium fons est, & author;*

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

42. *Qui rem publicam administrant, jura Majestatis exercent Magistratus,*
43. *Ministros singulos, publicos,*
44. *Vel collegia instituit:*
45. *Cetera privata, licita vel illicita.*
46. *Manera invitis imponit.*
47. *Parem in territorio habet neminem, inferiores omnes,*
48. *Belli,*
49. *Et pacis,*
50. *Et fœderum,*
51. *Et legatorum jus habet.*
52. *Viros militares conducit,*
53. *Ducit.*
54. *Solvit.*
55. *Dimittit.*
56. *Qui subalterno præsent imperio ipse eligit.*
57. *Sacramento obstringit.*
58. *Quisquis deliquit sui principis subicitur severitati.*

POLITICA GENERALIS

59. *Nisi communis sit miles.*
60. *Monetam cudit, æstimat.*
61. *Onera imponit ex arbitratu.*
62. *Pecunie Dominus est.*
63. *Sacra regit, ut prophana externa,
& lege divina non definita: hinc
personas, res, actiones; distinctim
ab Christi imperio.*
64. *Religionem publicam facit quamlibet.*
65. *Qui religionem doceant, sacram
faciant functionem ministros publicos
constituit.*
66. *Deponit, punit.*
67. *Imperium, jurisdictio omnis, &
legislatio ad eandem pertinet.*
68. *Neutram partem, vel quod aliud
est imperium, adnexum ministerium
habet.*
69. *Et ipsa Summa potestas non leges
tantum proprias, sed & naturales,
& veteris, & novi Testamenti publi-*
cas

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

cas facit, vimque publicam & robur publicum, in civitate accommodat.

70. *Leges divinas, cum naturales tum positivas, interpretatur, & doctrinae controversias judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat.*

71. *Si cum Synodo placet,*

72. *Personas,*

73. *Materiam,*

74. *Tempus,*

75. *Locum,*

76. *Ordinem præfinit, designat.*

77. *In conventu ipse præsens, ac primus vel per se, vel per delegatos est.*

78. *Si placet, & suam sententiam promittit.*

79. *Eandemque definitivam & summam post Synodum.*

80. *Et ipsam sacram facere functionem, quid prohibet?*

81. *Quicquid tandem ad salutem po-*

POLITICA GENERALIS

puli internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus æstimat.

82. *Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.*
83. *Quæ si negare subditus, iisve detrahere, vel ipse atrectare Majestatis reus fit.*
84. *Voluntas pro lege est :*
85. *In statu Poliarchico quod pars major decrevit.*
86. *Voluntati obtemperandum & universis, & singulis.*
87. *De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum est judicium.*
88. *Resistere nefas.*
89. *Magis folio deturbare.*
90. *Occidere sacrilegium.*
91. *Qualiscunque ferendus est.*
92. *Divinæ autem supremi legislatoris,*

PARAGRAPHIS DISTINCTA.

*ris, & naturæ, & humanæ positæ
Imperio leges potestatem limitant :*

93. *Subditos obsequio solvunt.*
94. *Arctius Imperium tenet quem
conditiones obligant.*
95. *Non potenter, qui non plenum.*
96. *Divisio interitum minatur.*
97. *At tota resolvitur Majestas, quam
vis subegit.*
98. *A principe recedit, si in alium
transferat.*
99. *Vel sponte deserat, cum temporis
præscriptione.*
100. *Naturaliter deponit, si vitâ fun-
ctus, hæres imperium non excipit.*

NO.

NOTA IN POLITICAM

Contractam

GENERALEM.

Singulis Paragraphis subjectæ.

SUMMARIA in NOTAS.

§. 1. **P**incipio rerum ante Gentes Nationesque lex statim naturæ fuit, non status ante naturæ legem] 1. Status ante vel extra naturæ legem non datur. 2. Est enim naturæ lex rationi cœva, & homini, eique propria, inde initium Regni Dei per naturam. 3. Et lex naturalis juris naturalis vinculum. 4. Et Libertas & Justitia ex lege naturali dijudicanda.

§. 2. Posita naturæ lege jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.] 1. Nova Philosophia est, jus agendi in naturæ statu potentiâ, cupiditate, & appetitu definiri. 2. Quasi homo Dei potentiâ agat, qualibet a sit. 3. Et jus tribuat, quod ceca magis cupiditate homines quam ratione ducantur. 4. Primum resolvitur. 5. Et alterum. 6. Et tertium argumentum inde petitur, quod infantes, insani, & furiosi omnia potentiis & appe-

S U M M A R I A

appetitu, non ratione agant quippe horum actiones non jus probent, sed vel actionem rectam lege excusetur. 7. Et ipsi infantes, furiosi quandoque peccent. 8. Utilitas etiam ex ratione mēdienda, unde conclusio, omnia secundum rectam rationem, non ex appetitu agenda. 9. Vel jure in natura statu ratione, non potentia destrui. 10. Quippe Deus jam per rationem gubernet, & ratio maxime sit divina. 11. Quia frustra alioquin videatur indita. 12. Est autem ea efficacia legis naturalis in natura statu, que civilis in civili, Christiana in Christiano. 13. Igitur quod contra legem sit naturalis extra jus est agenda. 14. Non posse quis dicitur, quod contra jus potest.

§. 3. Primum autem ratio dictavit, institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare: quo conservatio maxime sui, & rerum, & defensio justa spectat: lex prima inter omnes. unde proculdubio ad hanc jus dedit.] 1. Status primæque pacis fuit, isque servandus. 2. Natura hominea que bona videntur sequuntur, fugiunt que contraria. prima natura Philosophi appellant, distincta ab aliis, qua materia sine secunda indagatione. 3. Unde jus se conservandi, & lex prima & passiva de conservacione sui, membrorum, generis humani, civitatis, & partium. 4. Et jus, & lex contra propulsandi præcipiens. unde indagation, quid cuique in alterius personam, resve liceat. Defensio licita, vim vi repellere: etiam sub lege veteri & Evangelicis doctrina, sub Imperio jus artium. 5. Conservandi & defendendi modus in infinitum extenditur. 6. Inde vis etiam offensiva licita. 7. Et in vitam corpusque alterius, & interposita forte persone, & in sacra, & qui necessaria adversario meo, nociva mihi submi-

IN NOTAS.

subministrant. damnata rerum sententiâ quæ jus hoc ex appetitu & potentiis naturalibus concedit. Obminas etiam occidendi, & ad arcendam alapam, similemque injuriam, etiam sub Evangelio. 8. Inculpatæ tutelæ moderamen ex lege civilitatis. 9. Cautio de non offendendo recte exigitur. 10. Non est idem jus ob utilitatem quamvis. quæ dicta ad hostes publicos applica. 11. Est autem ob Res tutandas, & recuperandas: unde & bellum justum, & in fures capitalis pœna. Plenius de jure in res inquiritur, & occasione ejus de origine proprietatis: quæ primo Adamo & Evæ communis pro indiviso, ex largitione divina asseritur. deinde soli Adamo dominium fuisse liberæ dispositionis, non privativæ possessionis. ad posteros ex distributione vel permissione venisse. 12. Defuncto Adamo in res non distributas, jus omnium commune stetit. 13. Post diluviium Noacho terræ proprietatem cessisse. 14. Eamque filiis distribuisse. 15. Mortuo Noacho rerum non distributarum communio- nem mansisse, ad imperia prima. Concluditur proprietatem ante imperia exstitisse. 16. Et eandem pacto potuisse introduci. 17. Et quodammodo per naturæ leges. 18. Sic ex triplici fonte dominium, & alterius juris proprietas. 19. Circa occupationem probatur rerum non distributarum seu communiter possessarum occupationem ab aliquo, nudam proprietatis jus, seclusis omnibus aliis, ei non tribuere, etiam in rerum abundantia: sed eam quæ qualificata scientia sit, & patientia, & temporis lapsu: quæ qualificatio efficiat, ut res ita occupatæ occupari jam ab aliis vel invadi jure non possint. quod ad res publicas applicatur. 20. Eademque de rebus vacuis, non possessis disciplina. 21. Quæ etiam ad gentes refertur. 22. Ita tamen, ut consensus neque tacitus neque expressus, neque distributio prima e- gentes excludat. 23. Cum non stare patris ex ne-

6. fi-

S U M M A R I A

cessitate liceat. 24. Quæ exceptio & ad Principes summos applicatur, nulla mediorum distinctione, quorum, ut necessitatis, ipsi Judices sunt.

25. In res quæ usu consumuntur usus est communis.

26. Conclusio, in naturæ statu, & ante Imperia injuriam, injustitiam, peccatum, & contumeliam alieni dari: sed extra civilem vindictam.

§. 4. Quid bonum, quid malum, cum naturæ æqualitas vetet alium judicare.] 1. Nempe ex æqualitate conditionis æqualitas est juris: 2. Quæ & ipsa facit alterius judicium inefficax esse.

§. 5. Jus simul dedit propriam quemque sententiam æstimare.] 1. Cum quod alterius esse non possit, §. præced. tum quod rectius ipse judicet. Hinc pro recta ratione in dijudicando bono vel malo habendum, quod quis ipse æstimaverit, & n. 3. 2. Neque quod non recte possit quis judicare, judicandi ius minuit: distinctio enim servanda inter iuris & recti questionem, seu inter ius iudicandi & recte judicare: inter simplicem actum iudicii, & rectum coram Deo iudicium. 4. Contra rationem iudicandi ius est nemini. 5. Lex tamen naturalis in iudicando rectam iudicantis conscientiam contenta est, attenda distinctione inter imprudentiam & malitiam peccatum.

§. 6. Sic jus determinatum ex ratione dicimus ad media.] 1. Qui jus dat ad antecedens, (quod est bonum, propulsatio mali,) & qui jus dat ad finem, jus dat ad media. 2. Sed in quibus mediis eligendis ratio semper suprema esse debet. 3. Sic vis, dolus licita. 4. Distinctio inter dolum negativum & positivum.

§. 7. Sic jus ad omnia; omnia jure fieri.] 1. Ex ratione recta: quo sensu facultas, seu jus & rectum in actione concurrunt, ut facultas non detur quæ rectæ rationi non conveniat, & simul faciat actionem rectam dici. 2. Quæ tamen non recta dici potest Dei iudicio, quam-

I N N O T A S.

quomodo sit hominis. 3. Jus ad omnia nihil excipit, & nullas actiones determinat. 4. Quod & juris æqualitas confirmat.

§ 8. Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo iudicio naturali & jure recte uti, & in promiscuo omnium rerum usu naturæ leges æqualitatemque servare.] 1. *Rationes in textu probant.*

§. 9. Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitarunt, jurgia, pugnas, cædes.] 1. *Effectus ex rationibus præcedentibus sunt.*

§. 10. Sic rupta pace confusio venit rerum, & belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.] 1. *A confusione nempe metus, qui belli status, in quo lædi quis possit. 2. Perpetuus ex metu continuo, & quod inter omnes sit. 3. Unde miserrimus belli status.*

§. 11. Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.] 1. *Bonum quippe pax, & conservationem sui, & existentie durationem spectat.*

§. 12. Pax autem cum tuta extra Imperium haberi non possit, Imperia instituenda, ut præter nudam rationem, lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.] 1. *Alia quippe cautio præter imperium excogitari non potest. 2. Marent tamen & post imperia inter Principes belli quodam statu. 3. Temperata libertas salubris, minia sibi & aliis gravis. 4. Permissa per legem civilem libertatis manent naturalis.*

§. 13. Unde salus populi.] 1. *Ab imperio & civiti potestate. 3. Vitæ præsentis & futuræ felicitas: hæc imperantium præcipua, pastorum sub iis unica cura.*

§. 14. Quæ finis Imperii, & Imperantis summa

D

of-

S U M M A R I A

officium est.] 1. *Utraque felicitas finis imperantium esse debet.* 2. *Præsentis vitæ maxime submittentium est.* 3. *Et utraque imperantis officium est, non ex vi pacti expressi, sed obligatione tacita.* 4. *Herile imperium ad utilitatem componitur imperantis.* 5. *Concatenata tamen civium & imperantium habet commoda.* 6. *Manente distinctione inter servorum, civium & subditorum nomina.* 7. *Respectu Principis dignitate æquales omnes.* 8. *Civium ab incolis distinctio ex jure civili est.*

§. 15. *Causa impulsiva idem, quem diximus in naturæ statu, metus existit.*] *Ex §. 10. & 12. remissive.* 2. *Tum quod convenire & versari ante imperia hominibus tuto non licuit: unde recedendi à libertate naturali singulis justissima ratio, conf. n. 12.* 3. *Eadem causa subjiçendi se Despotæ, eademque despotæ subigendi alios fuit: Non sola potentia irresistibilis.* 4. *Idem imperium & societas civilis.* 5. *Distincta à societate simplici.* 6. *Que causam naturalem necessariam indigentiam habet & n. 9.* 7. *Infantes in societate tenentur.* 8. *Explicatur, quod dicitur, societatem à natura esse: appetitus nempe à naturâ est necessarius; ipsa vero societas seu consociatio non necessarius.* 9. *Appetitus causa indigentia est; vel aliæ causæ sunt non necessaria.* 10. *Crassius dictum, hominem animal sociabile esse.* 11. *Et falsum, aptos homines ad societatem civilem natos.* 12. *Imperia non nisi ex urgentissima necessitate sunt.*

§. 16. *Consensus efficiens.*] 1. *Sive libere consensus, sive coactus sit: qui non consenserunt, in belli statu manent. & n. 3.* 2. *Necessarius proinde etiam ad Herile.* 3. *Et Despotæ imperium (neque enim vis causa est imperii).* 4. *Et sufficiens ut Invasoribus sit imperium legitimum, eique obedientia debeatur aliud furte si prædo, si latro.* 5. *Patris imperium nec ex consensu, nec ex generatione: nec matris ex eo quod*

I N N O T A S.

partum prius in potestate habeat. Est autem patris ex oraculi divini auctoritate, prius cum matre commune. 6. Ex eodem fundamento mariti imperium. 7. Sic mundus nunquam sine imperio aliquo humano stetit; sed particulari. 8. Successio & electio imperii acquirendi sunt modi.

§. 17. Ita dum pacto quisquis consentit, ut per consensum unus Imperans, ceteri subjecti sint.] 1. Quod extremum in pacto est: Dantur namque gradus priusquam ad hoc extremum, id est juris renunciationem & voluntatis submissionem perveniatur: quas electio sequitur, electionem acceptatio; Pactum cum imperante non intercedit. 2. Virtus renunciationis, & submissionis. Juris renunciatio nec submitto translatio est. nec expressa ut fiat necessarium est. 3. Ut nec necessarium singulos imperii aliquid, aut jus vite & necis in se ipsos ante imperia habuisse. 4. Dei partes in delatione imperii non excludi. 5. Quisquis, de majori parte, major pars de fortioribus intelligitur. 6. Unde prima congregatio de instituendo imperio, non recte Democratica dicta. 7. Quae pars convenit pacto inter se obligatorio tenentur: omnes Vni. 8. Quod & in tacite submittentibus verum. 9. Imperantem possessio tuetur, ubi de consensu expresso non apparet. 10. Hoc transit pacto quod ad imperium sufficit, nec minus, nec amplius. 11. De regno Dei per pactum in Hebraeos, & causa regni ejus naturalis, remissive.

§. 18. Hinc Summa quae dicitur Majestas.] 1. Majestatis vox dignitatis & potestatis significativa est. 2. Principis etiam de rege absoluto dicta. 3. Majestatis vox de Republica dici non solet. 4. Simpliciter prolata de territorii Principe intelligenda. 5. Summa, quia superiorem non habet. 6. Quod omni imperio convenit.

§. 19. Potestas eadem est.] 1. Ex consensu
D 2
aqua-

S U M M A R I A

æquali. 2. Herilis & Despotici inres laxior, etiam ubi servitus cessat.

§. 20. Ut libertas eadem.] 1. Ex subjectione *æquali. 2. Quid sit liberum esse. libertas de imperantibus, non de singulis dicitur, nisi quando lex silet. Obiter distinctio inter actionum animi & corporis libertatem. 3. Sub herili imperio libertas minor ex severiori lege. 4. Sed quæ tolerabilior quam naturalis status. 5. Sub democratia autem major videtur. 6. Vnde ea species Libertas dicta, licet aciror quandoque Regno: & liber eo sensu populus quem vis popularis subegit. 7. Libertas naturalis est quod lex civilis permittit.*

§. 21. Quam nec auget territorium.] 1. Quippe quod ad jus, quod ex consensu est, nihil confert.

§. 22. Nec minuit forma.] 1. Jus enim ex consensu, non ex forma venit. 2. Vnde tantum Senatus, atq; Rex pollet. 3. Eademq; sub Rege & populo libertas

§. 23. Nil mutat foederatio.] 1. Sive æquale factus, sive inæquale, & vel clientelare sit. 2. Si cum diminutione imperii, tantum decedit, quantum foedere continetur. 3. Fit autem cum eo qui hostis non est, vel ad amicitiam, defensionem, offensionem, vel aliam causam.

§. 24. Non tollit unio.] 1. Nec generalis. 2. Nec particularis. 3. Per neutram amittuntur jura. 4. Nec uniuntur regna quæ plura sub eodem Principe concedunt, singulis jura distincta manent.

§. 25. Populus, Primores seu Singuli regant.] 1. Monarchia, ubi unus Monarcha, Tyrannus, Invaser imperat. 2. Aristocratia, ubi Optimates, vel ex consensu primario, vel secundo mutata formâ (licet non optimi prasint) vel soli, vel cum principatu, vel ex civium diversis ordinibus, unde Ordinum Imperium. 3. Oligarchia si vitium sit, necessarium est. 4. Democratia gratior, sed periculiosior. 5. Per sona-

I N N O T A S.

sona dicitur, & populus, quamquam & ipsa multitudo populus. 6. Quando pro imperante populo, aliis etiam speciebus convenit. 7. Nostra specie in majori civium parte cernitur; & complectitur qui non convenerunt, vel non est jus conveniendi. Per se quisquis suffragari debet. 8. Vitium Anarchia & Ochlocratia dicitur. Vtraque Poliarchia species non ineptè Monarchia. 9. Provincia imperium à victore populo Populare dicendum, quamvis imperii exercendi modus possit Monarchicus esse. 10. Imperiorum vitia à cuiusque fere opinione appellantur. 11. Formæ mutatio reipublicæ exitiosa. 12. Omnes sua incommoda habent. 13. Optima per quam singulis optime, & civitati est. 14. Incommoda ab imperantibus, vel à constitutione reipublicæ, vel accidenti sunt. 15. De alia forma si nihil dictum, conclusio tacite pro Democratia est.

§. 26. Princeps solutus legibus.] 1. Civilibus. 2. Quia in naturæ statu consistit. 3. Et ipse sibi obligaretur. 4. Et obligari civibus non potest. 5. Quamquam conventionibus possit & pactis. 6. Sed quæ obligatio virtute coactivâ destituitur. 7. Vnde omnis coactio civilis in Principem ex submissione est. 8. Sublatâ & pacti publici obligatione, si necessitas postulet. 9. Et Canonum. 10. Et privilegiorum jure, nisi in vim transierint contractus, vel Princeps de suo ultero quid concesserit.

§. 27. Aliis legum auctor est.] 1. Quia omnia jura Majestatis habet. 2. Et jus in personas. 3. Et omnium voluntates unâ suâ voluntate regit. 4. Et legis virtus obligatoria sit, & obedientiam exigat. 5. Et imperantis officium pacem procurare. 6. Idem de canonibus est iudicium; incidenter de juris civilis & canonici distinctione. 7. Usus non facit legem. 8. Condenda potestati mutandæ adhæret: quare legem sibi scribere perpetuam populus nequit;

S U M M A R I A

9. Non obligant leges, nisi promulgatio præcedat Principis nomine. promulgata quando peregrinum obligat, & subditos extra territorium. 10. Non obligant ordinationes inferiorum nisi Princeps probaverit. 11. Solus privilegia concedit juri constituto derogatoria: sed quæ revocabilia sunt.

§. 28. Jus vel imperium absolutum.] 1. Jus quidem ex consensu absoluto. 2. Libero vel coacto. Libero, si jus omne expresse translaturum sit. 3. Sic in dominico & institutio imperio jus absolutum ex consensu libero & expresse. Coacto, si in conditiones non convenerit. 4. In voluntario etiam, extra dominicum imperantes non populi ministri, sed eo superiores, licet jus omne sub consensu expresse non venerit, repudiata distinctione inter Majestatem realem & personalem. 5. Per consensum generalem & absolutum in dubio populus solam potestatem imperatriciam contulisse videtur. 6. Quæ potestas absoluta, nec limitata præsumitur. 7. Unde conclusio, transulisse populum in imperantem quod imperium spectet, Omne quod potuit. 8. Quod præter imperii jura habet ad modum pertinere. 9. Habere jus ad media omnia. 10. De jure Domini. 11. Et imperii absoluti, summi, & pleni differentiâ remissive.

§. 29. In personas.] Virtute juris naturalis re-
tentis, & renuntiationis & submissionis factæ ab aliis.
2. Jus in personam quasi anima est imperii. 3. Huc vitæ jus & necis spectat, etiam extra judicium. 4. Argumento à minori patrum potestate, cum ante, tum post imporia. 5. Sed ut Princeps rationem rectam servet. 6. Nec pro insana libidine quicquam agat, seu Dominus, seu Monarcha institutus fuerit & n. 10. 7. Licet factum eorum impune, etiam ex jure gentium, & quandoque domini privati ex jure civili sit. 8. Sed bello captos occidere jure belli Principi licere. 9. Et sine conditione deditos, sub limitatione admit-

tunt.

I N N O T A S.

titur. 11. *Cives ad bellum cogere.* 12. *Et obsides dare.* 13. *Et deferere civem particularem, & ad declinandum excidium tradere.* 14. *Magis autem culpæ insignis in aliam civitatem reos, juris rationibus consentaneum est.* 15. *Subditorum obligare personas in ratione naturali fundamentum habet.* 16. *Servitus ex jure naturæ est.* 17. *Libertatem deinde gentium consensus introduxit, soluto redemptionis prætio, vel alia conditione posita.*

§. 30. *Bona.*] 1. *Ex personæ consequentia.* 2. *Et voluntatis subjectione.* 3. *Et consensu præsumpto.* 4. *Quid quod ne excipere quidem bona potuerit?* 5. *Jus hoc Dominium eminentis appellatur: quod latissime patet.* 6. *Ita tamen ut bona non abdicative concessa intelligantur.* 7. *Sed vero ad necessitatem, & in tempore compensanda.* 8. *Ad exteros etiam extenditur.* 9. *Domino jus laxius est.* 10. *Et occupatorum per universitatem jus imperanti, non populo cedit.* 11. *Refer quæ de præscriptione infra dicentur.* 12. *Adde pro debito civitatis subditorum bona obligari.*

§. 31. *Territorium.*] 1. *Ex personæ consequentia, & submissione.* 2. *Effectus nonnulli juris territorialis.* 3. *Quo & ea veniunt quæ sub territorio latent.* 4. *Extra territorium jus non extenditur.* 5. *Adversus exteros Princeps ex propria occupatione territorium tenet.*

§. 32. *Causas.*] 1. *Per easdem rationes.*

§. 33. *Actiones habet.*] 1. *Quod ad externas coarctata; eaque naturæ lege, vel divina non definitas.* & n. 4. 2. *Internæ humano eximuntur imperio, licet casu aliquo postea in notitiam pervenerint imperantis.* 3. *Secus si in actum externum deductæ, vel conscientie obligationem spectes.* 5. *Etiam externæ eximuntur, quæ lege naturali vel divina aliter definitæ sunt.* 6. *Quod etiam ad definitum agendi modum extendit.* 7. *De non definitis sacris & profanis libera principis est dispositio.*

S U M M A R I A

§. 34. In ipsis quoque actionibus quid justum, quid injustum, quid bonum, quid malum, sententia sua determinat.] 1. In civili statu : Actio enim in natura & statu nullo habito respectu ad moralitatem, rationem seu legem naturalem, indifferens est: igitur bona vel mala dicitur habito respectu ad legem naturalem; ejus autem sub imperio Princeps interpretis est cum effectu externo. & n. 4. 2. Est etiam consequens hoc judicium legislativæ potestatis, & obedientiæ debita. 3. Hoc sensu justis & injustis regulæ civiles sunt, 5. Et actio eadem bona, necessaria, justa, & æqua, diverso respectu.

§. 35. Proprietates lege publica discernit.] 1. Dum unumquemque in possessionibus suis ab aliorum injusta occupatione tuetur. 2. Sed & jus habet quædam communia relinquendi. 3. Atque eatenus de furto lex civilis est, tanquam de proprio & alieno lata: neque tamen ius naturale prohibens furta mutatur, 4. Hinc & de vi pastorum circa alienationes judicium. 5. Et justa per præscriptionem alienatio.

§. 36. Et ipse dominia propria habet.] 1. Non jure regni, patrimonialia, regna donatione, testamento & armis quasita. 2. Jure regni, loca interterritorio vacua, res non possessas, nullius, ex ratione occupationis libera. 3. Quæ publica dicta. 4. Res communiter possessæ delato imperio communes mansere, cum dominio eminente, quo usus possit naturalis tolli. 5. Sic montium, sylvarum usus per legem civilem sublatus. 6. In flumine piscatio publica. De navigatione remissive. Aqua profluens usu communis ad utilitatem innoxiam. 7. Et fodinas effodiendi jus sublatus. 8. Et in thesauros, bona ejecta, naufraga, caduca, vacantia, & alluviones; quæ omnia magis imperantis propria si terra per universitatem occupata fuerit. 9. Mare ante imperia inter res communiter

I N N O T A S.

niter possessas : Vtrum proprium fieri respectu principis vel populi alterius, disputatum : affirmativa asseritur ex generali factâ Adamo donatione, & securis terrarum distributionibus, deinde quod nullo jure naturali vel divino ejus proprietatis acquisitio prohibita sit, unde facultas mansit naturalis. 10. Tandem ex usu gentium. 11. Neque proprietati vel occupationi maris natura fluxilis repugnat. 12. Nec quod interminabilis. 13. Nec quod vasta nimis. Obstat unius hominis vel populi impotentia, unde pro partibus occupari a pluribus potest. 14. Nec proprietatem impediunt, qui usum communem esse volunt. 15. Patere commercio, & navigationi innoxia debet. 16. Non idem de piscatione, & usu simili est judicium. 17. Sin omnis omnibus pateat usus, vix est ut nocere proprietatis nomen possit. 18. Vindicari tamen is usus ab egente potest. 19. Qui non consentiit ius suum, ut in rem non distributam, retinet. 20. De dominio in loca extra territorium inculca supra dictum.

§. 37. Jurisdictionem habet omnimodam.]
 1. Quippe in qua vis præcipua Majestatis sit, & justitia, & obedientia, & pax, & securitas. 2. Habet autem jurisdictionem ex translato indicandi jure, singulis in natura statu competente. 3. Virtus ejus eximia in executione consistit. 4. Ad personas extenditur, & circa res occupatur, & territorium, causas, actiones. Ad personas exteras, quibus Legatos accenseo, & sociorum subditos, & æquales seu æque summos, non pertinet. 5. Qui in territorio reperiuntur, jurisdictioni imperantis subsunt. 6. Imperii partes privatorum loco sunt. 7. Alia fœderatorum ratio est. 8. Jus dicit per se, etiam ab erectis tribunalibus avocationis jure. 9. Sententia nec Principi jus facit, nec
 Ju-

S U M M A R I A

Judici. 10. Jurisdicendi facultas & judicialia ab judiciorum institutione dici cepere. 11. Modus suum consequendi in naturæ statu vis erat, quo jus venit vel res ipsas, vel tantumdem, vel plus etiam accipiendi. 12. Redit jus naturale ubi judicia cessant. 13. Unde repressaliarum usus.

§. 38. Provocationi nulli obnoxiam.] 1. Quia suprema est. 2. Unde & gradibus appellationis modum etiam circa sacra præscribit. 3. At commune quandoque inter plures summos est appellationis iudicium.

§. 39. Mali vindex idem severus, idem benignus.] 1. Pœna jus non est singulis, nec naturæ, nec ælii jure. 2. Imperanti est ex juris naturalis renuntiatione, & officii sui necessitate, quo & ipse, & civitas, & singuli defendantur, mali coercantur, exemplo aliis: qui pœnarum fines. 3. Vanum imperium sine plectendi jure est. Legi igitur apposita pœna sit, quæ major malo, & ad fines attemperata sit. 4. Pœnæ distinctæ per naturam non sunt, nec per legem Hebræis datam: igitur ab arbitrio imperantis pendent. 5. Pars legis pœnalis solos magistratus obligat. 6. Extra delinquentes pœna non extenditur directè. 7. Soluta pœna civili divinum manet supplicium, quomodo à privato remissa injuria civilis manet vindicta. Sic adulterium coram Deo est, quod lex civilis pro adulterio non habet, & pœna cum manet divina quem lex civilis non punit. Similiter & exceptio in lege civili homicidio apposita, quam quis injustam punit, à crimine homicidii & pœna non eximit. 8. E converso, si lex civilis committi homicidium dicit, ubi naturalis exceptionem tribuit, non homicidii coram Deo, sed inobediens reus erit. 9. Actiones internæ sub humana non cadunt supplicio. 10. Nec quæ extra publicas sunt tabulæ. 11. Nec principum actiones. 12. Vtutum actus contra leges nullus sit, remissive.

§. 40. Idem benignus.] 1. Dum vita moderator &

I N N O T A S.

Et legum sit. 2. Exceptis criminibus aduersus legem Dei penalem admissis. 3. Nisi circumstantie aliud suadeant. 4. Extende ad penas ecclesiasticas. 5. Post mortem facta restitutionis exemplum. 6. Ad gratia speciem asyila refer. 7. Nihil horum magistratibus inferioribus. 8. Adde, tolli supplicium diuinum, vel damnum privatum per gratiam non posse.

§. 41. Dignitatum omnium fons est, & author.] 1. Ante imperia dignum vel spectabile nihil fuit: vel cum subiectione in principem translatum est. 2. A Principe igitur omnis dignitas manavit. 3. Hinc inter cives inaequalitas, & dignitatum ordo.

§. 42. Qui rempublicam administrant, jura Majestatis exercent, magistratus.] 1. Quippe fons sit dignitatum. 2. Et curam habeat totius, quam sublevare ei quoquo modo liceat. Hinc creatio magistratuum inter jura est majestatis. 3. Juris exercitum magistratibus committit revocabiliter. 4. Quo respectu Principis personam representant: cetera privata. 5. Creari necessitas publica coegit. 6. Sic ut Principis partes in exercitio non excludantur. 7. Functiones elargiri monarcha hereditarias non potest. 8. Cui mandata electio est, eligere dignum tenetur.

§. 43. Ministros singulos publicos.] 1. Singulos, nam & pluribus potestatem communicat, ut uni. 2. Nulli rei publicae administratio sine permisso Principis permittitur. 3. Cui permissa est, loci servatorem constituendilicentiam non habet. 4. Personae publicae sunt, & politicae. 5. Quales Judices, Ecclesiae Pastores, aliique. 6. Quatenus principem non representant, privatae sunt.

§. 44. Vel collegia instituit.] 1. Publica, quia partem in rei publicae administratione faciunt. 2. Quae ordinaria, eaque permanentia & certis temporibus indita, vel extraordinaria. 3. Quorum una actio dicitur; licet vota plura. 4. Vel dissentientes in mala
actio

S U M M A R I A

actionis partem non veniant. 5. Cogit princeps invito, & invito resolvit: qui continuaverint, crimen contrahunt Majestatis. 6. Convenire de negotiis publicis jus & nota est Majestatis. 7. Publica alio sensu collegia ab sola auctoritate publica dicta.

§. 45. *Cætera privata, licita, vel illicita.] 1. Naturaliter quidem convenire licet. 2. Illicita igitur ex prohibitione legis: prohibendi ratio ex fine non probabilis. 3. Si probabilis prohiberi congregationes non solent; quin suo sensu publicæ dicta. 4. Solent autem si non probabilis. 5. Si generalis prohibitio, nulla haberi congregatio nisi consensu debet. 6. Si specialis, cæteræ jure naturali habentur: ut & per legem permissæ. Permissio personæ jus tribuit, & permittentem obligat. 7. Quæ tolerantur, nullo habentur jure. 8. Religionis causa temperatæ ex jure Romano sunt.*

§. 46. *Munera invitis imponit.] 1. Personalia. 2. Ex jure in personam, & instituti imperii ratione, ne Respublica indefensa sit.*

§. 47. *Parem in Territorio habet neminem, inferiores omnes.] 1. Summo enim nihil adæquat. 2. Quæ ratione principes exteri ei in territorio cedunt. 3. Sic ut nec præcedentiæ jus præscriptione acquirant, cæteroquin in territorio neutro æquales ex jure æquali. 5. Ordo inter eos ferè ex tempore æstimatur. Inter fœderatos primus locus ei debetur, qui plus participat in societate.*

§. 48. *Belli.] 1. Quia ad defensionem pertinet, quam procurare ad officium Majestatis spectat. 2. Seclusis ab eo jure privatis, & Magistratibus inferioribus; nisi quatenus à summa potestate datum. 3. Belli sollemnis, & justis nomina (ubi de indictione) & effectus. 4. Refer huc arbitrium de justitia belli, & defensionis, & offensivi causis justis. 5. Quid, quantumque in bello liceat, circa res & personas.*

§. 49. *Et pacis.] Ne manere continuo in belli statu teneatur. 2. Quia dirigere ad pacem omnes actiones tenetur. 3. Et Respublica in spem eternitatis sunt instituta.*

4. Si

I N N O T A S.

4. Si nihil dictum, pax contracta intelligitur quam leges naturæ distant. quando pax rupta censeatur, remissive. 5. Mediatorum suadendi est auctoritas. 6. Pax quomodo servanda. 7. Quid guarantia. 8. Quomodo pax ab induciis differt.

§. 50. Et foederum] 1. Neque enim fœdera injussu fiunt summæ potestatis. 2. Materia naturalis & civilis est. ubi de fœdere offensivo & defensivo. 3. Obligatio ut paciscentium in naturæ statu est: cum successoribus, & cum rege pulso manet. 4. Sponsio injussu sit: unde ipsum promittentem obligat, nisi conditionata sit, vel princeps probaverit. 5. Conventionis publicæ significatio. 6. In contrahendis fœderibus quid præcipue spectandum: & quomodo servanda.

§. 51. Et Legatorum jus habet.] 1. Ex connexione jurium præcedentium. 2. Et promptissima inter Principes commercii occasione. 3. Neque tamen mittunt nisi qui Summi. 4. Exceptis casibus. 5. Non mittunt victi bello. 6. Fœderati de negotiis privatis mittunt singuli. 7. Admissio voluntaria est ex territoriali jure, recepta gentium jure.

§. 52. Viros militares conducit.] 1. Quia ad defensionem pertinet externam & internam: inde officium imperantis. 2. Subjectorum esse non potest. 3. Sed qui ipsi cogi ad bellum in casu necessitatis possunt, cujus ipse Princeps arbiter. 4. Nullis exceptis. 5. Per conductionem proprius cujusque Principis fit miles: unde argumentum collige ad jura.

§. 53. Ducit.] 1. Qua voce omne quod est imperii complector, tanquam in proprium militem. 2. Ducunt Optimates per legatos, quibus reliqui imperantes subjunt. 3. Hinc Regis, non Ducis exercitus. 4. Pertinet jus delocandi militem.

§. 54. Solvit.] 1. Ex conductionis lege: unde & conductus miles ei obedientiam debet.

§. 55. Dimittit.] 1. Quia conduxit. 2. Sed in quo fœdcri magis, quam fœderatis singulis tribuendum.

§. 56. Qui

S U M M A R I A

§. 56. Qui subalterno præfint imperio ipse eligit.] 1. Quia toti præst imperio universali, & ab eo omnes dignitates promanant, & ipse præfens vacare omnibus nequit. 2. Eligit etiam inferiores mediate per electos superiores. 3. Non eligunt principes extranei, neque subiecti. 4. Electio ad obedientiam plurimum facit.

§. 57. Et sacramento obstringit.] 1. Imperantes. 2. Quia conduxit, & ab eo stipendia habent. 3. Et ex obligatione particulari, & generali. 4. Vnde & in milites imperium.

§. 58. Quisquis deliquit sui Principis subjicitur severitati.] Non alterius, in militari judicio.

§. 59. Nisi communis sit miles.] 1. Ex pacto generali, & universali, quo utroque jura omnia veniunt, qua militiam spectant, in 2. enumerata. 3. Sed quorum nonnulla limitato pacto servari propria possunt. 4. Excepto imperio, & ex sacramento obedientiæ. 5. Posito autem solo imperio communi acquiri reliqua jura præscriptione possunt. 6. Quin & si de milite communi nihil dictum sit, fieri communis ex præsumpto utentium consensu potest. 7. Eodemque modo jura communiter concessa recuperari. 8. Pactum de defensione communi non facit militem communem esse. 9. Quamquam videri ex eo de tenenda militum copia judicium esse commune. 10. Et ob defensionem communem communis appellari miles, sed improprie possit. 11. Pactum de eo jure generale laxius interpretandum: speciale strictius, quomodo ea que præscriptione acquisita dicentur.

§. 60. Monetam cudit, æstimat.] 1. Solius enim principis erat nummum introducere qui proprietates introduxerat. 2. Vnde bonitas interna & externa ab ipso pendent. 3. Valor territorialis est. 4. Incidit in crimen majestatis, qui privatus monetam cufferit.

I N N O T A S.

§. 61. *Onera imponit ex arbitratu.*] 1. *Realia, personalia, mixta: ex jure quod princeps in personas, & possessiones privatorum habet, & quia nummum introduxit: quia ad defensionem necessaria.* 2. *Ad exteros etiam extenduntur.* 3. *Ipse autem exactioni modum statuet.* 4. *Æqualitas ad prudentiam pertinet.* 5. *Vestigalium ratio, & species.*

§. 62. *Pecuniæ dominus est.*] 1. *Vt disponere de ea quatenus è republica judicaverit.* 2. *Exigende pecuniæ facultas ad jus refertur.* 3. *Recte uti prudentia est.*

§. 63. *Sacra regit, ut profana; externa & lege divina non definita; hinc personas, res, actiones: distinctim ab Christi imperio.*] 1. *Convenientia est, Sacra omnia externa, ut profana externa, imperio humano subjici, ex juris universalitate, per submissionem generalem, qua nihil exceptum est: & aliis argumentis remissive.* 2. *Inter externa persona veniunt: proindeque Fideles omnes, & Apostoli, & Propheta, & Presbyteri, ipse etiam Christus: & Ecclesia Imperatoribus licet infidelibus & dissentientibus subiecta, etiam qua congregata accipitur. Sub veteri Testamento populus Dei Imperanti subiectus: ubi obiter ex fundamentis generalibus de imperio summo Abrahami, Moysi, Josue, Judicum, Regum, Saul, David, Salomon, etiam in Levitas & Pontificem maximum: & Regno scisso sequentium, deinde Imperatorum gentilium in ipsum populum Dei. Specialia subiectionis argumenta remissive.* 3. *Veniunt etiam actiones, earumque circumstantia.* 4. *Et res remissive.* 5. *Altera convenientia, Sacra pariter & profana interna humano eximi imperio; solam autem fidem ad Religionem internam pertinere, Ecclesiam invisibilem humano non regi imperio.* 6. *Actiones internas solius Christi subiectas esse imperio.* 7. *Cujus imperii pars an legislativa sit.* 8. *Persuasio*
per

S U M M A R I A

per doctrinam ad salutem, & preparata ad eandem via per mortem ad imperium non pertinent. 9. Secus atque iurisdictio in fine sæculi. 10. Ex quibus discrimen à Principum secularium imperio. 11. Tertia convenientia est, Sacra & profana, quæ naturalis lege vel divina definita sunt, humano eximi imperio; cum fallentia in necessitatis casu. 12. Imperium circa sacra omne seculare seu temporale dictum. 13. Ex imperio vero generali summis potestatibus Pastorum, Pontificum, & alia nomina; & ipsæ rectores, & capita Ecclesiæ. 14. Subiecta consideratione in interpretum de Imperatorum jure generales sententias. 15. Summa circa sacra Maiestas superiorem vel collateralem non patitur.

§. 64. Religionem publicam facit quamlibet.] 1. Publicum quod in religione est, externum est. 2. Religio in republica necessaria. 3. Sed cum privata omnia in natura statu. 4. Ut publica omnia à Principe. 5. Sic publica ab eo Religio venit; alio nomine externa. 6. Sola fides interna & privati iuris: unde & religio privata. Publicum quod in religione est, arripere non est subditorum. 7. Plurima ad publicam & externam referuntur. 8. Cujus regula, Publicam dici religionem, quæ a summa potestate pendet. Et ab eo pendere necessario, quæ publica.

§. 65. Qui religionem doceant, sacram faciant functionem, Ministros publicos constituit.] 1. Functio enim publica à summa potestate est, ex natura publici. electionis Confirmatio dicitur. 2. Sed & ipsam Electionem Principi Christiano competere, argumento probatur ex juris translatione, atque adeo potestate universali, & n. 12. in fine. 3. Quæ limitata hic nulla lege reperitur. 4. Et argumentis ab officio summæ potestatis: Et sine imperii: 5. Ab Ecclesiæ & Civitatis unitate: Et jure patris in assignandis functionibus in familia. 6. Ex jure per se sacerdotio fun-

I N N O T A S.

fungendi. 7. Et quod functionis assignatio ad Religionem internam non pertineat. 8. Et exemplorum, & patrum aliorumque auctoritate. Diversa consideratio posset esse de Principum non Christianorum iure. 9. Ecclesia non competit hoc ius ex sacra auctoritate deducta ex Matthia & Barnaba electionibus. Incidenter competere Ecclesia naturaliter, & exercendum dare Apostolis, & aliis potuisse: Apostolos eligendi jus jure suo non habuisse. Quomodo facta electio per Spiritum Sanctum, & sortem dicitur. Jus naturale, & concessum ab imperante Christiano sublatum. 10. Adde nec Ecclesiam sine auctoritate publica Ecclesiam esse cum effectu aliquo personali posse. 11. Eique nec tribui potestatem post imperia potuisse. 12. Si jure divino, oportere electionem ubique uniformem esse. 13. Nec Canones jus Plebi, nec Clero probant: sed subjectis ordinem prescribunt. Sic eligere ipse Princeps per multitudinem vel clerum dicitur, sed ipsam multitudinem eligere, cum Princeps eligit, improprie. 14. Neque faciunt exempla ab auctoritate Principum, & jure concessio producta: Electio enim Ecclesiae, ut aliis vario modo demandata. 15. Manente semper penes Principem, concessio etiam alteri jure, approbandi & improbandi seu rescindendi potestate. 16. Ad jus concessivum jura patronatus refer. 17. Ordinatio vero per manuum impositionem ad Episcopos, Pastores vulgo refertur, non necessario: Nec ipsa impositio necessaria. 18. Ut quidem sacra & pastoralis functio. 19. De reliquis muneribus minus necessariis minus etiam dubium est. 20. Mittendi jus nullum nisi ex concessione, sed ea revocabili semper. 21. Est & ius Principis inter Pastores gradus distinguere.

§. 66. Deponit punit.] Deponit quia jure suo constituit. 2. Et personæ, & actiones exceptæ generali non sunt imperio. 3. Et ministerii exercitium actus externus, 4. Deponit etiam nulla ratione assigna-

E

14.

S U M M A R I A

ta. 5. Cum & jubere fines excedere possit. Mirus igitur de suspensione dubium. 6. Punit etiam, quia omnem habet jurisdictionem. 7. Viriusque iuris exempla. 8. Eodem iure restituit.

§. 67. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.] 1. Ex rationibus generalibus, remissive. 2. Et exemplis, in principibus Christianis & non Christianis. 3. Sub jurisdictione venit in ipsos Pastores verbo vel clavis abutentes animadversio. 4. Et causarum cognitio, vel priusquam Ecclesiastici definiant, vel post rem definitam, ex motu proprio, vel a parte implorato auxilio, per extraordinarium, & appellationis remedium, & avocationem, & suspensionem. 5. Imperium & jurisdictio civilis est, nec impedit ita dici quod circa sacra & divina occupetur, & leges prescriptas divinas habeat. 6. Fides jurisdictioni non subjacet. 7. Jurisdictioni adnexum est legum circa sacra latio: quæ particularis & generalis. 8. Sacra seu Ecclesiastica dictæ leges objectis ratione: civiles à civili potestate, & n. 9. in fin. humanæ omnes, ut ab hominibus: quare principi subsunt. 9. Legislatio & jurisdictio Pastoribus & Ecclesiasticis recte mandatur: mandata nomine summæ potestatis exercetur. Non obstat quod ea jura Pastoribus à Deo dicantur tradita. Nec Ecclesia jacturam patitur. 10. Inscriptio & promulgatio legum nomine summæ potestatis facienda. 11. Etiam Ecclesiis dissentientibus quandoque eadem jura concessa. 12. Semper revocabiliter.

§. 68. Neutram partem, vel quod aliud est imperium adnexum ministerium habet.] 1. Quippe explicari officii partes omnes sine imperio possunt. 2. Et dare potestatem aliquam subjectis jam alii non possunt. 3. Adde Christi imperium non fuisse, de hoc mundo: Imperium Apostolis negatum: Ipsos Principibus monuisse obedire, & ipsos obedivisse: Unde nec

Mi-

I N N O T A S.

Ministris vel Pastoribus imperium ; Nec Ecclesia, quamquam imperii actus exercuerit. 4. Virga Apostolica, & traditio Satana non opus Apostolorum fuit. 5. Excommunicatio ante Principes Christianos non actus positivus Pastorum, vel Ecclesiae ; sed negativus, & singulorum fuit, quomodo privatus privatam excommunicat, & Ecclesiam : Ecclesia tamen aliquid quam privatis est amplius, sed effectus privatus est. 6. Positivus igitur & publicus a Principum auctoritate. 7. Excommunicatio per modum pena exerceri ob causam fidei non potest. Observandum non arceri hodie excommunicatos a templi accessione. 8. Nec solvi per eam paternam, aut maritalem potestatem. 9. Non extendi extra territorium ; distincta territoria sunt Ecclesiae. 10. Quibus consequens excommunicari Principem non posse. 11. Principem dispensare pena excommunicationis posse. 12. Eadem distinctio actus negativus & positivus in eo est, quod fugere Pastores & exautorare dicimus. 12. qui ut excommunicatio actus civilis est. 13. Sed nec actus retentionis & remissionis in Pastoribus propria jurisdictio est, sed impropria ; propria peccatorum remissio & retentio Dei opus non hominis est, & spirituale imperium. 14. Impropria enim adversus Principem exercetur, sed cum modestia quadam. 15. Imperium vel jurisdictio Pastoribus vel Ecclesiae quae adscribitur improprie, intra declarationem & suasionem consistit. 16. Unde nec legislatio vel simile imperium eis competit. 17. Nisi quando tota civitas Christiana populari regatur imperio, vel in statu naturali, vel sub imperio ante prohibitionem Ecclesiam consideres. Extra hos casus mandatum Ecclesiae, & Pastoribus, quomodo olim Sacerdotibus, est imperium.

§. 69. Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & Veteris, & Novi Testamenti publicas facit, vimque publicam &

S U M M A R I A

robúr publicum in civitate accommodat.] 1. Sunt enim leges: sunt divinae. Omnes obligant qui Deum earum auctorem agnoscunt. Sic naturalium & positivarum auctoritas à Deo, & Scriptura à Deo canonica: negantibus à Deo esse, leges dici vel auctoritas à Deo non possunt. Obligatio, quatenus à singulis receptæ leges, privata est, & auctoritas privata. 2. Publicæ sunt, cum à summa potestate receptæ, ac probatæ fuerint. quando receptæ. Publici effectus in obligatione est externa: Vnde Scriptura à summa potestate Lex & Canonica dicta. 3. Leges naturales primum privatæ, earumque obligatio privata interna. 4. Deinde publicæ quatenus à summa potestate probatæ, inde obligatio publica ad externa, & ipsæ leges civiles. 5. Decalogi lex publica, quia Moses eam in civitate probavit, cum ipse populo tulit; ni tulisset ne lex quidem populo, quia legislatorem ignorabat, & promulgatio deficiebat: ita à Mose legi vis obligativa, quæ virtus & effectus est publici, sed præcedente submissione populi: Credentibus obligatio interna, non credentibus externa, non subjectis ne lex quidem, minus publica. Respectu publici decalogus lex etiam civilis dicta. 6. Sic & ab Mose totum Pentateuchon publicum, deinde ab Iosua, Saule, & Regibus sequentibus: Deuteronomium specialiter ab Josia Rege. cum effectu obedientiæ externæ. 7. Prophetarum scripta à summis potestatibus publica, cum reciperent, id est pro veris probarent ea: incidenter probandi pro veris argumenta, & cujus Prophætæ dicto in dubio standum. Videndum semper utrum tanquam Prophætæ locuti fuerint. 8. Singulis etiam privatum de iis dāmus iudicium. 9. Apostolorum scripta regulæ privatæ privatis credentibus, unde obligatio interna; vis publica ab Imperatoribus accessit. Maximum quod ex publico accedit, confirmatio & defensio est. 10. Conciliorum vel Ecclesiarum de-

I N N O T A S.

decreta non sunt Leges: sunt regula recipientibus ea, sed privata. Publica ab Imperatoribus recepta. 11. De Apostolorum decreto Actor. 15. 28. *ejusque efficacia.*

§. 79. *Leges divinas interpretatur, & de doctrinæ controversiis judicat, eodemque Judicio suo definitivo fidei articulos determinat.]* 1. *Interpretationem & Judicium Principis intellige publicum, definitivum absque Synodo, summum, imperativum, & certum.* 2. *Interpretandi enim facultas est definiendi, decidendi cum virtute publica; qua soli summæ potestati competit.* 3. *Dubia etiam spiritualia.* 4. *Quod rationibus probatur.* 5. *Quare (misso singulorum jure ante imperia) penes Abrahamum, Filium, & Nepotem.* 6. *Deinde penes Mosem.* 7. *Post eum penes Josuam, & sequentes potestates.* 8. *Deinde penes Reges fuit.* 9. *Scriptorum igitur Prophetarum interpretatio penes easdem potestates fuit.* 10. *Sub novo sædere ipse Christus legis Mosaicæ interpretationem Scribis & Phariseis tribuit.* 11. *Christi interpretatio, & Apostolorum, & Ecclesiæ privata fuit.* 13. *Cum virtute publica interpretandi Christi dicta & scripta Apostolica; jus Imperatorum.* 14. *Etiam non Christianorum fuit. Fidei articulos mutare, nec his, nec illis licet. Exercent hoc jus per se absque Synodo.* 15. *Vis & efficacia interpretationis publicæ obedientiæ est externa.* 16. *Etiam ab eo præstanda qui de interpretationis rectitudine dubitet.* 17. *Qui omnino non rectam putet obedire non debet, quamvis justa coactio sit.* 18. *Remedium in recessu & patientia est.* 16. *Extraresistentiam, quod ipsius Christi & Apostolorum, Martyrum, Christianorum in veteri Ecclesia, & ipsius Populi Hebræi, & Virorum Sanctorum probatur exemplo.* 20. *In fidem internam interpretatio seu definitio*

S U M M A R I A

publica vim non exercet. Vti nec Synodorum etiam generalium definitio. fides enim privati est iudicii.
 21. *Quin acquiescere internæ hominum sententia nemo tenetur, vel tuto potest, vel non debet. eoque sensu interpretatio privata.* 22. *Pastorum interpretatio declaratoria & suasoria est.* 23. *Horum scientia ut jus non tribuit, ita principum ignorantia non minuit.* 24. *Manente & principibus jure, quæstiones inutiles, & scismaticas, & doctrinas paci publicæ inimicas amputandi.*

§. 71. *Si cum Synodo placet.*] 1. *Naturaliter quidem, etiam sub imperio ante prohibitionem Synodus vel congregatio licita Ecclesiæ: sub imperio autem pendere eatenus à summa potestate, etiam gentili, dicitur, quod prohiberi possit: maxime si jura personalia prætendat.* 2. *Juris prohibitori effectus est, illicitas & irritas omnes esse.* 3. *Ante prohibitionem privata Synodi actio, etiam inter consentientes.* 4. *Post prohibitionem nulla, & contra obedientiam debitam.* 5. *Sub perpetua prohibitionem non prætermittenda Synodus ad ædificationem Ecclesiæ.* 6. *Qui prohibere, idem indicere, permittere, negare potest.* 7. *Ex omni Synodorum fine.* 8. *Et per se jura, vel per delegatos absque Synodo, quandoque prudentius, exercebit.* 9. *Synodorum enim licet insignis sit utilitas, aliquando tamen noxiæ, aliquando non necessariæ: de quo summæ potestatis est iudicium.* 10. *Cum Synodo cognitio ordinaria vulgo dicitur.* 11. *Convocandi jus dissolvendi arguit, etiam necdum confecto negotio.*

§. 72. *Personas.*] 1. *Naturaliter Ecclesiæ mittendi est potestas, sed potestate civili mutabilis.* 2. *Vnde ipsa quos libet mittit, quod probatur etiam ex omni Synodorum fine: vel statis temporibus habendis Synodis conveniendi vices præscribit. Mittit invitos, & nondum electos, & laicos.* 3. *Alii competere hoc jus non potest.* 4. *Numerum definit.* 5. *Electos à Pastoribus jure concessivo comprobatur, reprobat.* §. 73. *Ma-*

I N N O T A S.

§. 73. *Materiam.*] 1. *Potest enim talis esse materia, de qua non utilis, vel non necessaria sit Synodus.*
2. *Vnde circumscribitur, addit, limitat.*

§. 74. *Tempus.*] 1. *Quia circumstantia est ad utilitatem pertinentem.*

§. 75. *Locum.*] 1. *Eadem loci est ratio, cuius territoriale accedit.*

§. 76. *Ordinem præscribit, designat.*] 1. *Exemplo omnium iudiciorum.* 2. *Et ratione generali.*

§. 77. *In conventu ipse præfens, ac primus, vel per se, vel per delegatos est.*] 1. *Præfens, ut debite omnia agantur, ne pax publica turbetur, ut ipse iudicio superiore rectius iudicet: Adde principem à nullo collegio arceri posse.* 2. *Primus, quia primus in Ecclesia: reliquæ dignitates, & functiones subalterne.* 3. *Actioni & ordini imperat.*

§. 78. *Si placet & suam sententiam promittit.*] 1. *Per se, vel per delegatos; nam & absque Synodo potest.* 2. *Virum expediat iudicare in Synodo, prudentia quaestio est.* 3. *Prolata sententia iudicio principali post Synodum non præiudicat.*

§. 79. *Eandemque & definitivam & summam post Synodum.*] 1. *Quia iudicio delegato superior, & ubique summa.* 2. *Sive de consilio, jurisdictione; fide, vel canonibus Synodi definitio sit.* 3. *ius approbandi etiam improbandi, & alia complectitur.* 4. *Qua exercere princeps triplici fere modo solet.*

§. 80. *Et ipsam sacram facere functionem, quid prohibet.*] 1. *Permittit singulis sacra facere ius naturale, sub cultu Dei naturali.* 2. *Imo iubet lex naturalis.* 3. *Vnde concurrere cum alia functione quilibet potest.* 4. *Cum a patribus fieri in familiaribus capitulis fieri ab imperante capitulis, ipso imperii paterni iure; à primogenitis consensu, quam imperio magis.* 5. *Ab regibus extra gentem Hebræorum, & Melchisedeco, & Mose sub gente Hebræorum.* 6. *Rationibus deductis*

S U M M A R I A

ex jure naturali relicto, & ex jure naturali submisso:
Ex fine: Ex officio imperantis: Exemplo aliarum functionum. 7. *Adde in personis nihil requiri sanctionis, secus atque sub lege Aaronica.* 8. *Adde sacrificia jubere Reges sub lege speciali potuisse.* 9. *Et alia sacra extra sacrificia exercuisse.* 10. *Sublata lege Aaronica, quod Mosi, Melchisedeco olim, nunc summæ potestati jus non denegandum.* 11. *Non obstat argumentum à requisita manuum impositione.* 12. *Nec ex 2 Tim. 2. 4. 13. Nec ex interrupta observantia.* 14. *Quid si ex necessitate jus hoc singulis concedamus?*

§. 81. *Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse procurat, solus existimat.]* 1. *Imperanti enim civitatis suæ respectu idem jus est, quod singulis in natura statu ad conservationem sui.* 2. *Et officium in procurando sine imperii, jus ad media includit.* 3. *De quibus solus ipse judicat, cum alterius non possit esse judicium.* 4. *Majestatem violat qui negotiis publicis se immiscuerit.* 5. *Si cõmunis ex fœdere defensio, fœderis magis quam singulorum de ea re standum est judicio.*

§. 82. *Jura hæc Majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.]* 1. *Jura intellige in exteriori hominem.* 2. *Fines imperantium à lege sunt, vel majore potestate; neutrum Majestas agnoscit.* 3. *Quod reliquum præter jura est, ad habendi modum pertinet.*

§. 83. *Quæ si negare subditus, iisve detrudere, vel ipse attrectare, Majestatis reus fit.]* 1. *Qui jura negat, obedientiam negat, in qua vis est imperii. Plus autem quam qui obedientiam simpliciter negat, is peccat, qui actum obedientiæ contrarium admittit, & jura Majestatis licet bono publico attrectaverit.* 2. *Sunt tamen hujus criminis gradus etiam infimi.* 3. *A non subdito, etiam vasallo, non committitur.* 4. *Committitur ab originario, nisi consensu vel jussu*

I N N O T A S.

*si recesserit. 5. Quibus modis committatur. An ver-
bis, affectu solo, scientia?*

§. 84. *Voluntas pro lege est.] 1. Virtute sub-
missionis & imperii. 2. Sublatis libera dispositionis
incommodis. 3. Rationes quæ movent voluntatem
pro lege habere.*

§. 85. *In statu Poliarchico quod pars major de-
creverit.] Ex Ulpiani, & Scevola, & aliorum sen-
tentiis, remissive. 2. Et rationibus, ne belli & con-
fusionis maneat status, ut deliberationum detur exitus,
& absurdum vitetur: ex quibus præsumptus
coëuntium consensus. 3. Sed qui de jure naturali de-
mat. 4. Vnde regula &c. 5. Quæ exceptionem patitur,
si aliud dictum. 6. Vel inter plures, ut singulos
agatur: 7. Pluribus fœderatis si in terminis negativis
fœdus supersuffragatio locum non habet: habet si in
affirmativis, sed suffragia eo casu proportionibus, non
per capita numeranda. 8. Suffragatio sententiam dis-
sentientium internam non mutat. 9. Votis aequalibus
de pristino statu nihil mutatur.*

§. 86. *Voluntati obtemperandum & universis
& singulis.] 1. In obedientia officium est subjeetorum,
& vis imperii; tollitur jus omne in personam, & confu-
sio redit. 2. Adde exigendæ obedientiæ jus esse ex sub-
missionis fide: Vnde obedientiæ obligatio naturalis, &
omni jussione prior: adde sacram auctoritatem, & ar-
gumenta quæ imperium probant. 3. Externam intel-
lige obedientiam, ad factum, simplicem, universalem.
4. Etiam invasori. 5. Rationes quæ movent ad obedi-
entiam.*

§. 87. *De ratione nullus disputat, nullus exa-
minat, singulorum nullum est judicium. 1. De vo-
luntate principis seu imperio quod singulorum sit judi-
cium superioritati & imperio repugnat, cum pro-
prio judicio prius quam imperio obediant. 2. Adde
inconvenientiam quæ oritur ex judiciorum diversi-*

S U M M A R I A

tate. 3. Si in concilio judicandum, subalternum & ipsius principis judicium erit. 4. Rationem reddere populo quandoque prudentiæ esse potest. 5. Est tamen in singulari privatum judicium, remissive.

§. 88. Resistere nefas.] 1. Ex juris naturalis renunciatione, & submissione, & sacra auctoritate, & rationibus pro obedientia omnibus. 2. Distinctis gradibus resistantia. 3. Quando resistere liceat; remissive ad loca particularia.

§. 89. Magis folio deturbare.] 1. Neque enim in judicio licet, quæ supremæ notæ est, nisi subalterna sine iudicio. Adde legibus quolibet principem solum esse, & utrum contra divinas admissum sit penes ipsum esse interpretari. 2. Minus extra iudicium. 3. Impedit & juris renuntiatio, & inter singulos pactum, & imperanti submitio. 4. Pactum maiorem partem impedit. 5. Submitio omnes. 6. Quod & in Despotæ & Invasore verum. 8. Exceptio est, nisi posita imperio conditio sit; remissive.

§. 90. Occidere sacrilegium.] 1. Argumentis à minori; §. 88. 89. 2. Invasorem excipit ante submissionem.

§. 91. Qualiscumque ferendus est.] 1. Ex collectione thesium. §. 86. 87. 88. 89. 90. 2. & sapientum auctoritate. 3. Adde quod & Deo quandoque placet per Reges malos opus suum operari.

§. 92. Divinæ autem supremæ legislatoris, & naturæ, & humanæ posite imperio leges potestatem limitant.] 1. Tres nempe sunt exceptiones. 2. Primo enim potestatem & jus Principum limitant leges naturales. 3. Deinde divinæ positivæ, singulares, particulares, & generales: Decalogi lex quatenus positivæ. 4. Et Christi ritualium abrogatorie, & doctrinæ evangelicæ. 5. Legis naturalis promulgatio innata, unde tacita; positivæ à verbo, vel scripto, unde expressa. 6. Utræque privatos & principes obligat,

I N N O T A S.

ligat, quia divina. 7. Naturales principes specialiter qua homines, qua ratione praeditos, qua Deo subiectos. 8. Positivae specialiter obligant ex pacto, veteri & novo. Conclusio, principi servandas naturales & positivae leges. 9. Unde nec prohibere posse imperata, nec imperare prohibita, non obedire peccatum non esse. Sola non definita subesse imperio. 10. Leges naturales & positivae etiam civiles dici. Voluntatem pro facto haberi, haec de principum actionibus circa subiectos. 11. Inter se, id est potestates aequae summas, eadem naturalis lex & positiva actiones moderatur. 12. Adde gentium iura. 13. A quibus an recedendi iusta sit ratio, principum est iudicium.

§. 93. Subditos obsequio solvunt.] 1. Praefixo seu necessario. hoc est, non-obedientiam seu facti abstinentioniam permittunt. 2. Quaestio proponitur, quando non obedire liceat. 3. Ad cuius determinationem nonnulla in memoriam revocantur. 4. Resolvitur, eum qui dubitet ad obedientiam teneri. 5. Praefixe, in consumacem penam licitam esse. 6. Qui non dubitet ideo quod dubitandi argumenta non habeat, facere imperata debere: Qui ideo non dubitet, quod pugnare imperata cum lege naturali vel divina certo putet, obedire iussus non debet; ne tum quidem cum peccatum putet alterius, puta imperantis, esse; vel iussus etiam sub mortis supplicio fuerit. Imo peccatum est obedire. 7. Iusta tamen coactio est (unde refugium in patientia vel supplicii, vel mortis. n. 9.) 8. Licita etiam coactio, quamvis imperatus exequi se actionem sine dispendio salutis non posse, certo putet: magis si dubitet. 10. Resistere non licet. 11. In actione voluntaria qui dubitet, abstinere debet. 12. Conscientia interrogari non potest. 13. Permissa per legem civilem quando non facienda, remissive.

§. 94. Arctius imperium tenet, quem conditio-

NES

S U M M A R I A

nes obligant.] 1. Tertia hæc limitatio est ex facto humano: Potest enim populus Imperio condiciones ponere, quæ imperantem obligant. 2. Generalis conditio est, ut officium præstet, & ad Imperii finem administret. 3. Tacita specialis hæc est, Ne forma mutetur, quæ Populum, Principem, & Optimates obligat. 4. Si consentiendi in Regum acta, vel ea approbandi jus sibi populus generale servet, Rege per omnia superior est: Si jus ad certos actus speciale, eorum respectu divisum erit Imperium: Si dictum initio ut de ea non conscriptis iis convenire liceat, jam juri approbandi aliud jus Maiestatis accedit, de ea re jure suo conveniendi. 5. Quod Rex ipse acta sua rata esse nolit, nisi à Senatu probentur, jus non minuit. 6. Vt nec tempus vel precarium; quippe Maiestas non ex tempore, sed jure concessio noscatur. 7. Condiciones Imperium non faciunt non summum esse. Leges fundamentales condiciones sunt perpetuæ, unde adaptari iis actibus solent, quæ mutationem ex accidentibus non recipiunt. Jus Imperii fundamentale ipsa Maiestas est. 8. Vis conditionum est impedire quodammodo jus, vel exercitium juris. 9. Questio proponitur, quis de conditionibus violatis cognoscet? Sublato dubio concluditur, toti populo hoc jus esse, vel Magistratibus proxime inferioribus, ordinis magis, quam juris stricti ratione, nisi aliud dictum. Sed quæ res armis magis defini solet. 10. Post declaratam legitime violationem resistere singulis, & omnibus, & regno privare Regem licere, non prius. 11. De Principe proprie dicto solius Senatus est Judicium: non singulorum, nec Magistratus inferioris; ne in casu quidem notorio. 12. Licita resistentia declaratio adversus Regem absolutum, Dominum, & Despotam, si perdere populum studeat. 13. Vel enormiter

I N N O T A S .

miter sciat. 15. Adde singulos recte Principis furorē arcere, fugere, declinare & resistere ei licere. 16. Damnato vero etiam solius Principis iudicio patientia exercenda. 17. Si minus recte iudicaverit, Deus in ipsum iudex erit. 18. Amitendi Imperii causa non statim est legum aut iuramentorum violatio, nisi expresse dictum. Est autem casus n. 13. memoratus. 19. Occidere Regem invasorem post pactum non licet, remissive.

§. 95. Non potenter qui non plenum.] 1. Plenum habet qui jura Majestatis omnia habet. 2. Non-plenitudo non-potentia est, propter iurium connexitatem, cum qui uno destitutus sit, exercere sufficienter reliqua non possit. 4. Si pars separata penes alium sit, ea parte mutila est potestas: quæ partes manent, seu quæ potestas manet, ea manca dicitur: quatenus separata, divisum vulgo imperium dicitur; minus proprie, quia jura dividuntur.

§. 96. Divisio interitum minatur.] 1. Dividi autem potest. Ita vero si dividantur jura, ut quædam penes unum, quædam penes alteros sint, vel nihil singuli vel omnia habent: unde impotentia, vel jussuum contrarietas. 2. Quare Princeps si alii quid concesserit, quod exercere jura omnia Majestatis impediatur, nihil actum videtur. 3. Sic nec recte causis seu actionibus distinguitur imperium. 4. Vti nec personis. 5. Nec territorii. 6. At minus recte, si plurium, sed conjunctim, ita sit Imperium, ut alter sine altero nihil possit, sed nec alter alterum suffragio vincat. 7. Minime vero si plurium ut singulorum vel in solidum detur.

§. 97. At tota resolvitur Majestas quam vis subegit.] 1. Impetus maris, armorum vis, terræ.

S U M M A R I A

motus, armorum, vel similis. Qui supersunt jura populi retinens, si defendere se adversus alios possint.
 2. *Armis subactum imperium despoticum fit, & victori in victos, eorumque res corporales, & incorporales jus ex consensu. Unde victo Regi qui non consentit tituli & insignia manent imperii.* 3. *Sine conditione deditos quatenus occidere liceat.* 4. *Imperium ex victoria absolutum, plenum, & proprium. Quod electivum prius, a solo etiam victore pendet: & ab eo tegum auctoritas.* 5. *Acta tamen à priore Domino rata manent.* 6. *Postliminium jura restituit.*

§. 98. *A Principe recedit, si in alium transferat.]* 1. *Transferre Dominus potest & Despota, actu quovis, & in quemvis, pure vel sub conditione.* 2. *Etiam Rex institutorius, qui vel ex proprio patrimonio, vel fructu in proprium usum destinato, regnum sibi armis, vel pretio comparaverit. Si ex arario publico, acquisitum principi quod ad imperium, populo quod ad jus negativum alienationis dicitur; sed alienabile si subjectos spectes. Ipsum imperium quod ex institutione seu consensu tenet (nisi expresse dictum) alienare Princeps, nec Populus, nec Senatus potest. Transferre annitenti resisti potest, vel translatum jure vindicari.* 3. *Semper autem restitui in manus potest eorum, à quibus ortum habuit.* 4. *Singuli delatum semel imperium transferre in alium non possunt.* 5. *Nec imperans qui coactum se dicet bellica potestate, si tenere populus velit.* 6. *Sic nec pars imperii libere alienari: Ut ex juribus Imperii aliquod.* 7. *Vel ditio aliqua, regio vel urbs particularis, etiam cum extra belli casum necessitas publica obtendatur.* 8. *Nec res fiscales seu patrimonium populi.* 9. *Quod idem de infeudatione, & oppignoratione dictum sit.* 10. *Nec si vis bellica sit, quæ rei publicæ minetur excidium.* 11. *Vel quæ ipsi urbi vel parti fiat.* 12. *Possunt tamen cives, vel major pars, vel milites ad conservationem sui*

I N N O T A S.

sci dare. Nam imperantis respectu, si ipse bellum velit.
 13. Quomodo, nec extra vim bellicam, ac corpore, cedere,
 ne obsequii quidem necessitatis, ubi nullus imperantis
 contrarius obstat. 14. Quod & dictum de civibus
 singulis iure præciso est.

§. 99. Vel sponte deserat, cum temporis præ-
 scriptione.] 1. Expresse, si verba, vel facta, volun-
 tatem declaret. 2. Res derelictæ in medio ponuntur,
 ut alterius fieri possint. 3. Ex quo desertionis discrimen
 ab irrationatione, & prehensione agnoscat. 4. Pos-
 sunt deserere & tacite & expresse imperium, quæ jura
 proprietatis habent, unde pater in filiorum præjudi-
 cium. 5. Successionem lex desert. 6. Tacitam de-
 relictionem præsumptiones probant, præsumptiones
 argumenta, qualis juris negligentia, quæ aliis ste-
 rum argumentis colligitur. 7. Tacitam tempus, &
 probatio, & acquirendi modus ab expressa distin-
 guunt. 8. Utraque inter Reges obtinet. 9. Possessionem
 qui facta interrumpit deseruisse minime dicendus
 est. 10. Nec acquirit, qui habere animum sibi ha-
 bendi nequit. Quales summæ potestatis, respectu Magi-
 stratus. 11. Quibus Principes proprie dictos accenseo.
 12. Acquirere Imperii Ordines ab invicem & impe-
 rantes summi possunt. 13. Et diviso Imperio ut Rex
 à Populo, sic Populus ab Rege potest. 14. Non si ab-
 solutus, nisi expresse deserat. 15. Deserto Populo
 jus naturale redit. 16. Quod & in parte Imperii, &
 singulis verum est.

§. 100. At naturaliter deponit, si vita functus,
 hæres Imperium non excipit.] 1. Ut deficiente eo;
 quod non uno modo contingit. 2. Est autem consti-
 tuendi hæredis Despota, & Domino, & Patri facultas.
 3. Non si qui iure temporario, vel ad vitam impe-
 rium teneat: ibi incidenter de Successore nominando.
 4. Vel Rex etiam simpliciter & absolute datus. 5. Ma-
 met enim Populo successorem dandi potestas, nisi jus

S U M M A R I A

*in alios transtulerit. 6. Idem circa exheredationes
jus est. 7. Dum pendet electio tempus interregni di-
citur, & nullum corpus politicum. 8. Manent ta-
men prima ante ipsam submissionem & electionem
obligationes. 9. Et Populo jus negotia interim per se
administrandi. 10. Electores constituti interim per
se continuandi Imperii jus non habent. 11. Dum foetus
in utero est, ut Rege minore regni negotia curanda.
12. Acquirere Rex à Populo disponendi facultatem
non delatam potest. 12. In plurium Imperio deficere
haeres non potest. 14. Deficiente Domino servi sui iu-
ris sunt, ut primavo naturae statu.*

NO-

N O T Æ
I N
POLITICAM
CONTRACTAM
GENERALEM,

Singulis Paragraphis subjectæ.

§. I.

P *rincipiorum, ante gentes nationes-
que, lex statim naturæ fuit; non sta-
tus ante naturæ legem] Politicam
ab ipsis principiis ordimur. Status
ante naturæ legem, qui sibi fingat,
dici libertatis, ac juris absoluti posset. Finge
tibi hominem ante naturæ legem, quæ simul
& divina antiquissima est, jam nulla lex erit.
quod lege nulla prohibente fit, jure optimo fie-
ri dicitur. Cæterum fingi is status ante vel ex-
tra naturæ legem non potest * : Lex enim na- * §. I. n. I.
turalis rationi cognata est, & ipsa est ratio : ratio post mod.
cognata homini, dum primis parentibus
statim indita, creatis ad imaginem Dei : quæ
nisi lex simul ponatur, concipi ratio in homine
non potest, dum rationem atque concipias, le-
gem statim necessario concipis : Ab homine
enim jam creato rationem si demas, seu neget
ei potius, vel extra legem constituas, brutus
cf.*

* *Omnino*
§. 2. n. IC. II.

efficies similem, & ipsum etiam brutum, a quo hominem sola ratio distinguit. Statim igitur atque ratio existit, positus homo sub lege fuit, nunquam sine lege, vel extra statum legis *. Inde & in hominem regni Dei per naturam initium, non quale ex creatione & dominio solo, vel omnipotentia jure in animantia cætera habet, sed per leges naturales, quæ omnem facultatem agendi moderentur, ut eoposito regno, & legibus, in homine jus proprie non sit, quod rectæ rationi non conveniat. Hoc sensu rectissime lex naturalis juris absoluti seu libertatis effrenatæ vinculum dicitur, secundum nonnullos nomen a ligando derivans, quasi libertatem naturalem liget. libertatis non impeditæ vincula sunt leges. *Libertas* igitur, & *jus*, & *justitia* ex lege ante imperia naturali metienda. Hinc & libertas & jus in eo statu facultas est faciendi, nisi quod ea lege prohibeamur. Rejicienda opinio quæ jus aliquod fingit ante vel extra naturæ legem, quasi repudiata in homine ratione, ex potentia & appetitu solo, quæ §. sequenti confutabitur.

§. II.. *Posita natura lege, jus omne non potentia, non appetitus, non quid utile, sed ratio determinat.*] Nova prodiit Philosophia, quæ jus hominum in naturæ statu solâ potentia, cupiditate seu appetitu definit: ut tantum jure cuiquam liceat quantum potentia valet, vel appetitu volet, nihilque prohibitum nisi quod nemo cupit, aut nemo potest: de modo nihil attendi, atque adeo vim, dolum etiam posthabita ratione, licitum esse, capere omnia, & habere licere quo quis facilius modo poterit: pro hoste haberi qui impedit quo minus quis animum expleat suum. Dissolutam hanc & effrenatam

po-

- potentiam, cupiditatemque Viri sane non indocti pro actionum nostrarum regula tradidere & naturæ leges appellaverunt, secundum quas agere summo jure liceat. Sic enim persuadere conantur:
2. Cum nihil creatum propria potestate existat, vel operetur, sed sola Dei æternæ potentiâ, ipsam potentiam qua homo operatur agitve, ipsissimam Dei esse potentiam, quatenus absolutè libera est; ea autem cum absolutè libera sit, & hominis liberam esse; tantum igitur homini in naturæ statu liberum esse agere, quantum potentia sua possit, & appetitu volet.
 3. Deinde sola ratione jus tunc demum determinandum volunt, si ita comparatum cum natura humana esset, ut homines ex solo rationis præscripto viverent, nec aliud conarentur: sed homines cum cæca magis cupiditate quam ratione ducantur, jus non ratione,
 4. sed quocunque appetitu definiendum. His positis, cum in statu naturali omnia liceat, inferunt, injuriam omnem respectum ad legem civilem habere, ante eam injuriam, injuriam non extitisse: de adulterio, de homicidio, de furto, falso testimonio prohibito leges omnes civiles esse. Principes ut qui in naturæ statu, facere, imperare omnia licere: quæ imperant juxta facere imperando, quæ vetant, injusta vetando: subjectos facere quævis imperata teneri: legem naturalem jubere quævis leges & mandata civilia servare: judicacionem boni & mali, justi injusti indistincte penes subjectos nullam esse: & quæ plura in tractatu apparebunt. Primum sane quod attinget, creatum nihil propria potentia operari, fateri omnino necesse est: at eam qua operantur ipsissimam Dei esse potentiam,

concedi iis minime, nisi homini divinam simul potestatem tribuamus, & omnia divina potentia agere; nec tantum, sed & bruta animantia, cum & ad omnia individua extendant. Rectius igitur dicemus esse potentiam a Deo, tanquam naturæ & omnium auctore; sub naturæ enim voce facultates veniunt naturales, inter quas potentia est naturalis* : Non quod Dei potentia in hominem transfusa, vel ei communicata, vel ipse homo pars Dei, * vel ipse Deus sit: sed vero homo, & omnes facultates ejus humanæ: nisi quis & sensus appellare divinos, & ipsam vocem divinam, intellectum & judicium divinum, & alia divina; idemque de brutis affirmet, quod quam absonum sit, & incongruum, & impium nemo non videt. Neque rationem video ejus restrictionis, qua ipsissimam dicant Dei esse potentiam quatenus hæc absolute libera est, non etiam quatenus omnipotens hæc eadem est potentia; quippe quod eidem potentia non minus proprium est, atque liberam esse: sed quo concessio nihil dici potest magis impium, dici tamen deberet, Hominem nimirum Deo potestate æqualem, qui ex appetitu, voluntate sua omnia jure possit. Sed & ita comparatum cum natura humana non esse, ut homines ex solo rationis præscripto vivant, nec aliud conentur, sed cæca magis cupiditate & appetitu vitam instituant, nemo non compertissimum habet: Verum ex eo jus deducere non satis tuta mihi argumentatio videtur: neque enim an jure agant homines ex eo judicandum quo quid affectu, quo appetitu agant, sed quo modo agere debeant. debent autem eo modo quem rectæ rationis necessitas, hoc est lex naturalis

im-

* §. 17. n. 4.

* *Introd. §.*
I. n. 13.

6. imponit, ut supra dictum *, & infra ple- * Tot. §. 1. &
 nius *. Coeterum in infantibus, furiosis, hi c. n. seqq.
 mente penitus captis, insanis, cum nulla qui-
 dem, vel immatura sit ratio, de eorundem
 actionibus, jurene, an non jure agant, accu-
 ratius videndum: etenim si jure dicamus, certe
 agere appetitu, cupiditate sola, & potentiis iis
 licet. Distinguendi autem in hac quaestione in-
 fantes & furiosi ab iis qui nulla penitus utun-
 tur ratione. Infantium crescente ætate indies
 crescit ratio, & furiosorum dilucida sunt in-
 tervalla, quod in aliis non reperias. Dum in in-
 fantili sint ætate, & furore pleno insanis, men-
 te captis comparandi: agentes autem in hoc
 statu si actus legi naturali adversetur in ordine
 ad hanc legem peccant, sed peccati voce in
 latiore significato accepta, quo factum omne
 significat adversarium legi, itaque non jure
 agunt: Quatenus autem peccatum culpæ in-
 telligas, quod pœnæ subjicitur, non peccant,
 ipsosque cupiditate magis & potentiis quam
 ratione agentes, etiam cum factum rationi re-
 pugnat, ipsa recta ratio excusat, quæ non
 permittit non nocentem, qui uti ratione non
 valet, pœnæ subjici ac culpæ reum fieri; ipsa
 enim ratio qua uti non valet, regula est juris,
 itaque ut ab usu rationis excluduntur, ab ob-
 ligatione legis excludimus, quæ sanos ho-
 mines & maturos requirit. Adde dictatum ra-
 tionis tenorem legis esse naturalis, quare ob-
 ligatos tenere ad quos tenor non pervenit nihil
 magis potest, quam lex civilis non promulgata
 vel ad quos pervenire promulgatio nequivit *: * Conf. §. 276
 itaque jure agunt. Ab his autem ad Philoso- 276
 phiam novam qui argumētum ducit, nihil aliud
 objicit, quam quod bestiarum ratione non agunt,

indeque jus esse ex potentia, appetitu agendi; quippe ad furentes & plene infantes obligatio ex ratione nihil magis, atque ad bestias pertinet. *Si luscinia esset, facerem ut luscinia*, dixit veterum quidam. Agentes igitur hi potentia, quod non congruenter (nisi fortuito actum congruentem fecerint) naturæ legi, hoc est ratione egerint, non jus probat, sed contra utendi ratione impotentia ipsos non jure agentes ab injustitia excusat. Cum autem peccent infantes magis, quanto in iis ratio vigescit, rationis usum alibi leges civiles ætate præsumunt simulque definiunt, alibi prudentiæ judicantium permittunt; interim dum ad vitæ institutum quod ætas negavit, parentum ratio suppleat. *Furiosi* sub dilucidis intervallis ut sani peccant; quippe dum in iis ratio redit, legis virtus redit, quæ obligatos ratione præditos omnes tenet. Sic nec ex eorum potentiis, appetitu jus est. *Utilitatem* quod attinet, eam quisquis in naturæ statu ex recta ratione judicare debet. ratio regula est juris & utilitatis. ita quod utile, licitum ex dictamine rectæ rationis est, quæ inviolatas leges naturales servat. Sic nec jus ex utilitate dicimus. Aliud de utili sub imperio est judicium. Ira remotis contrariis concludendum, *regulam & normam juris seu facultatis agendi in omnibus hominum actionibus*, non nudam indomitamque potentiam, appetitum vel utilitatem simplicem, sed *solam, rectamque rationem esse* *. hoc est, quod brevius dicetur, Jus in naturæ statu ratione, non potentia, non appetitu, non utilitate definiri. Probat quod supra de origine & principio legis naturalis, & per eam de initio Regni Dei per rationem dictum.

* Sed & si quid juris sit ex eo quod ipsius Dei est,

* §. I. n. 4.
 & n. 12. hic.

* §. I. n. 2.

- est, derivare placet (qualem potentiam hominis prædicant) quid Dei magis esse potest, quid divinum magis, quid ad Deum propius accedere, quam ipsa ratio, ipsum lumen divinum, lux ab ipso Deo innata * ? Id enim est, quod * *Introd.*
 11. in Scripturis, *Imago, simulacrum Dei*: nec ^{4^{ta} 4} aliud quod divinus Vates, dum creasse Deum mortales scribit angelis paulo minores. Sed respondeat qui rationem in dijudicatione juris seponere velit, cur in naturæ statu Deus homini rationis lumen indidit? cur pro lege cordibus inscripserit? an vero ut bruta, effrænata cupiditas, & insana potentia præpolleret? fatius fuisset hominem irrationalem creasse, & bestiis parem, & sine judicio, quod sola ratione constat: ratio vero præstantissimum Dei donum, quod hominem à cæteris animantibus distinguit, non frustra nobis divinitus data, sed ut operetur necessario. quæ quæque pars corporis humani operationes suas non habet necessario? quæ si singulæ quiescerent, jam non homo sed truncus erit, corpus immotum, non vivens. Igitur si operari ratio in homine necessario debeat, quis usus ejus esse poterit nisi in actionibus humanis? vel detur alius: si nullus? dicendum, voluisse Deum homines in omnibus actionibus suis ratione uterentur necessario, & recta actio vel minus sit lumine divino judicarent, quo supra omne
 12. dedit creatum excellere. Sic RECTA RATIO actiones nostras, facultatem seu potentiam, appetitum, & utilitatem in statu ante imperia, ut in Civili lex civilis, in Christiano Christiana temperat. Quicquid igitur contra rectam sit rationem in naturæ statu, extra jus æque est agentis, atque in civili statu quod lex

* *Introd. §. 3.* civilis prohibet *. Unde & illud; *Posse quem non dici, quod contra jus potest **. & moraliter
 n. 13.
 * *Infr. §. 5.* *impossibilia quæ contra legem sunt nature: quomodo turpia Juris-Consulti impossibilium nomine complexi sunt. Hoc fundamento ex recta ratione derivato, in tractatu passim illationes ex Philosophia nova discutiuntur.*
 n. 4.

§. 3. *Primum autem ratio distavit institutam initio a Deo pacem inter homines colendam: deinde quod bonum appetere, idque niti conservare; mala contra vitare, arcere, propulsare; quo conservatio maxime sui & rerum, & defensio iusta spectant. Lex prima inter omnes. Unde proculdubio ad hæc jus dedit.] Primævus nempe, in quo Deus omnis rectæ rationis author hominem constituit, status is pacis fuit. unde & ipse Deus pacis. stare enim & perenne esse genus humanum voluit *, interiturum certo sub belli statu*. Probat & hunc statum naturæ lex statim ab initio innata, *Alterum non ledere: & quæ ab hac dependet altera, Pacta conventa servare.* Utraque ad servandam pacem data, Neutra necessaria, si pax non servanda. A ratione autem cum sit is status, ex principio intelligente derivamus. A Deo autem cum sit ratio in vim legis & præcepti naturalis, principium obligatis est. Nec tamen ei statui pacis *Jus nec Lex repugnat de conservatione sui.* Naturâ mortales omnes ea quæ bona videntur sequuntur, fugiuntque contraria. Sic a natura bona appetimus, ut a malis natura declinamus. Omnia quæ natura aspernatur in malis sunt, quæ adsciscit in bonis: omnis enim actus voluntarius naturaliter objectum agenti bonum habet, etiam in primævo illo statu. Prima naturæ Philosophi appellant. Nos ut appetitum nudum, naturæ impetum, qui brutis est communis, in*

* *Add. n. 3.*
hic.

* §. II.

juris quæstione excludamus, prima hæc appellamus, quæ naturalis ratio statim, non longe petita ratiocinatione insinuat, dicitur. Sunt enim alia ex his primis per deductas consequentias, illationes, derivationes quasdam profluentia, de quibus non adeo facilis ratiocinanti occurrit definitio, quas proinde materiam appellare liceat secundæ indagationis: ut quæ defensio justa, quæ vis licita, quis nocens dicatur occisus, quis innocens, quæ læsio dicenda, quid invadere alienum, quæ necessitas summa, & quæ plura dari possint, quorum prima manifestissima occurrunt. Ex his igitur primis apparet, naturaliter appetere homines, quod optime sibi esse putent, in eoque niti se statu conservare, hoc est quod in thesi, *bonum appetere*, *idque niti conservare* diximus. Inde *jus*, quam facultatem non injustam ad assequenda bona, assequuta ea juste habendi, possidendi, ne natura pugnantis & incongrua velle videatur, dum ipsa hæc dicitur, *jus ad ea neget*.

3. Inter bona conservatio maxime sui est. Unde *jus ad conservandum* se etiam sub primævo illo pacis statu. Sed & *Lex* est de *conservatione sui* prima omnium, ac potissima, quæ in concursu legum seu conflictu rationum, ut fortior ac potentior cæteras omnes vincit, omnibusque prævalere debet. Quod ratione probatur; quippe quomodo in omni creatione nihil magis vel prius habendum quam rei essentia seu existentia, sic in duratione nihil prius quam conservatio est: creavit autem Deus hominem ut esset, creatus ut existere duraret, dum existentiae durationis, hoc est sustinendæ vitæ media per alimenta, & alia monstravit; Inde *Lex præcipiens*, quæ necessitatem imponat, ne facto suo vel omissione
- de-

desineret esse. Jus de quo diximus, libertatis est, cujus virtus in licentia: Legis jubere est, cujus virtus in necessitate consistit, ut quod jus natura dedit, præcipiente lege omitti jam sine peccato non possit, dum qui non facit, rationem contemnat, quod peccatum est proximum ei, quod factio quis in se, simillimum ei quod negatione sibi alimenti, seu cibi abstinentia committit. Idem de *membrorum* conservatione, quæ cum singula operationes suas distinctas habent, (dum cujus partis operatione fungi pars alia possit, ea frustra data videatur,) uti existere Deus tanquam partes corporis humani, ita durare existentiam, hoc est conservari voluit, ne qui non conservet, si mutilari patiatur, usum ipse tollat, quem peculiararem ei membro Deus tribuerat, adeoque contra naturam admittat, & inimicus sit creationi Dei *. Quod & in conservatione *generis humani*. Nec diversum in *Civitatibus*, & *Partibus* dicendum: quo omnia spectant quæ referri ad pacem, defensionem, & securitatem possunt, dum & ipsa existentiam, & durationem, hoc est conservationem spectent. eadem enim ratio & hominis in natura, & civitatis est, quæ personæ vicem sustinet. Sub jure autem conservandi, *contraria propulsandi* venit; est enim ea propulsare, conservare: boni appetitus declinationem arguit mali. Est igitur generale omnibus hoc Jus, *Mala vitare, arcere, propulsare.* & *Lex* generaliter idem præcipiens. Videndum autem specialiter quid cuique ob eam rem adversus alterum, personam, resve ejus liceat. Aptissimo Florentinus *, Jure hoc evenire, ut quod quisquis ob tutelam corporis fecerit, jure fecisse æstimetur: quippe in-
ter

* Sic *Can.*
Apost. 21.

* *L. 3. d. I. de*
I. l. 45. §. 3.
ad L. Aquil. l.
2. 3. C. ad L.
Cor. d. f. car.

4-

ter bona maximum conservationem sui, & membrorum esse supra jam diximus. Qui non jure vim fieri corpori suo putet, ferre nemo tenebitur: qui jure se inferre, quasi in naturæ statu hoc licere sibi putet, tantundem & alii licere putet, atque adeo & vim facere, & referre: stare enim intra limites nudæ mali declinationis, seu propulsions præcise non tenetur, cum & defendendi jus vim mutuam includat. Adde alteram pro jure hoc naturali rationem, quod æqualitatem cuique adversus quemvis defendere & servare liceat, in qua ipsum natura constituit. Et amplia sub statu etiam civili, dum sub eo non jus tantum, sed & naturæ lex maneat præcipiens: maxime si familiæ*, quid non si reipublicæ interfit? quamvis vero sub imperii statu jus paulo arctius, dum potestate ac vi publica defendatur. Neque lex fœderis antiqui, vel Evangelium impedit, quæ pugnare cum naturali non potest. Propulsandi autem, defendendi, & conservandi sui *modus*, quantumcunque malum sit, cum lege naturali definitus non sit, in infinitum extenditur, adeoque indefinite *omnia* licent, dummodo ab eo malo metus summus sit, qui summum jus dat. Unde jus summum ad media*. Hinc ad conservationem sui, defensionem, mali propulsionem, *Vis* licita tanquam in bello & hostili statu defensiva*: sed & offensiva, si mali vindictam, reivindicationem, vel debiti petitionem spectes*, Etiam in corpus, vitamque alterius, & innocentis interpositæ forte personæ, si salvum esse se aliter, sana ratione, hoc est iudicio pacato, nullis passionibus corrupto, vel turbato non posse putet; idque ne minore quidem jure

* 1 Tim. 5.8.

* §.6. *ple-*
mins.

* §.48. n. 4.

* *ibid.*

jure atque ad conservationem sui occidere bestias licet : nam & minorem societatis respectum, quam salutis propriæ curam esse, a naturali ratione non abit. Quod ampliandum putem, licet persona invaloris publice valde sit utilis : si solum imperantem excipias. Et ad socios extendo, in quos idem atque in principalem jus est. Et ad eos, qui necessaria adversario meo, nociva mihi subministrant, sic ut jus sit mihi (cum in iis subministrandis libertas sit naturalis) impediendæ ejus libertatis, quæ nocere mihi possit. Damnatâ sententiâ quæ jus hoc in vitam corpusque alterius ex solo concedens appetitu, potentiisque naturalibus, in perniciem consentit generis & societatis humanæ, quod utrumque facile subvertit, qui promiscuis cædibus aperit viam; quippe stare neutrum citra custodiam partium possit. Adde repugnare naturæ legem, *Ne quis alterum lædat.* est autem hoc omne læsio quod quis alteri facit, si idem fieri sibi nolit. sed nemo hoc velle creditur, ut ab altero nulla data causa occidatur : sin velit, salvam esse, cum pernicie generis, societatem humanam non vult *, contra naturam humanam, quæ appetens est societatis *. & jus præcipiens conservandæ societatis *. Sed & lex naturalis jubet pacem quærere *, quæ nisi cum læsione una cædes promiscuas vetet, haberi non potest *. Quin & rationem naturalem seu legem prohibentem in facto Caini negat : erant enim fratres inter se in naturæ statu, (quamvis uterque sub patris potestate) neque lex divina de non occidendo erat, (nisi ea forte benedictio quæ crescere jubet & multiplicari homines, ad generis humani certè conservationem ut effi-

* *Introd.* §.

I. n. 14.

* §. 15. n. 8.

* *d. n.* 14.

* *introd.* §.

I. n. 2.

* *Infr.* §. II.

cax , ita indomitę illi licentię adversaria) igitur si jure naturę fecerit quasi solis potentis licuerit , atque adeo nulla repugnante lege , ratio nulla fuit quare illum conscientia torserit , torsit autem ; cum legem naturalem prohibentem agnosceret quę facti ipsum non jure intus argueret. Ob occidendi minas vim facere & occidere nihil adversor , dummodo metus summus sit , qui sana ratione judicandus : quare non idem in viro constanti est , qui contemnendas putet minas. Ad arcendam minorem injuriam , vel ipsam alapam , si arceri malum aliter non possit , occidere aliquem jus naturale non vetat : magis ob inflictam , nisi qui dedit injurię reparationem sufficientem offerat. Sub Evangelio quid liceat difficilis quibusdam resolutio est *. Quid si ita respondeatur ? Christi sententiam ad patientiam hortari , vindictam dehortari , itaque suasoriam esse * , ut patientiam exercent Christiani magis quam jure naturali præciso utantur ; itaque qui vindicaverint , non peccare contra legem præcipientem positivam novam *. sed contra naturalem , eamque divinam , ob violatum consensus , quo Christo se obligavit , cum religionem professus Christianam eidem se devoverit , & doctrinę se subjecerit ? Temperamentum nisi fugã declinari inimici cædes possit , & tutelę quod culpa adscribatur , ex legis civilis definitione accessit ; nempe jus naturale sub imperio mansit , sed cum moderamine quodam ob tutelam publicam *. unde inculpatę tutelę moderamen , quod ita est moderari defensionem ut tutela inculcata , id est extra culpam sit , imperantis judicio , cum ante singulorum esset ? Ad cautionem cogi-

* *Matth.* 5.
39.

* §. 68. n.
12. 15. §. 69.
n. 10. *cir.*
med.

* §. 67. n. 7.

* *Supr.* n. 4.

de

de non offendendo eum a quo metus iustus sit, non video quæ ratio impediatur, cum & ex naturali ratione hoc sit, quod jus civile adversus damnum infectum cavet: Sic caveri hodieque sibi Principes postulant, si iustus ab apparatu vicini bellico metus sit. Sed ob utilitatem quamvis hoc jus competere, ^{10.}

* §. 48. n. 4.

minime concesserim *: temperanda enim utilitas ad conservationem generis, & societatis humanæ, etiam simplicis, est, quæ prævalere utilitati etiam non minimæ nec contemnendæ debet *, quomodo & sub imperio de pactis servandis lex utilitate potior est: Sic temperata in naturæ itatu ob conservationem, defensionem sui *Vis* licita: quæ & in eo statu causæ justæ, seu justitiæ semper præsumptionem habet, tum ne iniustitia præsumatur, tum quod agere quis in eo statu ratione præsumatur. Quæ dicta ad imperia & hostes publicos transfer. De *Dolo* infra diceretur *. Ob ^{I I.}

* §. 50. n. 6.
fn.

res possessas tutandas & recuperandas *vi* agere & occidere invasorem, non dubito, si recuperari aliter non possint. De jure ex Evangelio inter Doctos non convenit. ego puto non eandem ad res defendendas necessitatem, atque in defendendo corpore esse *, itaque jus naturale esse permissivum, cujus diversum suaderi doctrina Evangelica possit, & diversum docuisse Christum *, si res modica esset: non si talis quæ reparari vel omnino, vel difficulter, ut vita amissa, membrum ruptum, os fractum nequeat. Unde, nec adversante doctrina Evangelica, nec naturæ lege, ob res ablatas bellum iustum, & in bello occisio iusta. Nam & ob eam rem ex lege civili capitalis est animæversio. De jure autem invasoris, seu

* §. 6.

quid

* ut n. 3.

quid

* §. 63. n. 7.

quid

quid in rem possessam jam alii liceat, videntum, jure nempe separato a defensione possidentis, ut sic jus omne in res plenius appareat. Invaluere nempe axiomata. *In natura statum nihil proprium alicujus esse. Omnia esse omnium*, quæ communia appellant. *Ignota mei & tui vocabula. Proprietates cum imperio capisse*. ex quibus licita rei jam occupatæ in eo statu ab alio occupatio videatur, quippe quæ Dominium ante imperia privativum excludant. Præmittenda igitur *de initio & progressu proprietatis* est inspectio, deinde de eo quod quærimus jure visuri. In priori quidem una ac consentiens sententia est, quæ Deo creatori ut omnium & universi, sic terræ, creaturæ spæ, Dominium tribuit. De progressu in sententias plurimas recessum, quibus omiffis, ut quid ipse sentiam, breviter exponam, sic puto: Ab ipsa creatione, id est ipsa natura humana naturaliter terræ dominos simul primos parentes Adamum & Evam extitisse, mortalium respectu, propter omnimodæ æqualitatis statum. Inde pro communi indiviso dominos *, natura nequit dominos distinguere *, nec huic magis quam alteri tribuit. Ob eandem æqualitatem Deum Creatorem & Dominum divina largitione, terram utrique subjecisse *, itaque penes ipsos imperium ac dominium commune stetit, usque dum ob fraudem mulieris voluntate ejusdem viro subjecta, soli Adamo principatus & dominium terrarum orbis & familiæ cesserit *, sub regni quadam imagine: terras itaque per se, si non per solam voluntatis declarationem, certe per factum quoque procederetur, vel per posteros subjectos, vel per universitatem * occupasse, actus etiam ad possessio-

* *Introd. §.*1. n. 5. *infr.*

§. 16. n. 6.

* §. 7. n. 4.

* *Gen. 1. 26.** *se 99.** §. 96. *fin*

* §. 35. n. 8.

tessio.

feſſionem ſufficiens cum per fundos ſingulos ſibi
 ob immenſam magnitudinem ſoli non liceret.
 Dominium autem fuiſſe liberæ diſpoſitionis,
 non privativæ poſſeſſionis, quæ generi humano
 debebatur. Eoque jure liberis ſuis & poſteris
 proprietates ſingulis vel expreſſe diſtribuiſſe,
 vel tacite permiſiſſe : quod videri ex eo ma-
 niſeſtum debet, quod occupandi jus propria
 authoritate nemini adverſus Patrem, ac Prin-
 cipem eſſet: (neque enim puto Adami impe-
 rium ad proprios liberos coarctatum, ſed ad
 descendentes omnes protenſum, ut qui ex
 ſubjectis ejus imperio nati eſſent, eidem ſub-
 jicerentur, durasſeque naturaliter uſque dum
 qualitas paterna & filiationis duraret.) Itaque
 ex ea diſtributione ſeu permiſſione propieta-
 tes ſtetiſſe, quæ jus inter ceteros facerent, uſque
 ad Adami mortem (quæ annis incidit *l. c. c. xxvi*
 vel circa) exceptis rebellibus & contumaci-
 bus qui obedientiæ ſeſe ſubduxere, & pro-
 prias ſibi ſedes, & media ipſos per ſe imperan-
 di quæſivere. Jus proprietatis deſuncto eo pa-
 tre, inter-medio ad diluvium tempore (niſi
 imperia tunc exiſtiterint, quod quidem pro-
 babile mihi videtur) in res non diſtributas, vel ^{12.}
 proprietati unius conceſſas, jus omnium com-
 mune, proprietatem puta nullius, uſum commu-
 nem *, ut inter æquales ſtetiſſe, earumque
 rerum occupationes quaſdam cæpiſſe, ſed quæ
 filiorum adverſus patres non obtinerent. Mun- ^{13.}
 do poſt diluvium reparato, ſuperſtite ſolo
 Noacho patre, & filiis, cuncta Deum in eo-
 rundem poteſtatem, ut Adamo prius, ſed
 quod naturale eſt, poteſtatem & jus filiis ſub
 Patre dediſſe *, quippe qui ipſi eſſent alte-
 rius proprium reſpectu Patris habere nihil po-
 tuere:

* *Conf. n. 25.*

* *Gen. 9.*

- tuere : unde Eusebius credidit , distributionis
 ejus seu assignationis territoriorum quæ facta à
 14. Japheto legitur * , Patrem auctorem exitisse : * *Gen. 10. 5.*
 additque , distributionem eam testamento con-
 firmasse , cum ea monitione , ne fratrum quis
 fines invaderet , alterumve injuria afficeret ,
 quod discordiarum & belli intestini possit ma-
 15. teriam dare. Mortuo autem , non diu post fac-
 tam eam distributionem , Noacho , iterum rerum
 non distributarum communionem , ut à
 morte Adami obtinuisse : & crescente indies
 hominum multitudine , cum servare legem de
 æqualitate circa res non distributas non pos-
 sent , (ut quæ omnibus sufficerent ad satieta-
 tem singuli , quæ minus proportionaliter , vel
 alternatim uterentur) & inter tot dissentien-
 tes oppositasque tantæ multitudinis voluntates
 institui commoda divisio , consensu expresso ,
 non possit , iterum Occupationes quasdam cep-
 sisse , (de quarum jure infra *) durasseque * *n. 17.*
 ad imperia prima. Factum itaque per distribu-
 tiones , ut in naturæ statu & ante imperia sub
 primo , & restituto mundi œvo proprietas ali-
 16. qua proprie sic dicta fuerit. Accedit , potuif-
 se inter duos vel plures ante imperia pacto con-
 veniri , quo alter jus quoddam in alterum
 transferret , vel juri sibi competenti in ejusdem
 gratiam renunciaret : pacta autem cum servare
 quemque per legem naturalem oporteat ,
 consequens est , jus hoc proprium factum esse
 ejus in quem translatum , vel in cujus gratiam
 renunciatum esset , saltem paciscentium respec-
 tu : unde & hinc proprietas quædam. Cæte-
 rum & hoc meum , vel in jure meo esse , quod
 lege naturæ mihi debetur , probabiliter dici
 potest , (sicut è contrario dictum , non esse in

* §. 2. fin.

jure agentis quod contra legem fit naturæ *.)
 puta ne alter sine ratione mihi officiat; tuetur
 enim naturæ lex quemcunque, & securum
 vult esse ab actibus aliorum qui extra rationem
 exorbitant, sive personas sive ad res spectes,
 dum tota intra rationem consistat: quisquis
 igitur factio mecum extra rationem agit, pri-
 vat me eo jure quod naturæ lex dederat, quod-
 que naturæ jure meum erat. Sic ex triplici fon-^{18.}
 te dominium, & probata rerum & alterius
 juris ante imperia proprietas, quam nunc de
 jure primæ rerum occupationis sequitur in-
 spectio. Hanc igitur quod attinet, quamquam^{19.}
 vulgata ei faveat ratio, quasi præsumptio sit, con-
 sensisse tacite homines primis illis temporibus,
 ut quam quisquis è communibus rem ex occu-
 patione teneret eam propriam sibi haberet, ne
 dominia essent in incerto, quod continuis
 possit discordiis & belli materiam dare, mihi
 tamen placere ea ratio universaliter non potest:
 Distinguendæ autem (quo accuratius proceda-
 tur) res vacuæ, non possessæ, territoria in-
 culta, derelicta, ignota, ab iis quæ *commu-
 niter*, per usum promiscuum possiderentur. In
 iis quæ *posterioris* sunt generis, plane contra-
 riam concipio præsumptionem, minime nempe
 præsumi consensisse homines, ut cujus rei
 singuli partem, vel ad totam jus pro indiviso ha-
 berent, eam unus solus per occupationem sim-
 plicem jure adeo proprio sibi teneret, ut cæ-
 teros omnes excluderet: neque enim posside-
 re eo animo rem communem singuli intelligun-
 tur ut per solam occupationem alterius magis,
 quam suam esse vellent, possessio omnis cum
 animo sibi habendi est, quod animi perseve-
 rantiam arguit, & in parte, ut in toto, locum
 ha-

habet: neque consensisse quemquam, ut proprietas sua vel jus ab alio sibi auferatur, præsumptio tunc temporis magis fuit, quam nunc est ut in eam rem consensisse quisquam videatur: unde eripi res communis per occupationem omnibus, invitis, nihil magis olim potuit, quam nunc quod meum est eripi non consentienti mihi posset: Quod & in rerum abundantia obtinuisse puto, licet possessiones non deficerent, cum diligere alius rem, partemve occupatam præ altera occupabili potuit, eandemque appetere. Ita autem eam rem, ejusve partem occupare ut per hoc usus promiscuus non lædatur, ut casulæ, tugurii inædificationem, (etiam cum exclusione alterius) prohibere nulla ratio videtur, quamvis ne hæc naturalis sit, sed ex consensu hominum, in eo statu, potius profecta, quomodo nunc gentes consentiunt. *Scientiam* igitur ac *patientiam* occupationi primæ accedere oportuit, accedente & *temporis lapsu*, quæ præsumptionem consensus probaverint, quæ res ea occupatoris dicatur, præsumptio enim probari debet. Maximam vero probandi consensus vim scientia & patientia ex temporis lapsu trahunt, qui quo major, præsumptionem validiorem probat: tantus autem sufficere videtur, quo quis vidente ac patiente altero, multo sumptu, labore, ac industria, possessiones proprias stabilivit. Intelliguntur enim scientes patientesque omnes, per temporis spatium continuum, in gratiam occupatoris juri suo renunciassent, eoque nec uti velle quod in omnia singulis a natura, & usu promiscuo æquale esset. Unde certum puto, occupatas initio eo modo ab aliquo res communes occupatoris proprias factas

fuisse, & occupari ab aliis, vel invadi non potuisse. Secus si occupatio eo modo qualificata non esset. Quæ ad introductas hodie & non invadendas principum, rerumpublicarum proprietates respectu erga se invicem, inter quos pactum speciale, vel factum aliud non intercessit, applicari rectissime puto. Ad res²⁰ vacuas, incultas, non possessas, derelictas, hæctenus ignotas, quas in *priore* genere collocavimus *, quod attinet, eas teneri cum eorum exclusione qui videntes occupationem, patientesque longo tempore possessionem, nullum contrariæ voluntatis actum significaverint, dubium esse non potest, cum & eo modo res communiter possessas fieri unius proprias jam proximè probatum sit: inde magis, non minus saltem vacuas, non possessas, vel possessas unquam, sed quæ per derelictionem, vel tacitam vel expressam, possessarum nunquam conditionem reassumere: nam cum occupare rem ipsi potuerint (per juris æqualitatem) nec occuparunt, passi autem sunt ab aliis per occupationem teneri, præsumptio est volentes cessisse juri suo, quod auferri invitis, ab aliis non poterat. *Statim* autem ut rerum non possessarum, derelictarum, incognitarum hæctenus, prima occupatio occupatorem dominum faciat, tanto effectu ut excludere ab ea re, per ipsam occupationem, cæteros omnes possit, præsumptionem proxime, ubi de rebus communibus, in contrarium hanc dedimus, quod nemo juri suo intelligitur renunciasse, si non actus vel expressus, vel tacitus existat, qui destitisse cæteros ab jure ad eandem rem naturali præsumptionem probet; neque vero jus per naturam minus est respectu rei non possessæ *ad rem*, quam quod

* *Sup. n. 19.*

- quod communiter possessæ *in rem* competit. Sic rei vacuæ occupatio per se sola modus acquirendi dominii privativé naturalis non est.
21. Quod transferri etiam ad gentes & respublicas liberarum debet, usque dum in contrarium consensus probetur, vel expressus, qui ipso tantum pacifcentes obligat, vel tacitus ex recepto communiter apud omnes vel moratiores usu, qui eosdem; cum servari utroque modo ita adversus jus naturale placuit: Introducti autem ejus taciti inter gentes consensus ea dari ratio poterit, quam supra indicavimus *: Occupatio igitur quæ statim dominum faciat, modus ex eo jure est quod postea placuit, jus naturale limitans, ex eoque placito jus in hujus & prioris generis res perpetuum tribuens, ut occupari ab aliis vel invadi non possint. Sed verò *utriusque* generis res occupari ab egente posse, qui sana ratione judicet subsistere se sine ea re non posse, hoc est necessitas summa ac justa sit, dubitare nec jus, nec lex finit de conservatione sui *. Sed neque hoc consensisse quisquam censendus est, ut occupationis jure alter teneret, qua re ipse ad propriam subsistentiam suæ conservationem, vel nunc vel quovis tempore egeret: Et sub hac limitatione interpretandum institutum omne, factumque humanum, proinde & rerum distributio prima. Igitur nec hic casus sub distincta proprietate, nec sub consensu venisse dicendus: si venerit erroneé videri consensisse, & inefficaciter, proinde violare pactum impune licere *, & iustissimam dissolvendi cum taciti, tum expressi consensus rationem esse. Regula quidem est, *pacta servanda*, sed cum legitimo temperamento, nisi qui servet servando ser-

* n. 19. p. 7.

* Sup. n. 13.

* §. 26. n. 8.

§. 36. n. 17.

§. 50. n. 4.

§. 63. n. 11.

vare se ipsum non possit. Adde & in casu extremæ necessitatis ipsas leges divinas non obtinere: inde jus æquale omnibus, ipsam veluti ante factam primis parentibus largitionem divinam *. Primariam inter omnes innatam naturæ legem diximus, ut salutem suam quisquis & conservationi consulat *, ut licet de servando pacto, & non invadendo alieno violentur, omnia agere secundum alteram hanc in concursu fortiolem liceat. Licet etiam ipse possessor egeat, quia potior nobis naturaliter salus nostra quam alterius esse debet: Nam & ad conservationem nostram jus in vitam datur alterius *, unde magis in res dabitur: Neque considerata æqualitate ratio ulla est, cur domino magis faveatur. Quod jus similiter ab^{24.} homine naturali, facta applicatione ad hominem civilem, hoc est Civitatem transferre nihil vereor: neque enim Gentes vel Civitates unquam in propriam perniciem vel interitum consensisse præsumendæ sunt, institutæ ne perirent: quin contra officium, & imperii finem fecisse civitas dicenda est, quæ securitatem & salutem populo non omnimodo procuret, vel conservationem negligat; neque enim procurandæ salutis media coarctato, dummodo sana ratione judicet egestatem suam, vel interneciei suæ metum summum esse, cujus ut mediorum, sic necessitatis ipsi judices sunt, de quo infra^{25.} latius *. Ita in res occupatas etiam optimo modo, jus quasi temporarium est, quamdiu adversus egentem re eadem possessionem occupator tueri possit. De iis sermo non fuit quorum usus in abusu consistit, quæ manifestum est statim ita proprias fieri, ut postea alterius fieri non possint, dum alterius usum non admittant:

* *Supr. n. II.*
Gen. I. 26.
seqq.
 * *n. 3. hic.*

* *n. 7. hic.*

* *§. 6. §. 81.*
92. n. II.

tant: sic & feræ *, pisces naturaliter statim * *Add. §. 36.*
 capientium fiunt, quomodo fructus arborum, *n. 5. 6.*
 & quæ natura produxit, ex usu communi *, * *Supr. n. 12.*
 ne qui usum hunc communem, & ex eo pro-
 prietatem quandam neget, (quasi vero qui ad
 usum suum quid sibi sumat, communioni, seu
 ceteris mavis, ad quos eadem res pari jure per-
 tineret, subtrahat) terram omnem, & quod ea
 nasceretur, homini inutilem reddat, dum jus
 nullum concedat, vel eripiat, qui usum hunc
 26. neget. Ita discussio jure rerum, & quid in res
 liceat, necessaria subjicienda collectio est, ex
 introducta rerum & alterius juris proprietate,
 cum per rationes dictas supra *, & occupa-
 tionis etiam nostro modo limitatæ *, *n. 11. seq.*
 (excepto necessitatis casu *) in naturæ statu & ante *16. seqq.*
 imperia, injuriam, & injustitiam, & peccatum, *n. 19. 20.*
 & contrectationem alieni dari, quam appel- *n. 22. 27.*
 lare etiam furtum licet, legibus naturalibus
 prohibitum, quæ pacta jubent etiam tacita ser-
 vare: nihilque admittere quod paci officiat:
 alteri non facere quod tibi nolis: & probata
 proprietate alienum invadere: Sed cujusmodi
 admittitur injuria vindicari in eo statu ordine legi-
 timo non poterat.

§. IV. *Quid bonum, quid malum, cum natu-
 1. ra æqualitas vetet alium judicare.*] Quippe qui
 alium volet ejus rei arbitrum facere, necesse
 est ut & ipsum agentem ejus arbitrii arbitrum
 statuatur, utrum scilicet rectè arbitratus fuerit:
 nam æqualitatis quæ inter homines naturâ est * *Introd. §. I*
 ratio hoc permittit, ut de meis actibus qui ju- *n. 5.*
 dicet, de ejusdem & ipse judicem; neque
 2. vero plus alii in me quam mihi in alium licet.
 Sed & alterius inefficax erit judicium, dum alii *n. d. §. I. n. 5.*
 in alium ob æqualitatem jus imperii nullum *, *§. 16. n. 1.*

nulla quidem coactio, nihil sit præcipuum, quod omne inæqualitatem indicat. Itaque fiet ut de proprio bono vel malo, rectane *recta* sit ratio vel minus, ipse iudex sim *, quæ sequentis periodi est materia.

* §. 4. n. 3. §. V. *Jus simul dedit propria quemque sententia æstimare.*] Cum alterius esse non possit, tum ob naturæ æqualitatem *, tum sententiæ inefficaciam *. Sed & naturaliter ei potius credendum qui de negotio possit rectius testari: 1.

* *ibid.*

* *Introd.* §. 4. n. 8. *Rectam rationem in proprio cujusque judicio seu ratiocinatione consistere*, ut quam quis rectam rationem existimaverit, ea pro tali in dijudicando bono vel malo valere debeat: facit nempe quisquis quod rectum sibi videtur. Neque 2. enim quod quis in eo dijudicando ratione seu ratiocinatione possit perversa uti, jus minuit: alia enim hic *juris*, alia *recti* est quæstio. Priori specie illud tantum quæritur, utrum judicatio in jure sit judicantis, quod fundamentum proxime dictum habet *, vel quod non sit alterius *. Alterâ utrum regulæ vel legi, vel rectæ rationi judicatio conveniat, vel ei rectitudini quam in ratione requirimus non adverteretur, adeoque quod fundamentum rectam rationem habet. unde rectum iudicium, quod alio nomine justum, dum & jus pro regula recti

* n. 1. *hic.*

* §. *Prac.*

3. recti accipitur. Aliud igitur est *judicandi jus*, aliud *secundum legem judicare*. Quæ duo rursus ab aliis distinguenda, ab simplici nempe *actu judicii*, & eo iudicio quod *rectum coram Deo* est, & non falli dicitur: nam & nostra ratiocinatione falli potest iudicium, quod tamen, ut jam diximus, valere in statu naturæ ut *rectum* apud homines debet, cum nemo sit qui iure aliquo possit ut non *rectum* accusare, vel ex eo jus ita agendi denegare; dum equidem possit suo iudicio alterius iudicii effectum impedire, unde contentione & contemptus materia.

4. Contra rationem vero *judicandi jus* nemini adfingi potest, nam quod contra *rectam* rationem instituitur in iure non potest esse cuiusquam

5. hominis *. Unde qui *prudens* ratione minus *recta* usus, licet *recte* fecerit, violatæ legis apud Deum reus fit: contra si *imprudens*, putans se *recta* uti, licet male fecerit, dicendum naturæ legem *recte* factorum conscientia contentum esse: quomodo non peccare iudicem, qui conscientiam suam sequutus etiam inique iudicaverit: neque absimiliter atque *justum* dicimus qui iustitiam facere studet, licet actiones possint non *justæ* esse, (iustitia enim in constanti voluntate & conatu enixo observandi leges consistit) *injustum*, qui iustitiam contemnit, quamvis iuste fecerit: Peccat tamen uterque voce in latiore significato accepta, qua peccatum factum omne *imprudens*, seu contra legem dicimus *. sed illius actio mala, huius animus malus; illius excusanda, huius puniendæ actio, etiam interna pro qualitate propositi cum in externam influit *.

* §. 2. n. 13.
§. 7. n. 1.

* §. 2. n. 6.

* §. 33. n. 3.

§. VI. Sic *jus determinatum EX RATIONE* dicimus *ad media*.] Inter *media* de quibus dubium esse

esse possit, *Vis & Dolus* sunt. Tritum est illud 1.
 Philosophis, & juris Magistris non una lege
 comprobatum, *Qui vult antecedens velle debere*
& consequens, sine quo ad antecedens perveniri
non potest. & aliud, *Qui jus dat ad finem jus simul*
*dedisse ad media **, cum frustra jus ad finem ha-
 beat cui jus ad media desit, quia sine mediis
 perveniri ad finem non potest. ita qui finem
 vult, dum media negat, idem vult & non vult,
 & propriam voluntatem facto contrario op-
 pugnat. quod in absurdum incidit. Igitur cum
 natura jus dedit bonum appetere, corpus ab
 injuria tueri, & pro fine actionum quisquis bo-
 num proprium & salutem habeat, denegata
 media videri non debent sine quibus bonum
 obtineri, malum declinari, atque adeo actio-
 num finis haberi non possit. *Ratio* autem ut in 2.
 æstimando ipso bono, ita in eligendis mediis
 semper *suprema* esse debet *. Quomodo igitur 3.
 per *Vim* agendi modum ex ratione temperari
 diximus *, sic eadem *Dolum* temperat, quem
 necessitas & metus summus ad conservationem
 sui permittit: neque enim ut quis se conservet
 aperte agere tenetur: ita vero agere tenetur,
 quo magis se conservet; quod enim in conser-
 vatione ipsa, hoc in mediis tenetur. Adde
 plerumque malum majus ex vi, quam ex dolo
 dari. Dissimulatio in veri reticentia, simulatio 4-
 in non veri fictione consistit. ille dolus nega-
 tivus, hic positivus. In verbis seu sermone si
 simulatio sit mendacium dicitur. Hoc ad Prin-
 cipes si transferas, quæstio de dolo & mendacio
 in bello & hostili statu erit.

§. VII. *Sic jus ad omnia: omnia jure fieri.]*
Ex ratione seu judicio recto. Supra *judicandi*
jus seu facultatem ab judicio recto separavi-
 mus,

* §. 81. n. 2.
 §. 65. n. 4.

* §. 2. n. 8.
 & seqq.

* §. 3. n. 6.
 fin.

mus, clara satis distinctione *: sed quam distinctionem inter *agendi jus & actionem rectam* invenire, non adeo clarum videtur. Omnem enim actionem, quæ in effectum deducitur, judicium aliquod seu ratiocinatio præcedit. Si recta sit ratio agentis judicio, actio recta erit; si non recta, nec actio recta. Quæ autem actio præcedente recto judicio recta est, hoc est, quam quis actionem convenire, saltem non repugnare rectæ rationi putet, non potest non in jure seu facultate esse agentis: ita quod fit, *jure fiet*: Quam vero non convenire putet, fieri non potest ut in ejusdem sit jure vel facultate, natura enim facultatem (quam cum effectu aliquo externo vel reali hic acceptam volo) non concedit, quæ rectæ rationi repugnet, quia ipsi luci divinæ repugnaret, qua Deus præ cæteris animantibus homini voluntatem suam tacite significavit, adeoque ipsi voluntati divinæ. Quæ si vera sint, conclusio est, Non posse actionem dici in facultate agentis seu jus dici agendi, quin facta simul recta sit *: vel dici * §. 5. n. 2.

non in jure agentis quin facta simul non recta sit. Dictum enim, si judicium acturi de actione instituenda rectæ rationi conveniat, jus ei esse agendi, & actionem institutam convenienter eidem suo judicio necessario rectam esse: e converso, si judicium convenire rectæ rationi non putet, nec jus esse agendi, nec actionem convenienter judicio perverso institutam rectam esse, ut concurrant semper judicium rectum præcedens, jus agendi, & actio recta. Conjuncta hic igitur facultas seu jus, & rectum sunt, utrumque ab judicio præcedente recto, vel minus recto dependens. Atque sic idem, jus imperandi actionem certam cum

* §. n. 13.

cum jure ipsius actus imperati erit, nec hōc illud
latius: quamquam vero imaginarie, specula-
tive, mentaliter concipi & agendi facultas,
appetitus, potentia distincta ab ipso actu, &
distinctum jus imperandi actionem certam, ab
jure actus imperati possint, si ita nempe concipias ut imperantis & imperati actus extra pœ-

* §. 3. n. 13. nam sit *, vel imperanti jus simpliciter in abstracto, nullo habito respectu ad actionem aliquam, nedum certam aliquam consideres, quomodo supra de judicandi jure dictum. Sic igitur *in naturæ statu*, *Omnia jure fieri* dicimus, ut quid in *facultate* seu *in jure*, & quid *rectum* ratio determinet. facultatis simul & recti ter-

* §. 2. n. 8. minus ratio est *, quæ appetitum, potentiamque temperet, & vel laxat habenas, vel refrenat, prout ipsa dicitur. Sed quæ ratio, seu quod hominis judicium præcedens actionem, adeoque & ipsa actio, quamvis pro jure & recta valere apud homines debeat, (quam distinctionem velim bene notes) non recta tamen esse apud Deum potest ipsius Dei judicio, cum non perfectissima imminuta jam per lapsum in homine lux divina sit. Actio igitur externa, & realis dici in facultate seu jure agentis non potest, quæ rectæ rationi repugnet seu repugnare ipse agens putet. hoc sensu dictum supra est. Non

* §. 2. n. 13. *posse quod quis contra jus potest* *. Sed dum excogitari nihil possit in quod non ut bonum sententia, vel ut medium ad bonum (sub quo & aversio venit mali) conducens vel necessarium possit electo cadere, fieri non potest ut jus non *ad omnia* seu *universale* sit, vel ut actiones nostræ ad actiones definitas speciales limitentur, extra quas alias agere non liceret. Hoc diximus *jus ad omnia*. Sed & jus hoc omnium

in

in omnia confirmat, quod dici vulgo solet, *Naturam nequire dominos distinguere*, cujus regulæ explicationem supra dedimus *, sed alio fundamento, æqualitatis nempe, (non iudicii jure de eo quod ad bonum conducatur) nisi quatenus proprietas introducta erat *.

* *Introd. §. 1. n. 5. §. 3. n. 11. seqq.*

* *supr. §. 37.*

§. VIII. *Natura autem humana cum prava ac imbecillis non possit eo iudicio naturali, & jure recte uti, & in promiscuo rerum usu naturæ leges, æqualitatemque servare.*] Iudicio nempe in recta æstimatione boni & mali, & eligendis mediis ad bonum & mali fugam: Jure in personas & res alterius: Usu rerum communium, vel in necessitate omnium: Inter naturæ leges imprimis *pacis* intellige, dum sæpius passiones nostræ cum ratione pugnent, & in conflictu rere semper superiores evadant. Ad hoc nimia impellit *sui æstimatio*; iudiciorum *diversitas*; *appetitus* plurium, maxime circa rem eandem, in rerum etiam copia dum uterque eandem præ altera diligeret, vel inopiâ dum tota omnibus vel partes æquales singulis non sufficerent; & quæ dari plura possent; imprimis verò si de *servandis partibus*, de *exigendo aliquo* inter æquales agatur; & *peccati impunitas*, dum nemo in naturæ statu existeret qui violatæ naturæ legis pœnas posceret. *Quid tristes quarimonie, si non supplicio culpa reciditur?*

§. IX. *Protinus ad ambitionem, gloriam, dominationem prorupit, quæ discordias excitant;* I. *jurgia, pugnas, cædes.*] Effectus hi ex causis præcedentibus sunt concatenati, certissimi, inevitabiles. Neque enim solet immoderatus sui æstimator existimationi suæ & gloriæ nisi per vim cedere. Nemo iudicio vinci se patitur, hoc est alterius se submittit, nisi per vim tena-

neatur. Quis tam demens qui possessionibus suis cedit per vim non turbatus? quis non defendet, etiam cum vitæ discrimine? Facti vero impunitas quilibet audendi addit audaciam*.

* §. 3. ult. verb.

§. X. *Sic rupta pace confusio venit rerum, et belli status, dum continuus ab injuriis metus esset.*] Quis enim in tanta confusione non metuat, dum nemo de fortuna, vita, sedibus suis tutus, nisi alterius arbitrio? quis proinde sibi non caveat? naturaliter solliciti sunt homines, in eo se conservare statu quo optimè sibi esse putent*.

* §. 3. n. 2.

Igitur qui alium sic metuit, & in perpetua est cautione à vicinorum insultibus, in eo est statu atque si confestim & continuo dimicandum esset, qui *belli* dicitur: Non ut lædere, offendere in eo statu prohibitu quemquam liceat, sed ut lædi, offendi sine ratione & extra vindictam civilem quisquam possit. Sic pacis statum* belli insequutus est, ex metu continuo *perpetuus*; & perpetuus quia cum omnium inter omnes nullus ejus finis esse possit, usque dum ipsi homines supersint, in inevitabilem tandem totius generis perniciem. Quare vivere in eo statu homines nisi miserrime non poterant. *Miseri qui bella gerunt!* Sæpius inter mala maximum appellatur.

* *Introd.* §. I. n. I. §. 3. n. I.

§. XI. *Eadem igitur ratio dictavit, datam initio a Deo pacem restituendam fuisse.*] Pars hæc ejus legis est quæ docet bonum appetere, seque ipsum conservare, quod existentiae in prima, qua potest fieri, perfectione durationem spectat. Sic ante imperia lex naturalis pacem jubet, læsionem omnem & offensam prohibet, dum eâ admittâ fieri nequeat ut stare homines diu in primævo* illo statu possint: ratio igitur dictavit,

* §. 3. n. I. 7.

tavit, postquam contemni lex prima de pace colenda cæpit, pacem restituendam fuisse. Bonum esse pacem apud omnes in confesso est, quibus paululum rationis existit. alludit Poëta : *Pax optima rerum quas homini novisse datum est. Quis tam demens, quærit Philosophus, quasi pace frui possit, bello malit contendere?*

- §. XII. *Pax autem cum tuta extra imperium haberi non possit, imperia instituenda: ut præter nudam rationem lex jam & potestas civilis libertatem moderetur.*] Hoc sentio imperia a Deo, tanquam ejus dictaminis authore *. Non tuta pax
1. extra imperia, quia stabilis esse vel diuturna, minus vero æterna poterat. Alia autem præter imperium excogitari cautio idonea non poterat, quæ securitatem singulis ab aliorum injuriis sufficientem præstaret *: Non pactum: Non lex de pace colenda, propter temeratæ impunitatem. Imperatoria sola potestas & civilis status vindicativa mali est, & intra legum & pacti terminos coercere potens: sola hæc est qua ab hospite tuti singuli, ab hoste omnes.
 2. Quamvis & sub imperio hoc mansit, ut ab invicem sibi homines caveant. Manet inter ipsos principes belli status, etiam inter quos pactum intercessit, cum æquales inter se, & oppositis moenibus præsidiisque in perpetua sint cautione: neque enim interposito pacto hostes eatenus sunt ut hostiliter agere liceat. Temperatam autem libertatem singulis salubrem esse, nimiam (qua eam hic intelligo quæ in naturæ erat statu) & aliis gravem, & ipsis qui habent effrænata ac præcipitem, præcis notatum
 3. fuit. Quidquid per legem civilem *omissum* est libertatis manet naturalis: quæ per eam *permiffa* specialiter, dici libertatis civilis possunt

* §. 15. n. 4.

* §. 15. n. 13.

sunt, improprietamen: neque enim permissio ea civilis libertatem dat novam, sed quam natura dederat, cum impedire lex civilis posset, non impeditam relinquit *, vel cum prius impederit, facultatem agendi ex libertate naturali restituit. Confirmatio autem legis naturalis prohibitiva & affirmativa, eidemque addita coactio civilis est.

§. XIII. *Vnde salus populi.*] Ab imperio nempe, & civili potestate, quæ vim arcet ab extra, coercet ab intra, pacis tutissima conciliatrix. *Nulla salus bello.* ita visum, dum perdere libertatem singuli, quam vivere extra imperium maluere. Est autem ea salus *vita presentis felicitas*, in duratione maxime existentia suæ per conservationem publicam, quæ per defensionem est, quam securitas sequitur, & læta rerum quæsitaram fruitio, earumque augendarum occasio, quæ haberi extra pacis & civilem statum omnino nequit. Deinde vero, ut ductu Supremarum Potestatum in via dirigamur, quæ ad salutem ducit æternam *, quæ est *vita futura*: utrumque comprehendit Apostolus *, dum preces fundi jubet pro Imperantibus, ut vitam sub iis *securam* degamus, & *in pietate. Cæsarei est muneris, ut non solum pacifice, sed pie etiam subditi vivant.* Imperantis quidem præcipua, Doctorum unica cura. Atque hic *fus & prudentia* concurrunt *, quam Politicam proprio nomine, qui distinguunt accuratius, appellant: æque enim ut populo salus quærat, juris regulas atque prudentiæ fervare opus est.

§. XIV. *Quæ finis imperii, & imperantis summa officii est.*] Salus nempe populi. *Vita futura felicitatem* quamvis in instituendo imperio

* §. 20. *fn.*

* §. 65. n. 4.

* 1 Tim. 2. n. 2.

* *Introd. in fn.*

rio populus non spectaverit, quippe quæ haberi extra imperia potuit, est tamen finis, sed quem ex officii necessitate intendere ipsi Imperantes debent, quatenus religioni exterae imperant, quatenus caput ecclesiæ *, quatenus ad finem etiam per ministros publicos,

* §. 63. n. 13.
§. 68. n. 9.

2. nam, quod & suo modo imperium, sic finis in officium incidit. *Vitæ autem præsentis* felicitas finis intentus maxime fuit populi ultimus, cum primo instituere pacem intendit, quæ haberi extra imperia non potuit, proxime salutem, id est felicitatem eam ut effectum pacis, quam supra diximus. Quæ vero intentio fuit populi, is & finis imperantis esse debet: fuit populi intentio sub imperii statu pacifico per imperantes salutem obtinere, quare tendere eo omnes principum deliberationes actionesque debent. Hinc illud, *Imperantes non sui causa; sed civium factos*. Ita & hic finis in officium incidit: Est enim officium imperantis præstare, quæ intentio fuit populi habere. & hinc ad imperantes, *Salus populi suprema lex esto*. cujus adversa est, imperia ad commoda privata flectere. Eaque *lex* Principi naturalis est, quam & de servanda salute propria supra in privatis constituimus *. Estque principum obligatio, quæ tacite necessario ipsi negotio, hoc est delationi & acceptioni imperii inest *, principem officii sui monens, & finis, in felicitate maxime vitæ præsentis, ad quam obtinendam securitas imprimis & defensio spectatur: Proprie enim pactum vel fœdus inter imperantes & subjectos intercedere, non est verum *, nisi quando imperio conditio expressa est posita *, quam servare princeps repro-

* Sup. §. 3.
n. 3.

* §. 94. n. 2.

* Inf. §. 17.
n. 1.

* §. 94. n. 2.

G H mittat

mittat. Itaque defensio imprimis, securitas, & tutela publica est quam præstare principes subjectis suis tenentur. Si præstare nequeant naturalis reedit defensio *: De mediis dicendum est ipsos naturaliter iudices esse, ut singulos in naturæ statu *, intra divinæ legis & naturæ terminos, ut infra plenius *. Excipe *Herile imperium*, seu consensu, seu vi comparatum, quod ad utilitatem solius componitur imperantis, unde & imperantis causa esse dicitur: quamquam haberi ea sine subditorum salute non possit, sunt enim concatenata commoda, ut cum male sit subditis bene esse Domino non possit. quid enim si commercia, quæstus impediatur? quid si tributis nimis ad pauperiem emungatur? pecuniarum vim omnem in ærarium privatam conferat? certè, cum durare ea pecunia continuo & in seculum non poterit, proxima ipsius imperantis erit perniciosa, ubi nova exigenda erit. Subjecti autem Dominis, quia actiones omnes eorum utilitati serviunt, proprio nomine *Servi* dicuntur: cæterorum, quia ad propriam suam, & ipse imperans ad subditorum salutem actiones dirigunt, alio nomine *Cives* appellantur, quasi quorum salus civitati curæ est: commune *Subditorum* nomen. Naturaliter nulla inter subditos differentia; omnis ex constituto & facto humano est, & sub imperio licet inter se dignitate non æquales, coram principe æquales *, & æque subditi omnes. Incolas a civibus jus civile & oneribus & honoribus distinguit; naturali ratione uterque civis, quod in civitate habitent, personæ civili subditi.

§. XV. *Causa impulsiva idem quem diximus in naturæ statu, metus existit.*] Voce accepta ut

* 29. n. 13.

§. 99. n. 13.

* §. 45.

* §. 92. 93.

4.

5.

6.

* §. 42. n. 4.

- ut supra dictum *. Est enim is *metus ex belli* * §. 10.
 statu, vel ipse belli status, ex quo ratio dicitur
 exeundum, at nullo idoneo vel sufficienti me-
 2. dio, quam per imperia instituenda *. Si ex- * §. 12. n. 1.
 tra imperium tuto ac sine metu ab invicem coi-
 re & versari quodquot in universo erant homi-
 nes potuissent, imperio vel lege alia, præter
 naturalem, ad defensionem, securitatem in-
 ternam & externam, non fuisset opus; habe-
 retur enim is finis imperii extra imperium: hoc
 igitur quod tuto ac sine metu coire non potue-
 re, ad subeunda imperia homines liberos dis-
 posuit. Neque alia ratione imperii finis inten-
 tus fuit ut certus inter coeuntes omnium rerum
 ordo esset, quam quia ab congressu inordinato
 & quolibetico metus esset: eadem igitur cau-
 sa fuit imperii instituendi, quæ causa fuit qua-
 re vivere homines extra imperium non pote-
 rant, *metus* nempe, effectus status inordinati,
 3. quam confusionem diximus. Illud facile con-
 ceditur, initio gentium ubi non tanta esset ho-
 minum multitudo, nec ulla forte ambitio,
 nulla invidia, (quamvis & in mundi primor-
 diis apparuit *) possessiones satis latæ, ac qui- * §. 3. n. 7.
 vis ad vitam sibi necessariis abundaret, metum 14.
 non tantum fuisse; sed & illud concedi debet,
 crescente indies hominum multitudine, simul
 & ambitione & invidia, & in partes minutif-
 simas coarctatis possessionibus, quæ singulis
 non sufficerent, continuo metum crevisse,
 donec coacti in civitatem civilem coierint,
 qua temperarent ab audacia omnes, a metu
 singuli tuti essent. Quid quod & nunc sub statu
 civili & ordinato quodammodo metus ma-
 net * ? Unde, quod obiter addam, pruden- * §. 12. n. 1.
 tiæ summæ, non stultitiæ fuit actus, quo a ju- *Causas metus*
§. 8. indicavimus.

re & libertate naturali recessum fuit, ut nempe confusio plena, & belli status, & vel mors certa evitetur. Nec alia imperii *despotici* seu violenti, initio, causa fuisse videtur: quomodo enim ad imperium institutum metus omnibus ab invicem, sic ad imperium despoticum metus ab despota impulit. Adde & ipsos qui ex hominum multitudine libertatem retinere naturalem, quam aliorum se subicere imperio maluerunt, vel non ita voluere, cum in continuo essent metu, nec tuti ab aliorum insultibus, jure optimo subiicere sibi alios potuisse quorum auxilio tuti essent: quod lex naturalis de conservatione sui docet. utraque ratio, metus & conservatio sui, vim justificat *.

* §. 16. n. 3.

* §. 48. n. 4.

* §. 3. n. 6. 7.

* §. 14. n. 4.

non sola potentia irresistibilis *, nisi præcedentem rectam rationem intelligas, quæ in conservatione sui est: conservatio enim sui jus tribuit quantacunque utendi potentia, itaque subigendi per vim alios, (nam & interficiendi jus dat *) ne obesse possint, atque adeo jus etiam ad imperium, quod est alios cum potestate coactivâ, & summâ sub se habendi, quamvis æqualitas repugnet, quia fortior lex altera de conservatione sui est. Hoc ipsum fundamentum est quare supra dictum *, violenta imperia ad utilitatem imperantium esse comparata. Imperium cui metus causam dedit, *societas civilis* est; talis enim ex imperio & ordine appellatur, ut perinde sit dixisse, metus imperio, vel societati civili causam dedit. Ab hac autem longe diversissima *societas simplex*, quæ consociatio & congressus nudus est, in qua nihil quidem civile conspicitur. Hæc autem societate civili prior causam moventem, id est conveniendi fortiorem habuit, alterius nem-

4

5.

6.

nempe operæ & auxilii, rerumque quæ apud nos non æquè quam apud alios essent, *indigentiam*, quæ vicit metum: ut enim ab alterius congressu metus esset (neque enim interiora conspiciamus, ut cernere quo quis nos animo adeat nequimus) necessitas tamen coire homines coëgit, cum in ea conditione natura eos constituerit, ut animi vel corporis infirmitate impediti prospicere aliquando ipsi sibi non possint: unde hæc societatis simplicis causa necessaria est: quam & alibi introducti juris intergentes, & alterius ad alteram accessus &

7. commercii causam esse diximus *. Inter hos autem infantes primum nati sponte sua in societatem aliorum non coeunt, quia egent, sed in so-

* *Introd.* §. 4. n. 19.

8. cietate aliorum tenentur ne egeant. Illud etiam diversum est quod dici vulgo solet, cum molesta solitudo sit, naturam hominem societatem appetere, adeoque societatem à natura esse: *Appetitus* à natura est, & quidem necessario, ut fieri aliter non possit; non enim ita segregare quisquam se poterit ut non aliquando aliorum consortium desideret, sed ut extra consortium maneat averfante appetitu omnino potest: unde societas à natura est, non necessaria, appetitus autem necessario. si mille istiusmodi homines qualis Adam, in statu ut creditur adulto, quo prospicere sibi potuit, creati essent, solitarii degere singuli potuissent; sed ne socios unquam appeterent, non potuissent: sic Adamo Deus non dixit, fieri non posse ut sit solus, sed bonum non esse, ad infirmitatem forte humanam & indigentiam respiciens. Sed appetitus ex indigentia est * vel alia causa: Ex *indigentia necessariam* dicimus, inde ex ea societas necessaria, nam va-

* *Supr.* n. 6. *fin.*

letudinarios aliorum opem non desiderare, contra dictamen rectæ rationis de conservatione sui est. Sunt aliæ *non necessariae*, ut delectemur sociis, vel commoda ab iis quæramus, quare & instituta societate civili mutuo homines se frequentant, & eos magis à quibus commoda majora sperant. Tam necessaria ex indigentia causa, quam non necessaria ex accidenti sunt. Crassius illud est, hominem animal sociabile esse, neque enim homo animal non sociabile est, cum quo sociari non possit, quam sententiam puto nemini sano in mentem venisse. Aptos autem homines ad societatem civilem natos esse, aperte falsum est: societates enim civiles, cum non nudo congressu aut societate simplici, sed certo rerum ordine constitui atque regi diximus, ordo autem is imperio & obedientia constet, jam sequeretur, ut ad obediendum, sic æque aptos omnes ad imperium natos esse, cum ne millesimus quisquis (vides in statu Democratico *) jam adultus, & disciplina eruditus, imperio aptus sit: & rectissime Aristoteles, esse quosdam qui parent aptius, quam imperent. Quid dicam infantes omnes nasci, qui quid ordinis, quid imperii, quid rectæ obedientiæ, non intelligunt? Ap- paret igitur quæ de societate simplici dicuntur huc non pertinere. *Imperia* autem & subjectionem omnem, ut contra naturalem libertatem, quam nemo non amet potius quam alterius arbitrio regatur, non nisi ex urgentissima necessitate, hoc est, metu esse; sic appositè Salustius, *Neminem volentem alteri imperium concedere: Societatis simplicis causas longe esse alias, ad eamque facilius homines descendere, quippe quæ libertatem non tollat.*

§. XVI.

* §. 25. n. 2.

1. §. XVI. *Consensus efficiens.*] *Causa dans imperium, sive liber consensus, sive coactus sit. Imperium arripere in alium naturaliter æqualitatis ratio non permittit * : itaque consensu opus fuit *, quare ordinationem humanam Petrus appellavit. Qui non consenserunt extra civitatem, atque adeo in belli manent statu. Consentiunt autem libere, ideo qui consentiunt ut è statu naturali exeant, vel, ex ea ratione postquam in civitatem coierint, defendere se adversus vim externam, vel rerum egestate*
2. *pressi sustentare se nequeant. Sic & herile seu dominicum constituitur imperium * : nam plures se consensu libero in servitutem publicam, ut singuli in privatam, dare posse, evidentissima hæc ratio est, quod pluribus eam consentiendi libertatem denegare non possumus,*
3. *quam homini singulari concedimus. Coacte, si vis major subegit * : licet enim dum consentiunt, consentire libere dici possint, indeque consensus coactus consensus, voluntas coacta voluntas ; principium tamen non liberum est, sed quod per consensum subsequenter & approbantem convalidatur. Imperium Despoticum dicitur. Consensus autem ad hoc requiritur *, dum quousque victi victori non consenserint hostilis maneat status, qui simul ac consenserunt in legitimum transit imperium. Sic ex consensu in ipsa vi ordinata est imperium. Ex vi sola nec immediate, nec proxime, nec originarie imperium esse potest, nec ipsa vis imperii causa, sed vel expetendi, vel extorquendi consensus modus, ab causa res plane distincta. Consensus proprie jus confert imperandi : quod in transitu moneo accurate distinguas ab jure ad imperium, (quippe quo ad con-*

* *Introd. §. 2*
n. 4. C. n. 2.
n. 7. bic.
 * *Infr. §. 69.*
n. 5. cir. med.
C. n. 6.

* §. 28. n. 3.

* §. 15. n. 2.

* §. 97. n. 2.

- sensum agitur) & a possessione, & potentiis
 quas naturales diximus ante imperia. Actus au-
 tem pervim agentium ex metu justificari, &
 * §. 15. n. 2. sui conservatione, supra * dictum, quippe
 quæ ratio fortior alterâ de æqualitate servanda
 sit. Nec secus in *invasore* obtinet, etenim qui 4.
 imperium quale sit invadit, jam prius è socie-
 tate civili perfidè & contra pactum, vel ut ip-
 se putet ex causa se subduxit, adeoque totius
 reipub. & omnium in rep. hostis factus, ut oc-
 * §. 90. n. 2. cidi ab omnibus, cum tota sua cohorte possit *,
 is igitur si adeo potens ut omnes possit subigere
 suæque potestati subicere, si fecerit, imperium
 ut invicem ab hostibus occupavit, qui simul
 ac consenserint ei, jam legitimum tenet. Obedi-
 entia ei a singulis debetur solutis priori vin-
 * §. 98. n. 10. culo *, dum nec præstari iis debita a priore rege
 defensio, securitas, & imperii finis, populo salus,
 possit; qua deficiente naturalis redivit se conser-
 * §. 86. n. 4. vandi facultas * & jus alteri se in ditionem dan-
 di, qui defendere queat, præstitâ usque dum in
 alterius reciderint potestatem omni, quam pacti
 fuerint, obedientiæ devotione. Manente regi
 pulso *invasorem* repellendi jure, dum consen-
 tientium calculo ipse non subscripserit. unde &
 amissi regni retinere titulos & insignia videas:
 * §. 97. n. 2. optimo jure, nisi ipsum regnum consensu abdi-
 catum sit *. Principium quidem in *invasione* il-
 legitimum & invalidum est, sed quod consen-
 su subsequente convalidatur. sicut non præ-
 stitus consensus, etiâ post occupationem,
 occupatorem facit hostem manere nihilomi-
 nus, sic datus consensus efficere debet ne hos-
 tis sit amplius: quidquid igitur minus solumne
 * §. 89. n. 6. in vi, & injustum in occupatione fuit, con-
 * §. 51. n. 4. sensu obliteratum est *. Vides & periculosissimam

firmam esse consequentiam, qua ad pœnam revocare cives rebelles, etiam post pactum, liceret, & continuo contractam pacem violare, unde pristinae confusionis Chaos. Fides itaque invasori servanda *. Nec est quod quis coactionem ei opponat: nam & consensus coactus consensus est, qualem ad acquirendum imperium sufficere consentiens doctrina est, nam & plurima vi bellica obtinentur. Nec de causa quisquam quærat, quæ tota in arbitrium vim inferentis est, Deo rationes reddituri. Aliud forte si *prædo*, si *latro*, ob causæ differentiam. *Paternum* imperium, quod antiquissimum, nec vi, nec consensu libero obtinetur. Sed nec qua soli patri asseritur generatio tribuit. Causa quidem naturaliter potestatem in effectum habet, sed quia mater æquè ac pater ad opus generationis producendumque effectum concurrat, uterque effectus causa erunt. Neque matri soli asserimus quasi prius partum in potestate haberet, ut vel educare vel exponere possit: quod enim utero gestat mater commune, ex communi semine, possidet, & quod producit commune est; si abjiciat, quod pro parte viri est clam ei subtrahit. non potest quod ex communi materia fit unius proprium esse. Adde argumentum ab æqualitate in naturæ statu *. Itaque commune est imperium, modo de patre appareat: alioquin sola mater obtinebit, non jure præcipuo, sed quod imperii consors pater deficiat. Incommoda communis imperii qui allegant, jus non tollunt magis, atque æqualitatem omnem in naturæ statu per incommoda æqualitatis. Æqualitatem constitutio civilis, commune utriusque parentis imperium ipse Deus statim post lapsum correxit*, & jus

* Adde §. 3. n. I.

* §. 3. n. II.

* §. 96. fin.

jus etiam humanum, ubi consensu placuit. Patri igitur imperium ex oraculo divino primum deducimus, quo mundo creato, nec vero diu, statim autem post esum fructus prohibiti, Deus in pœnam peccati mulierem viro subjecit, qua subjectione excipi quod ex ea nasceretur non potuit. Ex eodem fundamento *maritale* derivamus imperium, (generale, non definitum ad certas personas, quippe quarum insuper consensus requiritur) etenim nisi ante æquales *, frustra subiectio fuisset. quod & ad mulieres nostras extenditur, quippe ad quas ut ipsum fraudis peccatum pervenit, ita non durare fraudis pœna non potuit. Neque vero placet ad hoc imperium ex mulierum infra viros imbecillitate fundamentum, est enim hoc ex iis quæ plerumque, non semper vera sunt: quamquam & si imbecilliores, ut imperium nasceretur oporteret a validioribus subactas esse, neque enim sola superandi potestas dominum facit, si non actus sequatur. Exceptio autem ab mariti imperio est, si is juri suo cesserit, quippe quod ei non in vim legis seu præcepti, sed concessæ facultatis datum: qualis in eo casus, qui subiectus feminam imperatricem duxerit, quæ imperandi jus sibi sernet. Prius autem ex dicto fundamento *maritale*, quam *paternum* fuit imperium. Hoc autem ut ab initio fuit, usque ad civilia instituta cum ipsi patres sese imperantibus submitterent, ita mundus nunquam sine aliquo imperio stetit: sed quod singulorum securitati non sufficeret, dum patre defuncto inter fratres ut dictum æqualitas *, iisque defunctis inter nepotes esset, usque dum per temporum successiones, crescentem multitudine, imperii is status ad meram con-
 fu-

6.

7.

* *Confer. §.*
3. n. 11.

* *Supr. n. 1.*
Enoch. l. n. 5.

fufionem dilaberteur : unde metus , cujus cau- * §. 2.
 fas supra indicavimus *. Itaque imperio gene-
 rali opus fuit. quod & totum ad alios vel con-
 sensu novoper electionem , vel fucceffionem
 perveniret. Est enim *electio* vel electionis actus
 explicandi consensus modus per suffragia. Con-
 sensus exprimitur per ordinatam electionem.
 Et *fucceffio* nihil aliud quam acquirendi modus
 imperii jam præexistentis , seu continuatio est * *Adde*
 imperii *. §. ult. n. 4.

1. §. XVII. *Ita dum pacto quisquis consentit , ut*
per consensum unus imperans , cæteri subjecti sint.]
 Pacto intercedente singulorum cum singulis
 inter se , quo quisquis realiter ei juri *renunciat*
 quod à natura habet , & determinate unius
 personæ voluntati propriam quisquis volunta-
 tem *submittit* : Quod extremum in pacto est.
 Sunt enim gradus priusquam ad pacti extremum
 perveniatur , quæ & ipsa pacta. Prima enim
 convenientium deliberatio esse debet , *Velle* è
 confusionis statu *exire* , hoc enim nisi prius pla-
 cuit , de imperio institui deliberatio non po-
 test. Altera de *Modo* exeundi , per imperia , cum
 reperiri inter plures modos quo tutius exeatur
 alius non possit. hoc est , velle renunciare ,
 velle se submittere. Tertia de *Forma* , cum
 non eadem omnibus placet : Si *Democratia*
 placuit , jam cum formæ distinctione defini-
 tum , qui imperent : Si *Aristocratia* , quarta
 succedit , *qui Optimates* eligendi : Si *Monar-*
chia , *quis Rex* nominandus. Eaque principalis
 est conclusio. Quam ipsa deinde *Electio & Sub-*
missio sequitur : quæ sola plerumque apparet ,
 ut in *Mose* , *Saule* , *Josua* , cætera præsuppo-
 nuntur. Electionem & submissionem *Accepta-* * §. 29. n. 1.
tio sequitur * , neque enim repudiatâ imperium §. 94. n. 2.
 nasci-

* §. 14. n. 3.

* §. 28. n. 4.

* §. 39. n. 1.

§. 88.

nascitur. Acceptatio sub pacto singulorum non venit, nec ipsis qui de imperio pacti hactenus fuerint cum imperante pactum intercedit *, quippe qui ante pactum, & sub pacto non sit talis, pactoque cum jus amittatur, sub eo venire contra conditionem esset imperantis: fit autem per ipsum pactum, seu pacti complementum mavis, dum nempe in ejus gratiam renunciatio fit, & submissio, & ipse acceptet, nec renunciet, nec submittat, sed nature jus in omnia retineat, eaque ratione omnibus fiat superior *. Virtus renunciationis est, ut *resistendi jus* cum aliis naturalibus a singulis tollat *, si unus ille jure nature usus fuerit, (venit enim hoc jus inter reliqua jura) & ipsi illi uni *agendi jus non impeditum relinquat*, renunciantibus ejusdem actionum *patientiam imponat*, dum resistantiam adimat. Per voluntatis submissionem *velle* singuli se dicunt (vel dicere intelliguntur) quod is unus voluerit: submissio enim voluntatis est submissio. additque ea actioni non impeditæ & patientiæ insuper aliquid quod proprias renunciantium & submittentium actiones respicit, *obedientiam* nempe voluntati unius, qui effectus est submissæ voluntatis. Hæc duo torum complectuntur quod imperii dici potest in amplissimo suo significato, ut per singula Majestatum capita patebit. Singulis nempe in nature statu jus se regendi, & de actionibus suis disponendi naturale fuit, voluntas libera, nulli supposita, & jus proprio arbitrio obediendi, quod per renunciationem & submissionem unius factum imperantis est. Submissio autem ea, in prima imperii institutione, ut mihi quidem persuadeo, expressa fuit, per actus ei negotio sufficientes, sed

2.

sed quos, puto, ubique vetustas & temporum, injuria perdidit. Renunciatio *juris translatio* non est, nec ipsa submissio, cum tibi ipsi magis adimis, voluntatem puta liberam, quam alteri confers. Sed & juris translatio aliqua expressa ut fiat nihil video necessarium; quod enim translatione à singulis daretur jus singulorum naturale esset, quale ipse imperans naturaliter ita habet ut superaddi à nemine quicquam possit, nisi unius jus majus quam alterius statuamus, quod naturæ æqualitas vetat: jus igitur non datur ei sed relinquuntur tantum, juris exercitium liberum conceditur, ad quod renunciatio simplex sufficit, quæ, si ita placet, translatio etiam tacita dici poterit, & nos forte dicemus, cum & expressa nil vitiet. Illud unicum imperanti per hos modos accedit, ut jure suo non ad privatam

3. jam, sed publicam etiam possit salutem uti. Concidit hinc, quod subtiliores opponunt, singulos quod imperii est nihil habere, nec jus vitæ aut necis in se ipsos, adeoque transire pacto inuito & consensu non posse: Ut enim imperium singuli habeant ex prædictis apparet nihil esse necesse, dum renunciandi & submittendi

4. jus habeant Quantum in vitam & necem in imperantes juris transit, infra videbimus *. Absit autem longissime ab humana cogitatione, omniregentis Dei hic partes excludere: quidquid enim juris homo à natura habet, à Deo habet *naturæ autore*: sed cum sub naturæ significatione dictum supra sit * facultatem venire naturalem, & dictamen rationis naturalis, sequitur ut & renunciatio & submissio autore Deo sit, & justa utriusque faciendi ratio, quod proxime potatum. Sic mediante renunciatione & sub-

* §. 29. n. 3.
seqq. §. 94.
n. 15.

* *Introd. §.*
I.

* §. 15. n. 2.
fin. §. 12. pr.

mis-

missione, ab eodem Deo jus & imperium, & cum ipsi a Deo pendeant, hominibus superiores, soli *Dei gratia* Reges. Altero sensu a Deo Reges imperium qua tales habent, dum eorum *Vicariâ* uti operâ in terrarum regimine ipsi Deo, ut alibi Angelorum placuit: Et alio sensu imperium habere à Deo quod infallibili & irresistibili suo *decreto* ab æterno ita constituit, ut qui rex est, is esset. Et ad potestatem certè Dei directricem & supereminentem referri debet, qui hominum *corda* regit, mentesque ita disponit, ut quem ipse imperio destinasset, in eum populus consentiret, regemque acciperet: rarius autem, nec sine mysterio factum. Ad eandem mirabilis regnorum regumque *conservatio* referenda. Et solius omnipotentis Dei solio reges privare, cum & vita possit *.

Omne sub regno graviore regnum est. His sensibus potestas omnis à Deo dicitur: regna cœlitus data: per Deum regnare principes: in manibus Altissimi regna posita: & ipse Deus Rex Regum salutatur: & quæ similes tum in sacris tum profanis loquendi sunt formulæ. Unde sæpius Justinianus Imperator, *A cœlesti Majestate se imperium accepisse.* Eodem sensu potestates inferiores à Deo esse dicuntur: ita de Pontio Pilato Christus, *Deum illi dedisse potestatem* *, sed quæ sub Cæsaris esset potestate.

Quisquis autem cum dicitur, major hominum consistentium in naturæ statu pars vulgo intelligitur: Sed cum hæc in eo statu minorem non vincat, & non consentientes hostium sint loco dum adversus eos naturæ jus maneat, *quisquis vel major pars* de fortioribus intelligenda, qui statum civilem adversus ceteros tueri possint.

In Conciliis * ut formato jam statu Democratico

* *Sente.** *Joan 19.*
11.* §. 85. n. 4.
§. 89. n. 4

5.

6. tico hoc obtinet ut numeris ceaseantur, non in nostra hac de instituendo primo imperio congregatione quæ quasi democratica esset dici non potest *, quia & numeris pars minor, modo fortior, invita majore, concludere pro imperio, ejusque forma, & modo potest *. Quæ
7. pars autem, hoc est quicumque omnes in rempublicam convenerunt, consentientes in eandem juris renunciationem & submissionem haberi debent, pacto inito ut ab omnibus invicem æquali securitate provisum sit, obligatorio inter se, cum qui alteri quod debet præstare non desinit, id est jure suo seu facultate naturali ante renunciationem competente, adversus eum non utitur, eundem is ad simile obligatum virtute ejusdem pacti teneat: omnes obligati uni sunt, qui concessam imperii conditionem suscepit. Quæ de singulis in naturæ statu dicta ad civitates transfer, quæ & ipsæ per juris renunciationem & submissionem in alterius ditionem cedunt. Submissio autem expressa requiritur, & quæ ex mente sincera proficiscatur, hoc est animo submittendi, deque submissione per actum tanto negotio congruum ac sufficientem constet: Sola enim vel liberalior reverentiæ & potestatis professio subjectionem non inducit, cum humanitatis magis sit testimonium, & ad dignitatem exprimendam, vel benevolentiam
8. etiam captandam, quam ad jus pertineat. *Tacite* se submittunt qui sub idem concedentes imperium ob vitæ suæ & rerum tutelam, & defensionem publicam, hoc ipso defendendi in imperante jus agnoscunt *, quod jus ad media &
9. jura Majestatis omnia complectitur. Sic imperantem possessio tuetur * ubi de consensu expresso non apparet. Igitur sive tacite sive expref-

* §. 25. n. 2.
§. 100. n. 2.

* *dd. loc.*

* §. 89. n. 3.
seqq.

* §. 28. n. 5.

preſſe, ex pacto *unus imperans, cæteri ſubjecti* 10.
ſunt. Hoc penes imperantem eſt, cum ſit im-

- * §. 28. n. 5. per tot. imperans, quod ad imperium ſufficit *: quod ſub-
 * §. 96. n. 2. jectiõnem & obedientiam a parte altera inclu-
 * §. 92. n. 7. dit, nec minus nec amplius *, niſi expreſſe
 2. dictum, ut alibi plenius. De regno ipſius *Dei*
 per pactum in Hebræos peculiari: Et cauſa regni
 ejus naturalis in omnes homines infra dicitur*.

§. XVIII. *Hinc ſumma quæ dicitur Majeſtas.*]

Quippe in quem omnes conſenſerunt *Majeſta-* 1.
tis nomine inſignitur: quæ dignitatis & po- 2.
 teſtatis ſignificativa eſt. Unde alibi, *Summa*
potestas, Dominus, & Princeps appellatur voce in
 potentiore ſignificatu accepta. Distinguit Poë-
 ta, *Tu Domini nomen, Principis ille tenet*: Et
 Romanorum Imperatores, poſtquam palam &
 ſine ulla diſſimulatione regnum liberrimum te-
 nerent, *Principes* tamen appellatos historias le-
 genti manifeſtum fiet: nempe artis hoc erat, ut
 auram populi & benevolentiam captarent, im-
 perii modeſtiam ſimulando, dum veſtigia quaſi
 remanerent morientis jam vel mortuæ liberta- 3.
 tis. Vetus ſcilicet arcanum eſt, ſpecioſa nomina
 rebus etiam peſſimis indere. Sed & Majeſtatis
 vox modeſtia quadam, & probandæ Liberta-
 tis, non juris ratione, dici de Republica non
 ſolet. ſic nempe uſus introduxit in odium Do-
 minatus, & ſingularis imperii: ſed qui ab arbi- 4.
 trio utentium pendet. Voce autem ſimpliciter
 poſitâ, ejus in quo ſumus territorii Princeps
 intelligitur. *Summa* dicitur, quia ſuperiorem 5.
 agnoſcit neminem *: quin ea ſummi conditio
 eſt, ut nihil adæquet. æqualitas ſummitatem
 evertit; & dari nihil magis atque duo infinita
 poſſunt; vel ad unum poſterius ſi duo velis
 poſtrema dare, quorum alterum altero non ſit
 pe-

* §. 63. n. 15.
 §. 94. n. 7. &
 96. n. 7.

6. posterius. itaque non est Summitas. Quod omni imperio, paterno, herili, despotico, & voluntario, etiam conditionato convenit *: * § 94. n. 7. ubi enim de summitate quæritur, dicendum æquæ summa esse imperia.

1. §. XIX. *Potestas eadem est.*] Consensus æqualis æquale omnium imperantium jus facit. In herili consensuali, & despotico ubi servitus obtinet, quamvis ipsos homines uterque victor & dominus proprietatis & domini jure possideat, si legis naturalis obligationem spectemus, laxior potestas in corpora, atque alibi esse non debet; unde nec major atque sub institutivo quovis * ubi servitus non obtinet. In * § 20. n. 6.
2. res vero utriusque herilis & despotici majorem esse potestatem *, licet consensu à servitute recessum *, ea ratio probat, quod servitus de rebus non dicitur, adeoque effectus tantum personalis seu jus quod spectet personam cesset: neque vero res accedere quodammodo in personæ consequentiam videri possunt, cum recessus ille juris strictissimi habendus sit. * §. 30. n. 9. * §. 97. n. 4.

1. §. XX. *Vt libertas eadem.*] Sub imperio: Nam quæ in naturæ statu singulis æqualis erat, consensu æquali æqualiter imperio & legibus
2. subiecta est *, nulla formæ distinctione. Illud * *Supr. §. 17.* verò est liberum esse, nulli subiectum esse *, * *Proculus l. 7. d. captiv. & postl.* quomodo in naturæ statu singuli, nunc Reges sunt. Quoties igitur instituta post imperia, de libertate sermo est, non de subditorum sed imperantium est, qua corpus sunt, non qua singuli, quia jus iis naturale, quæ libertas est non impedita, manet, quam & appellare libertatem publicam licet. Subditus quisquis imperantibus est: imperantes nemini. Liber est qui legibus non tenetur: sola imperantis fortuna le-

gibus excepta est. Nulla igitur populo libertas est ubi lex est: actio libera est ubi lex filet. Tot libertatis naturalis vincula sunt quot leges. Cunctis unus superior legibus princeps naturæ libertatem retinet. Liberi ergo *Principes*, & in naturæ statu: non ita *subditi*, quod vel ipsa ea vox indicat. *Toto jam liber in orbe Solus Cæsar erit. Lucan.* De libertate *actio* loquor. Est enim & alia quam *animi* voco, cui opponere subjectionem licet quâ propter spem, metum, beneficia, vel simile quis subjectum se alii profitetur. *Corporis* appello, dum circumire quo libet licet, qua gaudere non contingit iis qui certo loco tenentur, & inter hos liberi minus qui loco angustiore coactantur: hoc sensu & maria non libera, quibus Deus terminos posuit; & luminaria cælestia, dum spatia determinata habent, eoque respectu obedire creationis & naturæ suæ legibus dicuntur. Sub *herili* imperio tanto subditorum libertas minor est, quanto ex servitute subjectio major habetur; minus liber est qui lege seviore tenetur: Sed sub qua ipsa longè meliore positi conditione singuli, seu cives seu servi sunt, quam sub statu naturali erant *, vel victi cum vita salu- que omnis in manu victoris esset *. Sub *democratico* autem imperio tantum quisquis de naturali libertate possidet, quantum qua imperans in imperio suffragium valet, dum eatenus nullius subjectus est legibus vel imperio. Hoc sensu populi imperium sub Libertatis nomine, qua mirifice placere vulgus innocens sibi solet, à regno proprie sic dicto distinguitur. cætera paria, & acrior quandoque libertas regno: libertatem sibi fingunt jus per se imperandi, quamvis durius sit imperium. Sic & liberum

3.

4.

5.

6.

* §. 9. 10.

* *Infr.* §. 97.

ap-

appellare licet populum quem vis popularis subegit, dum populari regitur imperio *, licet victor in propriam utilitatem regat. nominis distinctio non rei est. quamvis & eo sensu libertas apud bonos authores sepius occurrat: sed

7. quod imperii formam, non aliud notat. Quod autem ex legis civilis permissione, licet expressa, fit, non est proinde libertatis civilis dicendum, manet enim naturalis *, quam lex civilis vel non tollit, vel confirmat, vel restituit, nihil ex jure novo addit; erat jam ante legem ea libertas, quæ manet non impedita per legem: itaque in actionibus permisis non ratio aliqua civilis, sed sola naturalis spectanda, nisi promissioni limitatio adhibita, quæ limitatio civilis erit.

1. §. XXI. *Quam nec auget territorium.*] Non plus habet juris qui latius imperat. distincta sunt territoria, singulis sua jura propria, vis majestatis eadem. territorium ad jus quod ex consensu venit nihil confert. eadem potestas in una est Thebarum civitate, & in magno Persarum rege, dum penes utrumque absoluta plenaque majestas sit. Vix tamen est ut Majestatis vox, dignitatis maxime significativa, de terris angustioribus usurpetur.

- §. XXII. *Nec minuit forma.*] Jus ex consensu est, & ipsa forma ex consensu: distincta sunt hæc, imperii formam eligere, & electæ potestatem dare: jus igitur & forma cum à consensu deriventur, non jus ex forma, sed
2. *ex voluntate* metiendum. Non Rex in regno magis, atque in rep. Senatus pollet. Rex ipse Senatus est. *Rex ipse populus, annuas mandat vices.* Fallitur egregie quisquis sub principe credit servitium magis esse, quam sub populo.

Idem de libertate est iudicium. Liber populus est, sed qua regens: regit qua universus, qua corpus, qua persona; regitur qua singuli dissoluti, personæ plures. Idem diverso respectu

* §. 25. .4. & imperans, & subiectus est *.
5.6.

§. XXIII. *Nil mutat fœderatio.*] Si æquale sit fœdus nulli dubium est: Est autem *æquale* quod utrimque eodem modo se habet, nec uni quam alteri magis tribuit. *Inæquale*, quod magis tribuit, hoc est, jus præcipuum aliquod seu prælationem alteri, vel permanentem vel transeuntem, donat. Si permanentem, ex qua conservare quis alterius imperium ac maiestatem comiter teneatur, (imperii reverentiam dixit Tacitus) manet nihilominus summum, absolutumque quod erat prius, imperium: etenim nisi summum maneret, stare cum eo fœdus non posset*: quid quod non alia ratione contrahatur fœdus, quam ut libertas servetur? optime hæc Proculus suo responso complexus est *. Potentiori autem cum in hoc fœdere ceditur, ita inferior alterius maiestatem comiter conservet, ut & propriam severe tueatur, ne dum superior paulatim se ingerat, vel sub umbra sit libertatis vel libertatem ipsam amittat. Plus est in clientelari fœdere, cum inferior se in clientelam, patrocinium, fidem, protectionem, defensionem tradit superioris (advocatum armatam appellant) quo tutius ab vi hostium libertatem conservet: liber quippe manet. Clientelæ vero conditiones legesque distincte & aperte dicantur, ne de generalioribus quandoque disceptatio invadendæ libertatis materiam superioris libidini præbeat. Si cum imminutione imperii fœdus, tantum de jure maiestatis decedit quantum fœdere continetur.

* §. 50. # 2.

* L. 7. d.
captiv. quam
omnino vid.

tur. tale Carthaginienſium cum Romanis, ne cui bellum facerent injuſſu populi Romani: ubi belli indicendi juſ (quæ pars maxima eſt majeſtatis) ab arbitrio Populi Rom. pendebat.

3. quod de ſimili ſit judicium. Eſt autem fœdus cum qui hoſtes non ſint, ad amicitiam ſociali fœdere inter ſe conjungendam, coeunt. unde & ſocii, & amici, fœderati: quod amicitia fœdus. aliud quod auxilia defendenti, vel offendentipollicetur: unde deſenſivi fœderis & offenſivi ſpecies. quandoque & materiam diverſam habet *. Si cum hoſte tractatus, non fœderis ſed pacis, generalius conventio publica dicitur *. Diftinguenda negotia fœderis accurate ab ſociorum particularium ſunt.

* §. 51. n. 3.

* §. 50. n. 3.

1. §. XXIV. *Non tollit Vnio.*] In Unione enim quæ inter plures contrahitur reſpublicas ut jura per ſe, & ante unionem ab alterius diſtincta & ſingulis propria contrahentes nulla ſibi ſervent, ipſa jura communicantur *, ita ut quæ ſingulæ prius ſeparatim, jureque ſingulis proprio, jam uniti, junctim, & concurrenter exercent *, cum una ſit reſpublica, unum corpus, una ſumma poteſtas, unum imperium ſummum: à quo Vno ut magiſtratus omnes inferiores, ſic juridiſdictio omnis, juraque omnia majeſtatis ita dependent, ut ſinguli quod ea ſpectet, nihil habeant quod unito non ſubſit imperio. Eaque vera dicenda Vnio: Angli coalitionem dixere *: eſt enim talis quando plu-

* §. 59. n. 1.

2.

* d. n. 2.

* *Ait. tr. pac. edit. latin. p. 829 ſeq.*

2. res conſenſu Unum fiunt. Quæ autem ſervatis ſit juribus non eſt talis, quia communicatum nihil intelligitur niſi quod expreſſe dictum: cætera ſui juris, & poteſtates ſingulæ ſummæ, unione ad certos fines reſtricta; eoque reſpectu *particularis, non-vera*, & corpus unum non

nisi improprie; rectius fœdus ad amicitiam, societatem, defensionem communem dicitur, prout ipso pacto convenerit. Neutra vero specie amittuntur jura, ut vel uni decrescat, alteri accrescat. Sed nec uniuntur regna quæ plura sub uno eodemque principe concedunt: distincta manent singula: neque enim in morali & civili corpore, ut in naturali quidem, contra naturam est, ut unum idemque caput plurium ac distinctorum sit corporum; itaque de eo rege judicandum atque de pluribus est, quomodo si duæ pluresve qualitates in unam eandemque personam concurrant. ita distinctum utriusque regni jus manet: & alio jure Rex illi, alio huic, nec eodem alteri præest.

§. XXV. *Populus, Primores, seu Singuli regant.*] Unus, plures, vel omnes. Numeri diversitas formam diversam facit. hinc tres vulgo formæ, sub *Monarchiæ, Aristocratiæ, & Democratiæ* nomine. De prima & ultima vera & apta est denominatio: potest autem plurium dici imperium licet non *ἄριστοι* regant. Aristocratiæ & Democratiæ Polyarchiæ sunt species, quare rectius imperium in duas distinctas formas. *Monarcha* dicitur qui solus imperium tenet, quoquo titulo noscatur, modo titulus is potestatem summam, liberam ab omni subjectione significet, quippe cum qualitatem Deo proximam significet, dici majus quicquam nihil potest. Unus natura dictus, quod ab Uno civili distet. Quibus imperio minus recte videbitur uti, *Tyrannus*: qui violenter occupatum imperium sine populi consensu tenet, *Invasor* dicitur, & hostis loco est donec vitium consensu legitimo purificatum sit *. In *Aristocratiæ* imperium penes Optimates est;

* §. 16. n. 1.

eaque forma vel ex consensu est primario multi-
 tudinis in ipsa imperii institutione *, vel se- * §. 17. n. 5.
 cundario mutatâ formâ, per ea quæ infra ple- 6.
 nius *: neque enim Aristocratia necessario ex * §. 94. n. 2.
 Democratia est, quia nec ipsa de instituendo
 imperio congregatio prima democratica
 est. * Est aristocratia vel cum *Principatu*, vel * §. 7. n. 16.
 2. *sine Principatu*. Manet *Optimatum* vulgo no-
 men, licet quidam non *Optimi* præsent. Sem-
 per vero penes populi partem minorem consis-
 tat, & conveniendi tempus, & locus certus
 sit. Si ex diversis populi ordinibus, *Ordinum*
 dicitur Imperium, differentiis qualitatatum qui-
 bus ad rempublicam ordinantur. Si paucissimi
 3. ad se traxerint, *Oligarchiam*, vel ex vitio sta-
 tum corruptum appellant. Quod si malum est,
 rerum potestatem summam directricem intra
 paucissimos consistere, necessarium puto: ne-
 que vero omnes tanto numero qui in concilio
 assident, gubernandæ reip. æque idonei sunt,
 cum & plurimos ineptissimos reperias, qui ne
 propriæ quidem reip. statum internum, jura
 Majestatum, quid dicam externum noverint:
 qui reip. situm, præsidia, vires, commoda,
 opes, onera, (quæ scire omnia ad defensionem
 & salutem spectat populi necessario, cum finis
 sit imperii) penitus ignorant. Adde & plurima
 apud principes externos esse arcana, ad quæ
 non nisi ingeniis perspicacissimis, judiciisque
 acutissimis, per longam rerum seriem, & præ-
 sentium cum antecedentibus & futuris con-
 junctionem instructis, patere potest aditus,
 (quæ & ipsa ad defensionem maxime spectant
 externam) de quibus differere cæteri cum in-
 telligant, nescio quid miraculi audire se pu-
 tant, obmutessentes, vel confusa multa nullâ

ratione vel ex pertinacia obloquentes : sic contumaces, quod genus pessimum, vel obsequentes seu assentientes magis quam imperantes sunt. Quanto igitur quisquis ingenio excellentior, tanto cæteris in imperio potentior merito haberi debet, dum sententiâ plus valet : præcedunt illi potentes, sequuntur infirmi : sed quod vitio neutri, sed virtuti adscribendum, dum & experientia compertum sit optime sic reipublicæ consultum fuisse. In *Democratia* suffragii jus quilibet civis habet, naturæ tanto magis cæteris conveniens quanto magis ad libertatem accedit : unde gratior vulgo, sed & tanto periculosior, quanto ex æqualitate ad confusionem pronior. Ubi convenerint omnes congregati, unius personæ vicem sustinent : unde & conventus, persona dicitur, corpus, unum quid civile, non naturâ, sed cum naturali conveniens quod una utrique voluntas & actio attribuitur. Alio nomine *populus* dicitur, sed eo sensu quo à multitudine distinguitur, quæ vox cives omnes, ipsos etiam suffragantes, extra concilium, singulos, non qua corpus, complectitur, uno subjectorum nomine: quamquam & sæpius populi vox pro multitudine usurpetur, & nos utemur, improprie. Accepta priori significatione qua ipsos imperantes designat, aliis etiam speciebus convenit, ut quod de populo dicitur, & de rege dictum censeatur. qua significatione aptissime interpreteris, quod pessime ab aliis, *Vocem Populi vocem esse Dei* *. Populi autem vox, nostra specie, in majore civium parte verificatur, ut & eos complectatur qui vel non convenerunt, vel non est jus conveniendi, neque enim solent, in magna præsertim republica, relictis laribus & focis

4.

5.

6.

7.

* Confer. §. 6. n. 2. fin.

cis omnes convenire : Nec quod exteri *, & * *Vid. Nov. 149. c. 1. pr. Gutherfr.*
 inopes valde, fex populi, & feminæ, servi
 adolescentes, & qui à publica religione dissen-
 tiunt *, à conveniendi jure & deliberationi-
 bus publicis arcentur, remp. facit non popula-
 rem esse, pro aliis enim patrum valent suffragia,
 quibus & ipsis, cum civitatem initio constituif-
 sent, jus fuit alios non nisi sub conditione admit-
 tendi : quamquam recedere à natura Democra-
 tiæ simplicis parumpar videatur. Qui non con-
 venerunt, ex voluntaria absentia, cum contra-
 dicendi jus esset, quod concilio placuit consen-
 su suo comprobasse intelliguntur *. Per se * *C. 36. de elect.*
 enim suffragari quisquis debet, absentiam per
 procuratorem supplere non potest, nisi ubi
 8. aliud receptum. Formæ hujus vitium est, si ad
Anarchiam, vel *Ochlocratiam* deflectat. A-
 narchia dicitur, ubi nullum est imperium,
 nullus personarum respectus, ordo ad primam
 confusionem revertitur. Ochlocratia, ubi fex
 populi, *Canaille*, **het graauw** vulgo, remotis,
 vel suppressis melioribus, sola imperium oc-
 cupat. Commune Democratix cum Aristo-
 cratia nomen quamvis Poliarchiam diximus,
 utramque tamen non inepte Monarchiam ap-
 pellaveris, quod unus imperet ; est enim *Vnum*
 quid Populus, Senatus *, (*civile*, non natura-
 9. le) qualis unus rex est. Provinciæ si unus præsit,
 qui mandante victore populo solus regat, impe-
 rium ipsum populare *, imperii exercendi mo-
 dus monarchicus erit. aliud jus ipsum, aliud
 juris exercendi modus est. imperat respectu
 subditorum præses, sed & ipse imperata exse-
 quitur, itaque imperium ipsum populare, cum
 imperare ipse jure suo non possit, ab imperante
 summo, non subalterno imperii fit denomina-
 tio.

* *Vid. L. 15. 19 d. Epif. aud. l. 18. d. hæret. l. 8. d. defens. civit. Nov. 37.*

* *Vid. l. 56. fin. d. Cond. & dem.*

* §. 20. n. 6.

tio. non jure suo disponit præses, nec summè
 quod non Concilio placeat. Contingit autem
 ut idem qui viro modesto Rex sit, tumultuanti ^{10.}
Tyrannus dicetur: & *Oligarchiam* vocet alius,
 quod alter sua forte magis contentus legitimum
 Optimatum imperium: & *Anarchiam* alius,
 licet ordinatam populus potestatem exercent,
 prout quisquis proprio vel alterius affectu mo-
 vetur: sed cum vitiorum hæc sint, non diver-
 farum specierum sunt nomina. Solent autem ^{11.}
 mutandæ reip. esse initia, quomodo vir bonus,
 objecto primum crimine, è statu suo deturbari
 solet: sed quæ initia non mutatio tantum, sed
 & reipublicæ perditio sequitur, dum in partes
 tracta multitudo, nulla boni publici habita-
 ratione, huic vel alteri adhæret à quo fortunæ
 spes amplior affulget: sic miserè dilaceratur
 imperium, quod habere alterum alterius am-
 bitio vel invidia non patitur. Nulla species est ^{12.}
 quæ non commoda sua, & incommoda ha-
 beat; ex incommodis si repudianda aliqua sit,
 nulla retinenda erit: minima autem quæ ex
 tribus, non una sententia est. Illud interim ^{13.}
 monendum, Monarchiam ab æqualitate &
 confusione in naturæ statu longissime abesse:
 Verissima autem sententia est, optimam eam
 dici, per quam docti experientia sumus, op-
 time & singulis & imperanti esse, nulla specie-
 rum distinctione. Inde pertinax nimium Ca-
 tonis dictum *, *Mori se, quam uni parere, male.*
 Distinguenda autem accurate ipsorum imperan-
 tium ab iis quæ ex constitutione civitatis sunt ^{14.}
 vitia, ne quæ illorum sint, huic male impu-
 tentur; & ab utroque genere, (cum neutrius
 vitio contingant) quæ accidenter, ut corpori
 naturali morbi veniunt, De forma, in ipsa in- ^{15.}
 stitu-

* *Ald. S.*
 22. n. 2.

stitutione si nihil dictum, conclusio necessario tacita pro democratia est, cum quod a libertate naturali minus defleat, tum quod introduci alia forma sine consensu expresso nequeat, minus ea certis personis mandari.

- §. XXVI. *Princeps solutus legibus.*] Civili-
1. bus *: (nisi solas Hebræorum excipias, tanquam quæ iis ab ipso Deo scriptæ a.) Is enim
 2. penes quem ex pacto communi majestas est, cum existere in naturæ statu intelligatur *, solutus lege civili esse debet, quæ in eo statu nulla est.
 3. Sed & cum lex omnis ab eadem procedat majestate, (unde summi imperantis lex dicitur, & ipse lex animata in terris) si legi obligetur, ipsi sibi obligabitur; natura autem obligationis talis est, ut respectum semper ad alium habere debeat, ita ut diversa semper obligati & obligantis sit persona: si utraque qualitas possit in eadem persona consistere, jam in potestate ejusdem erit obligatione se solvendi *, quod in potestate semper obligantis est. unde illud, obligare se per modum legis, hoc est superioris neminem posse. Qui populo putet aut civibus obligari, adeoque personæ diversæ, is probet summum imperantem per legislationem subjectis suis obligari, quod ipsum contra naturam subjectionis & imperii est; nam & ei cui obligari princeps dicitur necesse est ut iudicium demus de lege, & hoc ut efficax sit, executionem etiam legis, quæ consistere coactione & pænâ debet: itaque si populo, penes eum summa potestas erit; si singulis, ordo ad confusionem revertetur. At vero si legem populus tulit, cui ipse obligabitur? igitur in aliquo summo subsistendum. Sed conventionis lege obligari lex naturæ imponit, quæ fidem ser-

* *Vid. introd.*
§. 3. n. 8. sic
Ulp. l. 31.
d. LL.

a *Confer.*
Deut. 17. 18.
19. Ios. 1. 8.
§. 93. n. 8.
* §. 12. n. 2.

* §. 27. n. 8. fin.

- * §. 3. n. 2. servare jubet *: leges civiles robur & substantiam à principe accipiunt, conventiones à naturæ lege: naturæ lex fortior est principatu, quare & principum moderari actiones supra notatum *: hinc Baldi dictum, *Licet princeps non ligetur lege legis, ligari tamen lege conventionis eodemque sensu, Quamvis imperatori Deus subjecerit leges, non tamen subjecisse ei contractus.* Hinc & justissima subjectis adversus principem quæritur obligatio. Sed cum tota vis obligationis in judicio & executione sit, judicium autem seu executio non sine coactione, coactio nulla adversus principem, sequitur obligationem inefficacem esse, qualis in jure est ea quam naturalem appellant; non ita ut pacta in naturæ statu, cum quod ex iis deberetur, introductis necdum judiciis consequi per vim licebat *, cessantibus judiciis, incipientibus armis. Quod igitur cum subdito judicium, & adversus principem coactio est, ex voluntaria submissione, sed revocabili, venit: quo sensu Theod. & Valent. Imp. ad Senatum, *Dignam vocem esse majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri* *: adde, *prudentius factum, ut observantior æqui Sit populus, nec ferre veget, cum viderit ipsum Autorem parere sibi.* judicium non datur in invitum, obligatio manet, nec solutus debito est. Sed ut legibus se solvere, ita pactis licere, cum publicis tum privatis, si subsistere aliter non posse putet, nullus dubito *: una potior omnibus est naturæ legibus quæ de conservatione sui innata est *, nulla autem quæ adversari ei possit, quia ipsa recta ratio non esset: sic ipsa natura exceptionem tribuit. Legibus & Canones adjungo, qui scripti de iis quæ lege divina non de-

6.

7.

8.

9.

definita , & extra fidei sunt dogmata¹, & ordinem solum & regimen spectent ecclesiæ. leges merè humanæ sunt *, quæ vim omnem & virtutem à potestate civili habent *: quare canonibus teneri ; exemplo aliarum legum , princeps nisi se submittens non potest subditos eorundem vinculo solvit , quæ dispensatio speciali nomine dicitur. Idem de privilegiis dicendum , quæ implorata revocabilia semper *, cum præter præcarii vim nihil obtineant : nisi in vim transierint contractus ex quo vinculum naturale habent , deque eo contractu manifesto appareat ; vel princeps ultro de suo quid concesserit , quod præcarium excludit.

* §. 27. n. 6.

* §. 69. n. 11.

* §. 66. n. 12.

§. 68. n. 13.

§. 69. n. 10.

§. 70. n. 3. 4

* 27. fin. §.

65. n. 15. fin.

1. §. XXVII. *Aliis legem author est.*] Quis legis ferendæ potestatem neget ei , qui quod summum in rep. est torum habet ? pars hæc supremæ majestatis est. Quis neget ei qui jus ex
2. subjectione in personam habet ? lex summi imperantis mandatum in subiectos est. Sed & qui omnium voluntates una sua voluntate regit *, explicandę suę voluntatis jus habeat necesse est ; lex voluntatem explicat : legis igitur ferendæ potestatem habere debet , ne muta ea
3. voluntas & sine effectu sit. Cæterum cum & omnes lex obliget , non potest non penes eum solum esse qui omnibus imperat ; lex obedientiam exigit : igitur ei soli condendæ jus est , cui soli ex submissione obedientiam debemus.
4. Sed & cujus officium est populo pacem ac securitatem internam procurare , non potest non legislatio penes eundem esse , quippe quæ ad pacem maximè conducatur , & sine qua stare
5. respublica non possit. Idem de Canonibus dicendum ubi vim obligantem iis tribuas , idem enim

* §. 17. n. 1.

cir. fin.

enim quod lex sunt : unde pro jure si accipias , inanis porro distinctio inter jus civile & canonicum erit ; omnes enim Canones leges sunt civiles , quia vim obligantem & coactivam non nisi à civili potestate habent * , ipsa in Papali ditione , quippe in legibus condendis non papalis , sed summa , Principalis , Regia spectetur potestas in propria cujusque ditione. unde extendi ad principes alios nisi ultro recipientes * canones Pontificios ipsa territoriorum distinctio , & intra proprium limitata singulorum potestas vetat : ultra qui protulerit quasi termini moti eos Propheta accusat * . Usus non facit legem , sed authoritas Imperantis probantis usum. authoritas ex tolerantia presumitur , nisi lege expressa data fuerit : unde consuetudo , quæ vim legis habeat * . Repetendum autem , quod ubi lex civilis in naturalem vel divinam incidit , utriusque vel alterutrius repetitio nuda vel confirmatio sit , (quomodo dictum , probata per legem civilem libertate naturali eam naturalem manere * .) & ipsa lex naturalis & divina relata & corpus civile , ab authoritate civili dici quandoque civilis possit * . sic tamen ut nomen obligationem non variet b . Condendæ potestas , & interpretandæ * seu declarandæ , mutandæ , derogandæ , & abrogandæ continet : quippe quod fieri sine novæ legis latione nequit . Hoc sensu dictum , eam legis humanæ naturam esse ut à voluntate humana pendeat , non in origine tantum sed & in duratione ipsa . Quod in consuetudine , etiam veterata , verum est , * Duratio enim a principe pendet , quare nec ipse nec populus scribere sibi legem , vel decretum potest , quod perpetuum obliget * : quamquam

* §. 68. n. 5. 6.
§. 69. n. 10.
§. 71. n. 3.

* L. 45. d.
epif. & cler.
Nov. 131. c. 1.
Vid. tamen
distinct. 10.
p. tot.

* Hof. 5. 10.
§. 31. n. 4.

* L. 32. d. ll.

* §. 20. fin.

* §. 3. n. 8.
§. 69. n. 4.
b §. 92. n. 10.
* §. 70. n. 2.
L. 1. 3. 9. 12.
C. d. ll.

* §. 67. n. 10.

* §. 26. n. 3.

7.

8.

- quam vero populus hoc efficere indirecte vi præstandi per se & successores singulos jurisjurandi, vel apposita poenâ possit. In omnibus promulgatio requiritur *, ut voluntas cunctis innotescere possit, quod obligandi vim tribuit dum sciant singuli ad quid teneantur. Ignorantia autem ex non facta promulgatione excusat, quin vel obligavit nunquam *, ut contra admittenti excusatione non sit opus: Neque verò alia ratione leges naturales obligant quam quia divinitus patefactæ, id est inscriptæ cordibus, ut Apostolus dixit: Neque consuetudo, quam ex longo usu quem princeps silentio probat: utroque casu actus tacitus pro expresso valet. Promulgata lex & peregrinum obligat, dum qui in loco aliquo contrahit, ut temporarius subditus ejusdem loci legibus subjiciatur. in poenis quandoque excusat, si loci constitutio specialis sit, & factum tale quod juri apud omnes communiter gentes recepto vel naturali non repugnet. Sed ut nec peregrinos, ita nec subditos tenet extra territorium consistentes, nisi constitutio realis sit. Promulgatio ejus nomine faciendæ cui legis condendæ jus est: neque enim fieri sub ejus nomine potest qui condendæ jus ab alio habet. Requirendæ autem in ordinationibus, statutis, & similibus per Magistratus inferiores condendis, à suprema potestate comprobationis necessitas hoc fundamentum habet, quod contra vel præter legem communem nihil possunt. Privilegia privant legem dixit Jason, quia præter juris communis dispositionem certis personis vel ordinibus ratione speciali conceduntur, quod solius Principis est, cum proximè ad derogationem accedat; leges enim generales sunt, & ad omnes

* §-67. n. 10.

* §. 69. n. 5.
C. 2. d. const.
in. 6. L. ult. d.
decret. abard.
fac.

omnes ex æquo spectant: si generale ad omnes sit privilegium abrogatio legis est. non est privilegium nisi lex fuerit: quod extra legem est libertas dicitur. revocari posse privilegium supra dictum. cum & restitui lex abrogata possit *.

* §. 26. fin. 7

§. XXVIII. *Jus vel imperium absolutum.*]

Jus quidem ex consensu absoluto: sive liber consensus *, sive coactus sit. Consensu libero, si *jus omne* in imperantem expresse * & abdicative translatum: idem enim quod de cunctis actionibus suis disponendi jus singulis in nature statu *, dato eo consensu jam de actionibus suis disponendi imperanti est *, licet etiam actiones ad imperium non spectent. Sic in dominico imperio, & æque in institutivo jus plenum & absolutum ex *consensu libero & expresso* domino fit, & monarchæ *. Neque vero impedit hominem privatum, vel ob pretium etiam, in servitutum se privatam dedere: defensio in populo libere consentiente hic pretii vicem explet. Quid quod consentire consensu tali libero & expresso in jus plenum & absolutum volentes ne receptos quidem legimus? nil secus atque homo non sanus qui ad pretium participandum volet libertatem vendere, emptorem non invenit. jus ex voluntate & consensu judicandum. *Coactè* jus plenum & absolutum fit si vis major subegit, nec in condiciones convenerit: cum enim condiciones victor noluit, potestatem omnem & jus omne voluit: tantam igitur potestatem, tantumque jus belli jure acquisivit, quantum concedere ei populus maxime potuit. In imperantem igitur *jus omne* absolutum ac plenum transit, populo de imperii & superioritatis juribus non tantum non participante, sed

* §. 16. n. 1.

* d. §. 16.

* §. 17. n. 1.

circa fin

* §. 81. n. 1

* §. 16. n. 2

1.

2.

3.

4.

fed & nulla penes ipsum juris parte manente.

4. In imperio voluntario, extra dominicum, modo consensui nulla limitatio fit posita, imperantes non populi ministros sed populo ipso per omnia superiores esse, manifestissimum est *. repudiata distinctione inter majestatem personalem & realem *, quæ posterior populo minus recte assignatur, dum qui juri suo renunciaverit & alterius se submiserit, participare de majestate non possit. Sed & manent superiores, licet *jus omne* sub consensu expresso non venerit: neque enim alia populo potestas competere quam ex jure naturæ potest, ab eo autem jure cum recesserit, ipseque imperans naturæ jus retinuerit *, ne concipi quidem ea res aliter potest quin imperante populus inferior, imperans eo superior esse debeat, universos vel singulos spectes: sunt enim singuli omnes, universitas in imperante est, populo minus recte adscripta. At in Democratia, quomodo populum tibi imperante superiorem finges? idem vero jus in Monarchia Regis, in Aristocratia

* §. 17. n. 1
med.
* §. 98. n. 2.

5. optimatum est. Sed *jus omne* sub consensu *expresse* si non venerit, datum *Imperium tantum* intelligimus, (laxior enim *juris*, quam *imperii* est significatio) ut firma hæc disciplina sit, Consensum populi absolutissimum etiam, quo *imperium* vel *jus imperandi* nulla posita conditione datum sit, respectum non nisi ad imperium *, ejusque exercitium, & imperio obedientiam habuisse, nec ultra extendi: reliquum quod ad imperium ejusque exercitium nihil conferret, penes singulos, hoc est libertatis naturalis mansisse: nec diversum in casu dubio esse, ubi amplius *expresse* non apparet. Neque enim aliud, quod bene notes, consentientes initio volue-

* *Ibid.*

* §. 17 n. 10.

K

runt,

runt, quam imperium instituere, idque exercendum, seque regendos dare, quo instituti imperii finem obtinerent: quicquid igitur translatum est, tale fuit, quod ad regimen & imperii exercitium pertineret, & ad ordinem, defensionemque sufficeret; quorum prius ad securitatem internam, alterum ad externam spectat, & totum imperantis officium complectitur, quod si explicare possit, juris omnino satis habet, dum ad æquata fini potestas sit: Juris igitur translatio laxior facta in imperantem videri non debet, quam qua officium suum explere, & procurare subditis imperii finem possit, nisi, quod dictum jam, amplius expresse appareat, ne factam supervacuo & ultra intentionis & propositi finis metam dicamus. *Imperium* hoc absolutum dicitur, non *jus omne* quod sit extra imperium. Est itaque absolutum imperium ex consensu absoluto, si imperio termini seu limites, quam officium generale

* §. 14. n. 3.
§. 94. n. 2.

non sint positi: Qualis semper præsumitur, nisi de limitato & conditione appareat: est enim imperii natura absoluta, cujus virtuti absolutæ si quidquam detrahatur, non imperium sed æqualitas quædam dicenda est, ut prævalere merito præsumtio naturæ rei conveniens altera ei repugnante debeat, nam & in dubio tenendum quod præsumptione juvatur. Imperantem absoluti imperii possessio tuetur, quæ delati absolute probatio sufficiens habenda, si de limitato nihil expresse appareat.*

* §. 17. n. 9.

Hinc definiendum, quod controversum sæpius de imperio institutivo inter juris publici magistratos est, utrum transtulisse in imperantem populus quicquid potuit dum nihil exceptum sit, utrum quod voluit dicendus sit? transtulit nempe

- nempe quod potuit dum transtulit omne quod ad imperium pertineret. transtulit quod voluit dum ad imperii actum tacitè limitavit, si ultra expresse nihil dictum sit: Sed quod ipsum præter imperii jura datum, quale designandi successoris, alienandi, & quod simile, non ad ipsum imperium, sed ad ejus habendi modum seu ad *jus* pertinet: est enim nova qualitas imperanti non ex natura imperii, sed novo consensu accedens, ab imperio ejusque exercitio plane distincta *. sic ad imperantem non pertinet jus extra imperium de quo *expresse* consentum non est. Sub imperii autem jure jus tacitè ad media venit, de quibus deinceps subjuri-
8. bus Majestatis videbimus. De jure Domini infra particularius dicitur *: illud interim notetur, imperium non plenum tantum, sed & proprium & patrimoniale habere, cum liberæ dispositionis jure, *, & sua causa comparatum (a). Servorum & civium differentiam supra vidimus * Imperii summi & absoluti & pleni discrimen ex alibi dictis collige (b).
9. 1. §. XXIX. *In personas.*] Duplici jure: tum naturali cui nullo pacto renunciavit is cui summa potestas delata est; tum vero cæterorum ejusdem juris renunciatione & submissione, pacto inter se mutuo, accedente Principis acceptatione, quod summam facit imperii *. Tolle jus in personam, simul imperii animam omnemque effectum sustuleris, nihilque præter vanum imperii nomen supererit: nihil reale.
2. Quo referri vitæ jus, & necis solet: videndum autem quatenus hoc jus competat. Sane iudicio licere nemo dubitat, pertinet enim ad juris dicendi facultatem *. Nec secus extra iudicium concedendum, quippe Princeps ju-
3. K 2 dox

* §. 82. n. 3.
§. 9498. 100.

* §. 29. n. 6.
§. 30. n. 9. &
§. 37.

* §. 98. &
100.

a §. 14. n. 3.

* §. 16. n. 6.

b §. 18. n. 4.

§. 94. n. 7.

§. 95.

* *Plenius h. 22*
§. 17. n. 1.

* §. 37.

- dex per se semper supremus est , maximè si
 reip. ratio iudicio publico fieri , quòd multis
 causis contingere potest , non patiatur. (ut nec
 intersit bene vel male iudicaverit , quod non
 ad juris , sed iudicii recti quæstionem pertinet * , modo propositum malum absit) Nam & 4.
 patribus familias in filios ante instituta imperia
 jus hoc competiisse , cum ipsa ejus temporis
 imperii natura , tum exempla manifestant : &
 post imperia continuatum Romanorum aliarumque gentium leges evolventi apertum fiet. 5.
 Dum ita in exercendo eo jure (ut reliquis omnibus) se moderetur Princeps , ut , quam cautionem in naturæ statu quo ad singulos adhibuimus , intra rectam rationem subsistat , quæ furibundi vel irascentis Principis , cujus turbatum vel passionibus corruptum est iudicium , 6.
 esse manifesto non potest. Ita de potestate herili pronunciamus * . quamquam enim eatenus ea cæteris laxior sit potestas , ut vendere , donare , & alia possit , quatenus ipsas personas servos in dominio habet , ut tamen occidere dominus pro libitu * , & ex voluptate sua , vel petulanti quadam lascivia , nulla quidem ratione servum morigerum , nullius culpæ reum possit , licet dare hoc jus dominium videatur * ,
 vix est ut sub generali omnis juris submissione vel specialiter in vitam translatione venire possit ; quippe quod jus ex libitu ipse servus se submittens in se non habet , nec ipsa servitus concedit , nec sub imperii delatione venit : adde & in despotico rectam prohibere rationem effusionem sanguinis humani , nisi justissima causa subsit ; quam justitia interna postulat . licet enim servus sit , homo est , participans de jure ex naturali lege . Facto tamen si occiderit , 7.
 fac-
- * §. 5. n. 2.
 * §. 29.
 * §. 94. n. 15.
 * Introd. §. 3 n. 13.
 * §. 3. n. 7. seqq.

factum apud homines impune est *, qua à sum- * *d.n. 13. cod.*
 ma Majestate admissum, sive per vim sive con-
 sensum Majestas sit: Qualem impunitatem jus
 etiam gentium admittit, unde & sæpius sub
 juris nomine occurrit *. Et quorundam popu-
 lorum civiles leges dominis privatis, & fami-
 liarum patribus in liberos concessere, quod

Intrad, § 3

domesticæ disciplinæ rigorem magnum reip,
 adjumentum putarent. Sed distinctius, ut dic-
 tum, ea jura ad juris externi speciem referes,

Qui temere exercuerint, civitas vel privatus
 sit, Deum sciant habere vindicem, qui facti
 temeritatem judicio pensabit: uterque lege
 naturali tenetur, cui adeo adversaria tanta in-
 solentia est, ut nemo vel ignorantiam vel rec-
 tam in eo facto possit rationem obtendere. Bello

8. captos belli jure occidere licet * ut hostes, * *§. 43. n. 5.*

(nam & ipsis adversarios licet, dum manet
 hostilitas, nisi corporali relicta libertate suæ
 fidei commissi proponantur *.) & ad conser-
 vationem suæ, non ob poenam, dum injure na-
 turali versarentur. Eadem ratione & sine con-

** §. 97. n. 8.
 fm.*

9. ditione deditos *, si nocere possint; nec ulte- * *§. 42. n. 5.
 §. 97. n. 3.*

rius quam dum positis armis cessante omni ho-
 stilitate exactum ab ipsis, & præstitum victori
 fidelitatis juramentum, quo remissa omnis of-
 fensa intelligitur: nisi eos excipias qui facti
 aliis authores, vel enormium in victorem con-
 tumeliarum rei, quibus nec abolitio genera-
 lis, vel amnestia favet. extra hos non ut ho-
 stes, sed ut cives habendi. Atque prædicta hæc

10. jura si in dominico, in civili igitur imperio ci-
 vem quemque bonum, innocentem, obvium
 forte, ex sola libidine imperanti confodere li-
 cere minimè concedendum est *, neque enim

** Add. n. 6.
 supr. §. 94. n.
 15.*

singuli ei proprietatem corporum, velut bruta

essent animantia vel res inanimatæ, tradidere, sed imperio & ratione regendos. adde ad imperii exercitium nihil hoc pertinere *, quod proximè consideravimus. Adde & instituti imperii finem intentum consentientium in imperium fuisse, salvum, tutum ab aliorum esse injuriis: Principes pacto quasi tacito ad præstandam populi, singulorum salutem, defensionem teneri. Est autem & factum ejus apud homines impune, & jus eidem, quod domino datum, bello captos occidere, & sine conditione deditos, fit enim ex institutivo dominus. At ipsos cives ad bellum cogere, & obsides **11.** dare quin possit, nihil dubito *: Ita autem dare, **12.** ut pactis ni stetur jus hosti sit civem innocentem necare, non concedo: quippe cum ipsi Principi non liceat, nec alii hoc jus potest cedere. At desereri, imo tradi civem innocentem **13.** arbitrio hostium quo apparens declinetur civitatis excidium, sunt qui intrepidè affirmant. prima quidem ac potissima naturalis lex de conservatione sui est, quæ cæteras omnes omnesque rationes vincit *, & jus indefinitum dat ad media *: necessitas nempe ejusmodi omnis pacti omnisque obligationis facit virtutem quiescere, quare civitati hoc jus in civem ad civitatis conservationem videatur concedendum. Sed eadem lex naturalis ut principi, ita singulis scripta est: nec vero alia conveniendi sub imperio ratio fuit quam sub eo securitatem & salutem quærere *, quare jure præcisoprivari eo commodo contra primævam instituti imperii rationem, & tacitam principis obligationem *, tradique hosti omnino non posse videtur. Igitur ad præsumptionem recurrendum, singulos in prima imperii institutione

ei

* §. Hic n. 6.
§. 28. n. 5.

* §. 53. n. 3.

* §. 3. n. 3.
22. 23.

* §. 6. n. 3.
§. 51. n. 2.

* §. 12. 14.

† §. 14. n. 3.

ei civitatis juri, si rogati de eo fuissent, minime fuisse adversaturos, quippe pati hoc malum singulos quam interire civitatem maluisse nihil à verosimili abit: maxime cum cujus ea futura fors esset prævidere nulli potuere, salvos se non esse cum interitu civitatis, omnes deserto autem civi jus se defendendi naturale

14. redit *. Culpæ vel contumeliæ insignis rei in aliam civitatem si petantur, causa cognita ut dedi possint & jus & exempla manifesta pro-

* §. 14. n. 3.
§. 99. n. 13.

15. bant *. Sed & ex facto, vel non facto civitatis subditorum obligari personas affirmandum censeo; naturali quidem ratione, cum personæ & voluntas subditorum in persona & voluntate sint civitatis, & ipsi velle quod velit civitas intelliguntur *. Adde & qui personam civitatis obligatam habet, jus etiam habere ad omnia jura civitatis, inter quæ maximum jus est imperii, quare quod subtrahere ei, quam potest maxime licet, undeprehendere, & detinere civitati

* §. 17. n. 1.
§. 86. n. 2.

16. subditos. Servitutem in personas devictas jus naturale probat, cum & occidere liceat: neutrum postquam moratoribus placuit, libertas ante naturalis, ex jure gentium redit, soluto redemptionis præmio, vel alia posita conditione, limitato naturali servitutis jure. Sed manente interea retentionis jure quasi in pignus, usque dum conditio fiat.

1. §. XXX. Bona.] Juri in personam conse-

2. quens est hoc quod in bona dicitur: Cui adde

3. voluntatis submissionem, neque enim bona

quæ quis in naturæ statu * possidebat excepisse

* *Id.* §. 3.
n. 11. *seqq.*

dicendus est, quatenus nempe ad habendum

imperium necessarium, qui personam subje-

cit: habet quidem quisquis de propriis bonis

disponendi facultatem, ut circa ea velle quod-

K 4

libet

libet possit, (dummodo ne ita utatur, quod rectæ rationi repugnet) sed cum effectum omnis suæ voluntatis alterius voluntati subjecerit *, sequitur velle efficaciter non posse quod nolitis cui per omnia se subjecit, nec nolle quod ipse idem voluerit, inde nolendi simul & volendi jus de bonis nostris penes eundem esse. Sed verò minimè imperio ac principis dispositione res suas excepisse intelligendi cives sunt, si periculum sit salvam remp. sine earum usu vel ablatione esse posse: Quin vero intelligendi excipere non potuisse quæ necessario ad defensionem pertinerent, dum & ipsi ad reip. conservationem, cuius sunt membra, teneantur *. contradictoria sunt, civem velle esse, civitatem non salvam esse. *Dominium eminens* hoc jus appellatum, (alii imperium simpliciter malunt) sub quo jus rebus subditorum cum bello, tum pace & pacis causa utendi, alienandi intelligo: imminente bello segetes comburendi, agrum circumjacentem devastandi, ædificia, suburbia diruendi, rura mænibus fossisque adaptandi: exigendæ pecuniæ jus sub tributi vel alio nomine, ab omnibus vel singulis: hinc magis ut mutuas subditi civitati pecunias tradant: ne jus sit debitum principale exigendi, solutionem vel terminos prorogandi, ipso licet debitore invito: legem sumptibus & rerum usui ponendi, & quæ enumerari plura possint *. Quod autem de *rebus* dictum, idem de *jure* subditorum dictum esto. In privatorum utilitatem exercetur hoc dominium dum cogi singuli in magna frumenti penuria possint, quod penes ipsos est in usum communem conferre: Ad principis securitatem, quod ex subjectorum opibus partem tollere quorum nimias suspectas habet,

* §. 17. n. 1.
in fin.

* §. 52. n. 3.

* §. 35. n. 2-3.

4.

5.

6. habet, privatum excedentes modum, quæ potentiam parere & contemptum principi (dum ad eum proximè accedant) & Majestati periculum possint. Sed ut nec corporum, ita nec rerum suarum dominia abdicativè * consensu suo subjectos in prima imperii institutione in Principem transtulisse, ex præcedentibus manifestum est: Illud transtulerunt quod ad imperii exercitium pertineret *, quo minimè necessaria dominiorum possessionumve tunc temporis abdicative translatio, si dominium manet eminens, & usus ubi necessum erit. Igitur qui non spoliandas singulorum res Principi, sed ad necessitatem & utilitatem publicam utendas tradunt, compensatione in tempore, si fieri commode possit, facienda, ex æquo arbitrantur: sed dum cogitent ejus rei solius Principis esse arbitrium, de actionibus suis coram Deo responduri. Quid autem si subjecti alterius regno domus demolienda vel totus ager effodiendus sit, quo casu utraque & subjectionis & utilitatis publicæ; respectu non subjecti, cessat ratio? dicendum subjectionem hic rerum spectari, proindeque dominium eminens rerum esse: sicut ut terra, fundus consideretur, ad jus supremum territoriale referendum. In herili imperio quibus locis adhuc servitus obtinet, ubi omnia utilitati domini serviunt, jus laxius est *, neque enim is tantum imperii jus tenet, sed & ipsas possessiones privatorum *, & universitatis corporales & incorporales in dominio & proprio patrimonio habet, dum consensu expresso teneat *, vel belli jure qui jus omne invitis per vim extorsit: ut vel sibi tenere *, vel precario relinquere, vel partem concedere subjectis proprietatum, vel fructuum * pro reli-

* Confer. §. 61. n. 1.

* §. 28. n. 5.

* §. 19. n. 2.

* §. 97. n. 2.
§. 61. n. 1.

* d. §. 97. n. 2.

* §. 28.

* Gen. 47. n. 24.

reliqua colenda, prout vel severus vel benignus fuerit. In possessiones per universitatem occupatas (ut quæ gens sedibus suis pulsa novas sibi quæsierit) dominium etiam puto imperanti acquiri liberæ dispositionis, non populo, qui personam sub imperante acquirendi sibi vacua non habet. Refer huc quæ de præscriptione infra dicentur *. Adde pro civitatis debito subditorum bona obligari naturali ratione, ex alibi dictis *. unde jus retinendi bona: represalias vulgo, Galli Literas Marcæ appellant.

* §. 35. fin.

* §. 29. n. 15.

§. XXXI. *Territorium.*] Et hoc consequens est juri quod in personam competit, quippe personæ sine territorio, hoc est loco aliquo existere non possunt: ejus autem cujusque locum esse quem quisquis occupavit, Cicero dixit. Per se autem hoc jus ex subjectione competit juris ad imperium pertinentis, quod & territorii complectitur. Effectus est, ut qui in territorio sit, territorii principi & juri territoriali subjiciatur *: quod unicum Ostracismi apud Athenienses possit esse fundamentum. adde suspensionem potentiam (a) & rationem de conservatione sui *. quod iniquum in eo videtur utilitate publica rependitur. Eodem jure liber fit, qui territorium ingreditur a quo servitus exulat: servus ubi subjecti servi omnes. Pertinent & ad jus territoriale prohibendi accessus *, & transitus liberi, non innoxii, & salvi conductus, & de recipiendis vel non recipiendis exteris, legatis, (a) & præcedentiæ *, & alia jura. Et ex territorii jure venit, quod vias nunc publicas, regias dicimus. Referri & jus potest ad ea quæ sub terris latent, ut sunt, auri, argenti, & aliorum metallorum fodinæ *. Jus autem extra territorium non extenditur, dum

* §. 37. n. 5.

§. 47. n. 2.

* §. 66. n. 5.

§. 30. n. 5.

* §. 37. n. 6.

* §. 3. n. 15.

* §. 51. n. 6.

* §. 41. fin.

* §. 47.

* Adde §. 36

n. 7.

10.

11.

1.

2.

3.

4.

territorio, ut servitus rei servienti, insit, quæ
 5. concipi extra rem servientem non potest: quare in jure exercendo abstinendum ab alterius territorio *. Adversus externos Princeps ex propria occupatione territorium tenet, secundum ea quæ supra dicta *. * Dendr. 15, 14. Hof. 5. 10. §. 27. n. 6. * §. 3. n. 18. 19. seqq.

§. XXXII. *Causas.*] Causas adjeci, quia rationem quandoque à persona distinctam habent. nulla autem causa est quæ non summæ potestati subijciatur *. * §. 37. n. 3. fin.

1. §. XXXIII. *Actiones habet.*] Profanas intellige, vel etiam *sacras*, ut locus hic generalis sit, (particulariter de his infra dicitur *) sed easdem *EXTERNAS*, & naturæ lege vel divina *NON DEFINITAS*. Sub actionibus & verba complector *, quæ & ipsa externa sunt. * §. 63. n. 3. eod. §. 83. fin.

2. *Internæ* cum invisibiles sint, sunt enim in anima quæ spiritus est, in notitiam non cadunt humanam, quare nec imperio subsunt humano, quod ad ignorata extendi natura vertat *: inde incongruum naturæ humanæ haberi, ex actibus merè internis jus aliquod aut obligationem inter homines nasci: hinc, *Mentem sui juris esse: voluntates liberas: propositum in mente retentum nihil operari.* Quod ita extendi placuit, licet ad notitiam deinceps imperantis pervenerint. * Add. §. 63. n. 5.

3. Fallit autem quando actus internus cum externo conjunctus sit: quod fit, interno in effectum aliquem deducto, quo casu & animi malitia in exasperanda pœna ponderatur. Deliberationem cum sociis ad actum externum refero, quia ad personam secundam transit: adde deliberationis actum proximè ad actum ipsum illicitum accedere; nec delicta deesse quorum si actus alius externus sequens deliberationem spectetur, remedium quandoque

4. que

Etiā. 2.

que serum adhibeatur, maximo cum reip. deterioramento, quorum ex pluribus si speciem velis, sume perduellionis erimen. *Qui deliberrant, descriverunt*, apud Tacitum legitur. gravior autem actus externi poena est, quo ulterius processit. Altero sensu illicita rei prohibita, factive illiciti praesumptio, propositum, intentio dicitur, si conscientiae obligationem spectes, dum praesumere illicita vel facienda proponere, intendere, salva conscientia nemo possit qui illicita esse novit: manifestissimus autem huiusmodi propositum legislatoris contemptus est, qui ipse peccatum dicendus. hinc, *De illicitis nullam debere esse consultationem*: consultatio enim conscientiam violat, quae violata Deum vindicem habet, (æque enim cum interna ut externa videt, & hæc & illa imputare potest) libera tamen ab humano supplicio, quia subijci alii nihil magis atque mens vel cogitatio potest. unde *subjectionem* Apostolus *propter conscientiam*, non propter poenam appellat *. Impropria illa subjectio est qua mens non sui juris dicitur, quia ab altero decipi potest. Actiones externæ, sacræ seu profanæ, quæ naturæ lege vel divina *definitæ* sunt, eo ipso humano subducuntur imperio * quod definitæ jam, sed à Deo sint, qui superior humano est imperio, unde nec mutationem ex humana recipiunt potentia, quæ infirmior divina est: qua ratione quod dictum de singulis in naturæ statu, ut quæ actiones contra definitionem legis divinæ sint, extra jus sint agentis *, rectissime ad jus imperii applicetur *. *Modus* autem, seu circumstantia aliqua definiti actus distinguenda ab ipso actu est, sed quæ & ipsa humano eximitur imperio, si lege

* Rom. 13. 5.

* §. 92. n. 9.

* Introd. §.

4. n. 12.

* §. 92. n. 9.

10. §. 95. n. 6.

5.

6.

di-

divina definita sit. Definiti autem probatio tanquam juris novi & limitativi libertatis naturalis (quæ semper penes imperantem intelligitur) per legem positivam posteriorem introducti, ad affirmantem pertinet. Libera proinde manente de non definitis supremæ potestatis definitione, sacra sive profana spectes, quippe quæ libertatis manserunt naturalis, ad quam ipsam refrænandam introductæ leges civiles & imperium sunt *.

* Confer.

§. 92, n. 90

§. XXXIV. *In ipsis quoque actionibus quid bonum quid malum, justum quid injustum, æquum iniquum, sententia sua determinat.*] In civili statu: non ut tollere malitiam actionis, ut dicunt, *internam*, quæ insit ei ante statum civilem, vel quæ mala sit coram Deo, vel in natura rationali, hoc est per leges ipsas naturales, efficere possit ut ea mala non sit, quippe quod in potestate nullius est hominis. Apertius dicam: Actio considerata extra, moralitatem seu respectum ad legem naturalem, moralitas enim respectum semper habet ad normam, legem, obligationem naturalem, & quod bonum, quod malum est secundum eandem legem (unde eadem moralitas & lex naturalis) physica & indifferens est: Sin consideratâ moralitate, ratio primum vocanda in iudicium, quæ & lex naturalis, innata, cordibus inscripta, itaque internâ: hoc sensu admitto malitiam & bonitatem actionis dici *internam*, quamvis improprie: at eo sensu dici, ut *natura sua mala sit*, nulla considerata moralitate vel respectu habito ad legem (primo quidem naturalem, quia antiquissima, naturæ humanæ cognata *) hætenus non video, nisi tempus fingas ante naturam humanam, quæ nisi æternitas esse non

* §. I. 10.

§. 4. 5.

* §. 70.

* *Omnino.* §. 39. n. 7.

* §. 5. n. 3.

§. 7.

* §. 93. n. 6.

Add. §. 87.
2.*Introd.* §. 8.§. 4. 5.
1. 2.

non potest, soli Deo attributa. quare *ratione naturalis hominis* in naturæ statu *, non *sua natura* actio mala dicenda. Rationis autem naturalis sub imperio interpretis cum summa potestas fit *, (ut una ac certa sit regula, quæ ex diversitate judiciorum privatorum non potuit non varia, & incerta esse, ex quo incertitudo, & discordiarum & confusionis & belli quandoque materies) ipsa de malitia actionis *interna* sua sententia judicat, sic ut publicè, & in statu politico pro malo actio non habeatur *, & extra vindicationem civilem sit, etiam ut externa ei obedientia debeat, quamvis ipsius Dei, & privatorum iudicio possit mala esse *, sed eo casu non facienda, ut infra dicitur *.

Confirmat sententiam nostram alia deducta ex potestate legis ferendæ consequentia: leges de eo quod justum quid injustum, quod bonum quid malum feruntur, propria hæc legum materia est circa quam occupantur: est autem justum quod jure fit. jure autem fieri in civili statu dicitur quod secundum legem civilem fit: non jure vel injustum quod contra eandem sit legem. atqui lex substantiam à summa potestate habet, ipsa igitur summa potestas quid justum quid injustum, quid bonum quid malum, per legis verba arbitratur. Sed & legis latæ finis obedientia est imperio, quæ haberi non poterit, si de bono & malo, quid liceat in republica quid minus, penes privatos manet iudicium *. Eo sensu boni & mali, justi injusti, æqui iniqui regulæ, subditorum respectu, dici *civiles* possunt, sic ut alibi dictum *, & ipsa actionis moralitas ex lege positiva. Ita quod privati ante juris erat (dictum enim supra *, in naturæ statu rectane ratione in iudicando bono

2.

3.

bono vel malo, justo injusto, an vero minus quis uteretur, contra legem peccet naturalem vel non peccet, proprio cujusque agentis iudiciò æstimari, facere quemque quod rectum sibi videretur) ipsa eadem concessione voluntatum omnium in unam, publicæ simul potestatis factum est & iudicii. De actionibus præceptis mere civilibus nulli unquam dubitatio fuit. Vidit hoc jus suum Salomo *, dum intelligentiam sibi à Deo precatur, qua discernere in iudicando quod bonum, quid malum possit,

* 1 Reg. 3.
9. §. 70. n. 9

4. Moniti iterum ne de eo summæ potestatis sententia contra legem divinam vel naturalem sit *, vel à dissentiente obedientia interna exigatur *. ipsæ leges naturales & divinæ principii regulæ & norma sunt iudicandi: internæ imperio non subjacent *.

* §. 92.
* §. 93. n. 12

5. De actione notandum bonam eandem, & necessariam, & justam, & æquam diverso respectu dici. bonam respectu congruentiæ cum lege: necessariam respectu debiti, dum ex iussu superioris, seu lege naturali vel positiva ita fieri, aliter non debeat, quod necessitatem imponit: justam, cum quod legi congrua sit, lædi per eam nemo dici possit, justitia ad personam refertur: æquam, quo sensu alibi dictum *.

* Imrod. §.
3. n. 12

§. XXXV. *Proprietates lege publica discernit.*] Proprietas quidem ante imperia fuit: Sed quod jus ita limitavimus, ut res occupatæ jam occupari iterum ab alio non consentiente vel egente possint *. atque eatenus jus naturæ manit. Cæterum cum de consensu dato, vel negato, & necessitate propria minus rectè & ex animi passione possint singuli iudicare, vel proprietas incerta, vel nihil proprium fuit. princeps igitur jure concessæ potestatis suæ,

* §. 3. n. 19
& seqq

la-

* § 30. 36

latis de dominio, de consensu, de necessitate legibus ita quemque in suis possessionibus tueretur, & ab aliorum injusta defendit occupatione, ut secluso omni alio habere liceat: quod est verè, & cum effectu publico proprium esse. hoc sensu proprietates quasque princeps ab alterius distinguit. Sed & quatenus rebus liceat communiter uti ab ejusdem permissione pendet, & jure quod in res habet *: potest enim vel minima quædam non curare, quædam in medio relinquere, quædam auferenda egenti concedere, quædam alienatione per consensum eximere, quæ positæ proprietati limitationes sunt. Atque eatenus de furto lex civilis est, dum ea definit quid sit furtum, quæ sit res aliena, quid contrectare rem alienam. Neque tamen per legem civilem jus naturæ mutatur quod pacem suadet seu jubet mavis, furta prohibet: juri autem materia subtrahitur, cum actio jam non sit furtum ubi res non aliena, manente legi naturali sua virtute & applicatione ubi est furtum, ita ut interposita definitione qui contra admiserit, etiam adversus naturalem & divinam peccat eam, quæ alienum invadere, furari prohibet. Idem in similibus. Idem in contractibus, in pactis servandis, quis consensus legitimus, quis sufficiens, quod pactum obligans. Neque contra legem peccat naturalem qui pacta, contractus lege civili prohibitos non servet, vel qui teneri existiisse, vel obligatum esse neget. Lex naturalis quidem pacta servari dicitur, eaque cum signis, tum verbis introduci, sed voluntatem animi significantibus, sufficientibus, non levibus, temerariis, inconsideratis; at quæ qualia reputanda signa, vel verba sint, non determinat: Princeps igitur judi-

2.

3.

judicium suum interponit, quæ verba, quæ signa sufficientia, eodem judicio suo definit, rem incertam prius certam facit. Inde scrupulosa apud Romanos stipulationum solennitas. Lex naturalis non mutatur; explicatur. Quod dubium in ea, vel obscurius dictum, clarius, apertius dicitur. Quid si minorum ætate in contractibus levitatem quis ultra tempus nunc definitum præsumat? dicendum est principis ejus rei summum esse arbitrium. Inde justa Senatus Consulti Velleiani dispositio, & authenticæ, *si qua mulier* crediti instrumento proprio viro subscripserit, & quæ plura in legibus civilibus Romanis reperias. Peccat tamen qui lege per dolum abutitur. Idem quod de contractibus, de juramentis etiam, & absolutione ab iis dicendum, ex imperii jure, & domini eminentis, cum in personam jurantem, vel cui juratum sit, tum in rem ipsam, vel actum juramento promissum. Sic & contra naturalem non peccat, qui ex nudo pacto dominium transiisse neget. Inde interposito pacto, quamvis dominia naturaliter transeant, fit nonnunquam ut civiliter is effectus non nisi per traditionem habeatur. Sed & quæ fit traditio legitima princeps lege lata definit. Idem de possessione: Unde & justa proprietatum per præscriptionem alienatio, etiam ex mala fide, quod ad juris externi magis quam interni speciem referunt *: respectu occupatoris puta, est enim conditio magis proprietati ab imperante posita, quam ponere in jure est ejusdem imperantis; ita peccat adversus legem naturalem qui in mala fide, rem possidens alienam hoc agat ut acquirat, quamvis tutus civiliter longissimi temporis possessione, quæ exceptionem parit

L

præ-

* §. 29. n. 7.

præscriptionis adversus veterem dominum :
 sin fraus omnis absit , naturaliter derelictio
 præsumitur , neque rei alienæ conscientia do-
 minii acquisitionem impedit. Igitur cum quid
 meum , quid tuum esset , non sufficientur nec
 efficaciter lex naturalis definierit , & constitu-
 tum de eo Christus se judicem neget , definitio
 ejus ex lege civili petenda fuit. Ad hanc au-
 tem in contractibus , & alienationibus res-
 pectum habuisse in dubio semper contrahentes
 præsumuntur , nisi extra territorium consiste-
 rent.

§. XXXVI. *Et ipsa dominia propria habet.]*

Primo patrimonialia , quæ non jure regni pos-
 sidet sed aliunde quæsitivæ item regna dona-
 tione vel testamento non solum , sed & armis
 quæsitæ , quæ & ipsa patrimonialia , quatenus
 infra dicitur *. Jure regni loca in territorio
 inculta , vacua , *res non possessæ* , & quæ nullius ,
 essent : etenim cum occupandi juri quod ante
 imperia singulis esset * , quivis inuito pacto in
 gratiam unius principis renunciaverit , & ipse
 quia non renuntiavit jus naturæ retinuerit * ,
 sequitur , cum occupare nemine adversante
 potuit , occupabilia omnia quæ non occupata ,
 non possessa nec ab singulis nec communiter ab
 omnibus , vacua , inculta , nullius , universa oc-
 cupasse : Quæ publica id est populi , non om-
 nis , hoc est gentium , (eo enim sensu *publici*
 vox minus propria accipitur) sed alicujus hoc
 est propria imperantis dicuntur. Quod ad *res*
communiter possessas non eadem videtur ratio
 esse : puto enim statim hic cum imperio in sin-
 gulis non tantum occupandi jus cessasse secun-
 dum ea quæ supra diximus * , sed in imperan-
 te pariter : res autem communiter possessas
 ejusdem

* §. 98. n. 1,
 2.

* *Secund.* §. 3
 n. 19, 20.

* §. 17.

* §. 3. n. 19

I.

2.

3.

4.

ejusdem juris ac conditionis mansisse cum iis
 quæ a singulis privatis jure proprio possideren-
 tur, communes nempe, ut aliæ singulorum:
 talis enim communio est respectu commu-
 nium, qualis proprietas respectu possessionum
 singularum est, eoque sensu ipsa communio pro-
 prietas quædam: Quare ut instituto imperio
 nec hi jus proprietatis *, ita nec omnes jus
 communionis abdicative in principem tran-
 stulere; sic autem transtulere, ut rei particu-
 laris jus & proprietatis particularis penes singu-
 los, communiter possessorum jus commune
 penes omnes, hoc est multitudinem esset, in
 ipsas manente communes ut in particulares,
 imperii & domini eminentis jure *, cujus * §. 30. n. 6
 ea in utriusque speciei fit efficacia, (quatenus
 ad imperium, & usum, & utilitatem Reipu-
 blicæ expedire ipsi videretur) ut usum etiam
 earum rerum naturaliter competentem tollere
 possit, ipsis rebus, sublato usu, quasi ad pu-
 blicarum conditionem reductis. Si rerum, seu
 possessionum ususfructus a populo initio regi
 rem familiarem assignetur, conditio hæc erit
 juri suo posita, vel facultas, quæ ex natura im-
 perii in res competeat, non plene data, seu
 5. aliter concessa. Montium igitur, & sylvarum
 & rerum omnium a privatis singulis non pos-
 sessorum, vel non distributarum usus naturali-
 ter ex jure communi cuivis è populo patebat,
 ut feras capere ex iis *, & ligna & glandes * §. 3. n. 24.
 colligere liceret: At postquam Principi jus
 in res datum statui libertati naturali lex potuit,
 quâ vel tollere eam, vel limitare potuit. Flu-
 mina quatenus distributa privatis non essent,
 communia omnibus manere: Piscatio ad mo-
 dum venationis in montibus, sylvis, naturali-
 ter

ter singulis licita inter jura regni relata est, nec subjectis licita nisi permisso principis, cum ita expedire reipublicæ videretur. De navigatione, & transitu infra dicitur *. Aqua profluens patere omnibus debet, ut bibere in eo, & aquam haurire, aliamve utilitatem, si qua similis sit, innoxiam ex eo trahere nullus prohiberi possit, dum hic respublica non patiatur. Quod idem de auri, argenti, & aliorum metallorum fodinis dicendum, quas effodere singulis jus fuit: adde quæ sub terris latent venas, saltem quæ sub instituto imperio non apparuere, pro communiter possessis non habendas, itaque sub generali etiam occupatione principi cessisse *. Quo jure & thesaurum, bona ejecta, naufraga, postquam jam recipiendi absit animus, caduca, vacantia, & alluviones censeo. Sed hæc omnia minus dubiè propria imperantis populi vel principis dicentur, si non familiæ segreges, quibus singulæ jam possessiones aliquæ essent, imperantem instituerint, sed vel populus liber, vel sub imperante novas forte sibi quærens sedes, terram per universitatem occupaverit, quippe quæ ita occupata, cum populi persona non esset, imperanti cedunt. Mare cum jure aliquo privatis non cesserit, nec tamen inter res vacuas, non possessas fuerit, ut flumina commune manfit. Sed, ut sol, aër, ita nec proprium principis fieri posse, respectu principis & populi alterius, enixè propugnatum est; Contra quam alii affirmativam amplexi iis principiis quæ ex doctissimo Seldeno discas *: sic enim tenent, Mare sub generalissima totius universi donatione comprehensum *Adamo* primum, post diluvium *Noacho* cessisse, proindeque venire in distributionem expressam seu concessionem potuisse, & ve-

* n. 15. *hie.** *sup.* n. 2.* *Mar. claus.*

venisse in vetustissimas distributiones inter Noachi filios, & terra sancta divisionem ab ipso numine factam, deinceps & alteram ab Josua institutam, plurimis scripturæ locis ei faventibus, tantum absit ut jus divinum dominio maris refragari vel contradicere videatur. Igitur repugnare ei *lex naturalis* non potest cum lege divina positiva permissum sit, utraque enim lex divina est quæ pugnantiam habere inter se non possunt, ut male fieri iudicio rationis dici nequeat, quod legi positivæ congruit. Neutra quod prohibitum est, permissum dispositioni humanæ videri debet, & in facultate esse naturali. Unde proprium fieri alterius principis vel per *occupationem*, (modo quo de rebus communibus supra dictum *) * §. 3. n. 19.

& per *conventiones* inter gentes tacitas & ex- 20.21.

10. pressas, facta inter ipsos *divisione*, potest. Quam sententiam & recepta omnibus gentibus

11. *praxis* probavit: sed quæ contradictores viros magni nominis habet. Sunt enim quæ obji-

ciunt argumenta ex natura maris: quasi quæ *occupationi* repugnet, quod fluxilis, interminabilis, & vasta nimis. frustra enim divisio, si occupari res divisa nequeat. Sed quarum *prima* ratio si valet, eodem argumento sequeretur & flumina propria fieri principum non posse, quorum adeo natura fluxilis est & in momenta mutatur, ut cum eo collatum mare stabile & immotum dicatur: propria tamen fieri eorum, quorum interfluunt fines, jus apud omnes est: quod idem de freto, de sinu, & mari interiore dicendum, nam & hæc aquæ fluxiles sunt, propriæ tamen fiunt: sed & eandem navem Jctus appellat, cujus ne prioris substantiæ particula restat *: quin & aërem * §. 42. fin.

conterminum, cujus fluidior multo quam maris est natura, ab eo possideri qui fundi vel ædium est dominus, notissimæ in jure servitutes de ædibus non altius tollendis, de luminibus non officiendis, & prospectu, & aliæ probant: unde cœli dominum, quem soli dicimus. Sed 12. nec rem *interminabilem* mare esse, quia liquidum, & terra forte majus, sacratissima ipsius Dei *, & Regum sapientissimi * effata probant: quin ut ripæ fluminum, sic littora maris termini non sint, nulla probabilis ratio suadet; nam & ICti littus appellant quousque, fluctus a mari pervenit *; & minus corpus æque majoris quo continetur terminus, atque majus minoris contenti censeretur debet: habet & scopulos mare, montes, insulas, & similia quæ fines regant, unde & nomina maribus: & gradibus distingui notissimum hodie; & terminis usus gentium probat: unde & finium regundorum agi posse ICti docuere. Ex *ma-* 13. *gnitudine* nimia domini incapax mare esse qui obtendunt, si *universum* intelligant, recte quidem; nam & parte forte non exigua ignotum est, in ignorata autem non cadit dominium: sed & qua notum est ab uno homine vel populo difficulter occupari nihil quidem singulare est, sed cum terra commune habet; ratio autem ab impotentia hominis vel populi, non à maris natura inoccupabili petenda. At *pro partibus* occupari, etiam præcipuis, maximis, non minimis, & totum a diversis & pluribus, qua notum, itidem cum terra commune habere, nil video quod veter. Ratione territorii adjacentis in proximo ut è terra navigantes cogi possint, & in freto, & sinu, & mari interiore populi alicujus terris con-

* Job 38.10

* Prov. 8.29.

* L. 95. L.

112. D. V. S.

§. 3. D. R. D.

concluso (ut in flumine) dominium etiam ac imperium agnoscunt ii *, qui generaliter op- * *Vid. Groi. Jnr. Bell.*
 pugnant: Ita distinctè Vir doctissimus in *Mari libero* * adversus causam specialiter Lusitano- * *Cap. 5. p. 35*
 rum, non de sinu, non freto, non mari interiori, sed de Oceano quærit, qua immensum, infinitum, rerum parentem, cœli conterminum antiquitas vocat, & ipse *ibidem* partem maris (quod nos etiam ad maximam extendimus) propriam uni, vel pluribus fieri populis posse aperte concedit: maxime dum *alsibi* * * *Jnr. Bell. 2. c. 3. n. 10.*
 quod occupatum mare (quo sensu dixerat, id est in partibus) non sit, aut occupari non potuit, non ex ratione naturali sed ex instituto tenet provenisse, quod mutari posse nec ipse nec ullus diffitebitur. Quod occupatum universum vel ex consensu tacito, vel expresso per divisionem inter principes non sit, factum, seu mavis non-factum probat, jus seu facultatem non improbat, nec ipsius maris naturam mutat. Neque spectat huc quæstio de modo occupationis, ejusque continuandæ ratio *.

14. Qui *usum* vel partis vel totius communem esse volunt, eo quod omnibus sufficiat, & haberi sine alicujus deterimento possit, proindeque nec eandem quæ in aliis rebus distinguendi dominii necessitatem esse, proprietatem argumentò, concessit utcumque, nil magis impediunt, quam lumen meum, quod & aliis sufficit & à pluribus sine meo deterimento haberi potest, & fundum meum qui iter omnibus debet, efficiunt non meum esse: sed & multa rectè fieri, ad quæ rectè faciendâ non necessitas requiritur, dum in jure sit agentis, nemini non notissimum esse debet. Verum an usus debeat in spiciendum:

certe negatum quale diximus, in partibus etiam, insignem inhumanitatis esse speciem, nemo discretus dubitat: & inter rectæ rationis dictamina seu naturæ leges ea censetur, quæ æqualitatem servare in earum rerum usu jubet quæ sufficere omnibus sine alicujus deterimento possint, cum eripiendo aliis incommodi, nobis non magis commodi sumus: unde & altera naturæ lex, quæ prohibet incommodum aliis esse, ne si qui superflua velit aliis belli materiem suscitet; cui & lex de societate & pace colenda adversatur. Patere igitur navigantibus, & commercio debet, ut facultatem ex jure præciso domini ea ex naturæ legibus moderatio temperet, maxime in necessitatis casu: hoc est quod doctissime Grotius propugnavit, quibusvis ad quosvis liberam navigationem, & mercaturam esse; adde nullo etiam navigantibus onere imposito ex sola domini causa, quamvis rectè ex alia, sed moderato, liceat; præstitâ, si noxa metuatur, quæ dominum securum reddat cautione: itaque foederibus moderatum inter populos ad alterius territoria, portusve (qui territorii seu continentis pars dicuntur, & publici) accessum legimus: Sed quæ in mari nihil speciale, cum & terra, quæ tamen propria est, peregrinantibus & transire volentibus usum similem debeat. de flumine supra dictum *. Sic lex naturalis jus principum naturale limitat. jure enim naturali præciso, si nihil concurrat, pati invitus nemo cogitur alium possessiones suas ingredi. Igitur & quæ innoxia sit utilitas ipse princeps judicabit: si juste metuat, merito petenti non concedet, cujus interiora conspiciere non datur; at qui petit ani-

mi

* n. 6.

mi sibi & propositi recti conscius vindicare de bitum sibi naturæ lege non prohibetur. Itaque bellum utrinque iustum erit. De cætero maris usu, piscatione, gemmarum, concharum collectione, ea potest consideratio esse, quod domini possit commodis detrahere, & proprietas deterior fieri, quomodo fodinæ, si efodere promiscuè & sine discrimine cunctis li-

16. ceret: Sed & impeditum hunc usum qui putet molestum sibi, vel commodis onerosum, vel subsistentiæ suæ & subjectorum necessarium, ut præstare iis quam debet salutem, finemve attingere delati sibi imperii non possit, repetere jus pristinum quasi in res non distributas vel non concessas, non prohibetur; dum stare in casu necessitatis ne pacto quidem suo quisquam tenetur, quo consensisse adversus propriam sui conservationem comperitur * : re-
* *Supra* §. 34
n. 22. 23.
26. n. 89

17. petendo igitur jus, officium suum exequetur, absit ut male quicquam admiserit. Omnem si maris usum promiscuum concedamus, vix est

18. ut nocere nudum proprietatis nomen possit, vel contradictorem qui proprium dicit sibi nisi ab gloriam quisquam reperturus sit. Qui autem non consenserunt dominio jus naturale ut in rem non distributam, communem, retinent: at minime consensisse censendi sunt qui facto aliquo contrarium testati sint; unde rem iis vindicare licet per media cuncta quæ natu-

19. ra monstrat. Quæ *extra territorium* loca incul- ta adhuc sunt, si jussu, mandato, vel auctori- tate principis occupentur, principis fiunt: si à privatis, proprium hi sibi regnum constituunt, secundum ea quæ supra dicta*.

§. XXXVII. *Jurisdictionem habet omnimo-
 1. dam.] In jurisdictione tota vis coactiva est, in*

qua splendor præcipuus, & virtus majestatis, & legis consistit *: ita conjuncta cum jurisdictione lex, *virtus armata* dicitur. Tolle jurisdictionem à Majestate, justitiam sustuleris, & punitionem (cum jus omne tollas in personam) & cum eo obedientiam, & pacem, & securitatem, quæ finis est imperii & officium imperantis, omnia erunt inordinata, & res delapsæ ad primævum naturæ statum, confusaque turba, nemo ubi audit neminem: Quare & in statum se naturalem restituit, & injuriis se exponit, qui jurisdictioni se subtrahit, dum defensionem, & quæ per eam est, paci ac securitati publicæ eo facto renunciat. Jurisdictio imperanti data & simul judicandi jus translatum judicandi jure de propriis negotiis singulis in naturæ statu competente. Virtus autem jurisdictionis non in judicio solo seu judicandi potestate nuda, sed in *executione* consistit: separari igitur executio ab judicio nequit, ne illud forium sit judicium, & tota jurisdictione destituatur, qui effectu destituitur. frustra judicat cui judicata non licet exequi. hinc non sententiâ, sed executione judicium finiri vulgo traditum est. Marta executionem partem causæ potissimam dixit. & Dan. Mollerus sententiam sine executione campanam sine pistillo vocat, quasi mutam, mortuam. optime And. Gail. executionem id esse, quod extremum in jurisdictione est, Omnimoda igitur Jurisdictio causæ cognitionem, definitionem, executionem complectitur: Personas item, res, territorium, causas, actiones. Ad personas exteras non extenditur: quo argumento & Legati admissi jurisdictione eximuntur ejus ad quem admissi *, quia cum domini personam representent,

* §. 51. fin.

sent, consistere extra territorium intelliguntur. Sic nec socius in socii subditum jurisdictionem habet, licet non pari conditione socientur *. Nec in æquales, vel qui æque sit summus: Unde quæstio, de regni successione

* §. 23. n. 1.

5. si disceptetur, quasi iudex sit futurus. His solis exceptis, qui in territorio reperiuntur hoc ipso subjecti jurisdictioni & imperio imperantis fiunt *. Quatenus in personas, causas,

* §. 31. n. 1.

& actiones sacras seu ecclesiasticas summi imperantis jurisdictioni extendatur, suo loco di-

6. cetur. Si inter imperii partes controversiæ oriuntur, coram principe non secus atque privati sunt *, ipse igitur sententiâ suâ compescit, moderatur, comminuit. Si inter fœderatos,

* Vide l. 16.

D. V. S. L.

15. ad SC

Maced. l. 1.

7. cogendi, coercendi, vel juris sui vindicandi læso jus est ut singulis in naturæ statu, nisi aliud pacto convenerit *. imprimis enim lex fœde-

§. 4. d. adlit. edict.

* §. 50. n. 3.

8. ris inspicienda. Jus vero per se, vel per alios dicit: priore modo, erectis etiam tribunalibus & postquam causas ordinarius cognoscere cœpit, avocationis jure quod magistri appellant, vel motu proprio, vel a parte aditus: solvitur enim iudicium vetante eo qui iudicare jusserat *. Cum enim totam jurisdictionem

* L. Judic.

ff. d. jud.

illis adimere possit, multo magis ejus partem

9. potest. Sententia jus inter partes facit: non ipsi principi ut sequi eandem in negotio simili teneatur, si altera æquior ipsi visa fuerit, quippe non jure constituto civili, sed naturali, id est, sola æquitate regatur. Sic nec iudici, qui secundum leges, non sententiam erroneam iudicare debet. Ita ab institutione iudicii iudicandi est facultas, ab exercitio pertinentia

10.

utriusque & quæ consecraria sunt, sub iudicialium nomine; quamquam & quorundam ante

insti-

instituta judicia, ut productionis testium, dictionis testimonii, extrajudicialis fuisset usus.

- Modus in naturæ statu consequendi suum, etiam per arbitros judicatum, nisi ultro monitus debitor præstaret, *vis erat* *, qua vel res ipsas vel tantundem, vel plus etiam jus erat capere, sub restituendi superflui obligatione. Naturaliter juris sui quisquis privatus vindex ^{12.} est. reedit autem jus naturale ubi judicia cessant: Unde repressaliarum seu pignorationis jus inter diversos populos, de quo alibi mentio fuit *. ^{13.}

* §. 30. n. 12.

§. XXXVIII. *Provocationi nulli obnoxiam.*]

- Suprema cum sit, ulterior provocatio non datur *: unde summa dicitur, & decretoria, quod superiore infirmari nequeat: quamquam vero appellationis ab ipso Imperatore malè informato ad melius informandum exempla non desunt. Sed & ad Majestatis hanc partem pertinet quod ipsa appellationibus modum statuit, gradusque determinat: quod & circa ^{2.} sacra obtinet *. Commune autem inter plures ex pacto esse appellationis iudicium, jus ^{3.} supremæ cognitionis non minuit.

* §. 67. n. 4.

§. XXXIX. *Mali vindex, idem severus.*]

Severum oppositum benigno appello, qui à ^{1.} juris puncto non recedit, non qui crudelis sit. De imperatore Apostolus. *Non frustra gerit gladium, vindex ei, qui quod malum est, fecerit.* Poenæ jus non est singulis, neutro nec naturæ nec zeli jure: illud juris sui vindicandi, vel afferendæ securitatis suæ facultas, quæ in bellum privatum incidit, quam etiam vindictam privatam appellavimus; hoc mera & seditiosa fictio est, quæ fundamentum in autoritate sacra non habet. Est poenæ jus solius imperan-

rantis in proprios subjectos ex juris naturalis facta per singulos reuincatione: Renunciatio enim & singulorum respectu negationem seu privationem maioris juris resistendi naturalis probat & patientiam imponit, & imperanti jus plenum non impeditum relinquit, ut uti quibusvis mediis valeat quæ suæ, civitatis, singulorum securitati serviant *: inter hæc pœnæ jus est, lege prius posita. Sed & cum ad defensionem, quietem, securitatem Civitatis spectet internam, ad officium quoque pertinere imperantis debet, ut malefici pœnis coërceantur, boni adversus injurias defendantur, dum ita pœnam temperet, ut correctioni sit reo, exemplo aliis, (quos obiter pœnarum fines observa) non ut nuda dolentis animi sit exsatiatio, quæ bonum futurum non habeat, vel immanis sævitix species qua impingere adversus legem naturalem possit. Vanum imperium sine plectendi jure est: Convenit quod Pontifex dixit, *ideo se legem ferre, ut quos virtutis amor à vitio non retrahit, eos disciplina rigor coerceat.* Hinc legis partem alteram pœnalem esse volunt, non prohibitoriam unam aut distributivam tantum. Legum præcepta facilè transiliunt, qui commodum inde sperant. singulis itaque apposita talis pœnæ proportio sit, ut qui violent, malum majus ex pœna metuant, quam ex facto malo bonum sperant, dum si pœnâ bonum ex facto malo præponderet, quisquis appetitum sequetur, nec pœnæ nomen mereatur, beneficium rectius dicatur. Ad fines autem attemperetur, ne justo durior dicatur si haberi levioe finis possit *. Imprimis autem circa proportionem reipublicæ utilitas spectetur, ex

* Vide hæc §. 17. n. 1.

* Vid. optimè Marcian L. 7. d. pœn.

caque

eaque temperandæ poenæ jus & arbitrium. Per naturam enim definitæ poenæ universaliter non sunt; nec per legem Hebræis datam, quæ ut ei populo civilis, cum alia non esset, ita ad reipublicæ statum, & populi genium accommodata, & particularis, unde legem alteri populo, seu necessitatem non ponit *. Pars legis poenalis magistratui exigendæ poenæ non jus solum dat, sed & obligationem imponit, nisi ipse velit in culpa esse. Delinquentes ad deferendum se non obligat, quare qui poenæ severitatem quoquo modo, etiam facti negatione declinat, obligationem nullam violat. Extra delinquentes extendi vix est ut poena directe queat, quamvis redundare ad alios indirecte: Quid si patris necem vindicaturum filium in majestatem suam princeps justò suspicietur? tollere è civitate non poenæ jure, sed cautionis recte poterit *. Soluta poena civili manere divinam ex eo probatur, quod obligatione adeoque & violatione legis civilis sublata, naturalis manet (ex pacto violato) quæ à Deo est, quare tollere eam ejusve obligationem quoquo modo potestas civilis nequit: a simili enim quomodo privati injuria remissione vel solutione tollitur, manente reo civili vindicta * ex transgressione legis & ejus latoris contemptu cui obedientiam debebat, sic & soluta poena civili vindicare Deus injuriam sibi factam potest, utrique & magistratui & Deo injuria datur, neque poena redimendæ libertatis peccandi est præteritum. Quid si lex scripta civilis sit quæ matrimonium, vel uxorem, vel adulterium non nisi post copulam carnalem admittat, ante stupri poenam imponat, vel aliam adulterio

* Adde §.
40. n. 2. 3.

* §. 31. n. 2

* §. 40. fin.

5.

6.

7.

ex-

exceptionem permissivam adjiciat? Ego puto adulterium coram Deo esse ex violata naturæ lege, quæ consensu perfici matrimonia dicitur, ut in contractibus solet: in foro civili non esse, nec adulterii pœnam, quippe quatenus lex civilis fit, sed qua tamen lege efficere summa potestas non potest, ut exemptus reus pœnâ sit debita ex admissio contra naturæ legem, cujus ipsa minister, non arbiter, nec supra eandem sit legem, ut tollere obligationem ejus & efficaciam possit. Quid si lex civilis homicidio exceptionem adjiciat, ut qui in terminis sit exceptionis pro homicida non habeatur? respondendum præsumptionem justitiæ esse pro exceptione, quippe quæ præsumptio actiones principum semper comitetur, ne malitia præsumatur, igitur qui justam exceptionem putet, quæ fundamentum in lege naturæ habeat, secutus eam non peccat, jus naturale exercet, quod liberum lex civilis permittit: qui injustam, secutus nihilominus, homicidii crimen coram Deo, nec pœnam evitabit: licet enim interpres summa potestas legis sit naturalis, non tamen interpres supra Deum ejusdemque legis autorem *, & propriæ * §. 92. cujusque conscientiæ dictamen * esse debet, * §. 5. n. 4. §. sic ut obligationem tollere & efficaciam possit §. 34. n. 1. §. quam legislator summus ei dederat, cuique 93. sententiam dare legi jus est majore cum efficacia: homicidium quoad effectus civiles non

8. erit. Quid si è converso lex civilis homicidam appellet vel committi etiam homicidium dicitur, ubi naturalis exceptionem tribuit? dicendum, qui admiserit coram Deo non homicidii, sed inobedientiæ reum videri: ut si quis cum telo ambulet, quod in lege Cornelia est:

est: si cui vis inferatur lex patientiam jubeat.

De actionibus internis supra dictum, eas extra

* §. 33. §. 67. imperium humanum esse *, quod exemptio-

n. 6.

* Vid. Bodin.

lib. 4. p. 734.

nem a pœna supponit *: adde cum per nudum animi motum nemini læsio detur, sic nullius interesse ob eandem rem quempiam puniri.

Adde & extra pœnam esse quæ extra publicas

* §. 69. n. 9.

fin.

sunt tabulas *, ut ira, odium, avaritia, in-

vidia, superbia, ingratitude, & quæ plures legibus naturalibus, iisque scriptis in Evan-

gelio prohibita, soli Deo vindicta, legum observatione pudori singulorum & conscien-

tiæ commissa. Princeps solutus legibus qua-

rum ipse autor est, quod publicum in pœna est juris positivi est, quo sensu verissime dic-

* §. 68. n. 14.

Vid. Dd. ad

L. 31. ff. d.

LL.

* Grot. Jur.

Bell. 2. c. 5. n.

19. Trentac. I.

2. esol. I. Vinn.

qu. select. I.

9. n. 1.

actus contra leges nullus sit *.

§. XL. *Idem benignus.*] Damnatos pœnâ eximit Principalis clementia, quâ re accede-

re ad Deos proxime perhibentur, cum dam-

natis salutem restituant. Ejus autem solius faciendæ gratiæ jus est, quem penes summum

consistit imperium, qui legum civilium moderato-

rum est, & vitæ necisque arbiter, qui tollere eandem legem & ejus effectum, in certa

persona, potest. de Principe Romano scripsit Livius, *Illic gratiæ locum esse, esse beneficio, & irasci, & ignoscere posse regem.* Sic & restituere quo ad effectus civiles, sed quæ læsa

* DD. ad L.

3. C. d. gener.

abolit.

* Gen. 9. 6.

apud viros graves manet *. Non peccat igitur qui jure suo utitur. Casus difficilis est in effuso temere sanguine humano propter oraculi divini auctoritatem *: Idem si quæ alia probentur crimina adversus legem divinam pœ-

nalem in vim præcepti perpetui scriptam, cujus

6.

10.

11.

1.

2.

cujus non arbiter sed subjectus erit, nisi circumstantiæ juris rigorem temperent, vel à pœna ordinaria liberent, vel delictum sit cujus severius supplicium boni publici ratio non admittat, ut si non emendatio seu correctio sed malum majus inde sequuturum sit *, vel res publica ingens damnum passura: nam & his casibus dici de lege pœnali divina recte puto, quod de lege civili & naturali verissime dictum, *habere pœnas dependentiam ab connexionè finium*. neque enim ad hoc sunt pœnæ ut per eas respublica patiatur, periclitetur,

4. evertatur, sed vero salvetur *. Licet autem * §. 29. n. 2. 3.

& pœnis ecclesiasticis juris positivi ignoscere, quod alibi dictum *. At parcè ubique indulgenda gratia, ne impunitatis spes homines ad crimina audaciores reddat. Notum est illud, * 26. n. 9. §. 68. n. 10.

5. *Impunitatis spes, impietatis parens est*. Post mortem factæ restitutionis illustre exemplum in Lolliæ cernimus, cujus iniquè sententiam passæ cineres reportari, sepulchrumque extrui Nero permisit, narrante Tacito. Idem aliis

6. contigit. Refer huc asylorum jura, quæ vim etiam publicam à reorum capitibus arcent. Adde conniventiam & tolerantiam, quæ juris rigorem temperent: Et quod Imperator in *Novell. Non eandem se in operibus, hoc est executione, quam literis, id est legibus subtilitatem servare* *.

7. De potestatibus inferioribus scriptum est, sententias mutare non posse (a) & juris regulis adstringi; quippe quas sub legibus, legumque ministris Princeps constituit. * Nov. 129. pr. Sozom. lib. 7. cap. 12. fin.

8. Repete & hic quod proximè dictum *, tollere Principem legis naturalis obligationem, atque adeo eximere reum per gratiam divino supplicio non posse: Adde, si æqualitatem

M

spectes,

spectes, nec injuriam privatam remittere, dum publica solius imperantis sit.

XLI. Dignitatum omnium fons est, & auctor.]

Vel eximium vel spectabile ante imperia in populo vel singulis erat nihil, vel consensu omnium uni vel principi vel concilio cessit. Subjectionis status non potest dignitatis esse, nisi permittente eo apud quem omnis est dignitas.

Quicquid igitur sub imperii statu eximium nunc aut spectabile in subjectis conspicitur, ab uno principe manavit: Ita Baldus, *A principe, tanquam à fonte, exeunt omnium dignitatum rivuli.* Et alius, *A principe profluunt omnes dignitates, tanquam à sole radii.* De Imperatore Seneca dixit, *Qualem quisquis sortem statumque habet, in manu mea positum est; quod cuiusque mortalium fortuna datum velit, meo ore pronunciat.* Hinc omnis quæ inter cives est inæqualitas, secus atque in naturæ statu*.

De ordine servando titulus in Cod. existat (a) Rationem adde, ut confusio vitetur; ac de honore & gloria certamen, quo nullum geri pertinacius videas.

§. XLII. Qui rempublicam administrant, jura majestatis exercent, Magistratus.] Micat inter omnes magistraturæ dignitas: unde ut cæteræ principis beneficio tanquam à fonte suo in subjectos emanat.

Adde autem rationi quæ ex origine deducitur omnium dignitatum, alteram hanc, quod naturaliter is ad quem cura pertinet totius, vice sua constituat qui partes regant. Adde officii sui præstandi molem sublevare eo modo quemque posse, quo rectius præstet. Taciti dictum est, *Principem sua scientia non posse cuncta complecti, nec unius mentem tantæ molis capacem esse.* His rationibus

* Introd. §. I

n. 5 & §. 3

n. 11.

2 Lib. 12 tit.

8 add. l. 1 d.

Consul. l. 1 d.

alb. scrib. l. 3

de tyron. Nov.

62 & infr. §.

47 fin.

- nibus magistratum creatio inter jura censetur quæ soli majestati competunt. Itaque eligit quibus quam aliis potius curandas partes mandet *; *executione*, & *exercitio*, potestatibus minoribus concessâ: at revocabiliter, etiam nulla addita causa, (dum a mero principis beneficio pendeant) & sub onere de exercitio respondendi; ne si juris alicujus exercitium irrevocabiliter concedamus, nec sub onere respondendi, ipsum potius *jus*, hoc est summam eatenus potestatem transfuisse videamur, quod inferius improbabimus *. Exercitii autem commissi respectu induisse magistratus personam principis dicuntur, cum fictione quadam principis in ipso repræsentante persona conspiciatur: Ipsi coram principe privati *, & inter se licet inæquales, æquales sunt omnes *. Quomodo inter principes nulla coram Deo inæqualitas. Creari necessitas publica coegit, vel quia rebus omnibus, cum bello tum pace exequendis, unus princeps non sufficeret, vel interesse omnibus ipse personaliter, vel per se expedire nolit, vel simpliciter quia committere alii placuit: ita tamen, ut ipsius partes in eodem negotio nihil magis, atque Dei in principis excludantur; quam enim functionem alii mandare potest, ipsum per se exercere concurrenter nihil impedit *, cum & revocare mandatam possit, ratione proxime consideratâ. Functiones largiri jure hæreditario, si intra terminos maneamus naturales, non potest qui ad vitam imperium tenet *, juris enim temporarii effectus nisi pariter temporarii esse non possunt. Status autem Democraticus perpetuus dicitur *: quod & in Aristocratico verum est. eadem navis manet licet

* §. 65 n. 4

* §. 98

* § 94 n. II

fin. * § 14 n. 7.

* *Confer* § 80 n. 5

* *sup. n. 3*

* § 10 n. 130

- * L. 76 d. jud. l. 10 §. 7. quib. mod. n. s. j. amitt. partes omnes mutentur *. Idem nunc populus est, qui ab hinc centum annis fuit, licet nemo superfit. Cui magistratus mandata est collatio, reipublicæ is ad eligendum eum qui sit dignus tenetur, si indignum, damnum sarcire quod per culpam suam respublica fecerit *. Alexii Comneni constitutio Imperatoria exstat, ne in pueros dignitates conferantur, nec in annis 20. minores, nisi ipsa imperatoria majestas eos honoraverit *.
- * Covar. c. peccatum p. 2 §. 7. infr. §. 81 fin. §. XLIII. *Ministros singulos, publicos.*] Singulos, ad differentiam: communicat enim potestatem suam vel singulis, vel junctum pluribus, ut uni. Patriæ suæ vel officii alicujus administratio nulli sine principali jussu vel beneficio permittitur *. Cui permessa administratio, cinguli sui seu loci servatorem constituendi licentiam non habet; quod & imperatoribus Romniis placuit, Hofdrunâ & Mesopotamiâ exceptis *. Qua parte quisquis præfectus, cum repræsentare personam principis, hoc est populi diximus, persona is *publica* dicitur; alio nomine *politica*, à naturali distincta. Sic personæ publicæ fuere LXX. Seniores, quos monente Jèthrò judiciis præfecit Moses *, ut in dijudicando populo ipsum principem sublevarent, principis autem nomine jus dicerent. Eodem sensu sacerdotes & ecclesiæ pastores publicos appellaveris *, electione non muneris emanatione, quod infra plenius. Item militiæ rectores. Adde qui in omni specie jussa sententiasque exequentur. Excellenter autem repræsentare principis personam Legati dicuntur, unde & ipsi *Excellentes*, quasi qui faciem & auctoritatem principis modo excellenti gestent: apposite de Legato Tul-
1.
2.
3.
4.
5.
- * Constitut. ejusd. Imp. I de atate in-eun-tium offi-cia.
- * L. ult. d. off. rect. prov. l. ult. C. d. crim. sacril.
- * Nov. 8 cap. 4. Nov. 17 cap. 10. Nov. 128 c. 20 Nov. 134 c. 1.
- * Exod. 18 17 seqq.
- * §. 65 n. 17. §. 67 n. 9.

Tullius, *Senatus faciem secum attulerat*, *authoritatem reipublicæ*. Unde & sanctimoniam iis, nihil secus atque ipsi principi, & naturalis ratio & consensus gentium defert*. Qui vero partem in republica repræsentativam, seu directivam, seu executivam non habent, personis publicis, in nostra materia, non accensemus: sunt enim publicæ alio sensu qui solam functionem ab autoritate publica habent, quomodo Notarios publicos dicimus.

* *Text. de jure Romano vid. L. ult. ff. d. legation. l. 7. d. vi publ.*

- §. XLIV. *Vel Collegia instituit.*] Publica,
1. quod partem in reipublicæ administratione, seu
 2. regimine publico faciant. Eaque ordinaria*, * §. 71 n. 10
vel extraordinaria. Ordinaria permanentia, vel certis temporibus indicta. Extraordinaria quæ tempora definita non habent, arbitrio a-
 3. tem principis indicuntur. Omnium hæc una natura est, ut congregati principem repræsentent (nisi forte ad consilium vocati) & unius personæ politicæ vicem sustineant, cujus una sit actio, unum judicium, quod majore parte
 4. concluditur: Ut tamen dissentientis, cujus non accessit consensus & judicium, nec actio, nec factum sit*, * §. 85. n. 8.
inde nec in mali vel debiti partem venire (si quod tale commissum vel contractum fuerit) qui dissensu suo impedire conclusionem nequiverit. Cogit & extra ordinem princeps invitos, & invitos resolvit*, * §. 71 n. 11
vel consummato, vel necdum cæpto, vel in medio relicto negotio; neque est qui summo imperanti legem statuatur cui expedire aliter visum fuerit: Privatum fit collegium, & privati manet poena, si consultare de rebus publicis perseveraverint, non excusandi à læsæ Majestatis
 6. crimine. Dum conveniendi de negotiis pu-
blicis

blicis in concilium inter jura sit Majestatis. Alio sensu publica dicuntur collegia, quod solam auctoritatem à potestate publica habent, quæ privatis accensemus*, ut de rebus privatorum, vel quod partem in reipublicæ administratione non faciant.

* §. 199.

§. XLV. *Cætera privata, licita vel illicita.*

Naturaliter seposita omni humana lege, coire hominibus privatis privata auctoritate, & pro arbitrio licere, naturalis libertas, & vel ipsa natura humana, qua appetens societatis simplicis*, probat, itaque licitæ ex naturali jure, etiam sub imperio, conventiones. Illicitæ ex prohibitione legis factæ. Prohibendi ratio ex institutæ conventionis fine, seu causa petita:

* §. 15 n. 8. 9.

ut si justa, honesta, probabilis sit, ex qua turbari pax publica nequeat, vel aliud inde damnum resp. persentire, prohiberi lege non soleant, nec ubi generalis est prohibitio*, à lege excipi. Sic non prohibitæ non tantum in nundinis, intemphis, locisque similibus, etiam frequenter & cum multitudine hominum congregationes, quas confusas appellare liceat: Sed nec quæ in formam corporis fiunt, artificum, mercatorum, aliorumque, artis suæ, mercaturæ, negotiationis causa, quin imo à lege generali quæ corpora, collegia, societates prohibet, exceptæ, & à publica potestate specialiter permissæ, quare & ab eadem potestate auctoritatem habent, & personam, & leges præscriptas, vel jus sibi condendi*, & res communes, & arcam communem, & actorem seu Syndicum (a), & alia jura, ad exemplum reipublicæ*. Permissio personæ jus includit, & permittentem quodammodo obligat, usque dum permissio dudurat,

* Ut in l. 3. §. 1 d. coll. & corp.

* l. 4. eod.

a L. 1 §. 1. quod quisque unicus: non

* Ibid.

- durat, si pacto maxime convenerit, ut permitteretur. Hoc sensu publica etiam dixeris collegia, minus proprie. Quæ vero conventiones *causam probabilem non præferunt*, malo consilio institutæ censentur, & experientia plus satis compertum est quam soleant clanculum in quibusdam turbæ *, feditiones, tumultus, rerum publicarum mutationes, everfiones, præparari, foveri, quæ componere difficile & tristes plerumque habere exitus, dum vel in religione fere sectas excitare, vel imperium in partes trahere. Tales censentur quæ permiffæ non sunt. Conventicula, societates illicitas jus civile appellat. Factio proprie dicitur cum pacto novo subditi (priori jam in imperii institutione obligati) stipulata invicem fide, sub duce plerumque conveniunt; quod civitatem est in civitate, & imperium in imperio erigere, contra summum legitimumque imperium, ut hostem ultro intra mœnia admittat qui ejusmodi conventiones summo cum rigore non coërceat. Ubi generalis exstat, prohibitio, tanta ejus virtus & efficacia erit, ut nulla quidem haberi congregatio vel societas sine consensu expresso poterit. Si in quadam specialis prohibitio, *non expressæ* libertatis manent naturalis: Ut & per legem *permiffæ*, dum novi ex lege nihil accedit, quod alibi dictum *. Quæ vero *tolerantur*, vel *conniventur* * §. 20. *Am.*
7. tantum, hoc abest ut fundamentum ex jure naturali trahant, ut vel haberi nullo jure dicendæ sint, quare nec personam nisi per tolerantiam habent. Religionis publicæ causa conventiones Marcianus permittit *. Addito temperamento, dum tamen per hoc non fiat contra SCtum quo illicita collegia arcentur. Prohibea-

M 4 hibe-

hibentur generaliter Heretici, qui a publica dissentiunt religione, ecclesiis iis ademptis, & in cujuscunque privati congregationes suas celebraverint edibus, sciente domino, ejus loci Ecclesię Catholicę vindicandis*, vel Fisco adcorporandis *. Sed quę prohibitio perpetua non fuit: solis enim Eunomianis exceptis, reliquos omnes in suis coire conventiculis Theodosius permisit. Aliis copiam fecit ut extra urbes oratoria sibi extruerent. Novatianis etiam concessit, ut ecclesias suas intra urbium septa absque ullo metu retinerent *. Jam prius Gratianus lege lata edixerat, ut omnibus cujuscunque religionis hominibus absque ullo discrimine in ecclesias convenire liceret, Eunomianis, Photinianis, & Manichęis exceptis *. Et Judęis permissa Sabbathata sua, & festivitates suas, & Synagogas habere *. Sed & Christianis multo ante ipsi etiam imperatores quidam gentiles idem concesserant, quod ex Eusebio, Socrate, Sozomeno legas.

§. XLVI. *Munera invititis imponit.*] Sunt enim nec onerosa tantum, sed & periculosa. Personalialia appellantur quę corporali labore, & animi sollicitudine explicantur *. Suscipiendi necessitas ex jure in personam venit, & originaria imperii institutione, quā singuli ad ea tenentur quę reipublicę conservacionem spectent; magis igitur jussi tenentur, dum quid spectet solius principis sit judicium *. Eligit princeps arbitrio suo digniores, prudentissimos, qui muneri aptissimi, ac pares sint, ut per eos potius quam alios resp. defensa sit. Exempla in legationibus sunt obvia, sunt in aliis: de defensoribus civitatum, textus est in Novellis Justiniani constitutionibus, recusant-

* L. 2 d. sum.
Trin. l. 3. l. 8.

§. 3. 5.
§. 3. d. h. a.
ret. Nov. 42.

132.

* l. 20
C. Theod. lib.
16. tit. 5.

* Socrat. 5
c. 20.

* Cap. 2 eod.
Sozom. 7 c. 1
fin.

* L. 2. 4. II.
13. C. d. ju-
dais.

* L. 1 §. 3. l.
18. §. 1 ff. d.
muner. &
honor.

* §. 81.

fantibus quinque librarum auri imminente
 poenâ, sic ut & post poenæ solutionem suscipere
 defensoris officium nihilominus cogantur *.

* Nov. 15
 cap. 1.

Sunt etiam exempla in minimis, quod juris
 publici peritissimus & insignis Galliaæ practicus
 Ærodius observat *. Est & simile privatis jus in
 tutelæ datione, non jure proprio, sed quia
 principi ita placuit, ne pupillus indefensus sit.

* ver. jud. lib.
 10 c. 3 Gail 2
 obs. 52 n. 3
 seqq.

§. XLVII. *Parem in territorio habet nemi-*

1. *nem, inferiores omnes.*] Ea nempe summi con-
 ditio est, ut nihil adæquet, nedum superet *,
 qua periodo omnis potestas in subjectos, &
 superioritas, & dignitas in persona principis
2. concluditur. Dignitas territorialis & supra
 principes exteros extenditur, in territorio
 consistentes, licet dignitate superent: non
 ex personali aliquo jure, sed eo quod territo-
 riale appellant, quo respectu & subjectorum
 habentur conditione *, dum & ipsi extra ter-
 ritorium privati sint. Quæ in contrarium usus
 exempla, quantumvis iterata produxit, ad hu-
 manitatem referri debent, jus non probant.
3. Neque vero jus principis in territorio suo per
 præscriptionem tollitur, dum in territorio suo
 superior semper maneat territorii dominus.
4. In territorio neutro, interque æquales usus &
 patientia plurimum valet: unde jus inter gen-
 tes. Possessio contraria ibi jus mutat. Æqualitas à
 libertate est æquali *, quod nemini subsint. *
5. Aliud si qui ex fœdere inæquali alteri imperii
 reverentiam debent *. Sed & potentiori
 cedere prudentiæ quandoque esse potest. Or-
 do fere inter æquales, nisi conventio inter-
 cesserit, ex tempore æstimari solet * ob na-
 turalem ætatis venerationem: Sed qui digni-
 tatem non minuit, cum ex necessitate sit ordo,

* §. 18 n. 42

* § 31 n. 19

* § 23

* § 23

* Conf. § 42

fin.

dum constere omnes in uno loco non possint. In plurium societate primus locus ei debetur, qui plus cæteris participat in societate.

§. XLVIII. *Belli.*] Belli jus tanquam medium necessarium ad defensionem pertinet. sine defensione nulla populo salus est, neque securitas *. salutem populi per defensionem procurare officium supremæ majestatis est *. quod officii alicujus est necesse est & potestatis, & juris ejusdem esse dicamus; sequitur hinc & belli jus penes eundem esse. Adde ut in bello plerumque salus, sic exitium sæpe rei publicæ verti. Imperiis institutis bella statim privatis illicita fuere, vindicta juris publici esse cœpit *, nisi quatenus defendendi se jus ex lege civili mansit *. Hinc & arma habere ad bellum, illicitum, munitiones extruere illicitum, nisi permisso principum, ob tutelam publicam. Vis illicita ob judicia instituta, & actiones proditas. Quin & magistratus inferioris, quisquis ille sit, summam potestatem non habentis, publicum & solenne bellum esse non potest, dum privata coram principe conditio sit *, publicum nihil jure suo habeat, & convenire de belli solennibus nequeat: Deinde quod belli jus non sine coactione fit, quæ cum tota à summa potestate emanat, ut privati qui sine imperio est, ita nec magistratus inferioris esse potest. Nisi quatenus defendendi subiectos jus adversus extreros (cogendi enim sub jurisdictione & imperio venit) à summa potestate laxius vel restrictius datum sit; jure itaque ab eadem potestate promanante, qui quod publicum & solenne est accommodat, vel non accommodat. De casu non expresso si quærat, venif-

* *Sup.* § 13

* § 14

* *L. nullis, C. de Judais.*

* § 3 n. 4 *C. s. 99.*

* § 42 n. 4,

1.

2.

venisse dicendum hoc jus sub generali defensionis jure, si aliter defendi quibus præpositi sint subjecti nequeant. At cum ea defendendi ratio subjectos plerumque civitatis omnes, atque adeo totam civitatem in periculum trahat, ademptum id jus per leges civiles est: sed quod ipsum exceptionem in necessitate summa patitur, ut si consulendi principem in repræsenti non sit copia. Ab auctoritate principis si indictio accedat, belli solennis nomen est, quod ad ritus, & justis quod

3. ad effectus externos. Ad eos effectus indictio usurpari in bello ex jure gentium cæpit, cum naturaliter nec ad vim justam, minus ad defensionem requisita esset; rationem alibi didimus *: quin stulte egerit qui monitum adversarium * § 6 n. 3 sibi fortiozem concitaverit. Quamvis requiri de satisfaciendo interpellatio videatur; sed quæ a belli indictione differt. Causam exprimi receptâ cum indictione nihil est necesse, dum interpellatio præcessit. Ad jus belli pertinet

4. imprimis arbitrium de justitia belli; unde jussi bellare subditi tenentur *: Causas justificas * § 93 n. 6 collige ex iis quæ supra de conservatione sui & rerum dicta *. Offensivo quod nostrum est vindicamus, vel debitum nobis, cujus vocis latiore significato & injuriam & damnum complector. Injustum est bellum, si offerat satis debitor, vel promittere arbitro velit. Justum si neutrum velit. Ex apparatu vicini bellico si metus justus sit, cavere sibi etiam armis licere, & indicto bello ni desistat, vel de non offendendo caveat (quomodo & ob minas vim facere *) omnino affirmandum censeo. At nuda ejus potentia, qua nocere possit, si aliud nihil concurrat, vix est ut justa belli causa sit *. § 2 n. 10, 11 § 3 n. 7. § 15 n. 3.

Sed

- Sed an utilitas quævis, dari certa definitio vix potest: videndum autem quatenus ad reipublicæ conservationem faciat *, quod princeps arbitrabitur *, cujus arbitrium, ut singulorum in naturæ statu, justitiæ præsumptionem habet. Sic belli offensivi causa justa præsumitur, ne injustitia præsumatur. Unde belli effectus externi, & nulla rei occupatæ in bello, quasi ex metu, repetitio, dum & justè datus metus præsumatur, quamvis vere possit non justè datus esse. Hostis ab latrone discrimen in causâ agendi est differentia *: Si belli causa non sit justifica, ipsi reges piratæ, latrones dicti. Inter belli jura occidendi hostis licentiam jus naturale concedit, id est, facultas nulla lege prohibita: sin aliter nequeas, præcipit, ut ipsum te serves *. Modus naturaliter in arbitrio est partium: sed quem inter gentes conventio tacita limitavit, cum veneno hostem tollere, fontes inficere, percussorem mittere, jam diu apud moratiores inauditum sit. Sed bello captos occidere dum bellum & belli jus manet, alibi dictum: eadem ratione & vi ipsa & in impetu superatos, & sine conditione deditos *, vult enim hujusmodi deditio licere, quod in hostem licet. Sed quo casu, & præcedente, moderatio adhibenda, dictante naturali ratione, si parcendo victis non sit unde metuendum sibi victor habeat, id est, tuta civitas esse possit: parcendum enim his, ut iis qui voluntarie in servitutem convenere *. Idem de victis aliis dicendum, qui pro ætate, sexu, conditione nocere non possunt, aliove modo innocentes habendi; sed quod estimare prudentiæ & arbitrio victoris, ex præsentis & prævisi rerum statu concedendum. Facta estimatione in
- * § 3 n. 8
 § 3 n. 10. 27.
 * § 4 s: 81.
- * § 16 n. 4
- * § 3 n. 2. 3.
 s. 199.
- * § 29 n. 8, 9
- * § 29, n. 6.
- 5.

in eam partem ut nocere non possint, diversum intrôduci hominum jure, quod est gentium, quamvis exempla extent plurima, vix est ut ipse admittam. Sunt alia in bello quæ jure naturali licent, sed quæ omiſſa sanctitatis, gratiæ, misericordiæ, clementiæ, beneficentiæ, charitatis, bonitatis, humanitatis, & quæ similia sunt, virtutum merentur nomina, laudabilia, & quæ generosos & excelsos decent animos, sed quæ eam quam diximus facultatem non tollunt, cui exercere eandem placuerit. In res hostium jus victori naturale concessimus, dum lex nulla naturalis sit quæ limitationem ei statuatur: quare eripere, capere belli jure licet corporales & incorporales, captas domini jure sibi habere, tenere, uti, abuti, militibus largiri, dividere, aliove modo de iis prohibitu disponere, & alia *. Modo res excipias, quæ licet in hostium sint territorio, hostium tamen non sunt. unde nec res hostiles dicendæ in hostili navi, cum nec navis hostilis ob res sit hostiles, ubi diversum consensu communi non placuit: sed quæ res hostiles, ut capi in navi non hostili, sic in territorio utriusque pacato, & neutro possunt; & ipsæ personæ offendi, cum facultas in hostem naturalis nulli limitata territorio sit: Quamvis territorii dominus efficere lege civili possit ut offensio delictum sit, cum eousque personæ in suo territorio consistentis extendere defensionem possit, quomodo & subjectorum suorum militantium & non militantium jus in hostem lege civili limitare. Adde jus principis flagrante bello urbes, ædes diruere, depopulari agros, segetes comburere, & quæ plura inter justas belli artes & media sint, quæ damnum dare adver-

* § 31 n. 9.
§ 97 n. 2.

sa.

fario, vel cogere eum ad angustias & deditio-
nem possint: Unde & justæ de redimendo
circa ea jure & voluntate hostium exactiones,
tributiones. Notandum autem inter belli ju-
ra, si locus ab hoste captus, à sociis belli puta
accessoriis reciperetur, non sociis, sed parti
principali hunc receptum videri: maxime si
auxiliaris simpliciter alterius principis esset
manus extra belli societatem, ad hoc enim
uterque militat, ut per eos injuria nostra re-
paretur, damnum sarciat, res ablata reci-
perentur. De sumptus modo, naturaliter socio
debiti, conveniri nunc vulgo pacto solet. Si
plures adversarii uni hosti æque principales,
sibi quisquis acquirat.

§. XLIX. *Et pacis.*] Apud quem belli, 1.
apud eundem & pacis feriundæ jus est, ne si
non sit, manere continuo in belli statu activo
teneatur. bellum geritur ut pax acquiratur.
Ita Salsustius ad Cæsarem, *Sapientes pacis cau-
sa bellum gerunt, & laborem spe otii susten-
tant.* Et Cicero, *Ita bellum suscipiatur, ut
nihil aliud quam pax quesita videatur.* Sed & 2.
cum pacis ratione, positi in naturæ statu ho-
mines in societatem civilem coivere, ad prin-
cipem pertinet actiones suas omnes ad pacem
dirigere*. Adde in spem æternitatis institu- 3.
tas respublicas, quas pax servat, belli vis
enecat. Unde jus principi pacem ineundi.
Idemque de Optimatibus dicendum. Inter ho- 4.
stes si nihil expresse dicatur, talis contracta
pax intelligitur quam leges naturæ dicant.
Quando pax rupta censeatur ex Grotio & aliis 5.
videas. Interveniunt negotio mediatores non
potestate superiore jubente, sed autoritate
suadente pacem, vel quia sua interest bellum
non

* § 14.

6. non geri. De servanda pace idem quod de aliis conventionibus publicis & privatis dicendum *. Quæ fidei ab extraneis observantia
7. promittitur, guarantia appellatur. Differunt * § 3 n. 23
8. à pace induciæ & conveniunt cum ea, dum his 27. § 50, n. 4
contractis bellum maneat; pax bellum finiat. quare quod de pace dictum trahi ad inducias nequat. belli tamen actus, offensio, vis omnis sub induciis cessant, sed manente bello, unde & induciarum belli status. Pacem ipsi principes, inducias, sed brevissimas, præpositi bello duces in ipsa acie, vel ad deliberandum de deditioe, tollendos mortuos, vel similia contrahunt, armistitia appellant.

1. §. L. *Et fœderum.*] In regnis regum est fœdus facere, neque vero per alios fœdera injussu sunt summiæ potestatis: ita apud Salustium, *Senatus, uti par erat, decrevit, suo sui-que populi injussu nullum potuisse fœdus fieri.* Unde & populum jubentem obligant. Continent autem quod vel ipsa naturæ lex, hoc est recta inter gentes ratio dictat, fœdera improprie, cum nihil præter hominum in naturæ statu officium erga se contineant: vel quod consensu prius tacito inter easdem placuit, quo sensu confirmatoria recte appellaveris, ut roboratum novo consensu jus strictius liget: vel pro occurrente occasione materiam recentem habent, in obligatione maxime auxilia ferendi impetito, quam Ligam defensivam, vel impetenti, quam offensivam appellant. jure ab utraque parte æquali, vel inæquali, quod supra plenius *. Unde collige privatorum non esse * § 23.
fœdus facere, qui sub publico sunt tutamine, nec offendendi alios jus habent: adde fœdus esse de re populi, de qua penes privatos dif-
- pe-

- ponendi per contractum, jus esse non potest. Igitur a subjectis, seu magistratibus inferioribus, injussu summæ potestatis percussa, non fœdera sed conjurationes dicendæ. Obligatio non firmior est, quam privatorum paciscentium in naturæ statu: sed ut in fide hi introducto imperio, sic in fœdere fœderati appositæ in eo coercitione, vel per compromissa, judicia, vel per vim continentur *. Quatenus ad successores fœderum obligatio pertingat, ex jure & potestate principum magis, quam distinctione inter fœdera realia & personalia definiendum: durat autem cum rege regno pulso, dum penes eum jus maneat imperii *. A sponsione differunt, quod hæc in angustiore significato accepta promissio sit de re populi injussu populi: unde nec populum sed ipsum promittentem ad interesse obligat. nisi conditionata sponsio, *Si populus sensuisset*, vel simplicem scientia & silentio probaverit, quod ex actu imprimis judicandum qui referri probabiliter ad aliam causam nequit. Laxior conventionis publicæ est significatio, quod tractatum omnem complectatur, dum sub ea pax, fœdera, induciæ, & alia veniant *. Primum in omni conventionem salus populi esto, in qua officium est imperantis *, cum ob propositum populo finem instituendi imperii, tum ob virtutem obligationis qua imperantes singulis tenentur; quæ cum antiquissima sit & nulli teneri quam subjectis arctiori vinculo possint, (quippe conditionatum sit imperium, conservet, ne perdat populum *,) posteriori aliqua vel quæ firmior sit infirmari omnino nequit: quare qui ita pactus sit, quod stare cum populi salute non possit, sed vel servando perdat
- 3.
- § 37 n. 7.
- 4.
- § 97 n. 2
- 5.
- § 23.
- 6.
- § 14.
- § 94 n. 3.

dat populum non peccat si non fervet, imo peccat si fervet, quamvis & peccatum dici possit, quod ita pactus fuerit. sic ex justissima causa recedere a conventionem, ut privata, sic publica licet *. Non ob utilitatem quamlibet, & si vel modicum, nec contemnendum plane verferetur præjuditium *. Jus civile læsis per restitutionem succurrit ex æquitate naturali, principes, utpote qui sint in naturæ statu, ipsi sibi judices sunt, unde ex facultate naturali ipsos se medio naturali restituunt.

* §. 3. n. 23
§. 26. n. 8.

* §. 2. n. 8.
§. 3. n. 10.

1. §. LI. *Et legatorum jus habet.*] Apud quem bellij, & pacis, & foederis est, apud eundem & Legatorum sit necesse est, ne mutui inter principes de bello, & pace, & foedere,
2. occasio promptissima commercii desit; dum colloquio agere, quam literis placuit. Mittunt autem qui summam majestatem habent, nec mittunt nisi qui habent: missionem credentiæ probant. Non mittunt cives, nec destinantur ad cives. Qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt, mittunt pro ea parte qua non sunt: unde in bellis civilibus necessitas interdum huic juri locum fecit, extra regulam; puta cum ita divisus est populus in partes, quasi æquales, ut dubium esset ab utra parte jus staret imperii; idem cum jure admodum controverso de regni successione duo decertant, quia hoc eventu gens una pro tempore quasi duæ gentes habentur. Piratæ, & latrones interdum jus legationis ex fide data nanciscuntur.
5. Victi bello, regnoque exuti, cum aliis regni bonis & jus legandi perdidere. Foederati de negotiis privatis mittunt singuli, de foederis juncti omnes: qui in foedere inæquali sunt,
6. quia sui juris esse non desinunt, jus etiam le-

N

gato-

§. 31.

gatorum retinere. Pertinet & jus recipiendi legati, & non recipiendi ex solo territoriali jure *, quamvis rectius non recipietur si causa insuper subsit unde lædi respublica possit, cujus rei arbitrium est principis, quod ad causas speciales non coarcto: Si causa non subsit admissio recepta ex jure gentium, admissi ne violentur ex jure naturali, ob delicta ne puniantur ex jure etiam inter gentes est, nisi quod delictum dicetur legati officium spectet, quo nomine tutus ex jure naturali esse debet.

- §. LII. *Viros militares conducit.*] Quippe defendere subjectos ad officium pertinet imperantis *. hinc media ad defensionem necessaria procurare. defensio omnis in vi militari est. nulla gens sine armis haberi potest. arma ad defensionem necessaria esse, in ipsis brutis animantibus natura testatur. *Dente lupus, cornu taurus petit*, & quæ plura in hanc rem ab aliis adducta. sequitur hinc, summæ potestatis jus esse militem, hoc est viros armatos conducendi. Sed & cum defensio injuriam & vim omnem internam coerceat, ejus solius esse debet apud quem omnis est coactio. Sed neque privati juris est quod autoritate publica fieri debet. publicum quod est, ab solo imperante est, in quo populi est persona. Cives ipsos ad bellum cogendi jus, non conductos, ex imperio in personam habet *, & plectendi potestate qui jubenti non obtemperaverint. principi simplex debetur obedientia *. Adde hoc jus ad imperii exercitium, & ad populi securitatem pertinere, & ipsos cives ad servandam remp. cujus ipsi sunt membra teneri, ex lege de conservatione sui. Sed quod jus exerceri à principe extra casum extremæ necessi-

* §. 48. & 14

* §. 29. n. 11.

* §. 86. n. 3.

1.

2.

3.

cessitatis non solet, nec aliter quam ubi periculum est ne pereat civitas, instituta ne periret: de ipsa autem necessitate solius principis

4. est arbitrium. Eoque casu non attendi ab eo munere vacationem, optime Ærodius probat *: adde quod exemptio non naturalis, sed
5. civilis sit. Illud denique observatu maxime dignum, per conductionem propriam cujusque principis fieri militem, unde argumentum ad imperium & alia jura colligas, de quibus deinceps dicitur.

* *Rev. Jud:*
IC. 14.

1. §. LIII. *Ducit.*] Imperio regit: voce in latiore significato accepta, ut non ducem proprie, sed & Imperantem summum, omnesque imperii actus & obedientiam à parte, ambitu suo complectatur. Rationem proxime dedimus, quia proprius ex conductione miles est, est autem rei propriæ propria cujusque dispositio: Sed & post conductionem pars multitudinis miles est, cui imperare solius majestatis est.
2. Ducit rex per se, Optimates per legatos: his, quia præsentibus soli principem representant, cæteri inferiores omnes, sive toti corpori sive parti imperent. Superveniente majore lumine
3. offuscatur minus. Soli luna, & lunæ astra minor cedunt, Hinc summæ potestatis, Regis, seu Senatus exercitus, qui summum in milites imperium, particulare quales, tenet: non Ducis, quæ locutio quamvis usitata frequentius, minus tamen propria est, & principis dignitati non nihil apud vulgus detrahit, & gloriæ, dum duci res gestæ, non principi adscribantur. norunt autem sapientiores voces nudas ab jure, & res fictas ab veris distinguere.
4. Refero huc jus delocandi militem, (literarum patentium vocant) quippe ad quem cura

præfidiorum, ut pars defensionis integri, pertineat.

§. LIV. *Solvit.*] Mercedem ex conductione præstat, stipendium appellatur. Sed & hinc privative obedientiam miles ei debet à quo conductus stipendia meret. Princeps ære militari, miles obedientia solvit. 1.

§. LV. *Dimittit.*] Quia conduxit: neque verostare conductioni princeps in perpetuum tenetur; sed & cessante necessitate ærarium sublevat, cujus ipse dominus est. Tantam autem copiam teneat quæ defensionis sufficiens sit, ne adversus officium suum, & instituti imperii finem, & publica commoda peccet: sed in quo iudicando fœderi magis, quam fœderatis singulis tribuendum *. 1.
2.

* §. 59. &
81. n. 5.

§. LVI. *Qui subalterno præsent imperio ipse eligit.*] Qui summo universali imperio præest toti, is summo particulari non potest non præesse parti: ab eodem igitur imperia inferiora militaria omnia (ut dignitates aliæ *) promanare necesse est. Sed & cum omnibus unus præsens vacare non possit, potestates sub se constituit. Quod à majoribus minores habent ex indulgentia & permissu est supremæ potestatis: sic retro curritur ad principium: Neque vero imperantem alterius militi constitutere principes extranei, minime vero subjecti, jure suo possunt. Pertinet hoc jus ad obedientiam maxime, dum cujus beneficio sint imperantes, ei submissius pareant. 1.
2.
3.
4.

* §. 40. 41.
42.

§. LVII. *Sacramento obstringit.*] Quæ servari religio in imperantibus fere solis, non militantibus singulis solet. Obedientiæ & fidelitatis vinculum, (quippe quos princeps conduxit, & à quo ipsi stipendia merentur,) 1.
2.

ac-

3. accedens particulari modo ad obligationem generalem in ipsa imperii institutione consentu-
 4. tu introductam: unde & in milites imperium, de quo proxime dictum *. frustra obedientia * §. 53. promittitur, si imperare non liceat.

§. LVIII. *Quisquis deliquit sui principis sub-*
 1. *jicitur severitati.*] Non alterius: militari sub-
 jiciuntur iudicio imperantes, & milites. *Quid enim obstaculi est, rogat Imperator *, homi-* * L. 17. C. de
nes qui alicujus rei peritiam habent, de eâ re judicare? unde & militares magistratus per usum
 quotidianum approbati, ut & audiant lites, easque dirimant, & pro sui & legis sententia
 iudicium faciant & justitiam.

1. §. LIX. *Nisi communis sit miles.*] Qualis pacto fit de communiter habendo milite generali, quod jura sub se militiam spectantia particularia complectitur: vel de cunctis juribus universali, quæ vera illa ac perfecta est unio * §. 24.
 2. quam supra diximus *, cujus cum ea sit efficacia ut jura omnia communicentur *, fieri aliter non potest quin & miles communis sit. * §. 24. n. 1.
 Communionis ea natura est, ut quæ de re particulari dispositio & jus penes singulos, ea de re communi junctim penes omnes sit *. Hoc * §. 81. n. 5.
 jure communis militiæ commune est *imperium*: adde ne rei non particularis si particulare imperium demus, manifestam hoc confusionem pariat, non secus atque unius imperii penes plures administratio, quorum alter alteri vel pluribus non subest *. Eodem communionis * §. 96. n. 6.
 jure *stipendia* ex ærario communi solvenda. *Licentia* communis. *Nova conscriptio* communis. Ab eodem imperante communi dignitates omnes & *functiones* militares. Eidemque *sacramenti* fides. *Judicium* commune. naturæ enim

vera communionis repugnat ut hæc non sint
 communia. Quin tamen contra naturam pacto
 vel unioni adjici possit, ut *conscriptio* penes
 paciscentes singulos sit, eisdemque *solutio*,
 partitione per singulos factâ quæ ærarii com-
 munitis vicem subeat, qui & conductos singuli
dimittant quos dimittendos communiter prius
 placuit, nihil quidem repugno. Sed ut solis
 singulis *fidei sacramentum* & obedientiæ præ-
 stetur, subsistente communionem, effici omni-
 no non potest: tota enim imperii vis in obe-
 dientia est, quam exigere potest nemo quam
 cui promissa est, itaque nullum erit imperium
 cui nulla promissa obedientia est. obedientia
 imperium præsupponit, & imperium obe-
 dientiam. Quare nec ita conveniri potest, ut
sacramentum præstetur, nec tamen commune sit
imperium, quæ manifesto pugnantia sunt, &
 communionem evertunt, præter confusionem,
 de qua supra *: sacramenti præcipua virtus in
 imperio & obedientia sita est; apposita autem
 limitatio tolleretur quod pactum dederat. Sed
 ita limitari commune imperium ex fide data
 communi, ut *singulis intra territorium debeat*
dum miles ibi consistat, nihil impedit. Posito
 autem solo imperio communi, reliqua jura
 conscribendi, dimittendi, judicandi, acquiri
 longi temporis non interrupti patientia & ex-
 ercizio posse, nullus dubito *. Quin et si de
 communi milite vel juribus iis communiter
 habendis pacto nihil dictum sit, acquiri tamen
 ea communiter posse, vel quia longo ætatis
 consensu ita placuit, (unde pactum intergen-
 tes tacitum & præsumptum) vel quia singuli
 eatenus jura propria deseruerint, seu ab iis
 in commune recesserint: Et ex diverso, omni-
 bus

* n. 2.

* Vid. §. 3.
 n. 19. 20. §.
 59. n. 6. 7. 8.

- bus communicatis recuperari eodem modo jura particularia ab singulis posse, quasi à prior pacto recessum sit, omnino persuasum mihi habeo, per ea quæ supra dicta, & infra dicentur *.
8. Cæterum quod defensio ex pacto communis sit, non statim facit militem communem esse: alia enim res miles, alia defensio est: à separatis igitur & diversis nulla concludens est argumentatio. Rectius ea procedet, miles communis, ergo defensio communis: miles propter defensionem est, qui si communis sit, esse talis propter defensionem communem (ut proprius propter particularem) debet, nisi communem militem propter defensionem haberi non communem dicamus, quâ pacti interpretatione dari absurdus nihil potest: at de defensione communi pactum præstabitur si proprio singuli milite ad eandem concurrant, manente & imperio, & jurisdictione, & aliis juribus ab aliorum distinctis, singulisque propriis, utpote quæ sub hoc pacto non venerunt. Illud recte concedetur, ut *corpori* fœderato ad defensionem communem miles proprius sacramentum præstet: sed quod imperium non tribuat, nisi in exercitum eductus miles, vel extra territorium aliis in-
9. termistus consistat. Et illud probabiliter inferes, quanta ad defensionem communem copia tenenda sit, commune magis quam singulorum esse judicium *: quamvis & ita stare possit defensio ut cujusque de ea re consensus liber
10. sit, ne invito onus obtrudatur. Communem vero militem vel ob defensionem communem, vel alia jura communia appellare si libet, licebit quidem, sed improprie; quomodo diversa eidem rei nomina ab efficiente, à fine, ab ob-

* §. 3. C. 997
cod.* §. 81. n. 5.
85. n. 7.

jecto, & aliis dari Logistæ docent, quæ cum omnimodâ rei naturâ, vel quod in ea est præcipuum non conveniunt. Si generale de nostra I I, communione sit pactum, laxius hoc interpretandum: jura specialia tanquam exceptiones positæ strictissime habenda, quomodo & jura contra pactum ex tempore quæsitæ. Si de juribus quibusdam speciale, adeo quidem strictissime habendum ut ad cætera ne quidem argumentatio, nedum extensio valeat, dum quæ expressa disertissime non sint, ex juris universitate propria singulorum manent: quomodo & strictissime habenda de quibus vel nullum pactum intercessit, vel quæ pacto speciali cum enumerata non essent, quæsitæ per præscriptionem dicentur.

§. LX, *Monetam cudit, æstimat.*] Distinctis I. 1.
dominiis acquirendi & transferendi inter privatos domini media accedere necesse fuit, quæ derivari ab alia autoritate valide non poterant nisi à cujus dominiorum distinctio cæperat *. Ad hæc accommodatus nummus, celebrandis venditionibus & commerciis aptissimus. Valor petendus seu constituendus ab 2.
eodem fuit, qui usum inter subjectos introduxerat *. materia, bonitas & valor internus & externus, ejusdem incrementum decrementum, receptio & reprobatio ab eodem pendet. Unde & valor territorialis intra cujus- 3.
que principis territorium, apud externos ob commercia receptus; quare prudentiæ est ita moderari valorem, ne cum exteris impedimentum commercio esse possit *. Paulus æstimationem publicam, formam publicam appellat, cum ob valorem publicè constitutum, tum, quod principes plerumque propriam

* Vid. §. 35.

* Vid. tit. C. d. vet. num. potest.

* Vid. L. I. eod. C. Nov. Leon. ut tum veter. princip. quam recentior. numism. modo usui pond. prob. & q. mater. sint, curant.

4. priam nummo imaginem signent *. Unde & * *Gothofr. ad*
 majestatem offendisse dicitur qui privatus mo- *d. l. 1.*
 netam cufferit, raserit, aliove modo adulte-
 raverit *, involat enim in partes majestatis. * *Vid. tit. C.*
 Quisquis jura majestatis arripit, incidit in *de fals. monet.*
 crimen majestatis *, supremo obnoxius sup- * §. 83.
 plicio. quare Commodus Perennium fami-
 liarem suum capitis pœna affici, quod nummos
 publicos sua imagine signasset *. & ob ean- * *Herodian.*
 dem rem Perfarum Rex Ariandrum Ægypti *in Commod.*
 præfectum securi percuti *. & quæ in histo- * *Herodot.*
 riis plura.

1. §. LXI. *Onera imponit ex arbitratu.*] Per- * *L. etatem ff*
 sonalia, civium capitibus imposita. *. *de censib.*
 Capitatio etiam dicta. quæ exteros non spe-
 ctant *. Realia prædiis, possessionibusve : * *L. 4. c. d.*
mixta personis propter res imposita. Com- *incol.*
 mune etiam Collectarum est nomen *, *Vid. di-*
 particulare, ubi extra ordinem indicuntur : *finct. Gail*
 nam si ordinarie, sub tributis veniunt nomine : *2. obs. 52.*
 Personalium indicendorum rationem ex jure
 principis in personam pete : Cæterorum ex
 jure quod in dominia & possessiones privato-
 rum habet. nullum subditis adeo in res posses-
 sionesve suas absolutum dominium est, quod
 principis in easdem dominium omne exclu-
 dat. * unde jus hoc ad dominium rerum emi- * §. 367
 nens refertur, proprietatibus penes singulos
 manentibus. Sed & quod pecunias privati
 possident ex beneficio & liberalitate principis
 habent, qui nummum introduxit *: sic ap- * *8up. §. 69.*
 tissime interpretaris quod in Evangelio jube-
 mur, *Reddere Cæsari quæ sunt Cæsaris*, cum ta-
 men dominium hoc privatum non sit *, sed * *D. §. 367*
 ex jure regio eminens. rectè Seneca. *Cum pe-*
uniam damus principi, non de suo nos illi dare. * *n. 6.*

Sub

Sub despotico imperio, cum victis victor res possessionesque singulis relinquit, habere eas & possidere ex liberalitate & nova quasi facta iis distributione intelliguntur, dum, tenere sibi cum potuisset *, non tenuit. Sed & æquissimam rationem communis imperanti & civibus pax & defensio subministrat. Quare merito ad exteros possessores extenditur, quod & lege lata Juliano placuit *, & ad subjectorum possessiones extra territorium constitutas, nisi & ibi præstent *. Nulla vel rei, vel personæ nostræ defensio sine pecuniarum vi est. appositè Tacitus ad hanc rem, *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt. cui simile est illud, Ad hoc tributa præstamus, ut propter necessaria militi stipendium præbeatur.* quo spectat Pauli ad Romanos monitio *. Et imperator dixit, *impossibile esse, ut sacris tributis non illatis respublica conservetur: militares namque copie assignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & quæ sequuntur *. Et alibi pecunias nervos esse, & vim respublicæ *.* Quanta suffecerint solus princeps arbitrabitur, ex eoque arbitrato oneribus modum statuet. Igitur & extra ordinem indicet. Nec metuendum ne nimium emungat: quemque civem modestum, ac moderatum ea sorte contentum esse oportet, qua se familiamque pro conditione sua honeste possit alere, ex divitiis abundantibus luxuries, otium, ignavia. subiectos pauperes habere ad incommodum, & infirmitatem magis spectat imperantium, quam qui imperantur. Si plus quam satis exegerit, ferendum hoc, & industria compensandum. non est judicare subiecti: Conquerentes apud Solo-

* §. 97. n. 2.
§. 30. n. 9.

* Vid. Gail. 2.
obs. 52. n. II.
seqq.
* Gail. obs.
53. n. ult.

* Cap. 13. 6.
7.

* Nov. 149.
c. 2.
* Nov. 8. c.
10. §. 2. Nov.
Leon. 52.

4. Solomonem de tributis nimis Israëlitz, nec auditi, tributa nihilominus præstant. Secuti exemplum sunt Christiani : Apud Ambrosium est *, *Si tributum petit Imperator, non negamus. agri ecclesie solvunt tributum. si agros desiderat Impr. potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum intervenit, tollat eos si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Et alibi *. Si a me peteret quod meum esset, id est fundum meum, argentum meum, jus ejusmodi meum, me non refragaturum :* * *Epist. 32.*
 & quæ similia de Christianis apud Patres testimonia reperias. Æqualitatem servare in distribuendis oneribus, ad prudentiæ magis quæstionem (ne marmurationes, exiisque motus orientur) quam ad juris pertinere puto : rectò autem uterur arbitrio, si quantum poterit servet. *Leve est quod bene, id est æqualiter fertur onus : servata proportione Geometrica, ut qui plus beneficii à civitate*
 5. *habet, plus conferat civitati. Vectigalium insuper est ratio, quod pati nemo invitus cogitur alium possessiones suas ingredi *, vel per vias publicas transire *, si qua iter vel transitus sit sine impensis domini haberi non possit. Generale est quod Hermogenianus scripsit, Vectigalia sine Imp. præcepto, neque Præsidi, neque Curatori, neque Curie constituere, nec præcedentia reformare, & his vel addere, vel diminueret licet *. Usus etiam Gabellas appellat, & species barbaras Passagium, Pedagogium, Postenagium finxit. Est & vectigal quod pro mercibus rebusve in vectis & avectis solvitur. res omnis natura sua vectigali liberat esse, etiam Paulus respondit *, & hoc manifestum est.* * *§. 31.*
 * *§. 36. n. 15. & seqq.*
 * *L. 10. ff. d. publ. & vectig. gal.*
 * *Jl. 9. §. 5. cod.*

- §. LXII. *Pecuniæ dominus est.*] Ut dispo- 1.
nere de ea liberrime liceat, quatenus ipse è re
publica judicaverit; non quomodo proprii
patrimonii, & ejus pecuniæ quæ ad rem fami-
liarem ei concessa *, est dominus, quippe
quam impendere pro arbitrio in usum quem- 2.
libet, vel elargiri, & jactare liceat. Exi-
gendæ pecuniæ facultas ad jus refertur maje-
statis, pecunia in fructu est: quæ duo minime
confundenda sunt in quæstione de liberæ dis-
positionis jure *. Recte uti itidem prudentiæ, 3.
non juris est.

- §. LXIII. *Sacra regit ut profana externa, &
lege divina non definita: hinc personas, res,
actiones; distinctim ab Christi imperio.*] Conve- 1.
nientias inter diversas species agnosce. *Sacra
omnia EXTERNA, ut profana, imperio humano
regi. Profana omnia INTERNA, ut sacra, eo
imperio eximi. In utriusque speciei externis pri-
mo spectari, utrumne in partem aliquam naturæ
lege vel divinâ DEFINITA sint. Prior conve-
nientia probatur ex potestate generali quam
imperii initio tribuit submissio generalis *.*
Etenim cum sacra omnia externa (quæ & re-
ligio externa) in statu naturæ nihil minus at-
que ea quæ ad religionem nihil pertinerent,
privati juris atque dispositionis essent *, trans- 2.
ferri de iis imperium potuit, & translatum est,
dum quod ordinem & imperium spectet nihil
exceptum sit: qui enim exceptum tale quid
dicet, reservasse sibi singulos dicet, sic juris
privati erit atque iterum penes eos qui trans-
ferre potuere, & quos transtulisse jam manife-
stum est, dum ut penes privatos sit instituti im-
perii finis intentus, ordo nempe, impediatur, & ei
contraria confusio vitetur, quæ reservato aliquo
im-

imperii jure privatis manet : igitur cum penes imperantem aliquem sit , sequitur penes *summum* esse , nam quæ inferiores , ei subsunt , collateralitatem & hic jam , & alibi improbamus *.

- Adde argumenta ab officio imperantis (a) à fine imperii , ab unitate civitatis & ecclesiæ (b). adde sacram auctoritatem , & humana testimonia , quæ omnia sub externis
2. specialibus plenius apparebunt. Inter sacra externa aurem manifesto *personas* cernis * : neque enim illæ inter interna veniunt , quod divi Apostoli probat locus * , quo *omnem animam potestatis supereminentibus subjectam* esse voluit , nec tantum subjectam , sed preces fundere speciales pro *Regibus & quibusvis in eminentia constitutis* , etiam inimicis tunc ecclesiæ , *ut eorum subjecti vitam tranquillam ac quietam , in omni pietate & veneratione degant* * ; notum est , orationem de personis universalem & indefinitam nullas excipere : prior locus ad Romanos fideles est , posterior ad Timotheum Ephesi Episcopum , uterque scriptus cum ecclesia sub gentili & tyranni esset imperio. Et iterum ab Titum in Creta à Paulo relictum , Admonere illos *potestatibus subjectos esse , & obtemperare iis* * . Et Petrus electos ex præcognitione Dei patris per Pontum , Galatiam , Cappadociam , Asiam , Bithyniam dispersos monet , ut *subjecti sint cuius ordinationi humanæ* , sive Regi ut supereminenti , etiam gentili * & tunc pessimo , sive præsidibus per eum missis , *propter dominum* (quia ea voluntas , id est , imperii ordo fuit Domini , est enim Deus ordinis) unde qui resistit iis , & ordinationi divinæ resistere dicatur. Ad Pauli locum * notat vir sanctissimus * non de plebe

* Infr. n. 146

C. § 18. n. 1

4. § 96. p. 102.

* § 13. 14. 65.

n. 4.

b § 65. n. 5.

§ 68. n. 17.

* Add. §. 29.

* Rom. 13. 1.

seqq.

* I Tim. 2. 3

2.

* Tit. 3 1.

* I Pet. 2.

31. 14. 15.

* Rom. ibid.

* Christ.

fin-

singulos, sed & Apostolor, Evangelistas, Prophetas, Presbyteros, Monachos comprehendendi, ut sacri ordinis viris venerabilibus effugii locus non pateat. Optime Bernardus *, Si OMNIS

* Ad Senon.
Episc. epist. 41.

& VESTRA, quis vos ab universitate excepit? si quis tentat excipere, tentat decipere. Objicit eundem Pauli locum potestati se subtrahentibus Donatistis Augustinus pater, subjicit autem, Delete ista, si potestis. Qui delere velint, itaque potestati se subtrahere, hoc cogitent, defensionis etiam & beneficio se subtrahere imperantis *

* §. 37. n. 1.

Legibus tuis ipsi quoque pareant religionis Antistites. & Justinianus Pontici tractus vicario etiam Sacerdotes subjicit *

* Edict. 8.
cap. 1.

Leo Imperator jam prius constituerat, ut clerici apud solum præfectum prætorio conveniantur *

* Theod. Lector. hist. Eccles. lib. I. p. 553. fin.

* Matth. 27.
2.

Et ipse Christus ad discipulos, Sedent super Cathedram Moſis, Scriba & Pharisei, omnia quæ dixerint vobis servate, & facite *

* §. 65. n. 12.
§. 68. n. 3.

obedientiam nempe jubet. Quid quod & subjectum se potestati, etiam infideli, non semel ipse professus sit? Sic regi hodieque ecclesia ab Imperatoribus, etiam dissentientibus & infidelibus, rectè dicitur. (est enim ecclesia nihil aliud, quam multitudo in eandem fidem consentientium, * nullo sexus discrimine. sic propriè fidei professor complectitur five simulatos, quos hypocritas speciali nomine appellant, vel inter hos electos tantum, modo non ut tales accipias: laxior autem significatio est, qua baptizati, apud Judæos circumcisi omnes, singuli, & universi: arctior, qua fideles cujusque civitatis veniunt.) neque enim pater minus familiam suam, dominus servos regit, licet ipse infidelis sit: à religione,
Ju-

Judaismo & gentilismo, Christiani facti reces-
 serant, à Principibus se non subdlexerant,
 imo ne potuerunt *, dum consensus atque adeo * §. 68. n. 2. 3.
 subjectio maneret, & in territorio consisterent *: quin si principi infideli negemus, ne- * §. 31. n. 1.
 cesse est simul atque fidem amplexus novam
 potestatem consequi. fides vero non est acquir-
 endi imperii causa. Regit & ecclesiam prin-
 ceptus Christianus qua congregata accipitur, &
 personæ unius vicem sustinet *: est enim tunc * §. 71. n. 1.
 ecclesia non cœtus & multitudo dissoluta in
 eandem fidem consentiens, sed societas, etiam
 civilis, corpus civile, & politicum, & aucto-
 ritate ac vi publica roboratum, quam ei civitas
 accommodat, & in eadem cum cæteris colle-
 giis & corporibus conditione. quo sensu in
 territorio suo Rex caput ecclesiæ. Congrega-
 tos si non regat, non jus imperantis sed vo-
 luntas deficit: potuit enim, utcunque infide-
 lis, permissis congregationibus modum, lo-
 cum, tempus, numerum, & alia præscribere,
 quæ Principes etiam Christiani ecclesiis dis-
 sentientibus præscribere, prout tolerare, per-
 mittere liberius, vel circumscribere restric-
 tius videretur *, non alio jure quam quod ec- * §. 64. n. 7.
 clesia in republica, & ipsi capita, & imperan- *vers. tolerau-*
 tes, ut reipublicæ sic ecclesiæ essent *: sed *et c.*
 quæ negligere fere infidelibus placuit, dum * §. 65. n. 5.
 totam religionem Christianam infra suas curas § 77.
 haberent. Ex veteri testamento res æque ma-
 nifesta est. Abraham præcepturus dicitur fa-
 milia suæ *. Moses ipsi Aaroni (a) magis au- * Gen. 18. 18.
 tem populo vice Dei constituitur. Ipse populus *a Exod. 4. 16*
 se ei subiecit *. Non Aaron, non filii ipsius, *et 7. 1.*
 non seniores è populo, solus Moses ad Deum * Exod. 20.
 vocatus ascendit, solus populum, & Aaro-
 nem

- nem sacerdotem, & filios, & seniores repræsentans *, cui soli Deus, tanquam in cujus persona totus esset populus, loquutus (a); & imperium in populum, Aarone obloquente, ei assignans *. Philo ipse judæus, *Regem ipsum*, puta Mosem, *Legislatorem, Prophetam, & Pontificem*
- * *Exod: 2. 41. seqq: & 9. 2. Ibid: & cap: 19. c. 25. & seqq: & alibi.*
- * *Num: 12. n. 1. 2. & seqq: fuisse (b) Josuæ imperium in populum facer textus probat *. Judicibus Israelis ipse Deus præcepisse dicitur, ut pascerent populum suum (c). Neque diversus fuit populus, super quem constituti postea reges, Saul, David, Salomon dicuntur, ab eo, quem dilecto prius nomine ipse Deus peculium sibi proprium & gentem sanctam elegerat *. non excepto iis locis Levitarum, vel Sacerdotum ordine, vel qui inter eos summi essent: insigne subjectionis argumentum est quod inter plura Hebræorum notant magistri, stare Sacerdotem summum coram Rege sedente solitum. Nathan Propheta servuum se Davidis appellat *. quod de aliis reperias. Idem *diviso regno* regibus sequentibus mansit imperium. Nec iis deficientibus in populum Dei *Imperatoribus gentilibus* defuit, modo subiectio vel ex consensu libero vel coacto esset. nihil imperio cum fide commune est. insignem vide apud Jeremiam locum *. Darii imperium Daniel propheta agnovit *. Non Nehemia, non Josephus detrectat: quin ipsi functiones sub regibus illustres obivere, Idem imperatoribus Romanis jus, seu gentiles, seu Christiani postea fuere. Sed & specialia subjectionis sunt argumenta ab exercitio & agnitione jurisdictionis, ut in loco plenius *; sunt enim & alia, de quibus sub juribus particularibus dicetur, quæ interim pro insertis hic habeas, ut repetitionis vitium vitetur.*
- * *Exod: 19.*
- * *I Reg: 1: 2: 6*
- * *Cap: 27: 8: seqq:*
- * *Dan: 6:*
- * § 66: 67:

Ad

Ad actiones quod attinet, audi Populum Israeliticum, Tu accedas, supple Moses, & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi. & tuloquere ad nos, audientes tibi faciemus ea *.

* Dent. 5. 33

& ad Josuam, Omnia quæ præceperis nobis faciemus, & quocumque miseris, ibimus: sicut obedimus in cunctis Mosi, ita obediemus & tibi *.

* I Jof. 1. 16. 17.

qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur *.

* Verf. 18. eod.

Subjicit actiones Apostolus * (utique non contra legem naturalem, vel divinam positivam) cum obedire jubet in omnibus: & alibi * mali vindicem supremas potestates constituit. prior

* Tit. 2. 9. Col. 3. 2. 22.

* Rom. 13. 3. 4. I Petr. 2. 14.

locus actiones imperatas respicit; alter prohibitas, adde voluntarias. uterque ad actiones, & malum circa sacra nihil minus, atque profana extenditur. neque generalitas excipi actiones circa sacra ministrorum patitur. minister enim cum baptismo tingit, cum salutari sacramento alit, cum censura aculeos in contumaces exserit, cum doctrinæ radiis illuminat, omnia hæc facit magistratus subiectus, ab eoque dependens; verba Riveti sunt *.

* Ad Decal. p. 265.

Ita sub actionibus & verba veniunt *. De circumstantiis minus dubium esse debet *, quæ ad essentiam actionum nihil quidem faciunt, sed externe iis accedunt, &

* §. 33. n. 1. L. 3. §. 3. d. sum. Trin.

L. 8. d. Herit. §. 5. Nov. 42. c. 3. §. 1.

* §. 64. n. 7.

4. adesse & abesse possunt sine actionis vitio. De rebus sacris, & earum ordinatione, alienatione constitutiones imperatorum plurimas in

5. Codice & Novellis reperias. Altera convenientia, prophana omnia INTERNA, ut sacra, imperio cxiimi, ex eo probatur, quod sentiendi quod volet adimere sibi libertatem nemo possit, ne qui liberrimus esse debet rationis usus impediatur, simulque observare quis legem naturalem prohibeatur, quæ in solo consistit

O

fistit

- sistit dictamine rationis. Sed & actiones internas sub humano non cadere imperio ex supradictis constat *. ita de utriusque speciei internis dictum, *Mentem sui juris esse. Cogitationes liberas.* de sacris dictum speciale, *Fidem suadendam non imperandam esse* *. sola enim fides ad sacra interna refertur, & privati cujusque hominis dicitur * & iudicii, nullius subiecta imperio *. quod idematque ecclesiam invisibilem humano imperio non subjici, ita dictam, à fide & sanctitate credentium internâ quæ ab hominibus videri nequit, quare nec sub consensu vel pacto venire. Cum tamen actiones internæ regantur, necesse est eæ Dei, & Christi imperio seu regno reservatæ speciales sint. Quomodo enim interiora hominum conspicit, eaque in ipsius notitiam cadunt, ita & regit; mentes, cogitationes, animum, cor hominis disponit, quæ omnia in manu & sub imperio suo, regum * æquè, ut privatorum sunt. Ipse licet in coelis, præfens tamen in ecclesia spiritualiter est *, & internè singulos vi spiritus sui gubernat: quod imperium propriè spirituale est *, conscientias obligans, Deo proprium. Ad partem imperii Christi legislativam in terris quod attinet *, certè ut legem veterem Hebræorum ritualement abrogare, ita Christianis omnibus, ecclesiis singulis & universæ per totum terrarum orbem dispersæ novas condere, potestatem ei non defuisse videri potest: rectius autem dicemus legem naturalem vi potestatis legislativæ, quippe à qua derogatoria petenda est *, non abrogasse, sed cum ipse jam advenerit abrogatam pronunciasse. Sed neque ut mediator, salvator, doctor, inter-
- * §. 33. n. 2.
 * 2 Cor. 21.
 24. Actor. 14.
 22. Cap. de
Judeis dist.
 45. c. 23. 9.
 §. cap. 33.
 * §. 70. n. 20.
 * §. 67. n. 6.
 §. 69. n. 10.
- * Prov. 21. 1.
 * 1 Cor. 5. 3.
 4. 5.
- * Conf. §. 68.
 n. 13. med.
 * add. §. 68.
 n. 16.
 §. 92. n. 4
- * §. 27. n. 8.
- 6.
- 7.

terpres legum, abrogandæ vel condendæ legis jus habuit. Aliud autem probabilius argumentum est, quod fidelibus singulis magister, dominus, caput * totius corporis esset ecclesiæ, at minime veri fideles, qui non omni obedientiæ promptitudine jubenti magistro, domino se devoverent, unde singulis iis, & universis lex esse debuit quicquid proponere & velle ei placuisset. Sed & cum natura divina separata ab ipso in terris non esset, jubere ut Deus quidlibet potuit. Utrum vero novas plane tulerit, alia quæstio est. Plenior ac perfectior in Evangelio à nobis obedientiam ac sanctimoniam præcepisse, atque lex naturalis, & Mosis præceperat, vix est ut cum natura obedientiæ conveniat, quippe quæ omnibus suis numeris perfecta esse debet, quamquam ad alia & plura hortetur, quæ dilectum maxime, charitatem, & patientiam spectant*. Reliquum quod in terris expedivit Christus ad imperium non pertinet *: fuit enim hoc viam mortalibus aperire ad salutem, hoc est vitam æternam, doctrinâ suâ, & morte. Docuit enim esse se, & advenisse Christum, Messiam, Dei patris filium, verum Deum, verum hominem, redemptorem humani generis, qualem prophetæ prædixerant, resurrectionem, ascensionem ad cælum, regni adventum, quibus tota ferè, si non omnis fidei salvificæ doctrina continetur, cujus, licet propriæ lex non sit, eadem cum lege vis est, ut leviter eam habere vel contemptui sine gravi peccato non liceat. Morte sua à peccatis nos redemit, cum sciret viam in Christo nemini patere ad salutem, nisi quorum peccata à Christo sublata essent. Cæterum postremo se

* §. 68. n. 9.

* §. 3. n. 7.

* §. 68. n. 2.

* *Vid. Matth* venturum die *, vivos judicaturum & mor-
 16. 27. tuos, alios cum æterna promissi præmii exhibi-
 tione, alios cum æterna traditione Satanæ, insignis nota jurisdictionis est. ecce Christi imperium. 10.
 Distincta igitur sunt imperia, quorum alterum circa hominem externum, ejusdemque actiones externas; alterum circa actiones internas, totumque hominem internum occupatur: minime autem confundenda, ut plurima quæ hic moveri solent, exinde dubia præcidantur. Tertia convenientia, qua quæ 11.
*DEFINITA lege naturali vel divina non sint, sacra nihil minus atque profana externa, humano sub-
 jici imperio; definita eadem externa, profana * & sacra *, eodem eximi imperio diximus,*
 probata alibi est. Sed quæ etiam ad præscriptum ordinem & modum pertinent, quo leges Hebræorum rituales omnes circa sacra & profana spectant. Adde, quod inagis, usque adeo principum arbitrio definita eximi ut ipsa imperio necessitatem ponant, sic ut ad officium præcisè spectet summæ potestatis facere, curare imperio suo ea omnia, quæ verbo divino à Deo jussa, præscripta, definita sint; in his enim executionis necessitas summæ potestati præcisè incumbit: nisi qua forte recedendi à definitis exceptionem justa necessitas præbuit, Hiskia & Davidis exemplo *. 12.
 Omne verò circa sacra & profana imperium hominis civile, seculare seu temporale dicitur *, nihil enim in hoc mundo quod perpetuum ac æternum est, nec religio, nec circa eandem imperium, quod spirituale minus propriè appellant, nisi quatenus circa spiritualia & mysteria fidei occupatur *, quæ sub imperii partibus, jurisdictione & legislatione plenius, nam & jurisdictio civilis

* §. 33. n. 5.
 §. 93. n. 6.
 * 65. n. 18.

* 2 Chron. 29.
 31. I Sam. 21
 4. seqq.
 * §. 67. n. 5.

* §. 67. n. 8.
 seq.

- vilis*, legislatio civilis*, improprie ecclesiastica est. Ex his itaque convenientiis, & generali circa sacra imperio summis potestatibus pastorum, ministrorum, præconum Dei, Episcoporum, Pontificum, Sacerdotum nomina, & Apostolica qualitas, custodes utriusque tabulæ legis, nutricii, defensores ecclesiæ. Constantinus religionis ac fidei author dictus, atque ipse in oratione ad Episcopos, & alibi simul Imperatorem, & conservum se Episcoporum appellat: Eusebius* communem à Deo Episcopum constitutum, quod omnium sub ditione sua ecclesiarum interpretor. Ab imperio Carolus Magnus verè religionis rector: ecclesia navis universalis cujus gubernacula imperatori à Deo sunt concredita. Ipsi Principes suæ cujusque ecclesiæ capita*. Et laudatum sæpius est Socratis dictum, *Ex quo Imperatores Christiani esse cœperunt, res ecclesiasticas ab ipsis pependisse.* Ad hæc plurimè pertinent doctorum generales sententiæ, in quibus colligendis aliud opus absumpserè, rectius autem à nobis omittentur, cum in ea maximè valeant quæstione, utrum summæ potestates jus aliquod, non quale habeant: posterius prius complectitur. Adde ullam vix sententiam esse quæ non à volentibus in alteram possit partem trahi, vel interpretationem dissentientem pati: aliud enim est è textu aliquo jus ipsum summæ potestati adscribere munera ecclesiastica distribuendi, juris-dicendi, leges-ferendi, sacra interpretandi, judicandi, & alia; aliud verò curandi, vel imperandi ut hæc omnia rectè, ordine, piè, decenter, ad ædificationem, ab aliis, ecclesiasticis puta, exercentur, fiant: cum tamen & hic

* d. n. 5. 8.

cod.

* *Ibid.** *Vid. Conf.*

I. c. 44.

* §. 68. n. 9.

statim in limine oriatur quæstio, utrum præscriptus ordo legi divinæ congruat, cujus ipsum iudicium definitivum qui ecclesiastici ordinis Viris concedit, summæ potestati nihil relinquit, potestatem concessam generalem exhaurit, supermanente inani nomine. Sed ¹⁵

* §. 18. n. 4.

& qua *Summa* est, circa sacra potestas, superiorem vel collateralem non patitur*; ne si prius demus, ea quam summam dicimus, non fit summa; si collateralem, duæ sint potestates summæ, quæ contraria velle eodem tempore possint: unde confusum imperium, nulli obedientia, quod infra plenius*.

* §. 95. 96.

§. LXIV. *Religionem publicam facit quamlibet.*] Publicum omne a potestate publica & externum est. Illud autem præmonendum, primam circa sacra Imperantis curam esse ut de formanda ac stabilienda religione, etiam publicâ cogitet, quo subditi de Deo, ejusque omnipotentia, justitia, severitate justa, misericordia, gratia, aliisque nostro bono, vel malo, & in utroque æternitate maxime, opinionem publica auctoritate roboratam magis magisque habentes, vitam piè, honesteque ducant, principibus per omnia obedientiores: plurimum enim ad obedientiam, pacem, & imperii tranquillitatem religio, maxime publice roborata, quantumvis falsa, confert: dum ex ea discant subditi & Deum revereri; & non temnere divos, quorum sciant potestatem à Deo esse, Reges Dei vicarios*, unctos, Christos, & ipsos Deos* ex vicariapotentate, Deum reverentes recepta publice religione: sed & pacta imprimis ut discant piè sancteque servare, per quæ imperium, ipsaque respublica servetur, quippe a pactis cum ini-

* Adde §17.

n. 4.

* Psalm: 82.

1.6. & 95. 3.

Exod: 4. 16.

& cap: 7. 1.

c. 21.6. c. 22.

8. 28.

- initium & forma sit imperii *, stare sine iis * § 17. & 22
 nulla respublica possit. Quare merito religio
 in regimine politico locum primum tenet :
 hinc sollicita Theodosii & Valentiniani cura ,
Decere arbitramur nostrum imperium , subditos
*nostros dereligionem commonescere **. Similia de * I. 3. d. summa
 Constantino passim , & aliis Imperatoribus *trinit.*
 in Eusebio , Socrate , Sozomeno , Theodo-
 reto , Evagrio *. Sed an publicæ exercitium * *Adde § 14*
 adeo necessarium sit , ut consistere sine eo im- *n. 1.*
 perium , obedientiam civilem , & ordinem
 3. non posse putemus , alia quæstio est. *Publi-*
cam facit religionem , cum nihil non in na-
 turæ statu privatum esset. Publicum quicquid
 4. dicitur cum imperio cœpit : publicum igitur
 hoc est , quod ab autoritate imperantis est *,
 populi persona (unde publici nomen) in solo * § 69. n. 2.
 imperante est. sine imperante non populus , § 65. n. 1.
 turba confusa & multitudo est *. *Publica* hinc est * § 25. n. 6.
 5. religio qua à summa potestate pendet. Sed &
 6. publicum quod in religione est , externum dixi-
 mus : Unde & religio *Externa*. Sola fides religio * § 63. n. 5.
interna est , unde & religio *privata* dicitur *.
 quod publicum igitur in religione est , arripe-
 re non est subditorum , quin imo in læsæ ma-
 jestatis crimen incidit , cum quod attingeret jus
 7. sit majestatis *. fides privati juris est. Ad pu-
 blicam refer primario arbitrium , qualem exer-
 cere princeps sub præsidio suo & in terris suis
 velit , electio libera est. hoc est quod religio-
 nem *publicam* facere *quamlibet* diximus. Cui
 proximum jus est , subditum neminem in ter-
 ritorium nisi religionis publicæ professum ad-
 mittendi. *Cumctos populos , quos clementiæ nos-*
træ regit imperium , in tali volumus religione
versari , quam D. Petrum Apostolum tradidisse
Romanis religio usque adhuc ab ipso insinuat a de-

clarat, quamque Damasum (eo tempore Romanæ urbis Episcopum) & *Petrum Alexandria sequi claret.* ea sola catholica diceretur. Qui dissentirent, heretici nominarentur: quæ Imperatorum Gratiani, Theodosii, & Valentini

* L. I. d. S. S.
Trin. Sozom:
lib. 7. c. 4

* §§. 65. 66.
& seqq: n: q:
81.

* §. 68. n. 5.
fin. § 70 n. 21.
* § 67. n. 2.

* § 63. n. 2.
vers. congregatos.

ni lex est *: quam de religione externa intellege. Pertinent etiam ad generale de religione publica imperium ea imprimis jura quæ prosequuntur §§. seqq. specialius sumus *: Dum propria hujus paragraphi materia sit, alias religionis publicæ partes observasse: Quales sunt Apud principem (qui religionem publicam elegit) electæ tuendæ, defendendæ, conservandæ; restituendæ; mutandæ*; ejusdem corruptæ, depravatæ, & alienæ, delendæ, refrenandæ, puniendæ*; ejusdem permitteudæ, tolerandæ, legibusque circumscribendæ* jura, ut partes integri consistere. Refer etiam ea quæ cultum Dei externum, & ritus sacros spectent, & ordinem & regimen ecclesiæ. Quid an Episcopi cum eminentia ecclesiæ præsent, an pastores simpliciter ministrent? Quid an præbyteri assideant? Quid diaconi, diaconissæ adminiculentur, perpetua vel temporaria sit functio? Quid an lectus pastor vel detectus concionetur? Quid an ex formulari preces recitet? Quid dum recitentur in genua procumbant, stent, vel sedeant singuli? & quæ ejus generis plura. Quid Episcopum, Pastorem eligendi modus, quis, qualis eligendus? Quid ætas, mores, ordo, numerus, habitus? Quid infinitæ aliarum Episcopis, Præbyteris, Diaconis, Lectoribus, eorumque functioni & exercitio præscriptæ leges? Quid præcum, quid jejunii indictio? Nihil profecto testamenti factio. **Templa, domus**

mus publicæ, locus, tempus religionis exercendæ ad internam non faciunt. Quare publica hæc omnia, & ab imperante summo pendent, ejusdemque libero commissa arbitrio: dum ita se temperet, ut ab actu imperato superstitionis absit, nec talis qui natura * sua turpis, vel inhonestus, vel in signum magis contumeliæ, quam honoris & cultus adhibitus videri possit, vel generaliter in partem diversam lege naturali, vel divina positivâ determinatus sit, ut & supra monuimus *. Adde * § *Præcedi* n. 11. publica esse ministrorum privilegia. Publica esse stipendia dum ex ærario penduntur publico, quæ & augere & minuere princeps, nisi stipulatio accesserit quæ utrique paciscenti legem statuatur ex naturali vinculo. Neque vero decimæ præstatio necessaria, cum moralitatis in se nihil habeat, vel ex jure divino sit universalis, quod ad omnes gentes pertineat. Sit igitur regula, *Publicam dici religionem qua à summa potestate pendet: & ab ea pendere necessario qua publica.*

§. LXV. *Qui religionem doceant, sacram faciant functionem, ministros publicos constituit.*] Ad sequentes religionis publicæ seu externæ, & circa eandem juris & imperii partes singulares accedimus. Sub cultu Dei naturali sacra facere cuiusvis licuit, jure naturali *: sed quo munere, ob cultus diversitatem * § 69. n. 3. & confusionem vitandam, patres in familia §. 80. n. 1. 3. sua, ut pusilla quadam republica, auctoritate privata functos fuisse *, omnino verisimile est, * § 80. n. 4. & probatis scriptoribus creditum. Publica ministeria in naturæ statu vel sub cultu Dei naturali nulla erant *: publicum igitur quod * § 64. n. 3. hodie sit ministerium ab eo procedit, cuius

est

est auctoritate sua publicum facere, electionis confirmationem appellant, cum summa potestas ei robur jusque publicum accommodat, electos in ministerio, qua tales, defensione publica tuetur, stipendia è publico assignat, juribus, immunitatibus, privilegiis decorat. De ipsa electione magis dubitatum: differre enim electionem ab eo actu quo electus jam ad functionem sub publico præsidio & tutamine exercendam suscipitur, per se patet. Sed nec ipsam principi Christiano electionem negandam rationibus probatur. Quippe cum singulis in naturæ statu sacra Deo faciendi non jus tantum, sed præceptum esset *, certè eligere aliquem qui faceret, cum judicium superius non agnoscerent, jus penes omnes fuit: jus autem multitudinis cum in imperantem translatum sit, sequitur & hoc translatum esse, atque adeo Summam potestatem per juris translationem eligendi jus accepisse, quod prius omnium fuit; transferri autem potuit, dum ad religionem externam spectet. Adde lege nulla superiore prohibitiva, vel potestatis definitiva seu juris circumscriptiva principem ab eo jure arceri: lex enim oportet divina sit, quam reperire non est in sacro codice. est autem regula, *Quod prohibitum non est, permixtum censeri.* & alia æque verissima, *In iis que lege naturali vel divina definita non sunt, liberam principis dispositionem & actionem esse **, licet etiam ad hoc jure naturali aliis competat: quod exemplo, inter alia, patris familias illustratur, cui jus sit liberis suis præceptorem eligendi, sed mutabiliter, ut & summæ potestati jus sit imperio suo tales constituendi extra quos uti alius non liceat. Sed & patrum familias

* § 80. n. 2. 3.

* *Id.* § 70.
n. 4. § 71. n.
1. § 91. n. 10
§ 93. 94. pp.

3.

4.

miliæ cura cum sit liberorum saluti prospiciendi, eâdem, nec vero minore necessitate principum (qui subditorum suorum & patriæ patres aptissimo nomine dicti) cura præcipua & officium esse debet *, eorundem saluti æternæ prospiciendi: neque vero quod dictum olim Abrahamo est *, *præcipere filiis suis, & domui suæ, ut custodiant viam domini, & iudicium faciant, & justitiam*, dictum minus hodie summis potestatibus puto. Vulgaris nota est ad memoratum supra Pauli locum *, præcipuum officium imperantis esse ita subditos regere, ut vitam in honestate non tantum, sed & pietate degant *, quæ via ad salutem est æternam. Si idonei minus, vel infidi præpositi fuerint, qui non dirigant in viam justitiæ, qui pietatem, religionem veram non doceant, ad ipsos principes culpa pertinebit, qui familiæ suæ minus diligenter prospexere, unde ad Principem, *Alios sic iis præfice rebus quas ipse non geris, ut tibi adscribendum scias, quicquid illi fecerint*. Ipse igitur non alios doctores eliget *, pios, fidos, iudicio suo idoneos, ne alii de verâ religione, de doctrina boni & mali in republica, quod sequelam habet pacis publicæ, in alterius territorio demus iudicium, * quod infra soli Principi asseremus, vel culpa futura ejus sit cujus factum non effret. ad quem periculum navis pertinet is magistrum præponit *. Regis igitur interest quis ecclesiam intra suam provinciam administret *. Sed & cujus finem est procurare, juseidem deesse ad media non debet quibus ad finem perveniantur *. Sub principe Christiano qui subjectos omnes Christianos habet, eadem res civitas, eadem ecclesia est *, solâ

* § 13. 14.

* Gen. 18. 19.

* 1 Tim. 2.

* § 14. n. 21.

* Adde §

42. n. 2.

* § 69. 70.

adde § 34.

* Adde § 62.

n. 13.

* Covar. c.

possessor. p. 20.

§ 10. n. 5.

* § 6. § 81.

n. 2.

* § 68. n. 17.

con-

consideratâ qualitatum diversitate : civitas quâ homines cives complectitur , ecclesia quâ eosdem fideles. Adde si non tota sit civitas Christiana , ecclesiam esse multitudinem credentium in republica * quo sensu & pro civitate dicitur : sic quod Lucas constitutos præbyteros per ecclesias * , Paulus per civitates dixit * , locutione apud rhetores notissimâ. Cui itaque commissa cura civitatis cum potestate est , eidem & ecclesiæ * , ut militiæ , & justitiæ , quæ & ipsæ sunt in republica , esse debet : atque adeo eidem munerum omnium assignationes , tum in profanis , justitiâ & militiâ , ut in sacris , consequenter ministrorum , de quibus loquimur , electiones pari ratione concedendæ : quomodo & pater in familia , quam pusillam diximus rempublicam , functionem quamlibet cuiuslibet committit. Procedit imprimis , si ut olim , ita & nunc sacerdotio fungi ipsis Regibus liceat * , quippe quam functionem subire ipsi in civitate possint , eandem & aliis rectè assignent. Quid quod functionis assignatio ad religionem internam nihil pertineat ? His fundamentis infinita nuntur electorum ab ipsis Imperatoribus , Regibus , Principibus Christianis & fidelibus , cum sub *Vetere* , tum *Novo* fœdere exempla. Sane Aaronem Pontificem ab ipso Mose in sacerdotio constitutum , & sacratum , ex ipso textu satis manifestum videri debet * : à Deo quidem ad hoc munus prius vocatum ; quod ipsi hodieque ecclesiæ ministri publicè protestantur. Idem Eleazarum constituit , vestibusque sacerdotalibus induit * . David posteros Aâronis , reliquosque Levitas ad se convocasse legitur , atque ex illis selegisse * Abiatharem

* § 77.

* Act: 14.

23.

* Tit: 1. 5.

* § 70. n. 24.

* § 80.

* Exod: c. 28.

41. c. 29. c.

40. n. 12. Lev:

8.

* Num: 20.

28. Levit: 8.

* I Chro: 15.

1. & seqq.

6.

7.

8.

tharem nempe, Sacerdotem summum, & Sadocum primarium ex secundariis, ut hic Silunte ad tabernaculum, ille vero Hierosolymis ad arcam esset: ex Levitis Vrielem, Hasaiam, Joëlem, Schemaiam, Elielem, Haminadabum, principes omnes sacerdotes, eorumque agnatos, qui arcam humeris portarent. Pulso Abiatharo Salomo Rex Sadocum constituit *, & distributiones sacerdotum secundum rationem Davidis patris sui, quemque in ministerio suo *. Josaphatus cum prefectis suis sacerdotes Elischamam, Joram, Levitas Schemaiam, Nethaniam, & alios mittit, ad docendum per civitates Judæ *. nota ubique personarum ad certum locum applicationem. Sub *Novo* autem fœdere à principibus Christianis, à Constantini ævo per ætates sequentes in proxima usque secula, toto imperio Romano, & per Galliam, Hispaniam, Angliam, Germaniam, aliaque regna, electorum ab ipsis Imperatoribus, Regibus, Episcoporum, Presbyterorum, & ipsorum Pontificum Romanorum, exempla passim in historiis generalibus & particularibus occurrunt, quæ cum lata ex doctissimi viri Hugonis Grotii ad hanc materiam scriptis Lector curiosus abundè ediscet. Confirmant & patrum testimonia & recentiorum sententiæ, ad hanc rem ab aliis accommodatæ. De jure Principum non Christianorum diversa paulo posset consideratio esse, quamvis nec ab ipsis electorum exempla desint. potestas equalis est *. quin & interpretandi sacra jus habent *. At jus *plebis*, quod est ecclesiæ (neque enim plebs hic honoratioribus opponitur, sed cœtum universum & multitudinem credentium complectitur) ex lege

* 1 Reg: 2

35.

* 2 Chro: 8.

26.

* 2 Chro: 17.

7. 8. 9.

* § 19.

* § 70 n. 14.

lege divina positiva vel naturali, adeoque immutabili, qui asseruisse sibi visi sunt, jura quibus eam sententiam tuerentur nec rationes habuere, nec diluere oppositas potuere. Adducuntur autem loci quibus de Apostolorum Matthiæ (a), Pauli & Barnabæ, (b) quas dicunt, electionibus in scripturis est mentio: (primi enim Apostoli (c) & Euangelistæ (d) non ab homine sed ab ipso Christo electi, & constituti dicuntur sub missionis vocabulo (e). Ceterum præterquam inter doctos non levis sit controversia utrum electio iis locis ab ecclesia facta sit, (quod assertionem pro ecclesia maxime infirmat) missa tamen ea disputatione & dato electionem ab ecclesia factam, & ipsum actum de quo quæritur, electionem dici, certum est narrative tantum ac simpliciter proponi quid occurrente casu ab ecclesia eotempore factum esset, consequenter quod præcepti vim non habeat, vel regulam necessario imitandam *. Adde eo tempore principes Christianos non fuisse, omnes autem Judæos vel gentes, qui totam ecclesiam & doctrinam, atque adeo ipsos doctores longe infra suas curas ponerent: quare alio uti ecclesiæ jure quam divino licuit; libertate nempe quæ nullo sub imperio & ante prohibitionem singulis ad sui conservationem competeat, itaque non jure ecclesiæ speciali, sed hominum communi; erat enim ecclesia qua talis quasi in naturæ statu, quo jure electiones per se facere vel per alios potuit *, quomodo simili hodie in territorio reformato ecclesiæ extra reformatam utuntur, vel ad ordinem, vel conservationem, vel ædificationem sui. Sed vero ecclesiam, Hierosolymitanam puta, Matthiam, Antiochenam Paulum

a Act: 1. 15.
junct: 21. &
seqq:

b Act: 13. 1,
2, 3. junct: c.
4. 14. Rom:
1. 1.

c Joh: 6. 7c.
& 13. 13. &
2c, 21. actor:
1. 7.

d Luc: 1. 7.
2. 3.

e Luc. ibid:
Rom: 1c. 15.
Matt: 10. 5.
16.

* Adde § 69
u. 1c.

* Per u. 1. hic

lum & Barnabam ad munus apostolatus non ele-
 gisse, ex eo satis manifestum puto, quod neutri
 particulari ecclesiæ jus fuerit pastores ecclesiæ
 universæ constituere, (Apostolorum quippe
 functio non particularis seu certæ ecclesiæ ad-
 stricta, sed generalis & universæ addicta erat)
 neque enim ecclesiæ particulari quisquam,
 etiam qui jus plebis propugnet, eligendi jus
 extra ecclesiam unquam asseruit. Quid dice-
 mus igitur, an ab Apostolis electionem factam?
 Apostolorum certe functio imperii jus adnexū
 non habuit *, ut ipsi constituere eo jure dis- * § 68. n. 1.
 sentientibus & invitis possint. Dicendum igitur
 per Spiritum sanctum monstrante sorte elec-
 tos. In Matthiæ historia legitur *, *Et statue- * Ps: 24*
runt duos, Barsabam & Matthiam, & orantes 25, 26.
dixerunt, Tu Domine qui corda nostri omnium,
ostende quem elegeris accipere locum ministerii
hujus & apostolatus, & dederunt sortes iis, &
cecidit sors super Matthiam. & in Pauli elec-
*tione *, Dixit iis spiritus sanctus, Segregate * Act: 13. 1,*
mihī Saulum & Barnabam in opus ad quos as- 23.
sumpsi eos. Et ipse Paulus Apostolum se vocat
*per Iesum Christum & Deum Patrem *. Unde * Gal: 1. 10*
 colligas per ipsum Deum, Spiritum Sanctum,
 monstrante sorte, electos: & recte, Spiritus
 sanctus nempe internè, & in corda operatus
 est. At cum nec ipse Deus vel Spiritus Sanctus
 in terram descendens, & alloquutus ceteros,
 vel multitudinem, Apostolos eos dederit,
 fieri omnino ea electio sine interventu hominis
 nequivit: Manet igitur quæstio, cui jus fuerit
 segregandi, cui jus sortem jaciendi, tanto
 effectu, ut qui segregatus, vel in quem sors
 cecidisset, haberi a multitudine pro Apostolo
 hoc est pastore, doctore ecclesiæ universalis
 de-

debuerit, ipsa multitudo, an vero cæteri undecim? In qua puto, credidisse omnes Apostolis de iis quæ de dictamine Spiritus Sancti asseverassent, ipsos deinde Apostolos segregasse, sortes jecisse, ita segregatos vel in quos fors cecidisset, receptos a credentibus, vel universâ ecclesiâ, pro Apostolis fuisse. Sed & differre hanc Apostolorum electionem, quæ dicitur, ab ea de qua hic proprie agimus, ex eo manifestum est, quod functio adstricta certo loco non fuerit. Ut proinde ordinatio magis cum effectu functionis exercendæ, quam electio dicenda. Apostoli nempe ad munus apostolatus ordinarunt, quos ordinandos, id est, in numerum Apostolorum recipiendos, aggregandos, Spiritus Sanctus præsignasset: præsignatio præcessit ordinationem, electio (de qua agimus) sequitur ordinationem. Quare quod Hieronimus vertit in Matthiæ Historia, vers. ult. & *annumeratus est cum undecim Apostolis*, de annumeratione solemni, per ordinationem intelligendum est. Quod in Pauli & Barnabæ historia manifestius apparet. Sed cum ecclesiæ doctorem eligendi jus supra ipsi (sed toti) ecclesiæ dedimus*, quod Paulus igitur, & Barnabas per singulas ecclesias constituisse presbyteros dicuntur*, & Titus à Paulo in Creta Episcopus relictus, ut per civitates constitueret*, & alii ab ipsis Apostolis Episcopi constituti, ab jure ecclesiæ concessivo seu permissivo esse debuit. Quo & in vetere ecclesia, introducta jam consuetudine, Episcopi ante Constantinum usi: sed qui mos nec eo tempore idem necessario servatus fuit, at modo servari alius potuit, si ecclesiæ placuit. Sed quod jus ecclesiæ mutabile est: quare

* *Hoc n. tir.*

* *Act. 14.*
83.

* *Tit. 1. 5.*

quare (ut tolli omnis libertas naturalis potest) post Imperatores Christianos factos, qui ecclesiam ejusque administrationem suæ curæ facerent, jam pendere sub Christiano imperio amplius ab ecclesia non potuit, non secus atque homo, postquam alieni juris & imperii factus, sui juris esse desinit. Itaque sublatum

10. jus, si imperanti placuit. Quamquam enim fidelium congregatio sub Principibus Christianis ecclesia ut ante sit, non tamen ecclesia esse cum eo effectu potuit ut personæ vicem sustinere *, & agere aliquid, & decernere * § 72. n. 1. per majorem partem possit quod jus faciat: nisi convocata cum potestate coactiva, ab eo vel iis qui cogendi, convocandi, & dandi collegiis jus haberent; quod cum solius summæ potestatis esse diximus *, consequens est omnem ecclesiæ congregationem sub Principe Christiano ad finem constituendi ministri institutam, adeoque & ipsam electionem per ecclesiam factam ab ipso Principe, non ab ecclesia pendere: Neque vero consensu singulorū dari post imperia ea potestas ecclesiæ congregatæ potuit *, quin omnis actus privatus sit & inefficax. Qui sacrę scripturę definitioni adhuc insistat, hanc simul concedat consequentiam oportet, necesse ut electio ubique uniformis & immutabilis sit, in qua totum mundum contra testantem sibi inveniet, & ipsos hodie pastores ones, qui jus hoc non populo, sed soli jam presbyterio ut vocant, & jure & facto, asserunt: diversa enim res presbyterium ab ecclesia est. Ecclesia laicos etiam complectitur & multitudinem omnem credentium *, presbyterium * § 63. n. 2. solos clericos habet (si appellare ita fas sit) & perquam exigua est pars populi, unde nec quod
- P
huic

huic jure divino datum esset, illi soli competere potest. Neutri vero, nec plebi seu populo seu ecclesie, nec clero in canonibus est patrocini-um, quippe qui ex his eligendi modus adfertur ad solos subjectos pertinet, quibus ordo præscribitur: ipse autem canon cum auctoritatem nisi à summa potestate non habeat, teneri princeps, qui solutus legibus humanis & supra easdem est leges, canonis præscripto non potest, quin arbitrio suo revocare, vel ipse etiam non revocatò electionem facere contra canonem, vel aliis permittere possit. quam dispensationem appellant *.

Qui rationibus ultra insitendum putet, hoc sibi responsum ferat, plebem seu ecclesiam seu multitudinem in persona principis esse *, inde principis personam publicam, populicam dictam, per quem loqui totus populus seu multitudo censetur, sic quod populo seu ecclesie adscribit, id principi se adscribere, in quo totus est populus, & visibilis ecclesia: malè autem actionem populi dici quæ per principem expeditur, quippe multitudo desinat persona esse, de qua actio aliqua dici possit: Illud rectius, factas electiones ab ecclesia, vel clero (qua persona sunt) ab ipsa dicendas summa potestate (à qua personam habent *) mediante clero, vel populo seu ecclesia factas, nihil secus atque in plurimis aliis, seu profanis exercere princeps jus suum per alios, vel singulos vel collegia, solet *. Factæ igitur electionis à plebe seu ecclesia, hoc est cœtu aliquo fidelium congregato, exempla qui ex historiis extra sacram cumulant, nihil quidem proficiunt. Nam vel ante imperia sunt Christiana, vel post ea. Quæ ante, libertate nituntur naturali, sed

ca

* § 26. n. 9.

* § 64. n. 4.
§ 69. n. 2.

* Sup. n. 10.

* § 42. 43,
44.

14.

ea mutabili, de qua proximè dictum *. Quæ postea, jure non prohibito *. Post prohibitionem sublata jam libertate, principum nituntur placitis, in quibus ipsis & pro occasione variatum, nec ubique eadem. Eligendi enim facultas ecclesiæ per legem generalem, vel privilegium & indultum ad actus singulos specialem, vel tolerantiam data, vel dari potuit, seu restituta mavis, vel restitui potuit, prout principi placeret, cujus hi omnes modi in manu & potestate sunt: plane nihil secus atque Curiis & Parliamentis à summa potestate jus est suos præcones constituendi, aliosve summæ potestati mediate ministros: Sed & aliquando electio soli Clero, vel solis Episcopis non admittitur vel exclusâ plebe, vel his unâ cum clero
 15. & plebe, vel alterutro concessa. Manente semper penes ipsum principem approbandi jure, quod & improbandi jus *, & electiones jure concessivo ab aliis factas jure proprio rescindendi continet: Ab jure enim concessio summæ potestatis per vim concessionis nunquam excluditur, vel pro arbitrio exercendi, maximè autem si justa ipsi causa fuerit. Sic ut non valeat privilegium * quo ita alteri facta à principe hujus juris concessio est ut necessario consentire debeat, nec valeat actus quo jus ipsum abdicatum; ne si in clerum, servitus per hoc imposta reipublicæ, vel juris alienatio facta, vel scissum etiam imperium videatur; si in populum, exercere princeps reliqua jura majestatis nequeat, vel eo amisso jure quod de Henrico olim dictum, *Dimidium amisisse regni* dicatur. unde revocabilia hæc beneficia, licet in vim etiam transferint contractus, secundum ea quæ alibi dicta *. Sed & rectius,
 * § 71. n. 3
 * § 79. n. 3
 * Adde § 26 n. 10.
 * § 25. § 29 n. 2. §. 98. n. 6.

& prudentius interdum electiones ab ipsa Imperiali authoritate factas, minus recte a plebe, & imprudentius ei commissas: imprudentissime vero Imperatores, rogatos etiam a Synodis ut eligerent, electiones ab se rejecisse, ex historiis manifestum est *. sed quod ad juris questionem non pertinet. Ad hæc refer fundamenta patronatus jura, cum vel privatis singulis nobilibus, laicis, qui domos sacras fabricarent, & expensas clericis ministrarent, jus datum ab Imperatoribus sit clericos, pastores, per se eligendi. Sed & jus constituendi pastores naturaliter quadammodo Dominis competit & Toparchis ex officio & sine sui imperii, & identitate civitatis & ecclesiæ *, sub Imperante summo: sed quod jus cum inter præcipua sit jura Majestatis, vindicare merito citra specialem concessionem ipsi sibi soli placuit. *Ordinatio* per manuum impositionem, (ut olim per sacram unctionem, Christo per sufflationem *,) fieri solita ad ipsos vulgo Episcopos, Pastores, Presbyteros seu ecclesiastes refertur, ne indignus obrepat: dignus enim an indignus quis esset, moris semper in ecclesia fuit, prævio in fidem ordinandi examine explorare, quod his quam aliis potius asserere vulgo placuit. Sed quid si & ipsam *dijudicationem* & *explorandi jus*, dignus an indignus quis, principibus Christianis *, & ipsi etiam ecclesiæ naturaliter demus, ut ipse nempe cœtus fidelium, vel princeps exploret, judicet, quis dignus, quis indignus, aptus vel ineptus, ut doctoris munere in ecclesia fungatur? Sed vero per *ordinationis* actum cum non fidei tantum explorationem, & testimonium simplex intelligamus quo dignus quis dica-

* Vid. Theodor. lib. 4. cap. 7.

* Snp: n. 4. 5.
C. §. 17. 14.

* Johan. 20. 21, 22.

* Snp: n. 4.
C. applica §. 70.

dicatur; sed aliquid insuper reale, ipsum nempe actum quo sacra functio personæ applicatur, vel in eam docendi facultas confertur, quod est creare Episcopum, in Episcoporum ordinem, numerum accensere, cooptare, non video hactenus quomodo non ordinatio ea à summa potestate fieri possit, seu in dignum ab eâ docendi facultas ut quævis alia conferri *.

* Confer: §. 67. n. 9.

Sed & ipse modus ordinandi per *manuum impositionem* cum sub Vet. Test. non ab Aarone tantum Pontifice, sed & Mose Imperante summo, & Patriarchis, Primatibus tribuum, & singulis è populo; & sub N. Fœdere non ab Apostolis tantum in ordinandis aliis, sed & à presbyteris usurpatus legitur, ratio nulla videtur cur pastoribus præcisè, iisque solis tribuatur, summæ potestati negetur: certè Moses Aaronem ejusque filios unxit, & in sacerdotio consecravit. E diverso, cum prima manuum impositio ab Jacobo facta Ephraimi præ Manasse legatur nulla quidem necessitate obligante, & ipsi Deo in consecrando Mose, & Christo in ordinandis Apostolis * usurpata non fuerit, videri posset solennitatem non necessariam esse. Licet enim Dei jussu Moses manus Josuæ imposuerit *, constat tamen id non in vim legis perpetuæ præceptum, dum palam sit eam ceremoniam Hebræos in iis qui ad Sanhedrin cooptarentur non semper usurpasse, ipsum Salvatorem nunquam, qui completurus venit legem. At non necessario in ipso ordinationis actu fieri, minus jam dubium habetur, cum hodieque ipsam post factam, à clero forte vel plebe, electionem, hoc est personæ ad certum locum applicationem, & subsequutam à summa potestate *comprobationem*

* Marc. 3.
13. 14. Matth:
10. 1. Johan:
20. 21, 22.
* Num: 27.
18. confer:
Deuter: 34. 9.

tionem, nec a tribus, ut olim, sed ab uno Episcopo fieri, mos ubique receptus probet: Ex quibus dubitare licet, nudane ac simplex ceremonia sit ex usu humano, recte tamen & pie in ecclesia servata, quæ proinde principum respectu referri inter necessaria non debeat. Secus atque ipsa *Pastoralis functio* extra 18. personæ alicujus specialis considerationem: hæc enim cum ab ipso Christo in euangelio instituta, ut necessaria, sic quo ad emanationem

- § 67. n. 9. muneris à summa potestate non pendet *,
 § 63. n. 11. unde tolli humano imperio nil magis potest *,
 quam ipsa ea quæ administranda necessario
 Christus præcepit, ut *Verbi prædicatio*, *Sacramentorum exhibitio*, & *Clavium usus*, quæ quod officium est ministrorum in se totum continent *, quam *functionem sacram* in thesi, seu ministerium simplex diximus. de usu autem 19.
 * § 68. n. 1. clavium specialius infra dicetur *. De reliquis præter Pastorale muneribus ecclesiasticis, non item necessariis per se instituendis vel aliis mandandis, cum pii Reges arbitrio suo plurima instituerint, minus dubium esse potest: illud interim in transitu notetur, ab his minoribus argumentum rectè ad alia majora duci, quippe functiones omnes sacræ sint. Sic David Cantores, Cymbalistas, Nablistas, Cytharistas, Tibicines, ipsos etiam Janitores constituit * qui caverent ne quis proprius ad arcam accederet, quæ omnia accurate ex Bertramo
 * 1 Chro: 15. 16. seqq. c. 16.
 4. c. 23. 24.
 25. 26.
 * Rep: Hebr: c. 15.
 * 2 Chron. 8. discas *. Salomo constituisse legitur officia Sacerdotum in ministeriis suis, & Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram Sacerdotibus, & Janitores in divisionibus suis per portam & portam, juxta præceptum Davidis patris sui *. Ezechias reforma-

mationem occipiendo cantores restituit *. ^{* 2 Chron 29. 25. & cap. 31. n. 2.}
 Idem de se testatum Nehemia reliquit, imperatoris etiam non fidelis nomine *. ^{* 2 Chron 13. 11}
 non nova sit si posterioribus seculis principes

etiam Christiani minora Episcopatu & Presbyterio munera per se contulerint: nec novum si fieri hodieque contingat. Hæc de electione.

20. Mittendi enim jus quæ in altera ecclesia sibi arrogaverit, nisi consensus accedat, manifesta usurpatio est *. Sed quæ ipsa juris in extraneum concessio semper revocabilis est, cum inter jura sit majestatis sine quibus imperium

^{* § 68. n. 9. § 69. n. 10.}

21. defendi & pax publica nequit *. Sed & Imperatorum esse ordinem inter pastores constituere, & Pontificalem thronum ecclesiis largiri, & Episcopatus vel Archiepiscopatus in Metropoles erigere, etiam contra canonem, quæ dicat, Metropoli sua jura antiqua servanda, non dubito.

^{* § 96. n. 2; § 98. n. 6.}

§. LXVI. *Deponit, punit.*] Species hæc exercendæ in pastores jurisdictionis ob materiæ connexionem specialis subjicitur: generaliter & plene de ea parte Majestatis proximè

^{* § Sequi.}

1. dicturi *. *Deponendi* itaque jus non potest non penes eum esse apud quem jure suo constituendi est. Et personas & actiones generali exceptas imperio non esse supra probatum est *. Et ipsa ministerii functio actualis, ut aliæ omnes, actus publicus & externus est, qualis imperio
2. subjicitur. Et electio voluntatis est, quare & nullâ addita ratione, ut functiones aliæ *,
3. revocari electionem & pastores citra famæ læ-
4. sionem posse, nullus dubito. Quid quod jus territoriale & in personam subditi eoque se protendat, ut & civem innocentem excedere fines jubere possit * si per hoc reip. tranquill-

^{* § 63. n. 2. 3}

^{* § 42. n. 3.}

^{* § 31. n. 2.}

litati consultum videatur? est autem plus provinciarum alicujus quam functionis interdictio. Minus igitur de suspensione dubium. Solet autem depositio in poenam vulgò exerceri, & hæc cum illa conjuncta esse: unde *puniendi* vox addita. Poenæ jus in ecclesiastes, ut personas alias, tum ex juris renunciatione competit *, tum quod ipsa ministerii collatio in certam personam à summa potestate promanet: neque verò functio magis ecclesiastica ecclesiastem, quam judicialis judicem eximit: neutra jus variat. Quis autem puniendi facultatem neget ei apud quem omnis est jurisdictio *? Inter plura depositionis in poenam factæ exemplum, simul & relegationis à Salomone in persona Abjathari pontificis summi historia regum sacra suppeditat*. Sunt enim & in prophetis historiis, & Codice, & Justiniani Novellis plurima. Nec desunt suspensionis exempla. Refer & ad hunc locum *restituendi* sacerdotis jus, de quo alibi generaliter dictum *. est autem speciale ad hanc materiam quod de restituto Eusebio, Theogno, Athanalio, & alijs Socrates historicus memorat.

§. LXVII. Imperium, jurisdictio omnis, & legislatio ad eandem pertinet.] Probant hoc rationes generales quas supra dedimus *, & quæ de imperio circa sacra generali in personas ex sacræ Scripturæ locis alibi adducta *, qui omnes potestati civili imperium non alii afferunt. Imperii partes præcipuæ *jurisdictio* & *legislatio* sunt, quare imperium qui habet & easdem habere necesse est, & dare easdem si cui imperium demus. *Jurisdictio* species supra jam vidimus *. Moses frangit vitulum: Aarone[m] increpat *. Ezechias Æneum serpente[m]

* §. 39.

* §. 37.

* 1 Reg. 2. 27

* §. 40. add.
§. 68. n. 11.* §. 27. 37.
66.

* §. 63.

* §. preced.

* Exod. 32.
20.

6.

7.

8.

1:

tem amovet, frangit statuas, excidit lucum *. * 2 Reg. 48.
 Josias comburi jubet idolis consecrata *, & * C. 23. eod.
 alia; non sine jurisdictioni de sacris facultate.
 Notissima severæ, sed & impia jurisdictionis
 species executà à Nebuchodonozore olim
 fuit *, sed quam ex defectu jurisdictionis ne- * Daniel. 3.
 mo impugnavit. Et horrenda vox ab eodem * *vers: 29. eod.
 quamquam piore affectu, & Josia Rege in eos
 pronunciata qui vel Deos alienos colerent vel
 vero maledicerent, (nota actus externos) sed
 quam pænæ comminationem jus imperii de-
 fendit. Pertinent à Christi tempore plurima
 Imperatorum, Regum, Principum Christiano-
 rum adversus hæreticos, & novas ac impias de
 vera Dei religione ac fide doctrinas & prola-
 tas sententias, judicia, quæ in Eusebio, Sozo-
 meno, Socrate Historico, & aliis, & in Codice
 passim, & Justiniani Novellis apparent. Et
 certè ut verum fateamur, non incompetens
 synedrui Judaici, Felicis, Festi præsidum,
 & ipsius Imperatoris Romani, aliorumque
 Principum gentilium in judicio accusationis de
 causa religionis, seu doctrinæ Christianæ, vel
 fidei professæ externè, adversus Petrum, Joan-
 nem, Stephanum, Paulum, aliosque fuit jurif-
 dictio: Quin & ipsi agnovere. Etenim cum
 in delictum raperetur Apostolos in nomine
 Jesu docere, vel aliud quicquam agere, unde
 actus religionis Christianæ externus appareret,
 coram Anna Pontifice Maximo & cæteris Pe-
 trus & Joannes steterunt *, stetit Step- * Act. 4. &
 anus *, stetit Paulus *, nullus horum incom- 5. 27.
 petentiam allegat. causam agunt. Paulus cum * Act. 7.
 Anania & Tertullo contestatur *: postulatus * Act. cap. 22
 à judæis stans pro tribunali Festi præsidis, 28. & 22. fin.
 unicam ex personæ privilegio exceptionem & 23.
 ob- * C. 24. eod.

- * C. 25. 10. obijciens , *Hic , inquit , judicari me oportet **.
 Deinde ad Cæsarem etiam gentilem provocat * . Quid quod ipse Christus interroganti Pilato , *Nescis habere me potestatem crucifigendi*
 * *Vers. 1. eod.* *te , & dimittendi ** , nullam incompetentiæ exceptionem objecit ? Quis martyrum in veteri ecclesia excepit ? Utique jus ex euangelio intellexere. Ipsius negotii enim , hoc est rei sacræ quasi prætextu , vel quod non consentientis doctrinæ Princeps sit , competentiam seu jurisdictionem qui de actibus religionis externæ neget , jam nullam etiam Principibus Christianis in dissentientes , deque eorum doctrinis & sententiis publicè de fide sua in ipsorum principum territoriis , prolatis , vel contra receptam defensis , concedit iudicium , & tot synodorum , & piorum Principum , Regum , Imperatorum , unquam latis , quas tulisse plurimas supra jam diximus , adversus Hæreticos & nova dogmata sententias manifestissimæ nullitatis condemnat. Nec putet quisquam Christianis jurisdictionis in hæreticos competere prærogativam ex religionis veritate : ipsum enim hoc est , quod in quæstione vertitur. Sic de Arrianis Salvianus. *Apud nos sunt hæretici , apud se non sunt : nam in tantum se Catholicos esse judicant , ut nos ipsos titulo hæreticæ pravitatis infament. Quod ergo illi nobis sunt , & hoc nos illis. Nos illos injuriam facere divinæ generationi certi sumus , quod minorem Patre Filium dicant ; illi nos injuriosos Patri existimant , quod æquales esse credamus. Veritas apud nos est , sed illi apud se esse præsumunt. Hænos Dei apud nos est , sed illi hoc arbitrantur honorem divinitatis quod credunt. Inofficiosi sunt , sed illis hoc est summum religionis*
 offi-

*officium. Impii sunt, sed hoc putant esse veram pietatem. Pœnam in arbitrio esse Imperantium supra dictum *.* quod & Imperatores Gratian. * §. 39. n. 4. Valentinian. & Theod. constitutione adversus hæreticos intellexere *, Ibi, *divinâ primum vindictâ, post etiam motus animi nostri, quem ex caelesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos.* Hæc de jurisdictione, quod bene notes, in religionem, fidem externam, per doctrinam & alios actus externos. In religionem enim, fidemve internâ jurisdictione exerceri omnino nequit. Quatenus possit si externe prolata, dum qui protulit, vel sententiam suam professus, monitus de ea tacere velit, infra dicitur *. Pertinet & in Pastores & Doctores, aliosque ministros, qui in vera ac publica perseverant fide, nec dissentientes, officio suo, vel verbo vel clavibus vel sacramentis, aliove jure abutentes, ut in actiones omnes externas animadversio: Vidimus supra Riveti locum, ubi de jure in actiones dictum *. Notabiliter * §. 63. n. 3. Martyr, *Magistratum civilem curare debere ut omnes officium faciant, Jurisconsulti, medici, rustici, pharmacopola, inter quos numerare & concionatores possumus, quia si non recte doceant, nec ex ordine sacramenta administrent, magistratus est, eos in ordinem redigere, ac videre ne impure doceant, neve fabulas admisceant, neve sacramentis abutantur, aut aliter ea tradant quam Dominus jufferat *.* Consentit Zanchius * *Omnes homines, nemine excepto, ita Magistratui subjectos esse, ut si officium facere recusent, in eos animadvertere, & omnes continere in officio possit.* Et Demetrii Chomateni Archiepiscopi Bulgariensis de Imperatore loquentis citatur locus, *Et legem ponit vitæ, atque officio*

* L. I. §. I.
d. Sum. trinit.

* N. 7. hic. §.
68. 7.

* Ad. I. Sam.
8. & loc. com.
claf. 4. c. 13.

§. 12.
* De magistr.
art. 7.

*eorum qui altari inserviunt. Unicam, in hac materia generali liceat addere Anglicanam confessionem ** (neque enim politicam hic specialem tracto) quæ postquam Regi summam etiam de Ecclesiasticis gubernationem tribuisset, ita se explicat, *ut omnes status, atque ordines fidei suæ à Deo commissos, sive illi ecclesiastici sint sive civiles, in officio contineat, & contumaces ac delinquentes gladio civili coerceat. In Novellis constitutionibus adversus clericos, & supremi & inferioris ordinis, leges præscriptas officio non servantes, jura & jurisdictione ubique apparent: & obvix sunt pecuniarum multæ. Sunt autem inter contumaces ac delinquentes in officio maximè, (quod obiter notem) qui turbulentis populum concionibus adversus Majestatem incitant, ad non-obedientiam mandatis civilibus vel resistantiam proritant, cujusmodi prophetæ vocem non à Deo esse divinus scriptor observat *, nam & Dei ordinationi resistit, & læsæ majestatis humanæ reus est *. Actionum igitur suarum causas & rationes princeps, si velit, ab ipsis exigit, quas & probare necesse habent priusquam rem definiant; vel eâ definitâ sic jubenti, quo & post synodum judicium spectat, de quo infra *: Vel si privatum res spectat à parte læsâ adito, cui de injuria conquerenti cum aliis juris remediis, tum ordinaria appellationum via succurrit. Notissimum apud Gallos remedium est, ab abusu ad Senatum regium appellatio si pars gravatâ de sententia ecclesiastici injusta queratur *. Alibi ad superiorem ecclesiasticum provocatio cum effectu devolutivo non tantum, verum suspensivo, & restitutorio, ut magistri loquuntur; quod planè civile est reme-*

* Art. 37

* Jerem. 27.

8. seqq

§. 69. n. 7.

* §. 83.

* §. 79.

* Fab C. de
appellat.

4.

medium, neque enim appellatio juris naturalis, qualis defensio, dicitur: unde Principis est admittere ad superiores ecclesiasticos appellationes, admittis iis modumque ac terminum statuere *, cum & præcidere eas, & interrumperè ordinem possit. * §. 38. n. 2 Causam etiam ad se totam evocando ipse iudicat, vel quia ita placet, vel expedire videtur: possunt enim rationes esse, quare tractari negotium in iudicio ecclesiastico non expediat, vel non sit necesse *. * §. 71. n. 9. 10. Cognitionem etiam coram ecclesiastico ceptam pro tempore suspendit, manente ibidem cognitione, ducto à majore argumento: Quid si imperium, jurisdictionem ecclesiastici propriè nisi mandatam exercent? 5. quod statim dicitur *. Sed & Principem ex vi jurisdictionis suæ arcere delinquentes ab ecclesia & communione posse, nihil video quid impediatur, & restituendi jus ei esse infra dicitur *. * n. 9. infr. §. 68. n. 17. fin. De nomine si quis curiosus quæsierit, dicendum jurisdictionem omnem in ecclesia, & circa sacra, à quo exercentur, ut imperii civilis partem, *civilem* esse *, quod & infra particulariter de legislatione *, & excommunicatione a pastoribus facienda dicitur *, quatenus sc. in vim pænæ exercentur, dum utraque à civili potestate virtutem publicam & coactivam habeat. * §. 63. n. 12. n. 9. hic * §. 68. n. 12. Origine quidem prima & emanatione quæ in ecclesia iurisdictio exercentur à Deo est, sed non aliter atque tota iurisdictio, & iudicis, & pastoralis etiam functio, & vel ipsa Majestas emanatione à Deo *, applicatione, & exercitio efficaci, & effectu publico civilis. * §. 17. n. 4. Neque impedit *civilem* esse jurisdictionem quod circa sacra, divina, & quæ spectent ecclesiam occupetur: Quamquam si muta-

- * d. §. 63. n. 12. mutare nomen velis, ab objecto *, licebit, sed quomodo jurisdictionem & imperium civile rectè etiam ecclesiasticum, divinum, & spirituale dixeris, quia officium Imperantis & finis imperii bonum spirituale, id est salus populi æterna est *: potissima igitur cujusque rei denominatio ab eo petenda quod efficaciam ei & effectum tribuit, sine quo res non est id quod est, quomodo sine civili potestate exauctoratio non exauctoratio, excommunicatio non excommunicatio positiva, sed communionis negatio est. Sed nec jurisdictionem efficit non *civilem* esse quod leges præscriptas divinas, & in Evangelio Christianas habeat: sunt enim leges divinæ & Christianæ regula seu norma secundum quas jurisdictio, imperium exerceri debeat, quæ proinde non magis efficiunt jurisdictionem non civilem esse, quam de furto, de homicidio, & aliæ in Decalogo efficiunt leges, vel ipsa etiam justitiæ efficit administratio, ideo quod pro fundamento habere leges naturales & divinas debeat; imperium enim, jurisdictio, ejusque executio civilis manet, rei natura non mutatur: quomodo è converso secundum leges divinas imperium humanum non efficit eas leges non divinas esse. Illud autem velim iterum observes quod supra dictum & infra dicitur, imperium, jurisdictionem Imperantium ad fidem internam, si externi nihil prohibiti accedat, non extendi *: est enim invisibilis, & innotitiam non cadit imperantis. Adde per fidem internam, si legibus civilibus actiones externæ respondeant, pacem publicam non turbari *: quomodo supra dictum, cum per nudum animi motum nemini læsio datur, sic nul-

6.

nullius interesse ob eam rem quempiam puniri *. Apud Eusebium Constantini dictum exstat, *Omnes quidem subjectos suos Christianos esse optasse, neminem autem coegisse* *. Hinc supra, *fidem suadendam, non imperandam esse* *.

* §. 39. n. 6

* *In vita lib*

2. c. 57. 60.

* §. 65. n. 5.

Quid autem si verbis prolata fides ad notitiam venerit Imperantis? Non culpæ peccatum, sed ignorantia error dicendus erit, quem emendare, non pænæ (quæ mentem non illuminat) sed doctrinæ virtus est. *Errantis pena doceri est. At quis nomen unquam sceleris errori dedit?* Non est prudentis errantes odisse; ne ipsi sibi odiosit. Chrysostomi dictum est, *Eum qui ignorat neque malo affici, neque accusari oportere, sed æquum esse ut discat, quæ ignorat.* Et quæ in hanc rem plura sunt. Sed hæc nisi de malitia manifesto appareat; vel erroris sui communitus, prohibitusque dicere contumaciter perseveret *. Igitur nec statim de blasphemia reus peragendus, qui tam impie de Deo dixerit, ut in blasphemiæ aliquam speciem incidat.

* *Vid. Act. 4.*

17. 21. & 5.

28.

7. dat. Jurisdictio autem in summo principe cum legum sit executio, ad ipsum & *Legum* pertinet *latio*: sunt enim jura connexa quorum alterum in altera persona absolutè esse non potest; ne separatis ab invicem vel legislatio inefficax sit, si exequi non liceat; vel dum exequi alter velit alter ignoscendo illudat. Ad legislationem refer placita, edicta Imperatorum de religione publicè eligenda, tuenda, conservanda; aliena delenda, refrænanda, punienda, permittenda, &c. de loco, tempore, ordine, modo, & aliis, quæ particularius, sub §. de religione publica enumeravimus *: (Neque enim hic legum voce de doctrina & fide definitiones complector, nec juris dicendi facultatem quæ inter certas personas

* §. 64. n. 7.

sonas est; quamvis lata significatione sub ea venire possit, cum qui leges ferre is & definire controversias, & judicare causas queat.) Sunt & aliæ quæ huc pertinent plurimæ leges à piis Principibus latæ *generales*, quæ respectum omnes ad unum Apostoli effatum habent, *Omnia oportere ad ædificationem fieri*: Quo & ordinationes ecclesiasticæ referendæ, & quæ totius ecclesiæ spectant politiam, seu gubernationem externam. Ingenuè Leoni Stephanus Constantinop. Archiep. & universalis Patriarcha. *Imperatoris esse etiam circa Concilium decretum facere* *.

* *Nov. Lem.*
17. pr.

* *In vita lib.*
3. c. 24.

De Constantino generaliter Eusebius dixit, ipsum nondum baptisatum Episcopis plurima præscripsisse quæ ad ecclesiæ utilitatem pertinere judicaret *. Sacræ seu ecclesiasticæ vulgo dictæ sunt leges, sed non alia quam sola materiæ vel objecti ratione, dum de rebus sacris vel circa res sacras, ecclesiasticas feruntur; ut militares, nauticæ & similes à materia militari, nautica appellantur: quò sensu & summarum potestatum imperium spirituale seu ecclesiasticum appellari proximè notatum *. Civiles autem sunt leges à civili potestate *: humanæ omnes: quare principi subsunt ut ab hominibus prolata, vel civili potestate, seu ab Imperatoribus ipsis, ut proximè, vel horum auctoritate ab ecclesia, synodo. Ecclesiæ enim, synodo, legum ferendarum jus, & jurisdictio, ut aliis confessibus rectè, licet rectius, mandatur, sed quæ vim publicam nisi à summa potestate non habent. Neque verò sub imperio in ecclesia Christiana pastoribus vel multitudini imperii hæc jura quam nomine, vice ac mandatu summarum potestatum exerendi jus est *, dum à se non ha-

* *Sup. n. 5. §.*
63. n. 12.
* *d. d. 99.*

* §. 68. n. 17.
air. fin.

habeant magis, quam privatus quilibet. At-
 qui vero totam functionem sacram à Deo habe-
 re, cujus partes indivisibiles jurisdicção, dis-
 ciplina ecclesiastica, & legislatio, quæ &
 ipsæ traditæ iis ab ipso Christo perhibentur *? * *Ex Matt.*
 Sed jam supra dictum, à Deo esse functionem *16. 19. &*
 emanatione sola *, quomodo judicis functio *18. 15. cum*
 emanatione à Deo est, qui equidem ut impe- *seqq.*
 rium, jurisdicçãoem non exercet, sic leges ** §. 65. n. 18:*
 nullas condit, nisi principis nomine, cum
 tamen neque Judicibus minus causarum civi-
 lium per sacram jussionem cura commissa sit,
 quam prætere ecclesiastici possint ecclesia-
 sticarum sibi commissam esse: Sed & supra
 dictum *, à summa potestate illud esse quod * *§. 65. n. 17:*
 certa persona jus sacræ functionis habet, quo-
 modo manante functionis origine à Deo hic
 aut alter pro tribunali sedet. Uterque igitur
 functionis suæ exercitium (sub qua legum de-
 muslationem) auctoritate summæ Majestatis
 explicat. Quid si ipse ordinationis actus à sum-
 ma potestate pendeat *? Quid si convenire sub * *§. 65. n. 17*
 imperio sine ejusdem auctoritate nulli liceat?
 Quid si actus auctoritate publica destitutus
 vim nullam habeat? Ad prædicta igitur conclu-
 sio sit, *Imperium, jurisdicçãoem, legislativam*
cum efficacia, pastores, ecclesiastes nomine, vi-
ce, mandatu, atque adeo & jure summarum pote-
statum, non alio, exercere. Neque vero ecclesia
jacturam hic patitur, vel sine jurisdicçãoe, vi
coactiva, vel legibus errat: etenim jurisdic-
ção, legislatio, sed auctoritate principali ex-
ercetur: Quod enim ad potestatem ecclesiasti-
*cam attinet, dixit Martyr *, satis est civilis* * *Ad I Sam.*
potestas, repudiata inter potestatem ecclesiasti-
cam & secularem distincçãoe. Quam tamen si

Q

ap-

appellare ecclesiasticam libet, & pœnas & leges appellare ecclesiasticas, de nomine non laborabimus, licet & jurisdictionem spirituales appelles *, quomodo civilem, criminalem, militarem dicimus, quas species omnes ab iisdem exerceri personis, vel potestate summa, vel ab eâ derivata auctoritate à minoribus, nihil impedit; quomodo nec personas easdem de causis matrimonialibus, maritalibus, & aliis vetat jus dicere. nomen à materia est, & institutæ seu præceptæ satisfactorum necessitati divinæ est, dum disciplina, jurisdictio, legislatio exercentur. His possi-

* Sup. n. 5.
§. 63. n. 12.
13.

* § 17.

tis & in inscriptione & promulgatione legum ecclesiasticarum nihil ab aliis civilibus diversum *: Synodorum decreta vulgò appellantur, denominatione à causa proxima sumptâ; quomodo singularum urbium & curiarum sententias ab ipsis denominamus, quas tamen manifestò constat nomine non proprio & independenti, sed auctoritate summæ potestatis proferre, quæ ipsa proinde proferre videtur. Paulo aliter à pastoribus & ecclesiâ jurisdictio, & legislatio exercetur, si eadem jura iis, ut aliquando à piis imperatoribus ecclesiis dissentientibus, fuerint concessa *. Semper autem revocabiliter, ne jus magis ipsum jurisdictionis vel legislationis, quam exercitium transfatum videatur *.

* §. 68. n. 17
fin.

* Vid. §. 65.
n. 15.

§. LXVIII. *Neutrâ partem, vel quod aliud est imperium adnexum ministerium habet.* Li-quet hoc ex officii partibus, quarum nulla natura sua potestatem coactivam vel imperativam habet, explicantur autem rectissimè sine imperii vel jurisdictionis facultate. Fides ab imperio non pendet, suaderi debet *: Nec factorum

* §. 63. n. 5.

ex-

exhibitio, quæ nuda ac simpliffima administratio est: Nec preces, quæ supplicationes Deo sunt, neutiquam in homines imperium. sunt autem in his partes & ipsorum Apostolorum & Ministrorum officii*. Addè imperium dari iis à jam subjectis per novam subjectio-

2. nem non potuisse*. Ipse Christus profitetur imperium suum non esse de hoc mundo (a): & constitutum inter privatos se judicem, quod imperium includit inter partes, negat (b): & alibi non venisse judicaturum mundum (c). Non secundum visionem judicat oculorum, nequè secundum auditum aurium arguit: judicat in justitia pauperes, & arguit in aequitate pro mansuetis terræ: percutit terram virga bris sui, & spiritu labiorum suorum interficit impium (d). Supra etiam Christi imperium à summarum potestatum distinximus*, quas & ipse summas agnovit (e): Neque enim in mundum venit Christus turbare solio reges: salvare venit homines, & ad fidem convertere (f). Illud morte sua, hoc doctrina perfecit (g): pars neutra imperii est actus. non imperatur fides. suadetur, præmio posito, quod quasi inescare, inlicere est homines. Adde textibus expressis Christum ipsis Apostolis imperium cum inter se tum in alios negasse*: Ipsos Apostolos monuisse principibus obedire (h): & ipsos agnovisse*. Unde nec imperium hodie ministri vel pastores, vel singuli vel congregati, habent. De ecclesia quæ cætus fidelium est in eandem fidem consentientium*, proinde quæ ex fidei natura imperium adnexum non habet, dicendum, pati liberè singulos posse ab ecclesia, id est universis congregatis imperii actum vel jurisdictionis adversus se exerceri, & pati

* § 65. n. 12.
 Vid. Matt.
 10. 6. 7. &
 28. 19.
 Marc: 1 6. 15
 Luc: 9. 2.
 1 Cor. 12. 28.
 Eph: 4. 11.
 1 Pet. 5. 2.
 Act: 6. 4.
 L. 32. C. d.
 Epif. & cler.
 ibi Goshof. lib.
 P.
 * §. 63. n. 2.
 a Job. 18. 36.
 b Luc. 12. 14.
 c Job. 12. 47.
 d Esai: 11. 3.
 4.
 * § 63. n. 6.
 & seqq.
 e § 61. n. 2. §.
 67. n. 2.
 f L. h: 12. 47.
 g § 63. n. 3.
 h Matt: 20.
 25. 26.
 Luc: 22. 25. 25.
 Matt: 23. 6.
 & 1 Petri. 5.
 3.
 * § 63. n. 2.
 * §. 67. n. 2.
 * § 63. n. 2.

necessariò debere, cum ordo debeat esse in
 unoquoque etiam illegitimo cætu ad confusio-
 nem vitandam, proindeque & patiendi ne-
 cessitatem in obligationem deduci per consen-
 sum posse * jure omnino privato; imperium
 autem vel jurisdicção em, quæ in jure non
 erat fidelium jam subjectorum, dare vel trans-
 ferre non posse *: itaque ecclesiam non jure
 imperare, sed imperii actum in consentientes
 & patientes exercere, usque dum à civili po-
 testate consensus, & patientia, & imperium
 prohiberetur: imperium & jurisdicçãoem
 verè exercere, & jure publico, at subalterno
 postquam principalis accenit auctoritas, quod
 infra dicetur. Videndum autem quod impe-
 rium, quæ prætenfa sit *Jurisdicção*, quæ *Legis-*
latio, quam ab Apostolis in se derivatam non-
 nulli velint. *Virga* certe Apostolica *, quam
 figuratè sic appellant, & *Traditio* imprimis *Sa-*
tana (a), quarum in Scripturis mentio est, si
 corporis cruciatum dederit *, divinæ poten-
 tentiæ opus non Apostolorum fuit, qui & ipsi
 sanationes ab eo corporis cruciatu, & aliis
 malis non propriæ, sed divinæ potentiæ adscri-
 bunt *: Ipsi nempe Deo ejusmodi remediis
 emendare, & purgare, per Apostolos eccle-
 siam placuit, cum nulla adhuc dum terrena
 potestas curabat; ver tatis certe Evangelicæ
 convertendis ad fidem Christianam Judæis il-
 lustrissima argumenta. Post Apostolos autem,
 per eorundem successores in veteri ecclesia vi-
 ros sanctissimos Episcopos, præsbiteros, pasto-
 resve alios, Deum omnipotentem eum jurisdic-
 cendi modum exercuisse, non apparet: & qui si-
 bi hodie vindicare ausus sit, puto vir modestus
 ejus ordinis exiit nemo. *virgam* nempe oris
 sui,

* n. §. cir. fin.

* §. 65. n. 10
11.

* *Ab. §. 5.*
10. & 13. 11.
(a) 1 *Tim.* 1.
2. 1 *Cor.* 5.
* *Vid. infr.*
n. 13.

* *Act.* 3. 6.
12. 16. &
cap. 4. 7. 10.

4.

5. sui, sed cum modestia habent. *Excommunicatio* à traditione Satanæ, propter singularem sui effectum, actus diversus est, eoque respectu traditione minor, & sub ipsa semper traditione comprehensa; quippe qui actus exerceri sine respectu excommunicationis non potest: quare sæpius pro iisdem usurpantur. *Excommunicatio*, quatenus *actus pœnitentiæ* ut nunc in usu est, instituta per formam iudicii, & executà adversus fratrem inordinatè vel non ex tradita Christi doctrina ambulante, per Apostolos, aut deinceps pastores, aut ecclesiam, antequam principes Christiani eorundemque autoritate religio jam publica roborata esset, non legitur. Itaque ante ea tempora *actus negativus* * & singularorum nihil minus atque Apostolorum aut ecclesiæ fuit, seu religionem & sententias de Deo, vel doctrinam, seu vitæ institutum spectes. *excommunicatio*, quæ vox nunc vulgo usurpari cœpit, minus propriè dicta. Indicant hoc negantia verba: Si quis scortator, idololatra, convitiator, ebrius, rapax sit, *aversari* eos: cibum cum iis non sumere, *abscedere* ab iis qui pietatem quæstui habent: *declinare* dissidorum & offendiculorum authores: & generaliter *subducere* se ab omni fratre inordinatè ac non ex tradita Christi doctrina ambulante. qui actus omnes privati sunt; imperii, jurisdictionis, coactionisve nihil habent. Quomodo accipiendum quod de *repellendo* heretico dictum *, Hieronimus *de vitare* convertit. Nec aliud hoc est, *Si frater tuus in te peccaverit, velut Ethnicus tibi & publicanus sis* *. Ecclesiæ quidem monere est ut peccata agnoscant, ab iisdem desistant, ordinatè ambulent, ut qui læsit læso satisfaciat: Dictum

* §. 69. n. 10.

* *Versio vulg*
Tit. 3. 10.* *Mat. 18*
15. 22.

Q 3

enim

enim erat, si frater tuus in te peccaverit, *corripe* eum inter te & ipsum solum, hoc est ad facti mali agnitionem & pœnitentiam hortare: Deinde si te non audierit, adhibe tecum unum aut duos, quorsum nisi ut *corripiant*: Quod si nec hos audierit, *dic ecclesiæ*: ecclesiæ igitur jus quidem asseritur, sed ut *corripiat* ut peccantem moneat, à peccato retrahat; non ut actum jurisdictionis publicæ exercent, vel cum potestate coactiva quid pronunciet, neque enim nova hic in oratione quæ spectat ecclesiam denunciandi ratio vel finis diversus, atque prius in ea quæ ad ipsum fratrem læsum, adjicitur: si nec ecclesiam audierit, Christi oratio ad eundem privatum redit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus: abstinere ab ejus communione jubet, & tacitè patientiam monet, vindictam prohibet. Sed nec quod ibi ad ecclesiam læsus monetur referre, ad collegium statim pastorum, vel multitudinem congregatam referri necesse est: nam & ecclesia cætum non adeo grandem significat, ut Paulus etiam familiam unam ecclesiam dixerit. Ejusdem notæ ea judicandi facultas est de qua ad Corinthios *, *privata & negativa* quæ publici nihil habeat. Sic privatus priuatum excommunicat, & minor maiorem, & privatus ecclesiam, dum se ab ea separat, & ab communione abstinet. Hoc jure recessum ab ecclesia Romana Reformati fecere: gentiles, Judæi Christum amplexi: & inter ipsos Christianos tot separatæ ecclesiæ, ob diversas de religione & doctrina & fide Christiana sententias. Illud verò ecclesiæ quam privatis amplius, quod ante Imperatores Christianos (quasi tunc in naturæ statu) de-

cer-

* 1 Cor. 5. 12.

cernendi & pronunciandi jus adversus contumaces aliosve delinquentes fuit; sed eisdem in eum actum consentientes *, vel consensu primario vel accedente, (ecclesia enim cætus ex consensu voluntario est) & eo quidem sensu ecclesiæ aliquid decretorii erat: At hoc decretorium non alio quam cum effectu privato, nihil secus atque hodie excommunicatione sua in territorio reformato ecclesiæ non reformatæ, vel reformatæ in papali utuntur. Utriusque temporis excommunicatio, cum vis ex consensu venit, extendere se ad eos qui membra non sunt ejusdem ecclesiæ, hoc est non consenserunt, non potest: secus atque ea que in separatione & consortii declinatione, & negatione simplici consistit. Verè autem *positiva, & publica facta excommunicatio*, postquam principes religionem Christianam amplexi auctoritatem ei accommodavere *: Sic *affirmativi* aliquid accessit, & excommunicationis vox propriè usurpari capit, cum instituto judicio, qui vitam inordinatam instituisse, vel peccatum vel adversus leges quid admisisse ipse confessus esset, vel qui negasset adhibitis testibus convictus, servato juris ordine cum legitima causæ cognitione, factaque legum ex sacro Codice ad rem controversam applicatione, per sententiam legitimam cum potestate coactiva ab ecclesia ejiciendus pronuncietur, à communionem fidelium priveretur, & à loco publico seu templo arceatur: Quod idem ac in religione judaica sub principibus Judæis, Synagoga ejicere, cui actui publica semper adfuit auctoritas, dum plectendi modus in civitate ordinarius esset: in legibus Imperiale dictum anathema *, quod vel Impe-

* *Sup. n. 3.*
§. 69. n. 10.
§. 71. n. 3.

7.

* *Vid. No.*
vell. 42. infr.
§. 69. n. 10.

* *L. 5. 6. 7.*
d. sum. trinit.

rator per se exerceret, sin per alios, auctoritatem ab eo & vim publicam haberet. Sed quę excommunicatio publica exerceri per modum

7.

* §. 67. n. 6. pænæ ob causam fidei internæ *, vel mutatam, vel non consentientem Synodorum decretis fidem, etiam quæ externè prolata publicè in notitiam venit, non potest; fides enim interna imperio vel pænæ non subjacet: prolata externè sanior doctrina est remedium *:

* d. §. 67. n. 6. Itaque excommunicatio, si recessus sit in essentialibus (nam qui extra sit essentialia tolerandus) exercenda adversus recedentem, ab eo cui manifesta est ea fides, impropria, quę in actu consistit negativo, ut abstinentia ab ejus consortio, separatione, & negata sacramentorum exhibitione, nisi actus aliquis contra leges externus accedat qui pænā mereatur: quo verba etiam privata, magis autem doctrinam e loco publico comprehendo.

Quamquam vero mutata vel hereticæ fidei, ejus etiam qui tacere volet, nec resipiscere tamen, in ecclesia rectè fiet promulgatio, hoc est, extraneum eum esse ab ea quam alii sequuntur fide (seu ab ecclesia) publicè declaratio, qua vulgo fides ejus innotescat, ut declinare singuli ejusdem consortium & contagium valeant; & jubere eum princeps fines excedere possit, non per modum pænæ, sed vel ob pacem ecclesiæ, vel solo territoriali jure *;

* §. 70. n. 19.
c. fin: §. 31.
n. 2.

* d. §. 67. n. 6.

& ejus qui tacere nolit contumaciam in actu externo, vel, si tam impia sit sententia, etiam blasphemiam punire *. Fidei autem naturalis non est ut pænæ subjaceat. Sed ob vitam inordinatam, non Canonicam, rectè in pænā excommunicatio fiet. In pænā vero, vel ob fidem factā, mores nostri eam moderatio-

nem

nem servant, ne arceatur excommunicatus à templi accessione, & introitu, cum templa nostra nihil in se sacramentale habeant, & in iis exhortationes ad resipiscentiam fiant. Quâ ratione, & alterâ, quâ publicam nempe factam disciplinam diximus, sublata difficultas est, utrum invito territorii domino possit subjectus, vel ipse territorii dominus à loco publico ar-

8. ceri. Per excommunicationem autem potestas maritalis in uxorem non solvitur. Nec liberi parentum obsequio *: unde conversari uxores cum maritis, vel cibum cum iis sumere, liberi cum parentibus, non prohibentur, quin

* *Vid. Concil. Gangrenf. can. 10.*

9. si potestas duret, jussi tenentur. Neque excommunicationis fulmen ad externos extenditur. Nec in aliam recipi ecclesiam excommunicatus, ut una provincia interdictus non versari in alia prohibetur; nisi loci utriusque domino ita placeret, vel inter diversos pacto conven-

* *Vid. Can. Apost. 21. 31 Synod. Const. in templo Sophia. can. x. (a) § 63. n. 2. 7. §. 96. n. 10.*

rit; vel lex esset quæ utrumque obliget *: Cætera distinctæ sunt ecclesiæ regnis & territoriiis suis, ab altera non pendent: princeps quisque ecclesiæ suæ caput (a) sub Deo, quomodo omnis ejus potestas sub Deo: nec altera alteri jus dicit *. Una per universum mundum dispersa Catholica est, cujus solus Chri-

* §. 63. n. 7.

10. stus caput *, universi dominus. Quibus consequens, excommunicari efficaciter principem, vel ullam in eum exerceri censuram publicam, nisi ultro submittentem non posse, dum à nolente actui sua subtrahitur autoritas, quâ subtractâ actus positivus reincidit in negativum, quo facultas fit singulis ejus declinandî præsentiam, donec jussi potestate imperiali

11. adesse teneantur. Quo jure & solvere subjectos poena excommunicationis potest, quate-

RUS

- nus effectus hæc positivos habet: habet enim
 eatenus ignoscendi facultatem *, quam insigni-
 titer probat locus ex Ivone Carnotensi Episcopo, juris ecclesiastici contra reges propugnatore acerrimo, optime ad hanc rem accommodatus *. Quare & sacra facere restitutus & intra ecclesiam recipere quos Imperator censuerit, si pastores recusent, parata adversus eos vel per pignorum capionem, vel missionem in bonorum possessionem, & alia remedia coactio est. Idem cum superiore circa falsos 12. doctores iudicium esto, quod enim ante imperia Christiana fugere pastorem alienum, cavere à pseudoprophetis, nec in domum eos recipere, nec *aveiis dicere*, (qui actus privatorum erant, nam & privatis dictum *) postea cum ab imperio *positivos* aliquid actui accessit, *deponere*, & *exauthorare* dici cepit: atque hoc sensu depositio, excommunicatio *actus civilis* est *, quod virtutem publicam & coactivam à civili potestate habeat. Quomodo diversa ex- 13. communicatio à traditione Satanæ est, ita *retinendi peccata potestas* * ab excommunicatione separanda: potest enim retinendi potestas absque excommunicatione exerceri: excommunicatio, quæ major est, semper retentionem includit, unde confundi solent. Sed & ipsa retentio eadem apud nonnullos cum potestate tradendi Satanæ solet haberi, quasi cujus peccata retinentur extra ecclesiam sit, is autem in regno Satanæ, quo statum omnem extra ecclesiam, non virtutem illam seu effectum, de quo supra *, specialem designant. Ab aliis autem distinctè considerata, nihil aliud est peccata remittere & retinere quam simpliciter peccatoribus ob oculos peccata ponere, & ex verbo Dei, nullo
- * §. 40. n. 4.
 §. 66. n. 8.
 §. 67. n. 4. fin.
- * Apud Grat.
 circ. sac. cap.
 9: n. 26
- * Matt. 7. 15.
- * §. 67. n. 5.
- * de qua
 Matt. 16. 19.
- * n. 4.

Io imperii jure, ostendere, denique pronun-
 ciare *, non pœnitentibus peccatoribus ab
 ipso Deo peccata retenta fore, cujus pœna
 mortis sit æternæ, pœnitentibus remissa;
 cujus præmium vitæ æternæ: sic applicatio est
 ministerialis & nuda verbi ad personam. Talis
 applicatio, monitio, & annunciatio fit ad sa-
 cram Synaxin accessuris, ut qui involuti pec-
 catis, nec resipiscentes, ab communione se
 abstineant, ne judicium sibi manducant: sed
 quod monendi jus ad resipiscentiam, & an-
 nunciandi ex verbo Dei non pœnitentibus cur
 æque singulis privatim non competat, hæc-
 tenus non video. Ipsa vero peccatorum vera &
 actualis retentio & remissio solius Dei opus est,
 qui animis & cordibus dominatur, & Jesu
 Christi qui eam potestatem à patre accepit, dum
 uterque veros pœnitentes novit. Unde jus
 hoc referri ad jurisdictionem seu imperium
 spirituale debet *, & ad omnipotentiam spe-
 ciem quæ omniscientia dicitur, nulli vel col-
 legio in terris vel singulis communicatum: ne-
 que vero pastorum, vel pontificis, vel cujusquam
 hominis ea jurisdictio & potestas est, quorum
 non ea vis sit & penetrantia in interiorem ho-
 minem, ne duos omniscientes statuamus, ho-
 minem Deo æqualem; & inanis porro nostra
 precatio, qua à Deo remissionem oramus pec-
 catorum, frustra ad Deum ituri si quod peti-
 mus, possit in terris haberi. Sed ut diminuta eo
 jure (vere retinendi & remittendi) ecclesiæ
 vel pastoribus concessa majestas divina, ita in
 totum sublata civilis esset, quæ cum corpus
 occidere, animam non potest * (dum hic so-
 lius veræ retentionis sit effectus) ecclesiasticâ
 vel pastorali potestate longe esset inferior. Ad-
 de

* *Sup. n. 2.
 fin. E/s. II.*
 4.

* *Conf. §. 63.
 n. 6. seqq.*

* § 96. n. 3.

de jurisdictionis eam naturam esse, bene vel male iudex judicaverit iudicatum ab auctoritate iudicantis effectum sortiatur; pastores in remittendis vel retinendis peccatis si erraverint, præterea jurisdictio ex usu clavium virtutem ullam aut robur habere omnino nequit, dum operari quicquam in non pœnitentibus ad salutem, in pœnitentibus ad condemnationem non potest: neque enim apud Deum de sacerdotum sententia, sed reorum vita quaeritur: quare verba, *Quorumcumque remisseritis peccata, ea remissa sint*, applicationem veram & effectum demum in casum non admissi erroris habent, de quo in fine seculi supremum, definitivum, ac decretorium reservatum soli Christo est iudicium. Quod ad jurisdictionem 14. ecclesiasticam circa summam potestatem attinet, pœnitentiam ei peccanti pastor recte monet, hoc est, ut malè admissum agnoscat, & ipse condemnet, factumve nollet, & leges Dei pœnales iramque divinam ei rectè proponet, quod ad ipsam pœnitentiam spectat: pœnitenti gratiam divinam annunciat: non pœnitenti abnunciat, nil secus atque in privato dictum. At publicè pœnitentiam jubere, ex instituto humano est. principis persona libera à lege humana & coactione est. quod publicum in pœna est, effectus juris positivus est. atque eatenus verissimum, leges pœnales ad principes non pertinere*, quippe quæ civiles sunt.* sub quibus canones seu constitutiones ecclesiasticæ veniunt, & leges etiã divinæ, quatenus ipsi earum publici ac summi interpretes sunt*. Peccantem alios exemplo publicè monere principem laudabile quidem est, dummodo ita temperet, ne auctoritatem minuat &

* §. 39. fin.
 * §. 26. n. 9.
 §. 27. n. 6.

* §. 7. In-
 trod. §. 3. n.
 §. 69. n.
 4. f.

- & in ludibrium cadat: unde calamitatis suæ Henrico Imperatori initium, & Paparum insolentia: A sacerdote iuberi ex voluntaria submissione est. privatum is corripiat, placidè, quod postulat honor Principi debitus, & ad penitentiam satis est; publicè apud concionem viri immoderati *, & turbas excitare soliti, & contemptum principi: quin & in privatum omnino insolens est. rem indignam Cicero existimavit, si quis crimen audiret eo loco quo refellendi non esset copia. Quod liberius ea in re Prophetæ evagati fuerint, rarius factum legitur, & ex speciali Dei mandato: sacerdotes eam sibi licentiam nunquam sumpsere, obsequentes divinæ legi, *Principi ne maledicito* *. atque ita *usus clavium* qui dicitur, circa principem exercetur. Totum igitur quod pastoribus vel ecclesiæ impropriè *imperium & iurisdictionis* asseritur, sine coactione est, non decretorium, non definitivum, non coactivum, non imperativum; sed ad jus legis *declarativum*, & fidei *suasorium* referri debet, adjuncta poenæ comminatione quæ Deum auctorem habet; quare minister um rectè, imperium non nisi impropriè dixeris: *Arma eorum carnalia non sunt sed spiritualia* *, quod verbum Dei est, & gratiæ divinæ negatio, & per virgam vindicta, de qua supra*. Itaque apparet imperium, jurisdictionem propriè sic dictam, pastores vel ecclesiam neque ex natura, neque ex doctrina Evangelii habere. Quare nec *Legislatio* propriè dicta iis competit. quod jus adeo jurisdictioni adnexum & imperio & maiestati proprium esse diximus, ut sine ea dici maiestas non possit: est enim obligatoria legis virtus, quod jus in personam supponit *, quæ

* §. 57. n. 4i

* Exod. 22.

28. Act. 23.

5. Can. Ap. 18.

83.

* 2. Cor. 10. 4.

Eph. 6. 17.

Esaï. 11. 4.

* n. 4. C.

seqq.

§. 67. n. 7.

* §. 17.

ra-

- ratio ut hic & in jurisdictione, ita in reliquis imperii juribus valere debet. Adde congregare ecclesiam, Synodum sine auctoritate summi imperantis non posse *, quare nec fieri potest, ut sine ejusdem auctoritate leges condant, sed necesse omnino uti à summa potestate promanent *. An ipsi Christo in terris legislativa potestas fuerit, supra vidimus *. Ceterum hæc jura habere ecclesiam concedi omnino debet, si aliis inpermixti fideles vel tota civitas Christiana populari regatur imperio, quod fit, si ubi ecclesia est, nulla alia sit potestas: eadem enim ibi res civitas & ecclesia est *. civitas qua cives & imperantes, (diverso respectu) ecclesia qua eosdem omnes fideles complectitur. & modus & forma constituendi imperii in civitate & ecclesia idem ex consensu est. Propriè autem loquendo, ut imperium penes cætum fidelium non qua fideles, sed qua populus liber sit. fides imperium non tribuit, nec cum eo quicquam commune habet. Adde idem juris esse, si extra imperium ecclesiam velut in statu naturali & sui juris ex mutuo cœuentium consensu consideres *. Et idem manere jus ecclesiæ sub imperio, dum nulla prohibitio sit, at effectu privato, ut supra dictum, & infra plenius. Extra hos casus mandatum ecclesiæ imperium, mandata jurisdictionis, & legislatio est, quæ nomine summæ potestatis exercentur *: Quomodo & mandatum olim Sacerdotibus imperium, nec semper ita angustum ut intra usum clavium iurisdictionis, legislatio intra sacra coarctetur, sed vel ad negotia civilia pateat, cum addita Sacerdotibus magistratura, & judicia sint, quod & summo, & aliis contigit sub Vetere Testamento

* § 65. n. 9.
§ 71.

* § 67. n. 8.
§ 69.
* § 63. n. 7.

* § 65. n. 5.

* n. 3. *supr.*

* § 67. n. 9.

17.

mento, & extra Hebræam aliis sepe Gentibus, & Imperatoribus etiam Romanis usurpatum; unde titulus in Codice, *de Episcopali audientia*, & in Novellis constitutionibus loca obvia, & hodieque idem jus apud Principes Christianos videas: quin & legibus Romanis Patriarchis, & Primatibus Judæorum concessam. Semper autem sub Rege: quare eo sensu imperium, & functio licet imperativa, respectu tamen summæ potestatis ministerialis est. Atque hoc jure imperium etiam in ecclesia damus, sed quale in militia (quæ cæcis & ecclesia armatorum, vocatorum ad arma est) ut parte status politici, à summa potestate promanans. Atque hæc ordinem fere in ecclesia & regimen spectant. de imperio circa fidem, seu de Deo ejusque verbo privatorum sententias, & facienda in materia religionis & fidei ex Imperatorum jussu deinceps dicitur *.

§. LXIX. *Et ipsa summa potestas non leges tantum proprias, sed & naturales, & veteris, & novi Testamenti publicas facit, vimque publicam, & robur publicum in civitate accommodat.*]

- I. Non quærimus an leges sint. esse enim tales, quas naturales dicimus, nemo dubitat. Et quæ in Vetere Testamento in vim legis seu præcepti tradita sunt, leges esse, nullus inficiabitur. Quæ in Novo Testamento, quatenus leges sint, infra dicitur *. Sed & qui eas quas le-

* *Infr. n. 9. adde § 63. m.*

7.

ges nunc dicimus, abstractè & simplissime, nullaque facta applicatione, vel respectu habito ad personam, Canones seu regulas; non leges dixerit, non multum aberraverit: quamvis forte, extra quam est necesse, subtilis fuerit. Leges igitur nobis sunt. Sunt & divinæ, sunt profecto. Unde & obligandi vim effica-

efficacissimam habent, & præstandæ obedientiæ, etiam internæ, necessitatem arctissimam imponunt cunctis ex toto universo mortalibus, qui leges eas esse Dei seu divinas agnoscunt, propter legislatoris auctoritatem, & conscientiam propriam. Sed quod paulo attentius considerandum. De lege naturali verissimum est, pro lege habendam & ipsam secum auctoritatem ferre, nec aliunde petendam, dum qui ratione utitur, hoc cogitet, rationem à solo Deo esse. Idem de positivis, dum qui eas intellexerint, vel inspexerint, Deum earum auctorem agnoscant: unde & eorum respectu lex naturalis, & scripta vel scriptura Canonica rectissime à Deo dicitur, (quatenus legem Canon significat) & à Deo auctoritatem habere, & obedientiam eis deberi. At qui negare Deum, vel ab eo rationem, vel leges scriptas esse, leges iis dici non possunt, quippi qui habendi tanquam sint extra regnum Dei, Deum totius universi Regem negantes (quamquam & ipsi à Deo nescientes regantur) dum nec autoritas à Deo, consequenter nec prædicari de iis subjectio, obligatio, vel obedientia iisdem legibus, tanquam quæ extraneæ non credentibus habentur, & alienæ, nihil secus atque non proprii iudicis quis legibus non obtemperat dum subesse se ei vel imperatori vel legislatori neget, quasi quod se attinet dicat eas leges vel imperatorem non esse, eoque persuasus fundamento sequi etiam forte optimas negligat, non optimas perseveret. Sunt Gentibus suæ leges, sunt Mahumetanis, sunt aliis, quas pietas Christiana non novit, sed vel totas repudiat, vel non totas admittit, quarum proinde vis canonica vel ob-

obligativa pertinere ad nos Christianos nihil magis quam eorum Senatus consulta possunt, quippe quorum in nos majestatem & jus legislativum non agnoscimus: neque tamen leges esse desinunt iis, qui quem præ se ferunt auctorem & jus ferendæ legis agnoscunt. Sed & ita receptæ, etiam ab agnoscantibus Deum auctorem, legislatorem, ipsæ leges naturales & positivæ divinæ, privatæ sunt leges, & obligatio omnium privata, quatenus a privatis singulis receptæ: quo sensu & autoritas eorum privata, ab judicio nempe privato. Publicum propriâ significatione hic dicimus, quod a publicâ, id est, summa potestate receptum, & in civitate probatum sit, quippe in summæ potestatis persona totus populus conspiciatur*: Hinc sola principis persona publica. publici privatorum est nihil. Adde non unam singulorum omnium esse voluntatem & judicium. unde quid publicum, incertum, vagum, distractum, vel nihil etiam publicum*. * §. 94. n. 4; 65. n. 13.

De *publico* igitur in naturalibus & veteris & novi Testamenti legibus (de quibus proposita thesis est) si responsum quærat, respondendum erit, ubi locorum receptæ ac probatæ à publica potestate fuerint (neque enim veteris omnes totus mundus servat, & non exigua universi portio Christum non adorat) jam non privatas, sed publicas esse leges, seu Canones vel regulas (quomodo simplicissime supra consideravimus) facta applicatione ad civitatem seu populum publicas jam factas, à receptione & judicio publico. Tunc verò receptæ à summa potestate censentur, si docere legem & ad eam actiones componere sub ejus auctoritate & tutela liceat (à quâ diversa conniventia,

R

tix,

tia, tolerantia, & ipsa permissionis significatio est:) si templa, loca publica assignentur in quibus leges doceantur: ministri ab eo constituantur qui doceant: privilegiis decorentur: pœnis defendantur: reipublicæ sumptibus sustineantur (quas religionis publicæ partes supra enumeravimus *) sed omnino si ipsa summa potestas easdem sibi leges ut privato receperit, vel recepisse saltem externè profiteatur.

* §. 64.

* §. 70. n. 20.

§. 63. n. 5-6.

* §. 70. n. 5.

15. seqq.

§. 93. n. 4. 6.

seqq.

de internis Deus judicat *. *Publici* autem effectus sit, cogere posse imperantem * ad eas leges subditos actiones omnes suas externas accommodare, ne si hanc publici circa externa efficaciam non demus, vel nullam dare necesse sit, vel inanem *publici* vocem pronunciare. In his publici virtus est, quam *vim publicam & robur publicum* appellavimus. Utrumque autem, & publicum, & virtus ea seu effectus publici cum in solos sit subjectos, qua tales, *in civitate* diximus. His præmissis ad leges singulas, & publicum in iis, ordine & per sua tempora veniamus. *Naturales* quod attinet quatenus Dei cultum spectent, non est ut publicas eas ante imperia dicamus, cum jus singulis esset colendi Dei modum jure proprio sibi eligendi *, ita dum quisquis eo suo modo coleret quem naturalis cuique ratio dictabat Deo honorificum esse eique maximè convenire, & servaret eas quia inscriptas ut æternas à supremo Imperatore cordi suo agnosceret: quod jus contractum deinceps in * patribus fuit: in quorum singuli potestate essent: Agnoscebant autem & singuli & patres à summo numine eas leges, cum rectam rationem contingere homini nisi divinitus sciebant: unde apud singulos iis auctori-

3.

* §. 65. n. 1.

§. 80. n. 2.

* §. 65. n. 1.

§. 80. n. 3.

3.

toritas *, & præstandæ obedientiæ etiam in-
 ternæ necessitas. sic non publicæ cæ leges. Et
 4. ita de aliis naturalibus. Publicæ autem factæ
 sunt dum ab imperio Deum colendi modus
 (jam singulis receptus) comprobatus, vel præ-
 scriptus etiam congruenter legi divinæ, eoque
 modo publicæ quatenus in legem aliquam im-
 perantium scriptam seu positivam influxere
 vel aliter vis publica iis accommodata. Ita
 Dei cultum si spectes (ut in iisdem terminis
 maneamus) quem Abrahamus fidelium prin-
 ceptus * inter suos modum certum probavit,
 instituit, publicus is eo sensu inter suos dici
 potuit. Eodemque respectu cultus publicus
 quem dictavit Moses dux Israëlitarum sum-
 mus. Quem secuti Reges. Quem instituit
 Christus probantibus Imperatoribus Christia-
 nis, in hæc usque tempora, suo usi jure, &
 patrum, & singulorum ante imperia. Unde ab
 iis cultus publicus (vel canonicus, quatenus,
 lex publica est canon, minus propriè) & pub-
 lici posito effectu ex subjectione potestati pu-
 blicæ, obligatio singulorum ad eum colendi
 modum, qui principi ex suæ rationis dicta-
 mine ante legem latam sub cultu naturali, &
 post legem sub cultu institutivo, vel divino
 vel humano, secundum legem & institutum,
 placeret. Eodem modo aliæ leges naturales
 publicæ per principes factæ. Sed quæ & ipsæ
 civiles recte dicentur ex accedente autoritate
 civili, quæ vim & efficaciam tribuat in foro
 civili * (sunt enim quæ effectum in foro ci-
 vili non habent, & extra publicas sunt tabu-
 5. las *.) Ad publicum legis divinæ scriptæ seu
 positivæ quod attinet, & primò ad Decalogum
 (quæ prima lex scripta fuit) qua parte aliquid

* Supr. n. 24

* §. 70. n. 54

* Introd. §. 3
n. 8. §. 27. n.

* §. 39. fin.

- * §. 91. n. 3. præceptivi habere præter legem naturalem & colendi Dei modum dicitur * (ubi enim in naturalem incidit, idem de ea, quod jam dictum de naturali, dicendum) *publica lex* facta est quia pro lege eam Moses princeps Israëlitarum summus sibi recepit, & in civitate probavit. Recepit autem & probavit actu cum eam populo tulit, ipso enim quod tulit pro publicâ recipi & haberi voluit. Quid quod ni populo tulisset ne pro lege quidem (positiva & diversa à naturali) simpliciter valuisset? neque enim valere ea lex positiva *pro lege* potuit, ideo quod sciret populus esse legem Dei, neque enim loquentem Deum audiebat: nec quia esset verbum Dei, quia esse non potuit, cum aliud quicquam pronunciare potuit Moses quam in monte intellexerat. Collectio hinc fit, sine dicto Mosi populum *legislatorem* ignorasse. noverat quidem Deum esse, eumque legislatorum summum, sed ejus legis latorem esse quam in monte datam sibi Moses annunciabat, scire non poterat, nisi per revelationem supernaturalem similem, quæ Mosi contigerat *. qualis utique populo non contigit. Iterum, ni Moses tulisset *promulgatio* deficiebat, quæ legem populi respectu legem facit esse, dum ignorata pro lege non habetur *. Igitur quod lex, positiva nempe, esset, si ab Mose fuit quia populo tradidit, magis quod *publica* esset ab eodem fuit. Sed & cum tradendo pro lege enunciaret, & pro lege ipse reciperet & probaret, publice haberi à populo voluit: Ita *habere* populus debuit & *obedire* ei, quia (quod omne præcedit imperium & obedientiam) totus populus promiserat *audire* Mosem *, hoc est *obedire*
- * n. 7. hic
- * §. 27. n. 9.
- * Exod. 20. 19.

dire ei, in quo effectus est publici. Ita nempe, *credidit* prius populus Mosi * dicenti à Deo * *d. n. 7.* se populo Ducem & Imperatorem constitutum, Deum ipsi modo supernaturali locutum ea quæ populo traderet, ita quod ore suo pronunciarret verbum legemque Dei esse: (neque enim scire ea poterat) * hæc cum crederet populus eâ * *d. n. 7.* solâ ratione quod crederet, ad duo quidem tenebatur, ducem Mosem & Imperatorem agnoscere *, eidemque obedientiam ultro * *Sup. n. 1.* præstare; quæ qui è credentibus negasset, fieri non potuit quin cum Mose una Deum contemneret à quo jam prius autoritatem agnoverat: exigere vero à populo obedientiam externam jure aliquo imperativo eo solo quod crederet, Moses non potuit, nisi profitendo populus actu externo jus Mosi à Deo agnosceret, quæ *submissio* simul fuit Mosi, ex eaque submissione imperium * & obedientia externa (a) quam * *d. Cap. Exod. 20. 19.* expresse promisit populus (b). (neque enim *a* §. 70. *b* *Exod. ibid. n. 17.* solâ fides obedientiæ promissionem & imperium includit *.) Hinc civitas, & regnum, & regni jura Mosi sub Deo, inde jus *legem publicam* faciendi, & obligatus ex submissione seu promisso populus pro lege publica accipere eique obedire fuit *: noverat enim ex fide * *Sup. n. 2.* asseverationi Mosi datæ legis *authorem* Deum esse, *tenorem* ex promulgatione noverat, ut ad obligationem jam nihil deesset. Ita efficax ad populum pervenit, & publica facta populo obedientiam externam imposuit, imperanti cogendi jus dedit, quatenus infra plenius dicitur *. Ipse Moses postquam traditam à Deo * § 70. n. 17. legem accepisset ei solus obligabatur, cum solus ejus latorem noverat, eique soli promulgata esset: post traditam populo, cum simul

& eidem legem esse voluit publica facta est ex voluntate Moſis, & obedientia legi publicè debita, & ad obedientiam coactio ex ipſa eadem cauſa quæ Moſi volendi cum efficacia poteſtatem dedit, ſubjectione pura, ſine qua nulla obedientia, omnis autem neceſſaria per ſubjectionem: in non ſubjectos ut deficiente cauſa, nulla voluntas, nihil publicum. Quid igitur ſi falſa Moſes & ex proprio figmento quædam tradidiſſet? pro lege nihilominus valuiſſent, non propriè quidem ex ſubjectionis vi ſeu intentione populi; neque enim ſubjicere ſe fraudi populus voluit, quam profectò ſi præſciuiſſet, in obedientiam non conſenſiſſet, ſed quod credulitate nimia & fiducia in Moſem cum circumventus tunc fuiſſet, in ea nihilominus perſtaret fide & opinione quod eſſet verbum Dei, Deus ipſe auctor legis, à quo conſtitutus vicarius Moſes. Unde credentibus obligatio interna: non credentibus ſubjectis, dum in rep. eſſent, externa *, his non ſubjectis ne lex quidem *, minus autem publica. Arque ita Decalogi lex divina publici reſpectu, quod ab authoritate eſt publica, civilis etiam dicta. Idem de toto *Pentateucho* in queſtione *publici* eſto judicium, dum leges judiciales, leviticæ, ceremoniales ab ipſo Deo Moſi, à Moſe populo, Magistratibus, ſacerdotibus dictatas vel ſcriptas continet. Quare quæ jam dicta de Decalogo plenius, quatenus à naturali diverſa, pro repetitis hic habeas. Sed & quæ Moſi, in publico harum legum, eadem Joſuæ *, Sauli *, & Regibus ſequentibus jus & poteſtas fuit. *Deuteronomium* ſpecialiter (qui liber ultimus eſt Moſis, & velut codex repetitæ prælectionis brevem habet

* Ex §. 70.

n. 17.

* Sup: v. 2.

* Joſu: I. 16.

17. 18.

* I Sam: 10.

19. §. 63. n.

2. §. 70. n. 7.

3.

bet repetitionem legum anteriorum, admixtis interdum novis) multa post Mosis & Josuæ tempora cum deperditus diu fuisset, reperi- tus denuò vim legis publicæ & auctoritatem à Josia accepit, quia ipse recepit & servari pu- blicè pro lege (Mosis) Rex voluit *: si cui * 2 Reg. 23. 2.

7. non visa lex esset à Mose scripta, actiones ni- hilominus externas temperare ad eam debuit quatenus infra dicitur *. *Prophetarum* scripta publica etiam à summa potestate facta, cum sibi ea reciperet, hoc est pro veris probaret. quod statim contigit, nec vero prius, atque ipsi pro- phetæ pro veris ei probati fuere. Probandi igitur pro veris argumenta ex ipsa lege divina hæc duo colligas: Si prædictiones eorum conveni- entes vel non repugnantes esse veræ religioni à Mose institutæ prædictionum materia, veras autem easdem eventus probasset *: nisi prædi- ctio esset extra materiam religionis, quo casu ex solo eventu argumentum est sufficiens. Cre- dendum enim, cum talia pronunciarent quæ scire plura ante eventum secula virtute humana omnino nequiverent, inspiratione, revelatione di- vina (quam, si placet, & spiritum, & rationem supernaturalem appellabis) ea pronunciassent; & ab hisse, cum veræ religioni convenirent, fraudem omnem, dolum malum abfuisse: Quibus vitæ accedat integritas, pietas, mira- cula imprimis à Deo in eum finem adhibita ut fidem operentur, quæ falsi præsumptionem excludant, sed & veri faciant præsumptionem affirmantibus iis, quæ dicerent, virtute di- vina supernaturali revelata. *Præsumptionem* dixi, cum probari ea revelatio ratione natu- rali dubitanti vel neganti nemini possit, ut proxime dictum *: & pietas, miracula, pro- * n. 5.

babilia sane, omnino infallibilia non sint argumenta, in quibus tuto iudicium ac fides acquiescat. Quæ repugnaret religioni veræ prophetica prædictio, ut si à vero Deo retrahat, populum moneat alienos sequi, (quod aptissime ad summos Imperantes referas *) vel eventus veritatem non probaret, non vox ea à Deo (a), itaque propheta non verus dicendus, cui fides non debeat: hoc est quod Johannes dixit, *Probate spiritus an ex Deo sint.* rationem addit, *quoniam multi pseudo-prophetae prodierunt in mundum* *. Sed & incertum interea prophetæ dictum, dum eventus penderet. Quid igitur si pluribus de re futura consultis contraria duo responderint, uterque missionem à Deo, revelationem supernaturalem obtendat, & verum Prophetam se affirmet, & utrumque ex lege argumentum deficiat, hoc est causa civilis forte, seu extra materiam sit religionis, nec dies venerit, utrius dicto standum putes, uter pro vero habendus? sunt enim casus ejusmodi *. Præsumptio interea pro eo erit quem divinæ virtutis testimonia, id est sequutus prædictionem alteram, vel plures priores, antecedentes, eventus prophetam verum à Deo ad id munus electum, probaverint, hoc est, propheta quasi in eo munere confirmatus sit, quò dicto ejus sequenti major fides debeat; non soli, ut alterius omnino repudianda sit, sed in dubio ei magis credatur, & interim dum necdum venit dies ei tanquam vero stetur, præsumptione humana. Quid si neutrius fidem testimonia priora juvent? Ardua quæstio est, quam cujusque privati definiet conscientia, sumpto argumento ab integritate, pietate,

per-

* §. 67. n. 3.
 fin. §. 83. n. 1.
 a Deuter. 13.
 c. 18. 20.
 * Jerem. 23.
 16. c. 14. 14

* Ioh. 1 cap.
 4. 1. adde. 1
 Reg. 22. c.
 13. eod.

* V. d. 1 Reg.
 22. Jerem. 23.

personæ, miraculis, & quæplura movere iudicium possint. Semper autem videndum, utrum tanquam prophetæ, quasi ipsius Dei verbis, & ex revelatione supernaturali, utrum tanquam privati locuti fuerint. Atque hæc quidem argumenta sint quibus propheta verus probetur. De ipsis autem cum iudicare summæ solius potestatis esse debeat, ut publicum, & definitivum quod obtemperandi credentibus singulis imponat necessitatem, & unum, certumque sit iudicium, sequitur, ut publica habeantur Prophetarum scripta pendere ab eiusdem summæ potestatis iudicio & autoritate debere. Sed & cum respectu totius legis ad partem singularem Prophetarum dicta referri debeant, non potest pro lege publicè admittendi ea potestas denegari ei, cui jus sit, legem vel totam, vel partem, vel omnino non admittendi, quod supra probatum est. Singulis quidem ejus discriminis, vera Prophetarum effata vel falsa essent, prædictiones eventui responderent vel minus, libenter damus iudicium *, (ipse Christus ad Judæos ut persuaderet iis esse se & advenisse Jesum Christum, Messiam, Salvatorem, *Scrutamini scripturas, illæ sunt quæ testimonium de me perhibent.* prophetarum intelligit vaticinia) sed quod privatum est iudicium, & varium plerumque, & incertum ex sententiarum diversitate. Publicum non potest non ejus solius esse, quem penes summa & publica est potestas, cujus una sit sententia, & unum certumque iudicium. Si extra prædictionem prophetarum sunt dicta, nihil diversum puto in quæstione nostra **8.** *publici*, atque de Apostolis, & aliis Doctoribus respondendum. *Apostolorum* itaque, &

* § 34. 870.
n. 4. 21.

ipſius *Chriſti*, *Magiſtri* & *Doctōris ſummi*, dicta, ſcriptaque quod attinet, totumque quod fœdere novo continetur, privati quidem ſinguli à *Judaïſmo* vel *gentiliſmo* ad fidem *Chriſtianam* converſi (qui *Jeſum eſſe Chriſtum* fide interna amplexi, eſſe *Filiū Dei*, veniſſe in mundum, pronunſiaſſe eas quæ ab *Apoſtoliſ* in euangelio ſacræ ſunt regulæ, *Apoſtoliſ* autem ex dictamine *Spiritus divini* ſcripſiſſe crederent) eas regulæ ſeu canones pro legibus ſed privatis, fide ac iudicio, privato facere & habere ſibi omnino potuere dum pro legibus recipere, (recepere enim, quia crediderunt) quæ & receptæ interne eos obligarunt *. *Publicas* verò facere vimque publicam accommodare *Chriſtus* & *Apoſtoliſ*, quorum officium in doctrina & perſuaſione erat, non potuere; unde privatæ manſere, donec ad fidem converſi *Principes* eas ſibi recepere, ex quo regulæ factæ publicæ dum ipſi ſervari pro legibus voluere. Hinc plurimæ de ſervanda *doctrina Evangelica*, fide *Apoſtolica* *Imperatorum* conſtitutiones, & *Juſtiniani* cunctis imperio ^{10.} ſuo ſubjectis manifeſtata fidei ſuæ conſeſſio *. Idem de publico *Canonum Apoſtolicorum* ſit iudicium, ſive ab ipſis *Apoſtoliſ*, ſive ab aliis conſcripti fuerint, de quo inter doctos eſt controverſia. Maximum autem quod legi diviæ vel *Apoſtolorum*, vel *Prophetarum*, & vel toto fœdere antiquo ſcriptis ex publico accedit, confirmatio & deſenſio eſt *, dum princeps decreta, juſſa, vetera legum divinarum civili confirmet, & in publicas relata tabulas defendat; cum quæ extra publicas ſint tabulas, ut naturæ leges, unicum *Deum* omnipotentem legiſlatorem ſummum deſenſorem & vindicem habeant *.
Ad

* *Sup. n. I.*
fin.

* *L. 5. 6. 7. d.*
ſum. Trinit.

* *ſupr. n. I.*
fin.

* *§. 39. fin.*

Ad Conciliorum seu ecclesiarum decreta quod attinet, quæ valere pro legibus nonnulli satis indistinctè volunt, tanto effectu ut publica obligent singulos, in materia etiam fidei, non ordinis solum, repetere quod proxime dictum *,

* §. 68. n. 15.
16. & p. 100.

Ecclesiam, vel pastores potestatem legislativam vel coactivam non habere, quare decreta pro legibus, nedum publicis, non valent. Cæterum cum eorum fideles antequam imperatores Christiani essent resve ecclesiæ Christianæ procurarent, suo periculo potuerint *, potuere & eodem quidem jure naturali decreta & leges condere, (erat enim eccle-

* §. 65. n. 9.
§. 71. pr.

11. sia qua talis tanquam in naturæ & non impedite libertatis statu.) * sed quæ virtutem publicam non haberent *, ne adversus eum quidem qui in ipsa decreta consenserit, quomodo nec ecclesiarum apud nos extra reformatam habent, nisi ultro singuli pro lege reciperent, dum quod publici aut coactionis est perse nihil haberent: Si tamen ordinem spectet decretum, dicendum contumacem ob violatum consensum peccare; si fidem, non peccare: fides enim sub consensu vel pacto non venit, imperio non subjacet, subjectionemve non patitur *, unde nec pacti violationem admittit: quamvis vero si decretum iam prius fuerit, imprudenter egisse dicendus sit quod ei consenserit. Publica fiunt decreta, ubi Imperatores ea recepere. Nicenæ Synodi primo Constantinus probavit. Et Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Imppt. *Nicænæ fidei dudum à majoribus tradita, & divinæ religionis testimonio atque assertionem firmata observantia semper mansura teneat* *. Sic de aliis Synodis, earumque decretis passim apud Scriptores eccle-

* §. 65. n. 8.
* §. 71. n. 3.
§. 68. n. 5.

* §. 70. n. 20.
21. §. 63. n. 5.

* l. 2. C. d.
sum. Triu.

ele-

- clesiasticos, & in Codice, & Novellis constitutionibus *. Igitur quę nunc per ecclesias seu concilia decreta conduntur, cum ubique auctores summas potestates habeant, vim publicarum legum habere omnino non nequeunt: eoque sensu civiles dictę. Quę vero decreta probata non fuerunt, vim legum non obtinent: minus, quę improbata. Sic fidei formulę, confessiones nunc appellant, ab Episcopis, ecclesiasticis in veterē ecclesia, vel nunc scriptę, & doctrina, & Canones qui ordinem spectent ecclesię, non nisi à summa potestate publici. Multo minus Principem obligant *: cum ne ipsa quidem instituta apostolica ejus sint efficacię, quę in vim præcepti & juris necessario imitandi non sunt proposita. Unum & antiquissimum ipsis Apostolorum temporibus perhibetur concilium *, quod mirificę prædicatur efficacię: sed jam supra dictum *, Christi & Apostolorum imperium in hoc mundo ad fidem suasorium, consultorium & declarativum, non imperativum fuisse; unde verbis licet imperativis atque adeo in vim legis conceptum videatur decretum, manifestò tamen suasorium esse extrema epistolę verba indicant, *Ab his enim si abstinueritis, feceritis bene*, suasio & admonitio ad abstinendum est, apposita conditione in ipso quidem fædere, ut bene factum regni cęlestis sequatur promissio, præcedente peccatorum remissione. Adde & verba imperativi modi ex natura ecclesiastici muneris explicanda, quod suadere, hortari, non imperare diximus *, quale Christi illud, quod ad fidem refertur, *Pœnitementi. Da substantiam omnem pauperibus, sequere me, & similia*. Et usui
- * § 68. n. 9.
- * § 26. n. 9.
- * Act. 15.
28.
* § 68. n. 2.
15.
- * d. n. 15.

usui nihil vulgarius, quam suadere maxumè cum volumus, modo imperativo loquamur *. Sed & ecclesiam unam Hierosolymitanam leges, cum virtute quidem publica, poruisse dicere ecclesiis quæ Antiochiæ, & in Syria, & Cilicia essent, naturaliter ab vero alienum est: ecclesia enim in alteram nisi ex voluntaria submissione ut imperium non habet *, ita nec leges præscribit, erant enim ecclesiæ cæterus liberi, ex consensu libero, quomodo republicæ ex liberorum hominum consensu constituuntur, quarum nulla alteri subjecta est, vel alteri leges, vel ordinem præscribit. Ex hac igitur particulari ecclesiæ congregatione notare obiter licet, quam male synodorum originetur, quæ ecclesiarum diversarum esse debet. Confirmata autem scriptura per Canones vere ac propriè Canonica dicitur.

* § 27. n. 6.

1. §. LXX. *Leges divinas cum naturales, tum positivæ interpretatur, & de doctrinæ controversiis judicat, eodemque judicio suo definitivo fidei articulos determinat.*] De interpretatione publica, iudicioque publico, definitivo absque synodo, & summo, imperativo, & certo aliquo seu uno loquimur; quæ pars legis est. Interpretari legem est mentem ejus & sententiam veram aperire, explicare, declarare, definire, ut jus faciat inter partes, cui nemini resistendi facto aliquo externo facultas sit, non in verborum cortice & translatione hære. Igitur si ex iisdem legum verbis, sed diverso quod fit sæpius intellectu, (cum Deo nempe non per Christum amplius infallibilem verbi interpretem, & prophetas populo suo, vel per visiones, somnia, inspirationes, & afflatus divinos supernaturaliter singulis quibusdam, sed per

per solas scripturas loqui cunctis nunc placuit, diversæ de vero ejus sensu ortæ sententiæ, non dissentientes modo, sed ex opposito adversariæ, quæ ecclesiæ pacem & unionem ab omni tempore mirè non conturbarunt tantum, sed & dilacerarunt, & conturbant & dilacerant etiam nunc) ex his igitur si alius doctrinam aliam vel dogmata diversa inferat, defendat, doceat, questum sepius, quæti penes ea interpretatio, & definitio esse debeat? Nos ommissis aliorum sententiis soli summæ potestati damus, ut pro vera publicè habenda sequendaq; omnibus sententia sit quam princeps judicis definitivo dedit: quod & judicare est. sic ut interpres idem & judex sit, uterque cum judicium interponat, nullaque interpretatio sine judicio, omneque super ortâ ex lege controversâ judicium, interpretatio sit. *Summum* autem est judicium, quia in eo ut in aliquo subsistendum, ne ad infinitum detur progressus, dum summo superius esse non possit. *Definitivum*, quia controversiam dirimit, & jus inter partes facit. *Publicum* ex effectu publici *. iisdem rationibus *Imperativum*, solius Dei subjectum judicio, cujus metu rectè exerceatur. *Certum & unum* quia sententias de eadem re diversas, æque omnes efficaces, excludit, & unum determinat. Dubia circa quæ occupatur interpretatio vel ejus sunt generis, ut mente humana percipi, vel intellectu humano, vel ratione naturali definiri possint; vel talia quæ percipi eo intellectu, & definiri ea ratione non possunt, qualia cuncta merè fidei sunt dogmata. In priore quidem specie minus dubia nostra sententia est, dum omnis summæ potestati ratio, quod est judicium, subjecta sit *, effectu intel-

* § 69. n. 2.
fm. & pas-
fm.

* § 17. n. 1.
§ 34. § 92.
n. 9.

3.

tellige externo & civili: Quo sensu & de legibus dictum, pugnare eas cum ratione non posse quæ rationi Principi probatæ sint *: & hoc fundamentum lex habet, quæ scriptum emittere in publicum vetat, nisi à summa potestate, id est iudicio ejus, probatum. In posteriore specie, cum cessante ratione interpretatio omnis de his quæ metæ sunt fidei ex verbo Dei talis habenda sit quæ una, certa, definitiva, & publice efficax sit *, necesse est ei soli interpretationem ac definitionem demus, penes quem unum, certum, definitivum, ac publicum sit iudicium, quale esse ad servandam ecclesiæ pacem & unionem, & vel ipsam ecclesiam necessario debet: ne si alii vel privatis singulis, penes quos hæc non sint, demus, nihil non de fide varium, incertum, vagum, distractum, nihil definitivum, nihil publice efficax, sed vel sententiarum, vel doctrinarum de fide mera confusio sit, maneatque. Sed & summæ potestati interpretandi jus damus, cum in parte jus esse debeat ei, cui in toto concessimus, supra enim à summa potestate hoc esse diximus, quod tota ipsa lex publica sit *, publiceque efficax. Sed & necesse est, ut cui jus de externis omnibus, eidem jus de externis sacris demus. (legis enim divinæ interpretationem, quod bene notes, non nisi externè obligare volumus *, ut coactionem in conscientiam cujusque privatam excludamus, cujus cum nulla subiectio esse possit, in eandem nulla est obligatio, nullum imperium *.) jus autem de externis jurium translatio probat, inter quæ translatio juris iudicandi, seu interpretandi singulis in naturæ statu competentis *. Sed & supra dictum *,

* *Introd.* § 3.

n. II.

d. § 34.92.

n. 9. & 69.

n. 7.

* § 69. n. 5.

* *Inf.* n. 23.

* § 67. n. 13.

* § 17. n. 1.

* § 65. n. 2.

§ 92.

ex-

extrajus imperantis nihil censeri nisi quod naturaliter vel divina lege illicitum vel prohibitum, vel conditionibus etiam humanis circumscriptum vel ademptum probetur. Neque profecto ulla potior ratio est cur adeo sollicitè caveat Moses *, ut cum folio suo infederit Rex describat sibi exemplum legis, quam penes se servet, & in ea legat totis diebus vitæ suæ, ne ab ore suo discedat, sed in eo meditetur noctu & interdiu, quam ut legendo, meditando ex ea discat mentem, sententiam legis, non verba scire sed intelligere, erudiri ex ea, ut mentem non humani tantum sed divini juris intelligentem habeat, & ad abstrusam Dei penetraret sapientiam: quorsum verò? nisi *ut justitiam & judicium faciat*. Ita David, *Da judicium tua Regi*. Et Deum Salomo orat, ut animum ipsi det intelligentem ad *judicandum populum* *, quam interpretationem diximus: at cujus legis, nisi divinæ? quippe eo tempore tota lex divina esset, ut qui in casu dubio seu controverso judicaret ex ea, interpretaretur eandem. Unde supra dictum, interpretandi jus penes quem sint judicia, eundemque interpretem & judicem esse. *Abrahami* certè tempore, ut à Principe ordiamur, (missis tempore anteriore quo ante imperia, & in naturæ statu jus interpretandi sibi singulis esset *, quod ipsum argumentum ad jus principum insigne præparet, quippe qui judicium superius se, ne à Deo quidem tunc instituerint agnoscebant) Itaque Abrahami tempore cum nulla adhuc lex positiva esset, *omnes autem naturales*, ipse profecto vocatus è gentibus qui homines ad verum Dei cultum perduceret, ut familiæ suæ & ex ea fidelium omnium pa-

* *Deut.* 17.
18. 19. *Is.*
1. 8.

* *1 Reg.* 3. 9.

* *§. 5. & 17*
n. 7.

5.

- pater *, atque adeo princeps, solus *earum leges* * *Rom. 4. 1. 8*
 familiæ suæ interpretandi & orta ex ea dubia
 sententiâ suâ definiendi jus habuit, quæ dicta
 sententia publica inter omnes esset cum paren-
 di quidem necessitate *. Confirmat hoc jus **§ 69. n. 2.*
 ipsum divini oris effatum: Sic enim de Abra-
 hamo Deus, *Scio quod præcepturus sit filiis suis* **fin. n. 5. &*
ut custodiant viam Domini, & ipsi iudicium fa- **passim n. 15.*
ciant & iustitiam *, quod & explicandi jus **16. 17. hic.*
 complectitur: quin in casu dubio fieri sine **Gen. 1. 8.*
 recta legum explicatione non potuit. quid
 quod *præcepti* vox & legislativam signifi-
 cationem habeat? igitur & interpretandi. Inter-
 pretanti autem ei legem *obedientia* deberi à po-
 pulo debuit, quippe eadem *præcepti* vox. cum
 imperativa sit, à parte altera *obedientiam*
 includat: quo jure & ipse non suam tantum, sed
 & populi hoc est seminis sui Deo *obedientiam*
 promittit, cum populi voluntas in ipsius esset
 voluntate, & dispositione, nempe quod ad
 actus externos. Idem nulla mutatione facta
 6. *Isaaci, & Jacobi* jus esse debuit. Et in *Mose*, le-
 gum, quas tunc *positivas, decalogi* nempe, *cere-*
monialium, judicialium, interpretandarum non
 minus clarè potestas effulsit, quippe in eum
 populi iudicium translatum sit. Sed quæ pote-
 stas in interpretanda legis parte magis emi-
 cuit, cum in tradenda tota populo jam emicuis-
 set *, ipse enim solus populo Dei jura & leges **§ 69. n. 5.*
 annuntiavit, cui soli Deus loquutus. Quin & **& n. 4. hic.*
 de ipso legitur, ante institutum sacerdotium
 populum docuisse leges & instituta Dei *, **Conf. § 8.*
 quod cum summa penes ipsum potestas esset,
 interpretationem non complecti definitivam
 non potuit. Sic & verba potuisse in ore Aaro-
 nis, ita ad ipsum Deus *, *Ego Iehova docebo te,* **Exod. 4. 16.*
 S *quid* **& 7. 1.*

quid tu loquuturus sis. Tu autem verba pones in ore Aaronis ut ipse tibi os, Tu vere ipsi Deus sis. Eadem quæ Mofi facultas deinceps & Iosua 7.
 fuit *. unde & eadem ipsi interpretandi potestas, & obedientia ei externa debita: Qui locus enim adversus Iosua ex *Num: ** adferri solet, si cum altero sub regum tempore * conferatur, facile resolvitur, cum appareat ipsas Summas potestates non pontificem consuluisse Urim; ipsum autem Deum per oraculi fulgorem non Pontificem respondisse: responsa de rebus civilibus data. Idem ab Iosua jus *Summæ potestati ad Reges* usque concedendum, nisi quis diminutam eam potestatem in summo imperante probare intermedio tempore possit. Dato postulanti populo Rege qualem aliæ gentes extra populum Hebræum haberent, potestas hæc eadem non potuit non ex iisdem rationibus, *penes Reges* ipsos, qua tales, fuisse. quod & sollicita commendatio Mosis, de qua supra, & eodem loco ipsi Reges David, & Salomo probant *. De *Prophetarum scriptis*, 9.
 sub quocunque imperio ad legem Mosis quæ Deuteronomio continetur accesserint, semper ortò dubiò interpretatio & definitio ratione speciali penes eum esse debuit cui veram prophetæ doctrinam à falso discernendo, & eventus prædictionibus responderet iudicando, jus esset prophetiam publicam facere; sunt enim concatenata hæc & cohærentia, ut qui prius concedit & posterius concedere necesse habeat. Quin & sub novo fædere explicandæ 10.
legis Mosaicæ cum ea efficacia potestatem ipse Christus *Scribis & Phariseis* tribuit, non alia ratione quam quia sedebant super cathedram Mosis *, unde servanda quæ pronunciarent,

§ *Ios. I. 16*
 17. 18. §. 69.
 n. 6. §. 63. n.
 2.

* *Num: 27. 21*
 * *Sam: 33. 9.*
 10. 11. 12. 15
 30. 7.

* *Adde locos*
 I *Sam. 10. 19*
seqq. Cap: 11
 12. *cap. 12. 15*
 § 69. n. 6.

* *Mat. 23. 2.*

ea servare omnia & facere populo & ipsis discipulis suis præcepit, subaudita semper limi-

11. tatione de qua infra dicitur *. *Ipsi Christo cum novæ legis condendæ inter suos potestatem haberet* *, interpretandi jus deesse ei non potuit : cum docuit, doctrinæ suæ interpretes fuit, & fidei controversias & dubia inter suos definitivè : Ipse autem cum apud eos qui Christum esse inficiabantur vel non noverant, ut alius quilibet privatus habitus, civili etiam subiectus iudicio & imperio fuerit *, palam est & leges ipsius & doctrinam & interpretationem, ut vim definitivam & publicam haberent, à civili potestate pependisse. *Apostolorum munus post Christi è terris decessum propagare doctrinam, fidemque fuit Christianam, & fidei dogmata declarare* *, quod interpretari constituti doctores essent suadendo : ut jus faceret interpretatio non nisi ex voluntate ejus qui sibi receperit ; ut publica fieret ab eo steterit qui cum imperio esset, ut supra de eorum scriptis dictum *. Igitur *Imperantibus Christianis* interpretationem concedimus, quales si Christi tempore fuissent, ipsum Christum amplexi & filium Dei & ipsum verum Deum agnoscentes, & osculantes, ejusdem ultro se iudicio submisissent, adeoque interpretatio penes Christum ex submissione mansisset. Si Apostolorum tempore, non minus interpretatio definitiva & publica doctrinæ Christianæ penes principes Christianos fuisset, quam penes Moysen & principes Judæos interpretatio publica legis Judaicæ fuit. Atque his fundamentis optimo suo jure usi principes Christiani dicendi sunt, qui doctrinæ & fidei inter Christianos controversias ex facto interpretati,

* § 67. n. 2.

tati, deque iisdem judicia vel ex officio suo, vel implorati, etiam extra Synodum exercere, de quo & supra ad materiam jurisdictionis plenius *. Cæterum cum de interpretatione legis & doctrinæ publicæ loquimur, doctrina autem Christiana Apostolorum tempore publica non fuerit, quæritur quæ ejus interpretatio *Principum ethnicorum* fuerit? Non profecto publica, quia doctrina non erat publica, ex voluntatis placito, (cum haberi pro publica à subjectis non placebat) non potestatis defectu. Cæterum si Christianæ religionis doctrinam non publicam in territorio toleraret, ortas controversias vel inter ipsos Christianos, vel inter hos & diversæ sectæ subditos, ne turbæ in imperio oriantur rectè sua sententia definiet, compescet, comminuet, quæ jus inter partes faciat: neque vero magis impedit principem de alienæ fidei dogmatibus benè informatum, quam de alieni regni legibus locive statutis judicem judicare. Adde & illuminationis donum, quod intellectum spectat in quo est judicium, multis etiam non regentis dari, ut à Grotio & aliis notatum. Quare & eo jure usi Principes gentiles de doctrina & fide Christiana judicio non semel cognovere: vocati iudices non recusavere: in accusationis judicio ipsos adversus se quid Apostoli iis tribuerint supra ad materiam jurisdictionis dictum est *: judicandi sane facultatem dedere, nec iniquum à gentibus metuere judicium qui ipsos eos iudices elegerunt. Idem iis de lege Judaica judicium. Et Judæis de religione, fideque Christiana. Plane eodem jure atque Christiani in Hæreticos, & ipsos Judæos, & paganos, deque eorundem religione usi judi-

* § 67. n. 2.

judicia. Si persequatur princeps religionem, jam adversarium se constituit, proindeque non idoneus iudex erit. Si ex accusati defensione eidem accesserit, (quod accidisse Paulo Sergio *, & Agrippe fere legimus *) jam publica fiet. Principibus autem ecclesiæ res à curis suis remonentibus interpretandi jus naturaliter *ipsius ecclesiæ* fuit, quæ & ipsa sibi ex jure divino fidei articulos determinavit, (confessiones hodie appellant) quæque in sua ecclesia, at effectu privato, secundum ea quæ infra dicentur & supra dicta *. Atque hoc est quod diximus, *Principem legis divinæ dubia definire, interpretari, & fidei controversias judicare*. Has autem qui judicat, eodem iudicio suo & fidei articulos determinat: novos præterquam in euangelio sunt, non facit, veteres non abrogat. De iudicandi modo alia quæstio est. Judicat autem absque synodo, quod in supra dictis jam asseruimus *, per se vel per delegatos *: Per se, ex propria sententia si peritus sit, vel proposito sibi veteris ecclesiæ, vel aliarum synodorum, vel peritorum, etiam exterorum explorato iudicio, à quibus ipsis, si in fundamentis ac essentialibus sit consensus, rectum satis haberi iudicium potest, & habendæ synodi illa vicem sustinere: Per delegatos etiam non clericos, ne catholicos quidem. quæ prudentiam spectant, ad juris quæstionem non pertinent. Interposita interpretatione, quod dubium erat dubium esse desinit, eoque sublatò purificata lex est, & ipsa interpretatio pars legis facta. Hinc quas doctrinæ & fidei regulas seu articulos servari principi publicè iudicio suo interpretativo, ac definitivo placuerit, pro talibus publicè habendæ sunt,

* Art. 13. 12.
* Art. 26. 28.

* § 71. n. 3.
§ 69. n. 10.

* § & § 71.
n. 8.
* d. n. 8.

* § 69. n. 2.
fin. §. & pas-
sim.

iisque *obedientia* à singulis ejus religionis pu-
blicè, id est, *externa* debetur *, præcisè qui-
dem, ut vel teneantur vel cogi ad ea possint
ex quibus recepta publicè definitio manifeste-
tur. Si ordinem spectet definitio, nulla dubi-
tatio est. Si fidem, verbi præconi maximè ea
observanda, qui à publicè probata definitione
recedere in actionibus publicis non debet.
Totus enim judicii hujus, definitionis & in-
terpretationis *effectus*, & *efficacia in coactione*
& *obediendi necessitate per actum externum* con-
spicitur *; quippe interposita interpretatio

* *ad. loc.*

* § 93. n. 4.

* d. § 93. n.
6. & 1699.

* § 58.

seu definitio cum pars legis facta sit, eandem
cum ipsa eatenus naturam induit, propter le-
gislatoris quem singuli agnoscunt, quod ad
externa, auctoritatem. Fit autem ut coactio
sit licita, obedire non sit licitum. Qui dubi- 16.
tet, definitioni minimè malè adhærebit *, in
eoque licita quidem obedientia. At cui diver- 17.
sum penitus ex lege Dei persuasum, obedire
jussus *externè* non debet *; hic illicita obe-
dientia, at licita coactio erit. Qui prohibitus 18.
ab actu externo, privata is contentus sit fide
& conscientia, tacitus quid velit apud se pri-
vatim sentiat, linguæ suæ ne indulgeat, actio-
nes externas refrænet, nec ab imperio ei pe-
riculum erit. Qui nolit, religionis exercendæ
libertatem externam sibi recessu quærat. Qui
putet sine exercitio externo & in publico sal-
vum se esse non posse, vel officii sui, religionem
scilicet quam ipse adversus publicam conce-
pit, propagare, profiteri externè, & exer-
cere per actus externos, suo periculo ma-
neat, si quid inclementius obvenerit, patien-
ter ferat: Sed & à resistentia judicio publico
abstineat *, ipseus Christi euangelium docen-
tis

tis imitando bonis omnibus exemplo, qui à vi & resistentia Imperantibus etiam pessimis, religioni inimicissimis, ipse non abstinuit tantum, sed reponere in vaginam gladium præcepit ei qui arcere vim publicam auderet, addita poenæ comminatione, ni gladio velit ipse perire; & Apostolorum, qui admoniti à Judæorum synedrio, desisterent in nomine Jesu docere *, postquam respondissent, *Deo magis quam hominibus obediendum **, flagellati recesserunt, læti quod digni habiti essent qui pro nomine Jesu contumelia afficerentur *, ut digni sint Christo (a,) & gratia apud omnipotentem Deum (b,) iniquitatis omnis, si male judicasset, in principem æquissimum vindicem. Hac fiducia Stephanus, primus à Judæorum damnatus synedrio, martyrium subiit *: quem constanter & alii sequuti, laudabili exemplo. Lege historiam omnem Christianam à Tiberio ad Constantinum Magnum, à Christo ad Christianum Imperatorem, atque iterum diligenter lege, Christianum invenies nullum, etiam cum edicta violarentur, plurima statim ab ipsa Christi resurrectione sub Tiberio & sequentibus Imperatoribus, quæ vel plenissime Christianis, nonnunquam minus favorunt, promulgata, qui vi publicæ restiterit, qui rempublicam commoverit; licet quidem dura ac tyrannica essent imperia, etiam ob causam religionis: abstinerunt autem, non ut Christiani tantum quorum religio quasi non communem, sed particularem eam exigeret patientiam ut percutienti faciem & alteram obverterent genam *, sed & qua subjecti ex primævo in instituto imperio consensu * & communi subjectione, & non resistendi pa-

* Act. 4. 17.

segg. 5. 28.

segg:

* ibid.

* Act: 5. 40.

41.

a Mat. 1. 37.

b I Pet. 1.

19.

* Act: 7.

* Matt. 5. 39.

* Sup. § 17.

sto, quod servare ex lege naturæ oportuit. Præverat exemplo Judæorum populus, qui prope scripta lege quæ mortis supplicium statueret in eum qui ad colendos Deos alienos quempiam incitasset *, cum tamen factitatum à Regibus esset, qui sub pœnæ comminatione ad cultum idololatricum populum compellerent, & ob causam religionis immaniter sævirent, nunquam eo audaciæ processum ut vel manu quid admitterent, vel vi Imperanti resisterent. Impius Assyriorum erat Monarcha, at damnari se ad fornacem ardentem viri sanctissimi elegerunt * quam erectam ab Nebuchodonosore imaginem adorarent, vel imperanti resisterent; Deo obedientes, nec tamen potestati resistentes. Simile de septem fratribus cruentam passi necem jussu Antiochi Regis in Maccabeorum historia legas *. Daniel ipse vir potens, primus inter Principes centum & viginti præpositos satrapis, qui Darii Medorum præessent regno, Regi sacra facere jussus, objici leonibus se passus est, imperio non restitit: regi fausta præcatur *. Moniti interim, rectius plerumque facturum principem, si persuasionem quam imperio utatur (a.) ut subditos sponte morigeros quam metu habeat, vel fucata sit religio, non Dei sed purpuræ cultores, ut Jovianus dixit (b.) De Constantino testatum Eusebius reliquit *, omnes quidem subjectos suos Christianos esse optasse, neminem autem coegisse: Sic à coactione & alii pii Principes abstinere. In religionem vero ^{20.} intrinsecam, seu fidem de scripturæ locis controversis & ipsis dogmatibus privatam, interpretatio seu definitio Principis publica eam vim seu efficaciam, obedientiæ putâ, non ha-

* Exod. 22.
20. Dent. 13.

* Dan: 3.

* Maccab: 7-
30. & p. tot.

* Dan. 6. 22.

& per tot.

a § 67. n. 6.

Vid. Constant.

epist. apud Su-

erat. hist. 1. c.

9. & aibi.

b Sacr. hist. 3.

cap. 25. fin.

* Vid. Const:

2. 56. 60.

habet : *Est enim fides privati iudicii*, quod supra de actionibus internis dictum *. leges * § 63. n. 7
 non opinionibus feruntur, sed actionibus. de §. 67. n. 6.
 fide specialiter dictum, eam imperio vel
 21. coactioni non subjacere *. Unde generale * § 33. n. 2.
 est, acquiescere fide interna ullius hominis §. 67. n. 6. §.
 sententiæ, vel ipsius ecclesiæ, vel *Papæ Roma-* 69. n. 10.
ni, vel *Conciliorum* seu *Synodorum*, etiam
 nationalium, & generalium decretis, utcun-
 que à summa potestate in vim legum publi-
 carum roboratis, præcise neminem *teneri*
 qui ipse scrutando legem posse putet rectioræ
 assequi, vel assequutus jam in contraria sit
 sententia : Quorum enim lex ipsa, si hau-
 riri ex eo ipso fonte veritatem non liceat ?
 sin minus, satis fuerit conciliorum defini-
 tiones non ipsas scripturas inspexisse, &
 in iisdem veritatem quærere, contra toties
 inculcatam in euangelio Christi doctrinam *: * *Thef.* 5. 21.
 consulere si liceat, ubi obsequendi decretis I *Iob.* 4. 1.
 necessitas ? necessitas libertati repugnat. I *Ioh.* 5. 39.
 Rationibus fallibilitatem adde iudicii humani, I *Cor.* 10. 15.
 (de qua inter reformatos omnes convenit)
 solos Apostolos si excipias. Synodorum ita-
 que, id est eorum qui præsentibus in synodo
 fuere, decretis & positis definitionibus & ar-
 ticulis qui diffidet, nuda ei sententiæ decla-
 ratio sunt, internè, hoc est conscientiam non
 obligans *. Quamvis verò sequi tuto *quisvis* * § 69. n. 19.
possit si definitio seu interpretatio de non essen-
 tialibus sit, vel ipse ingenio hebetiore vel ju-
 dicii defectu penetrare ea non possit, hic enim
 conscientia seu iudicium privatum tuto acqui-
 escet. De articulo fidei salutaris si facta defini-
 tio sit, acquiescere ei *nemo* tuto *potest* quidem,
 nisi qui ipse privato suo iudicio legi divinx
 con-

congruentem probaverit. Sin dissentientem, acquiescere in ea *non debet*, ne propriam ipse, quo indignius nihil homini Christiano, fidem suam inficietur. Neque temperamentum admitto, quo aliorum sententias quis tutius sequatur, quod temporum angustiis, vel occupationibus aliis ab inquisitione impediatur, dum præcipua hominis Christiani cura in

- * *Math. 6. 33* scripturarum perscrutatione esse debeat *, mundanis cælestia præponendo. His sensibus pendere *religio & fides à proprio cujusque judicio privato* dicitur *, eademque *interpretatio privata* *, quæ in singulis mutandæ religionis fundamentum. De synodis cum dictum sit, ^{22.}
pastorum quoque singulorum (quorum munus sit sacramentorum exhibitio, & verbi prædicatio *) apparet facile de doctrina & fide, tanta cum efficacia interpretationem & sententiam non esse quæ internè obliget, cum ne definitiva, publica, & obligatoria externe, & vel una ac certa haberi debeat, tum quod publici & imperativi nihil habeant, tum ob confusionem ex sententiarum diversitate. sic virtute & authoritate nihil à privati cujusque differt. Nam quod ad Corinthios Paulus *,
Spiritus Prophetarum Prophetis subjici, si *judicium* intelligas, privatum erit, quomodo Johannis illud ad Christianos singulos, *Probate spiritus* *. At in consilium eos adhibere, vel singulos vel congregatos, deque legis divinæ recta interpretatione, & doctrina, & fidei articulis eorundem sententias declaratorias intelligere, sequi optimas, laudabilis quidem prudentiæ in principe cautela est, sed quæ non ad juris quæstionem sed de jure rectius exercendo referri debet: quare de rebus sic
 con-

consultum sit dubiis, vel si princeps confisus minus proprio iudicio sit, ut ipsius de sacris quod desit cognitioni aliorum iudicio in iis versatiore suppleatur. Sin ipse rectiora viderit, vel videre speret, sequi pastorum, vel synodorum iudicium vel non tenetur, vel non debet. Neque enim quod versatiore forte in divinis sint, jus ipsis per se iudicandi, vel obligandi internè vel externè tribuit. Quin vel ad consilium accedere iure proprio jus ipsis nihil

23. magis quam aliis viris doctis est. Sed & artis alicujus vel prudentiæ non profundissima cognitio, qualis falsò ut plurimum in Principibus obtenditur, jus Principum non minuit: neque ignorantia transferendi in alium juris, qui rectus forte iudicasset, satis apta ratio est: Quis vel rerum divinarum vel civilium cognitionem sufficientem vel aliquam in Rege puero vel infante præsumat? jus equidem iudicandi penes Regem est: quamvis ipse jus non exercet, non quod exercendi facultas Regi, sed ei puero & infanti, desit. Et sequente synodo correctum sæpius est quod priore iudicatū esset*, sed quæ sententia licet non vera, * § 79. n. 2. comperto vel correcto nondū errore, rata esse & vim rei iudicatæ habere, cum jus iudicandi priori synodo esset, non desit: neque enim nulla, vel irrita, vel virtute omni carere actio dici potest, nisi quæ extra jus sit agentis. Restat igitur, ut qui extra jus principum affirmet legum divinarum interpretationes & dubiorum definitiones, is lege divina difertè prohibitum, vel in alteram partem definitum

24. probet, quod explere non poterit. Ad doctrinæ determinationem referenda & *questionum* de religione, *inutilium* maxime, amputa-
tio

* 2 Tim. 2. 23
 I. c. 1. 4.
 cod. Tit. 3. 9.

* § 63. n. 2.

* 2 Timat. 2.

* § 45. § 69.
 n. 10.

* *ibid.*

tio * quæ controversias magis præbent quam ædificationem Dei, sed imprimis si in ecclesia scismata ex iis metuantur: (scismaticæ dictæ, & ipsi qui moverit scismatici, dum propter non essentialia separationem instituant) vel publicè propositæ prophanandi sacra mysteria hæreticis præbeant occasionem. Concordia ecclesiæ est anima, discordia mors & exitium. æque verò imperantis videre est ne ecclesia, atque respublica aliquid detrimenti capiat. hæc illam complectitur *. Maximè igitur earum *doctrinarum* (publicè seu privatim) cohibitio quas paci publicè inimicas judicabit, quæ murmuraciones adversus principem ejusve actiones, & motibus civilibus occasionem dare possint: nam & præter interpretandi jus, & judicium an vera sit doctrina, officium est summi imperantis imperium suum defendere, & pacem publicam procurare, ut quies & tranquillitas sit in ecclesia *, & ad eam quid conducatur jus ei soli judicio publico judicandi: unde quod ad eam non conducatur, quod pacem turbet, avertendi, suprema cum jurisdictione penes eundem inspectio, adeoque & prohibitio ejus rei, & punitio esse debet.

§. LXXI. *Si cum synodo placet.*] Ab ipsius I. enim placito pendet. Convenire quidem ante imperia singulis de negotio communi licebat*, etiam certè religioni addictis ob causam religionis *; naturaliter enim injure est agentis quod rectè rationi non repugnat. Idem post imperia, quia & hic injure manet agentis quod legi civili non repugnat. Institutis autem imperiis ab imperante inhiberi conventiones possunt, cum de genere sint eorum quæ lege naturali nec divinâ imperata nec prohibita sint. quæ

- quæ autem juris hoc est libertatis manserunt naturalis, à superioris beneplacito pendent *, * § 65. n. 33
- Idem igitur de synodi congregatione ita naturaliter sumpta, atque de aliis collegiis seu congregationibus affirmandum est: sunt enim licite synodi naturaliter, & prohiberi ab imperante possunt, seu Christianus is, seu paganus fuerit *, quippe cum potestas æqualis sit, æquale esse jus debet *. Ante Imperatores igitur Christianos, vel sub iis ante prohibitionem quæ habitæ synodi fuerint, (plures enim habitas fuisse tribus prioribus à Christi nativitate ante Constantinum seculis, cum ex Tertulliano, Eusebio, & aliis, tum ipsis conciliorum voluminibus apparet) eæ jure nituntur naturali & non prohibito, effectumque privatum habent *. Ubi enim synodus jura personalia præterdit *, ut ei tanquam uni personæ actiones & effectus efficaces tribuantur, apparet hoc sine cogendi potestate fieri non posse, quæ nulla nisi penes summam potestatem est, quare & ipsa synodus ita
2. sumpta à summa potestate pendet. Juris prohibitivi effectus est, illicitas & irritas omnes esse jure præciso quæ haberi vel nunc synodipossint, vel habitæ prius post prohibitionem sub utroque principe sine consensu expresso fuerint; unde vel ante consensum clam habitas, vel per conniventiam toleratas. sed quæ ipsa tolerantia vim
3. publicam minimè tribuit *. Qui putet per submissionem vel consensu dari synodo potestatem aliquam, & actionibus efficaciam posse, si ante imperia intelligat, rectè loquitur, & penes eam synodum seu congregationem, seu cætum seu fenatum appelles, summa etiam potestas erit, unde actiones & efficaces & publicæ. Si post imperia, sed ante prohibitionem, idem rectè

* § 63. n. 24

§ 63. n. 8.

§ 70. n. 141

* § 19.

* § 69. n. 104

§ 68. n. 5. cir¹

fin.

* § 65. n. 103

§ 63. n. 24

circ. mod.

* § 45. n. 8.

rectè consensu fiet, manente eadem naturali libertate non prohibita, sed decreta vim publicam non obtinebunt *, omnisque actio privata erit; & licet ex consensu obligationem producat, inefficax tamen, ut inter æquales actio in naturæ statu, dum nulli sit coactioni obnoxia, decreta à volentibus servata, & executio à parentium magis reverentia, quam jubentium potestate. Si post prohibitionem, ob impeditam jam libertatem etiam nulla erit actio, (quomodo congregatio nulla *) consensus enim nullus ob impeditam prohibitionem libertatem, obligationem aliquam vel actum ratum producere non potuit, neque enim extendi ad ea obligatio, ad quæ libertas nequivit: decreta igitur post prohibitionem nulla coactione à volentibus servata, sed contra obedientiæ fidem summo Imperanti debitam, & legem civiliter latam, quæ ejus rei servare magis effectus prohibet quam ipsam prohibet. Sub Principe autem gentili, aliove cujus persecutoria & perpetua sit prohibitio, cum planè deserere ecclesia nequeat quæ ad necessariam conservationem sui & ædificationem conducant, ita nec in totum synodos licet, decreta piè servanda, ut naturalia quidem pacta, sed coactione destituta, usque dum auctoritas principalis confirmet, interim jussui divino magis quam prohibitioni humanæ obediens. Prohibere autem qui naturalem conveniendi licentiam, & synodos potest: eidem & jure suo convocare, indicere, imperare, permittere, negare, & quod simile, jus est. Neque interest Generalis Diæcesana, Nationalis, vel Provincialis synodus fuerit. Sic permissæ sæpius synodi, aliquando supplicantibus

* *Sup. n. 1. hic** *Sup. n. 2.*

4.

5.

6.

- bus denegatæ, nonnunquam Imperatorio solo jussu vocatæ sub penæ etiam in contumaces comminatione, vel statis temporibus indictæ, aliquando ad tempus dilatæ, prout principem
7. circumstantiæ suaderent: Licet enim & quovis tempore & quotieslibet ei hoc modo vel totius ecclesiæ vel pastorum de *fide consensionem* seu uniformitatem vel procurare vel probare, vel *jurisdictionem* suam & causarum cognitionem exercere, vel *consilium* petere, (qui
8. fines sunt synodi) & si aliter visum, eodem modo non procurare, non exercere, non petere. hoc in quacunque re facultatis, illud in dubia prudentiæ est. Igitur (quod obiter hic repetendum) & per se * & sola vi supremæ potestatis, (dum à superiore in terris nemine potestatem habet mutuari) vel per delegatum *, etiam non vocata synodo ea jura exercebit *.
9. Synodorum enim licet insignis quandoque possit esse utilitas, non tamen semper eadem est. Aliquando noxiæ, si partibus æqualibus, occupatis præjudiciis & animi passione nimia, dum Dei metus absit, scismata ex iis & factiones metuantur, cujus effectus in veterè historia passim: si jus supremæ potestatis in consequentiam veniat: si res dilationem non ferat, vel in cunctatione sit periculum. Non necessariæ, si res unius sit ecclesiæ, quæ intra eandem componenda, ut tam latè petitum consilium quam latè propagatum malum sit, ut olim Cypriano clerus Romanus scripsit; ubi textus clarus, res minimè dubia est: quid enim si manifesta sit hæresis? sin dubia olim, pridem definita in alia sit synodo? adde, quod de dubiis domi consulti singuli vel voce vel scripto sententiam profiteri possint, quod ut
- omnæ

* § 70. n. 121

circ. fin-

* ibid.

* Vid. §. 644

65.66.67.70

omne de utilitate vel inutilitate iudicium penes solum Imperantem esse debet, ne si proprio in ea re non liceat uti iudicio, convocare ad alterius, cui de ea sit iudicium, præscriptum teneatur: Si simpliciter necessariae essent synodi, iunctæ alicubi in euangelio in vim præcepti fuissent. Quæ cum synodo fit cognitio ordinaria vulgò dicitur, quia frequentior, non alia ratione quam quia principi ita placuit, cum possit & minus frequentem & extraordinariam facere. Quod enim non permittere potest, idem rarius potest. An satis prudenter, hic non quæritur. multa prudenter omittuntur quæ facere jus est. Convocandi jus & dissolvendi arguit * eti-

* §. 44. n. 5. am non confecto negotio, ut qui deliberantes perseverent in crimen incidant *Majestatis* *.

* d. n. 5. c.
§ 45.

* *Act.* 15. 2.
22.

* § 71. n. 1.

§. LXXII. *Personas.*] Nam ut ipsa conveniendi, ita ad conventum mittendi libertas, quam primitus ecclesia exercuit *, lege humana mutabilis est, cum nec aliud lege divina vel ecclesiæ hoc præcipiente, vel potestates civiles hoc prohibente, definitum sit *; neque enim in personarum determinatione aliquid sacri est. Vocat igitur summa potestas quoslibet. Libertatis enim naturalis est, consilium petere à quibuslibet: & potestatem propriam delegare cui-libet: si aliud sit synodi finis, vel de legibus ferendis ecclesiasticis, vel, ut testata ecclesiæ fiat consensus *, sub qua & omnis definitio & accommodatio venit, hic si expedire magis dicamus (quamquam ratio nulla sit cur dicamus) mittendorum electionem penes pastores fieri, non juris sed prudentiæ erit, quâ abuti etiam ad dissensionem, æque ut alii poterint, ut nec in eo periculo pro contrario aliquod resideat argumenti.

* *Conf.* §. 78.
n. 1.

Si

Si ius ita fieri, probetur. Eodem jure ad eas quas statis temporibus haberi synodos placuit qui quoquo tempore convenire debeant, certas vices præscribit. Mittit invitos, ex jure in personam & coactiva potestate. Neque eos excludo qui ordinati licet nondum electi sint: electio enim (præter certum locum) jus novum non tribuit, quod non prius jam per ordinationem acquisitum sit. Sed & Laicos mitti & interesse, qui suæ partis causam agant,

3. non est insolens. Alii competere hoc jus non potest, qui jus & coactionem in personam non habet. Numerum definit, eumque vel majorem vel minorem determinat, prout tempus & ratio suadet, cum & suspectus aliquando ingens numerus esse possit; quotque numero synodum faciant, nulla lege divina difinitum sit.
5. Electos ab ipsis pastoribus jure cōcessivo, quos suadet ratio, comprobatur, rejicit, reprobat.

§. LXXIII. *Materiam.*] Nempe cognoscere materiam debet, ut utilem convocationem vel inutilem, necessariam vel minus judicet. Itaque rogatus de certa materia synodum admittere, dum de ea admittit, materiam determinat. Si non placet materia, negat.

1. Ergo & circumscribit, addit, limitat * § 79. n. 3.
2. Si vel consilii, vel jurisdictionis explicandæ causa ipse vocet, res minime dubia est. Si ob fidei causam, & jam ipse prius penes se materiam determinavit.

§. LXXIV. *Tempus.*] Et tempus circumstantia est ad utilitatem pertinens: neque enim omni tempore eadem res pari utilitate fieri potest; & dilatio summæ quandoque prudentiæ est. Annuas synodos Impt. Mense Junio, vel Septembri haberi voluit *, contra quam Apo-
* Nov. 137. c. 4.

T

stoli

* *Can. 36.* stoli definierant *. Et ad Arcadium & Honorium Augustos Innocentius Papa legatos mittit qui habendæ synodi tempus postulent *.
 * *Sez. om. 8. c. ult.* Pertinet quod Imppt. alibi, ut quam celerrime, absque ulla dilatione, Episcopi conveniant.

§. LXXV. *Locum.*] Eadem loci ratio est; cuius territoriale accedit.

§. LXXVI. *Ordinem præfinit, designat.*]. Ordinem cognitionum cunctis iudicibus præscribit. neque in eo, ut nec loco, tempore, aliquid sacri aut lege divina determinati est. 1. 2.

§. LXXVII. *In conventu ipse præfens, ac primus, vel per se vel per delegatos est.*] Ut ipse cernat quo animi motu res tractetur. Utrumne humani aliquid sit quod modestiores vincat, ut ex eo sententias ponderet. Ne extra materiam vagentur. Ne quod summæ potestatis sit vel negotii civilis attingant, quod pacem etiam publicam spectat. Imprimis ut ipse iudicia singulorum rationesque intelligens, iudicio suo superiore rectius iudicet. A nullo collegio princeps arceri potest. Primus autem locus non deberi non potest ei qui primus in rep. & 1. 2.

* § 65. n. 5. in ecclesia est, quæ ipsa est in republica *. Neque enim sedem principalem tenere alios convenit functionis prætextu, quæ ipsa in personas eorum à principe promanavit: ipsa quidem functio à Deo est (ut aliæ plures *, insigniter autem principalis potestas) sed quæ ex se personam non habet nisi hominis inter-

* § 67. n. 5. ventu, itaque functio personæ applicari debuit, ut locum in concessu teneret: applicatio, collatio in hunc vel alium potius, &

* § 65. n. 2. electio ab ipso principe pendet *, itaque persona, qua talis in quam functio collata, multò Principe est inferior, cujus faciem & ad synodum

3. dum Legati repræsentant. Franciscus Junius duplicem facit præfidentiam, ordinis unam, actionis alteram * : illam principi, hanc ecclesiæ tribuit. malè. princeps ordini & actioni præfidet. maxima enim imperii pars est quæ actioni imperat. debet & majestas plena esse*. * Disp. d. Synod. contr. Bellarm. * § 95.
- & circa sacra imperium summæ potestati supra passim asseruimus. debet & summa esse, ne si de actione ipsa summam aliquam alii concedamus, eatenus non summa, sed subjecta sit.
- §. LXXVIII. Si placet et suam sententiam promittit. } Per se, vel per delegatos, utro modo præfens in synodo convenerit. Jus suum à synodo non mutatur, nec synodus minuit: jus ex consensu est *. Licet & magis in synodo, si absque synodo licet *. Neque distinguo cui fini synodus serviat, quæve materia sit synodi: nam & de negotio fidei, de administranda jurisdictione, de condendis ecclesiæ legibus judicat. Unde procul dubio jus cognoscendi habet. Aliud est utrum expediat in synodo sententiam promere in delegatis nulla obstat prudentiæ regula qui non mandatu, præscripto, sed ex conscientia judicant. obstat in principe, ne si primus sententiam dixerit, cæteri dissentire non audeant. Neque vero sententiam promere necesse est, quia post synodum potest. Licet tamen *, quia dum suffragium ut privati numeratur, quod vinci pluralitate possit, privati jure utitur, principem se non gerit, sed coëpiscopum magis, quomodo in Nicæna Constantinus Imperator *: vel ut Eusebius dixit, tanquam unus & multis *. unde nec judicio suo extremo Principali præjudicat. De judicio præcedente synodum supra satis dictum: neque enim implorati concessio, negatio synodi

* Disp. d. Synod. contr. Bellarm.

* § 95.

* § 63.

* Vid. §. 70.

71. n. 8.

* Vid. l. 1. §

4. quand. appell.

* Theodori.

lib. 1. c. 10.

* In vit. x. c.

44.

nodi, materiæ circumscriptio, determinatio sine iudicio est: nec si sponte sua princeps haberi mandavit synodum, ne temeraria sit actio.

§. LXXIX. *Eandemque definitivam & summam post synodum.*] Superius semper delegantis iudicium delegati est. I.

Supremæ potestatis iudicium in omni actu superius esse debet, ne si non sit, parte aliqua manca sit superioritas. Summa igitur definitio à summo iudicio pendere debet. Quanquam enim errare supremi hi Imperantes, ut synodus, possint, cum tamen alicubi sit subsistendum, in eo hoc esse debet quo superius nihil datur. Si consilii causa sit synodus, nemo forte negabit, neque enim sequi hoc magis, quam iudex consilium jurisperitorum tenetur *. Si jurisdictionis exercendæ, & hæc ad ipsum refluit, maximè si pars læsa de injustitia quæratu[r] *. Si de fide definitio, cum sequi simpliciter nemo teneatur, nec tuto possit *, ne privatus quidem, nisi ipse iudicio suo probaverit, Princeps in ea non acquiescet, minus exequetur, ne errori majestatem accommodet. De errore si ipsi synodo iudicium supremum dederis, nunquam profecto futurum est ut erraverint, cum tamen plures humani aliquid passæ, non per majores tantum, sed æquales, vel minores correctæ sint. Si synodi definitio extra fidem sit salutarem, plus tribui de ea supremo principis iudicio poterit quanto minus error periculosus est. Si de eo quod lege divina non sit definitum, ut quod ad ordinem seu regimen spectet ecclesiæ, quia in iis manere libertatem principis diximus, eidemque canones, ut humanæ leges omnes, subjici *, minus con-

* *Confr. introd. § 4 n. 1.*

* § 67

* § 70. n. 21.

* § 26. § 64. n. 7. § 69. fin.

tro-

trouersum ejus debet esse judicium. Igitur seu de fide, seu extra fidem sit definitio, summæ potestatis supremum etiam post synodum erit judicium. Si placet definitio, probabit eam. Approbandi jus & improbandi includit, ne si improbare non liceat, approbandi jus non facultas, sed præscripta summæ potestati lex sit, quæ summo superiorem præsupponat. Improbandi jus & demendi, supplendi, emendandi, ut partes, complectitur *. Exercent autem supremum hoc judicium princeps triplici fere modo: vel per se, dum causam ex integro coram augusta sua sede agi jubet. vel aliis supremam hanc cognitionem mandat, quod & in supplicationibus civilibus accidit. vel alij synodo causam resumendam committit, etiam non superiori, vel majori, licet & minori, quod non semel factum.

* § 73 n. 2.
§ 65 n. 15.

§. LXXX. *Et ipsam sacram facere functionem quid prohibet?*] Sub cultu quidem Dei naturali jus sacra faciendi cuiuslibet fuit jure naturali *, nulla personarum distinctione, ut huic quam alteri magis liceret. Sed & naturæ lex Dei cultum præcipiens sacram functionem singulis non permittit tantum, hoc est sacra faciendi jus dat, sed & jubet, nullo qualitatuum discrimine, ex æquo omnes. Naturæ autem lex præcipiens cum non jubeat pugnantia, consequens etiam est, stare simul sacram functionem cum alia quavis posse: naturalis enim ratio tunc demum duarum vel plurium in eandem personam qualitatuum concursus impedit, si ita inter se pugnantibus sint ut stare simul non possint. Sed & cum per naturam modus nullus definitus, suo cuique

* § 69 n. 1.

* Intro. § 4
n. 7.

- * § 63. n. 1. modo liceret *, statim atque displicere di-
 §. 69. n. 3. versitas capit jure suo eam functionem patres
 * Ibid. & sibi soli sumere *, (merito, ut uniformis
 § 65. n. 1. esset cultus, & honorificus omnibus, qui in
 diversitate maxima pro affectuum dispositione
 aliis contumeliosus videri possit. Sic patres soli
 in familia exercuerunt, quod ex eorundem
 sacrificiis passim, quæ in sacris functio tunc
 temporis prima ac potissima erat, liquidissime
 apparet. Ipsi autem patres cum Principes in
 familia essent, quæ regni quandam haberet
 imaginem, cepit ea functio simul ab Impe-
 rante exerceri. Luculentum præter cetera
 exemplum in *Abrahamo* cernis. Is certe inter
 suos sacerdotio functus, sacrificia Deo sum-
 mo non semel obtulit, & sacra fecit: prin-
 ceptamen *: quin & vir militaris, dum exer-
 citum adversus Reges quatuor educeret, ut
 fratris filium captivum liberaret. Hinc & de
Isaaci, *Jacobi*, & aliorum sacris loca obvia,
 Defunctis patribus idem *primogeniti* jus exer-
 cuere *, consensu magis & ordinis ratione
 quam jure proprio, dum æquales omnes, non
 idem quod patribus jus fuit: sed quod mansit
 * Exod. 28. 29. vers. 44. ipsis ad consecratum * Aaronem usque, quo-
 modo statim dicitur. Sacra autem ab *Regibus*
 facta, gentium extra Hebræorum Dei sanctam
 exempla manifesta nobis testimonia sunt,
 cuipe quibus familiare hoc, ut qui Rex esset
 * Exod. 18. 17. sacerdos: id simul fungeretur. Ipse *Mosis* socer
 a Gen. 14. 18. *Jethro* Medianitarum princeps holocausta Deo
 * Levit. 8. obtulit *. Testis & ipse *Melchisedec* (a):
 Exod. 29. & Testis ipse in populo Dei *Moses* ante *Aaronem*
 a. Psalm. fuit *. uterque summo cum imperio *,
 c. 6. Rex *Salem* (a), Rex *Jeschurim* (b), jure na-
 * §. 63. n. 2. turali utentes sub cultu naturali, quod ut dixi-
 a Gen. 14. 18. mus jus singulis pro se cuique erat. Sed & cum
 b Deut. 33. 5. ita

singulis esset, jus penes omnes fuit eligendi aliquem qui pro omnibus faceret, quod cum sub generali juris translatione in Imperantem omnem translatum sit, ut eligere jam ipse possit (quod supra probatum *) consequens est, * § 65, ut quam functionem administrandam cuivis alii per se eligendo committere possit (quod voluntatis censei debet) ipse administrare vel retinere sibi non prohibeatur *. Nam & * § 42. n. 6. nullis datis iudicibus, cum jus dandi esset, ipse populum iudicare potuit, quod prius Moyses, & datis, in tribunali per se causam cognoscere & definire non prohibetur. Adde & finem esse imperii, & ad officium pertinere Imperantis populo salutem etiam animarum procurare *. De modo ipsius esse arbitrium. Et ad * § 65. n. 4. ipsum pertinere doctrinam ut preceptis regere *, quod est pascere Dei populum, unde & * § 71 p. tot. et n. 24. ipsi pastores, episcopi, ut alibi dictum *. Sane * § 63. n. 13. philosophiam, medicinam, jurisprudentiam docere publice Regem, quamvis alii mandavit, si earum scientia peritus esset, nemo negabit. cur Theologiam? si in academiis, cur non e suggesto? templa post Christum nihil * Vid. Can. Synod. Trull. 33. sanctimoniam habent. Adde & in personis sanctimoniam nihil esse, nec requiri quidquam, Christianos ejus muneris capaces omnes esse *. a Exo. 29. 44. Secus atque sub vetere Testamento, sub cultu b Ibid. cap. Dei institutivo. Sanctus Aaron, sancta ejus 30. 7. 8. 10. posteritas (a), specialiter ad sacerdotium sum- cod. Num. c. mum & sacrificandi jus (b), sancta omnis Levi- 3. 4. 10. et c. tarum tribus ministra sacerdotibus specialiter 18. 1. 2. et 1. Chron. 6. ad ministerium templi (c) ab ipso Deo sola & 49. privative cum sanctitate speciali segregata, sic c Num. 1. 50. ut aliis non licuit, minato mortis supplicio. seqq. cap. 3. Quare adolere Ducibus populi Israelitici seu 6. 8. 12. 41. cap. 4. 15. cap. 18. 1. 2.

Judicibus qui vocantur, usque ad Saulem Regem, & ab eo Davidi, & Salomoni regibus Israël, deinde regnoscisso in Juda & Israël scissarum tribuum Regibus usque ad Zedekiam Judæ Regem, & Hosesæ Israël ultimum (qui Reges omnes certè summam potestatem habuere) non licuisse *, & ipsius Saulis regum primi sacrificia Deo displicuisse (a), & inter Judæ Reges Usiam scabie percussum *, mirum videri ob legis specialitatem non debet; erant etiam ex tribu Benjamin, & Juda, non Levi Reges: quare & ejus temporis argumenta eam, quam nos asserere conamur sententiam, non debilitant. Adde & sacrificia jubere Reges ipsa sub legis specialitate ut prius Mosem potuisse, qua ratione & sacrificia adscribi sæpius Regibus videas, argumento satis manifesto, ni lex obstitisset id Regibus licuisse. Quomodo nec *Samueli* Judici, quem penes tunc summa rerum erat, lex specialis obstitit, cum ex tribu Levi esset *: igitur sacrificia obtulit *. Nec *Eli* obstitit quin & Judex & Sacerdos summus esset cum ex Aaronis, per filium Ithamartum, esset prosapia. Et ab *Juda Machabæo* uramque Principatus & Pontificiam functionem in eandem personam coaluisse, manifestissimum est. Illud profiteor functionem sacram non ut potestates summas, seu jure summæ potestatis tunc fecisse; addo autem ut appareat duas qualitates in easdem personas concurrisse, quo prima nostra ad hanc materiam consideratio * affirmetur. Sed & *extra sacrificia* quæ reliquam spectent functionem sacram loca in plerisque sub veteri testamento Regibus notatu non indigna reperias. De *Iosua* enim legitur, circumseidisse omnes qui

totis

* *ad. loc.*a 1 *Sam.* 13.7. *seqq.** 2 *Chr.* 26.* 1 *Sam.* 1*vers.* 1. 20.*junct.* 1*Chron.* 6. 27.* 1 *Sam.* 7. 9.*et* 13. 7. *seq.**et* eo libr.*passim** n. 3. *supr.*

8.

9.

totis XL. annis nati in deserto circumcisi non essent, * quamvis & alios forte in auxilium * *Jof. 5. 2. 3.* adhibuisse omnino probabile sit. Quid quod & ipsis privatis peritis ejus rei, etiam sub lege Aaronica, idem licuerit? actus equidem fuit qui ad sacra & religionem pertinet, quippe in signum percussis fœderis antiqui adhibitus. Ipse Josua legem publicè prælegit populo, ad eundem convocatum publicè verba facit *, * *Jof. 8. 34.* monet, docet, instruit de servanda lege Dei, de colendo vero Deo cum fidelitate & puro corde, de removendis alienis, cum promissione & pœnæ comminatione, Dei in populum beneficia commemorat, & ad gratitudinem hortatur servitii Deo *. Sic & *Io-* * *Vid. Jof. c. 23. & 24.* *fias* legem sacerdotibus, Prophetis, totique congregato prælegit populo *. Ad locum * *2 Reg. 23. 2. Num: ** quo jubetur populus in festo quod tabernaculorum dicitur, prælegere Dei legem *seq.* toti Israël, viris, fœminis, parvulis & peregrinis, ut audiant, & discant, timeantque Jehovam, & observent, & faciant omnia verba legis, notant Viri docti legem à Rege prælectam fuisse, cum accuratissima circumstantiarum observatione. *David* inter alia psal-
 mum tradit in manus *Asaphi* & cognatorum ejus ad celebrandum Deum *. *Salomo* ipse *a 1 Chr. 16. 7. seqq.* templum consecravit, preces convocato populo ad Deum fudit (a) *Ezechias* ad populum concionem habuit *. & quæ evolventi sacras paginas plura occurrent. *Constantinus* * *2 Chr. 32: 6. & seqq.* ipse Imperator in concione verba fecit: gentilium confutavit errorem in plurium Deorum cultu, de singulari Dei Imperio, de providentia, de salutari dispensatione, de divino judicio dixit *. *Sacra* autem matri-
 * *Enseb. vit. Constant. lib. 4 cap. 29.*

monii, id est ceremoniarum, solennia, benedictio, quæ fieri in templis à pastoribus solent, sacraminus proprie dicta, à summa potestate peragi nil video quod impediatur: quid si stylo constanti publicè fieri in foro coram Consulibus placeret? solemnitates civiles sunt. Quod coram facie ecclesiæ dicitur, in casu est. Sublato 10. per Christi in terris adventum sacerdotio Levitico, abrogatoque cultu ceremoniali, & cessante sanctitate speciali ex segregatione posteritatis Aaronicæ & tribus Leviticæ ad opus divinum speciali, rectè infertur, restitutam simul Imperantibus nunc sub Evangelio videri eandem, qui Melchisedeco, Mosi ante legem, & singulis sub cultu naturali fuerat, facultatem. Manuum certè impositio solennis 11. cum nullo, quem hætenus vidi sacræ scripturæ textu, in vim legis perpetuæ ad aptitudinem seu habilitatem administrandæ sacræ functionis præcipiatur, vel ipsa sanctitatem aliquam habeat vel conferat, simplex, ut alibi diximus*, ritus videri potest, & nuda ceremonia, voluntate utentium servata, quæ non venit inter necessaria; si instituta, cum legibus ceremonialibus abrogata. Si qui dare jus aliquod vel potestatem vel auctoritatem putet, fieri necessarium non erit, nec verò ab ullo applicari poterit personæ ejus apud quem jus omne & omnis potestas est, & auctoritas. Si applicari a subdito debuerit, jubere potest: Si ab extraneo velis, potestas omnis extranei vim suam intra territorium, nec in pares exercet. Adde ipsos Reges unctos, Christos Domini appellari, ut alia consecratione non indigeant, lege nova sublatis iis quæ in consecrandis sub V. T. sacerdotibus usurpari necessario solita. Quin ut sacerdotio summo quis initiaretur unctionem

ne-

¶ § 65. n. 17.

12. necessariam non fuisse, ex doctissimis Hebræorum Bertramus notat. *. Quod contra ex morum diversitate arguitur, ad decorum non ad jus pertinet. Locus ad Timoth. epistolâ * optime interdicit constitutis pastoribus & clericis curis seculi se immiscere, politicis maximè, ut quæ longè gravissimæ: ad Imperantes sermo non dirigitur, quamvis factis congruè forte duci inde argumentum ad perpetuam in Imperantibus sacrorum administrationem posset, sed qualem sustinere nec ipsi quidem vellent, nec hujus quæstionis est. illud suffecerit, si dum libet, liceat, fortassis
13. eo jure rarissimè usuris, quomodo rarius Josua, David, Salomo, Ezechias, Constantinus, aliique de sacris in concione verba fecere, & hodie nemo facit: sed quæ interrupta observantia cum facti res & meræ facultatis sit, trahi in argumentum contra jus Principum nequit. Paulus continuo baptizandi munere functus non est *, missus erat ad docendum, alii ad pascendum edoctos. Christus ipse nunquam baptizavit *. Quotusquisque hodie à Pontifice adspergitur? cum tamen neque Christo olim, neque Apostolis, neque Pontifici hodie quoties libuerit baptizandi jus ullus neget. Atque hæc argumenta sunt quæ defendere jus sacræ functionis summæ potestati possint. In baptismo & cænæ exhibitione hactenus sanctimoniam nihil magis vel præcipui, quam in verbi prædicatione habetur. Quid autem si in casu necessitatis summæ jus hoc singulis privatis concedamus *?
- §. LXXXI. Quicquid tandem ad salutem populi internam & externam, servandam pacem publicam, tranquillitatem, defensionem ducit, ipse

* De republ.
Hab: p. 251.

* 2 Tim. 2. 4

* 1 Cor. I. 14.
seqq.

* Joh. 4. 20

* Confer § 65
n. 22.

h § 95.
 b § 28.
 e § 3. 4. 5. 6. 7.
 f § 28. n. 2.

• § 14.
 * *idid.*
 • § 6.

• *vid.* § 5.
 • *contra* § 4.

• § 87.

• § 82. n. 4.

• § 5.

ipse procurat, solus æstimat.] Refer hæc ad juris pleni (a) & absoluti (b) materiam, ut quod sui ratione singulis in naturæ statu (c) idem civitatis respectu Imperanti liceat (d.) Concludit nempe jura majestatis plenæ & absolutæ enunciatum hoc generale, quod nihil non eorum complectitur quæ ad imperium exercendum pertinent, seu seculi res seu ecclesiæ sit. Adde procurandi finis necessitatem *, in quo officium imperantis esse diximus. Unde jus ad media esse debet *, cum cui imperandi jus sit, & officium finem procurare imperii, ejusdem juris imo officii esse debet ad hæc media procurare, ne si non liceat procurare media, imperandi jus inefficax, & procurandi finis officium seu necessitas ipsos summos Imperantes ad impossibile obliget. Quæ apta sunt media Princeps solus æstimat *, ne si alii iudicium demus, * superioritatem in summam effingamus, quod natura summitatis non patitur: si singulis, confusionem repetamus ex iudiciorum diversitate *. Solum igitur summæ potestatis iudicium utendis mediis, etiam adversus externos, quibusvis sufficere debet *, (nam & singulis hoc in naturæ statu ad sui conservationem ex facultate & ratione naturali dedimus *) dummodo intra naturæ & divinæ legum metas consistat, vel consistere sanâ & optimâ qua valet uti ratione se putet. sic ipse iudicat. media vero sunt jura majestatis omnia de quibus hactenus dictum. Sed & solius supremæ potestatis adeo universalis hæc procuratio est, ut qui suo arbitrio, nec iussus, inscioque principe negotiis publicis sese immiscuerit, proba quantumvis & sincera sit intentio & summo reip. bono instituta, majestatem

tem violasse dicatur. Inter plures autem si communis ex foedere sit defensio, corporis magis iudicio quam fœderatorum principum singulari tribuendum*, ut rei communis commune non singulorum sit iudicium, vel quod corporis est pars una concludat; neque vero consentientibus in fœdere singulis quid è re fœderis ullum majus, quam consentientibus in imperium privatis quod è re sit publica concludens est iudicium: utriusque enim restricta libertas est quatenus ab ea consensu recessum, & dandum personæ civili circa ipsius conservationem, quod singulis ante impeira personis naturalibus de sua concessimus, corpus fœderatum, eque atque fœderati singuli, personæ vicem sustinet*, Comitatur autem actus regios semper recti præsumptio, supra pœnam. In inferiores magistratus ex neglectu, vel recta minus administratione actio datur.

* § 59. n. 9.
85. n. 79

* § 25. n. 5.

1. §. LXXXII. *Jura hac majestatis sunt, nullis circumscripta limitibus.*] Jura Imperii, jura sublimia, sacra Imperii, sacra sacrorum, sacra individua. Omnis in exteriorem hominem, & circa sacra, & circa profana potestas ab una hac potestate, ut promanat, sic dependet. Potestatem hanc finibus circumscribere nullius terrenæ est potestatis. Non est supra creatoris potestatem ulla creaturæ potestas, quam potestate exuere & exinanire uno supercillii motu potest. Obmutescere ad nutum debent amplissimæ quæque congregationes, conventus, synodi, nemo qui hircere jure audeat, subiecti omnes. Fines à lege vel alia potestate. Lego
2. Imperatoris excipitur fortuna*: potestatem supra se nullam habet. Confer quæ de imperio summo & absoluto alibi diximus*. Quod reli-

* Nov. 105
c. 2. § 4. ad
fin
* § 18. n. 4
§ 28.

reliquus est, ad modum pertinet, & extra jus est imperantis, ut est forma mutatio, alienatio, testamenti factio, de quibus supra & infra plenius *.

* § 28. n. 8.
§ 94. n. 3. §.
92. 100.

§. LXXXIII. *Questi negare subditus, iisve detrahere, vel ipso atrectare majestatis reus sit.*] I.

Qui enim jura majestatis negat, imperium & obedientiam negat. tota vis majestatis in imperio est & obedientia. Sic & omnium legum obsequio se subdat, quippe qui consensu in imperii delatione obedientiam promittit, eam cunctis legibus promittit, quas uno facto omnes violat, dum imperio se subtrahit: itaque amisso jure civitatis, non civis amplius, sed velut hostis habendus quoties de suo prejudicio agitur; quamvis & puniri vi imperii & cum infamia possit. In ordine primus fere locus ei debetur qui turbas, sediciones concitat; quod orationibus maxime fit turbulentis, & doctrinis adversus imperium principum, & auctoritatem & obedientiam debitam*, dum subducere eo facto non se tantum sed & alios conatur, & pacem publicam turbat, & confusionem molitur & belli statum introducere, imperii subvertere, contra naturæ legem que exire à bellistatu, & pacem & imperium & ordinem jubet. sic pactum fidemque promissam in eo crimine violari recte Baldus notat*. Adde autem ab atrectante ipsa jura tanto committi crimen gravius, quanto detrectatione seu negatione juris alicujus simplici atrectatio factum majus est: à quo excusari vix potest qui privatus atrectasse negotia publica, etiam bono publico, dicetur. Sancta majestas est, sancta majestatis jura, velut mons ille Sinai*, in quo majestas erat Dei, in quem ascendere toti populo & singulis privatis prohibitum,

* Confer § 67
n. 3. fin. §
70. n. ult.

* L. Virtus
d. II.

* Exod. 19.
12.

- bitum minato mortis supplicio, soli Imperatori Moxi permissum. Speciale autem hujus criminis in gradu supremo perduellionis est nomen, si hostili quis animo in rem publicam feratur, quo facto non omni tantum obedientiæ renunciat, sed & actum ei quam maximè contrarium admittit; quod enim in necem fit Imperantis, in necem dicitur fieri singulorum, quorum omnium is unus personam & corporis animam sustinet. Sed & rectè à Zypæo animadversum, commissæ quædam adversus majestatem tam humili consistere loco, ut quandoque ex circumstantiis excusentur. Non committi à non subdito rationem naturalem habet, cum obedientiam ei non debeat; cuius nec imperio se subjecit. Igitur cum liber sit qui inæquali fœdere tenetur, * § 23. n. 1. majestatis crimen non contrahet adversus eum, in cujus fide erit. Quod & verum in eo est qui in clientela erit alterius, vel ratione feudi vel officii subiectus dicitur: * *Ibid.* quamvis revereri uterque * *Ibid.* quodammodo alterius Majestatem debeat. * At pro hoste haberi eum qui Majestatem alterius offendit, & tradi posse, à ratione non abicit *. Verum originis subjectionem in eo crimine spectari juris magistris placuit; nisi quis consensu, vel jussu recesserit, dum cesset utrimque obligatio. Modos quibus committatur crimen Additionatores ad Clarum quadraginta quinque, plerosque ineptos, minusque veros enumeravere. An ex verbis prolatis, vel affectu nudo, vel scientia sola præsumpti ab alio criminis quis reus censendus,
1. eundem consulas *. * *Adde §. 86. n. 2. 3.*
- §. LXXXIV. *Voluntas pro lege est.* Talis enim esse debet. Probat hoc vis imperii quæ

* § 17.

ex consensu vel submissione est populi in concessione imperii *, quæ necessitatem id est vim legis habeat. Hinc Ulpianus, *Quod principi placuit legis habere vigorem*, Justinus, *Arbitria principum pro legibus esse*. Apud Livium, *Dictatoris edictum pro numine observari*; cum populus in eum jus omne, vel imperium contulit *, ut quod velit faciat, quod non velit non faciat *, sui que ac legum potens; uno cuncta regens arbitrio. Apud Ecclesiastem, *Sermo ejus plenus est potestate* *.

* § 28.

* d. § 28. n.

4

* Cap. 8.

* § 9. 10. §.

20. n. 4.

* Passim

* § 96.

Liberrimæ dispositionis incommoda qui metuit, is secum pensitet quæ majora sint in naturæ statu *; quid volens concesserit * quæ divisi imperii incommoda *; principem naturæ legis & divinæ metum, & vel unius nefarii hominis, qui durius secum actum putet, temerarium ausum tenere; quamquam postrema hæc ratio prudentiam monet, jus non minuit, mali tamen ejus metus boni quandoque faciat causam existere. Tantum autem confusionis redit quantum per non obedientiam authoritati detrahitur: hoc crescit confusio quod authoritas decrescit: quare quod à legitimo imperante sibi populus sumit hoc sibi calamitatis sumit, falsa sub libertatis imagine.

* L. 60. I. d. R. I.

* L. 19. ad municip.

Adde l. 36.

39. d. re jud.

l. 17 § 6. d.

arb. Vide

Carp. 1. decis.

82.

§. LXXXV. *In statu poliarchico, quod pars major decreverit.*] Refertur enim ad universos quod publice fit per majorem partem, teste Ulpiano Icto *. & Scevola dixit *, quod major pars curiæ effecerit, pro eo haberi ac si omnes egerint. Consentunt in hanc rem plurimæ Doctorum sententiæ, ab aliis adductæ. Sed & naturæ lex quæ judicia instituenda præcepit, ne belli status maneret, vel

I.

vel ob datam injuriam manu continuo concertandum, judicandi simul ordinem præscripsisse debuit, quo ad judicii exitum perveniatur, qui necessario is ordo esse debuit, ut pars consentientium major minorem vincat; ne si convenire omnes debeant, vel raro vel nunquam judicii detur exitus: est enim naturalis hominum ad dissentiendum facilitas, unde ad confusionem & armâ progressus, in rebus maximè dubiis quæ rationes utrimque habent probabiles, ut merito dubitare liceat utri adhæreas. Ex quo & necessitas politica apparet, ne si neutra vincat deliberationes extra conclusionem sint, quod negotia publica non ferunt. Sed & cum expediendi ratio aliqua esse debuit, absurdus nihil dari poterit quam ut pars major minorem sequatur. Singulis igitur & omnibus in societatem civilem coëuntibus placuisse consensu tacito eâ expediendi ratio

3. videtur, quamvis de jure naturali demat. Uni-

4. de regula, *In iis quæ à pluribus ut corpore fiunt, quod pars major constituerit à minore non debilitetur*: sicut absentibus vel impeditis aliis jus aliis accrescat, & vel penes unum jus sit collegii. Nisi amplius lege speciali dictum, qualis Theodosii, Arcadii, & Honorii extat specialis *. *Vt in nominatione Magistratum duæ partes adsint eorum qui albo curiæ detinentur* *.

Et aliæ generales *. Et Alexand. III. *Vt in electione summi pontificis quo plena sit concordia duæ partes consentiant* *. Sed & pactum libertati naturali conveniens est, ut consentire omnes debeant, vel unius dissensus impedire cæterorum consensum possit: Sed quæ facultas cum ea prima ac naturalis sit, dubitari nunc sub Imperio posset, regula ne an exceptio pu-

* L. 45. C. de decur.

* L. 3. C. de decr. l. 3. quod cujusq. univ. nom.

* Cap. 6. de elect.

* n. 1. 2. 3.

* Reg 29. d.
R. I. in 6.

* § 81. n. 5.

* L. 8. d. pat. 7.
* L. 14. de.
pos. l. 16. d.
reb. aut. jud.
poss.

* § 44. n. 2.

* § 93. n. 3.

tanda? ego magis exceptionem puto, per supra dicta *, sed quæ de libertate naturali tollat. Illud iniquum videtur, cum impar plerumque prudentia, par omnium sententiarum jus sit; sed quod ex incommodis necessariis est. Regula Bonifacii, *Quod omnes tangit ab omnibus debere approbari* *, locum habet in iis, quæ à pluribus ut singulis fiunt: hic enim pars major non vincet minorem, nisi casibus specialiter exceptis. Optima Ictorum inter actus necessarios, utiles, & voluntarios est distinctio. Pluribus fæderatis accurata adhibenda distinctio, utrum in terminis affirmativis, an negativis fædus sit positum: ut si in terminis negativis, pars major minorem neutiquam vincat; negandi enim qualitas juris & libertatis naturalis manet, dum hoc dictum fædere sit, ne affirmative liceat fæderatis singulis disponere. affirmative igitur disponendi de his quæ singulis non licent, ab universis seu votis consentientibus pender, sic negativa in affirmativam convertitur. At de his quæ dicta initio in fædere affirmative obligant, magis est ut plurimum votis stetur *. Sed quæ numeranda justius plerumque sit proportionibus, quam per capita computari; quod ut æquitati naturali consentaneum, in plurium creditorum consensu & Papinianus * & bis Gajus * suis responsis probavere. Conclusio autem quamvis concilii nomine formetur, quæ & ejusdem auctoritate sit exequenda, sententiam tamen dissentientium non mutat externam, ita ut dissentientium nec actio, nec factum dici queat *. utrum vero ipsi exequi decreta contra propriam conscientiam teneantur, ex infra dicendis paterebit *. Votis æqualibus res in pristino statu manet.

§. LXXXVI.

§. LXXXVI. *Voluntati obtemperandum, &*

1. *universis & singulis* *.] Officia subditorum * *Add. §. 84.*
 complectitur. Tota enim vis majestatis in imperio & obedientia consistit *. (de Imperio * *Livius lib. 2.*
 superius satis dictum.) Tolle obedientiam jus
 tollis in personam *; civilis status ad confusio- * §. 29. 37.
 nem revertitur *, confusaquè turba erit, nemo
 ubi audit neminem; nulla populo securitas, * *Conf. §. 20.*
 n. 4.
2. nulla salus, itaque nec civitas erit. Adde exigendæ obedientiæ jus efficaciter satis ex voluntatis submissione derivari *; quippe qui velle hoc quod velit imperans intelligitur, simul jam eidem voluntatis obsequium & jubenti parere promisit, cum qui jubenti non pareat vel volenti obsequium non præstet, quod vult imperans ipse non velle intelligitur. Unde collige, ex pacti consequentiâ in ipsa imperii institutione initi, præstandæ obedientiæ obligationem legis naturalis esse, & omni lege seu jussione priorem *. Adde sacram auctoritatem (a). Adde argumenta omnia quæ imperium probant. *Universis dixi, cum & supra* *
 dictum sit, Imperantes populo superiores esse, * § 93. n. 4.
 a *Deut. 17. 10*
 11. 12. *Jos.*
 1. 18.
 * § 28 n. 4.
3. quod in alium transtulerit *. Seu legitimus ex consensu Imperator, seu despota, seu invasor sit *. *Principes sunt, obsequendum quip-
 pe nisi de invasore supra dictum & infra dicitur* *. Quid quod præstandæ principi obdientiam, quâ ad factum subditi præcise tenentur. Simpliciter cum quisquis imperaturo promisit, sequitur obedientiam majestati à subjectis simplicem deberi *, quomodo in familia patri. Obediendum tatem jussis universaliter, licet ex eo imperii jure jusserit
4. quod in alium transtulerit *. Seu legitimus ex consensu Imperator, seu despota, seu invasor sit *. *Principes sunt, obsequendum quippe nisi de invasore supra dictum & infra dicitur* *. Quid quod præstandæ principi obdientiam, quâ ad factum subditi præcise tenentur. Simpliciter cum quisquis imperaturo promisit, sequitur obedientiam majestati à subjectis simplicem deberi *, quomodo in familia patri. Obediendum tatem jussis universaliter, licet ex eo imperii jure jusserit

* § 83;

tia qui renunciaverit majestatis reum fieri supra dictum sit *? Quanto populi obedientia major, tanto ejus defensio & securitas major. quod per non obedientiam populus Imperanti detrahit, hoc securitati suæ detrahit. tantum enim licentiæ singulis accedit quantum obedientiæ imperio decedit *. Quando non ob-
5.

* § 84 fin.
* § 93. 94.

§. LXXXVII. *De ratione nullus disputat, nullus examinat, singulorum nullum de ea est judicium.*] Enim si subditis de ea judicium permittatur, jam de omni voluntate Principis, de lege, de præceptis, de bello, de pace, de fæderibus, de tributis, judiciis, & cunctis denique principum actionibus, quid in iis æquum quid iniquum, quid justum quid injustum, in compendio, quæ Principem moverit ratio an sit recta, inde cui placito in republica obtemperandum, cui non obtemperandum, penes ipsos subjectos erit arbitrium: Itaque de reip. administratione, & omni publico, penes privatos singulos superius omni mandato erit judicium; cum non propter mandatum quisquis sed propriam mentis suæ sententiam & rationem, nec prius mandato quam proprio judicio obtemperaverint *. Accedit ex multitudine ipsorum judiciorum diversitas *, ex quo nullum jam erit obsequium, confusa omnia, diffidorum materies, & vel nullum judicium; sed vero æquum iniquum, justum injustum sit præceptum, ratione una ac certa definiendum *: Unde fieri omnino nequit, ut judicium singulis detur. Sed & ordine in concilio inter singulos ea de ratione disputatio esset agitata, quod iniri nisi auctore principe non potest: itaque subalternum erit, nec singulorum
1.
2.
3.

* § 34 n. 2
* per tot.
* Ibid. & 69
n. 7 & 70 n. 4

* § 34.

rum, sed principis iudicium, mediante concilio. Si pro arbitrio liceat ut de ratione principis disputetur, concilium summum erit, princeps nomine tenus, autoritate suadendi magis quam iubendi potestate. Recta igitur voluntatis ratio, ipsaque voluntas iusta iniuste fit, recta vel minus, penes solum principem erit iudicium *, Deo subiectum. Illud enim

* *Add.* § 34

4. esse potest. Extra hanc, *Quis ei dicat, cur ita*

5. *facis* *? Sed adhibenda semper concessio soli

Ecclesiast. c. 8

summæ potestati, negato subiectis iudicio limitatio ex, de qua infra dicitur *: & inter publicum & privatum iudicium distinctio *, quæ summæ utilitatis est.

* § 92 n. 93.

* § 34 n. 1. fin

§ 69 n. 8. § 70

§ 93 n. 6.

1. §. [LXXXVIII. *Resistere nefas.*] Juris enim

naturalis renunciatio non resistendi jus importat *

* § 17 n. 1.

Obedientiæ promissio, quæ in submissione est, resistantiam excludit *

* *ibid.*

quippe resistantia obedientiæ repugnat. Sed & quatenus

potestas omnis à Deo ordinata est, ordinationi divinæ resistit qui summo Imperanti

resistit *. Adde rationes pro obedientia omnes *

* *Rom. 13.*

Adde exempla: neque enim Christus,

* § 63 n. 2.

neque Apostoli, alique viri Sancti Imperanti-

§ 86. & *alibi.*

2. bus, etiam immanissimis, resistere *. Dan-

* § 70 n. 18.

tur autem gradus resistantiæ. Nam aut intra

nudam mali declinationem & iussi negationem consistit,

impropriè, quia solam non patientiam & imperati non obedientiam continet;

appositè tamen, cum resistere quodammodo videatur qui facere iussa negat: At fugâ

non iusta imperantis vitare sævitiam malicita & honesta declinatio est *. Alter gra-

* *ibid.*

us in mali propulsione consistit. Tertius in dantis simul offensione. Regulæ exceptiones in loco videbimus *. De iudicio damnatis non una sententia est.

* § 70 n. 19.
§ 93 n. 10. 94
n. 11. seqq.
C 15. § 98
n. 2. fin.

§. LXXXIX. *Magis solio deturbare.*] Imperio privare, deponere principem. Non per formam iudicii quod superioritatem indicat. Solus princeps omnibus superior est, non iudiciis subditus ullis. *Rex est, suo utens jure, nulli obnoxius. Nemo nisi solus Deus iudex principis esse potest.* Hinc & illud, *Nullam creaturam iudicare Regem, sed solum Deum benedictum.* Princeps solutus legibus civilibus *, & naturalium & divinarum ipse interpret summus & iudex est *. Sed & iudicia omnia auctoritatem à summa potestate habent: convocasse autem principem subditos ut de maiestate sua, utrum solio deturbandus disceptarent, nullo jure præsumendum est, nisi verbis expressis id exposuerit; sed quæ ipsa verba revocabilia sunt *, ne si non sint, abdicasse à se maiestatem censeatur. convocato toto licet populo summa penes principem manet maiestas. Minus extra iudicium licet. Probat & juris renunciatio, & pacti vis in ipso instituto imperio initi, quo obligaverunt singuli se inter se sustinendi imperii, & electo imperanti præstandæ obedientiæ necessitati *. pacto solvere se nemo invitis aliis potest. Unde nec major pars, si vel unus dissentiat. Nam quod dici vulgo solet, *banc minorem vincere* *, in congregatione civili & ordinata obtinet *, facta convocatione legitimâ, positisque articulis deliberationum extra quos nullius validum suffragium est convocati. In tumultibus non obtinet, quæ congregatio incivilis, nec

* §. 26.

* §. 70.

* § 42 n. 3.

* § 17. n. 1. 7

* § 85

* § 17 n. 5. 7.

3.

1.

2.

3.

4.

or.

- ordinata, & non legitime convocatorum est. Adde quod & discerni ibi major pars non potest, & æquales esse omnes ubi nulla in alterius voluntatem coactio. supersuffragatio igitur in congregatione civili est *. Sed nec omnes simul id posse, obedientiæ promissio facta ipsi imperatori probat *, cui cum per factæ promissionis acceptionem (acceptatio enim in imperaturo requiritur *) jus quæsitum sit, obstare non consentienti non potest regula, quæ naturale pronunciat, *Vnumquodque eodem modo dissolvi quo colligatum est.* Et consensus cum jus plenum det, & in vim abeat contractus, dissolvendi ejus pœnitentia sola ratio non est sufficiens. Positio igitur nostra eadem ratione in imperio Despotico obtinet: nam pellere victorem & pristinum statum repetere victi, postquam juri suo cesserint, nihil magis atque venditor rem venditam possunt. pacta servare oportet *. Nec diversum in Invasore dicendum *, qui postquam pactio seu consensus accesserit hostis esse & occupator injustus desinit. Etenim si remove quasi ob titulum injustum liceret, jam & in remoti locum constitutus obtenti melioris juris removeri ipse, & constitui ejus loco alius poterit, atque ita deinceps: ex quo futurum ut Rex nullus certus, nullum stabile regnum.. Quid si durius Rex cum populo agat? Ipse sane Deus per Prophetam jus Regis describens *, sic inquit, *Clamabitis in die illa à facie Regis vestri quem eligeritis vobis, nec exaudiet vos Dominus.* Igitur aperte significat, Regem eum qui eo jure sit usus, Regem etiam mansurum. Adde insignem apud Ieremiam locum. cum (2), & quæ supra dicta *. Limita positionem,

* §. 94. n. 9.
19. 11.

nem, si posita imperio conditio sit, ut infra dicitur *. Extra hanc, nec qui absit imperator quærendus, nec qui absit pellendus. bonus civis præsentem rei publicæ statum tuetur, quietem se agit, & voto precatur optima, & sibi, & patriæ *.

* Adde § 91.
n. 2.

§. XC. *Occidere sacrilegium.*] Nec in judicio, nec extra judicium: nec à pluribus, nec ab omnibus *. An vero occidere parentem, etiam durum & iniquum licebit?

* § 88. 89.

Accedit sacra Davidis de non interficiendo Saule sententia. Ipse ab interficiendo Rege etiam persecutore & ad mortem ipsum quærente, à Deo rejecto, Rex designatus abhorruit, *An facerem hanc rem domino meo, unctio Iehovæ, ut extendam manum meam contra eum? Quin & ob abscessam chlamydis partem conscientia illum torruit **. Adde quæ supra contra resistantiam dicta *. Atrocissimum inter crimina quæ hostili adversus remp. animo machinari quis possit, illud est, quod in personam principis machinatur. Qui regnum invadit antequam pactus sit cum hostis omnibus habeatur *, occidi jure potest. Quid in rege

* 1 Sam: 24. 7

* § 70. n. 18.

* § 16. n. 4.

* § 91. n. 19.

regno privato infra dicitur *.

§. XCI. *Qualiscunque ferendus est.*] Sic ex prædictis colligitur: Si facere quod libet, liceat, si obediendum jubenti, si singulis ratio non debeat, si resistere nullo modo liceat, si nullum adversus ipsum judicium, si solio privari, si occidi nequeat, certe ferendus. Solo Deo committenda vindicta est. Sancta ea moderatio apud prudentes fuit. ita Seneca, *Æquum atque iniquum Regis imperium fer as: Indigna digna habenda sunt, Rex que facit. Imperia habentium perferenda inscitia est.* Apostoli illud

illud est, *Vocatus es ad servitutem, ne id te tor-
queat. Et Petrus dominos etiam pravos & du-
ros ferre jubet. Facit & locus quem supra ex
Samuele produximus **. Taciti dictum est. *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, &
cætera naturæ mala, ita luxum, vel avaritiam
dominantium tolerate; vitia erunt donec homi-
nes, sed neque hæc continua, & meliorum inter-
ventu pensantur. Marcelli dictum apud eun-
dem est, Bonos Imperatores voto expetere, qua-
lescunque tolerare **. Placuit nempe Deo &
per bonos & per malos reges opus suum ope-
rari *: quos & servos suos, unctos, Christos, &
virtutem suam appellat *. Sed & prius quam
Regis quis in imperio vitia advertat, viderit
num recte ipse obediverit. Regem malum non
raro improbitas & malitia subditorum facit,
neque facile recte judicat, quem ipsum non
recte facti conscientia condemnat. Sed neque
minima, nec mediocria in principe culpanda;
homines sunt, erroribus obnoxii. unde ini-
que egerit populus qui divinitatem in principe
desideret. Atque hætenus in præcedentibus
de potestate & jure principum, & obedientia re-
gulæ, quas exceptiones sequuntur.

§. XCII. *Divinæ autem supremi legislato-
ris, & naturæ, & humanæ positæ imperio leges*
1. *potestatem limitant.*] Absolutam principis po-
testatem capitales hæ exceptiones limitant,
quarum priores velut tacitæ conditiones in
ipsa imperii delatione appositæ, effrenæ libi-
dini modum statuunt. Tertia * plerumque
expressa, aliquando tacite inest. ad quas re-
stringi debent omnia quæ hætenus de jure an-
te imperia privatorum, & potestate Imperan-
tium summa & absoluta diximus. Leges igitur

* § 89. n. 6.

* Adde § 89
fin.

* Vid. loc.

Jer. 27.

* d. Cap. 27.

Esaï. cap. 44.

45.

* Dicæ § 94

tur primò divinas & naturales oportet noscamus, & quæ vis utriusque obligandi sit, ex quo virtus potestatis limitativa patebit. Divinæ antiquissimæ & generales sunt ipsæ *naturæ leges*, quas cœvas ipsi naturæ rationali ad summa capita supra restrinximus *. Recentiores *positivæ* vel singulis, vel certo populo, vel toti humano generi datæ, unde *singulares*, *particulares*, & *generales* dicendæ: est autem *decalogi lex* positiva quatenus aliquid præter legem naturalem habet *, cætera non populo Israelitico particularis, sed generalis. Novissimæ positivæ *Christi* * *ritualium abrogatoriæ*, cæterarum *declaratoriæ*, & *confirmatoriæ*, in quibus *tota doctrina est evangelica*, qualem ipse in terris, deinde Apostoli tradidere, quæ quamvis non eadem cum lege, parem tamen cum ea hic vim habet, cuius respectu dici & lex potest *. Naturalium autem legum, ut à positivis distinguantur, originem à luce inata petimus *, quæ lux innata, improprie licet, & verbum Dei dicitur: positivæ proprie verbo vel scripto prolatae sunt. diversitas igitur in promulgandi modo est, altera tacita est promulgatio, quia innata; expressa altera. Utraque lex divina, & quatenus divinitus ad nos pervenit, principum nil minus, atque privatorum actionum moderatrix. Sed & naturæ lex obligat principes qua homines, qua ratione præditos, qua Deo subiectos *. Qua homines, ex creatione, quæ omnipotentis est effectus. Ipsa nempe natura Dei omnipotens est, & potestatem in omnia habet: potestas autem à parte Dei cum summa, adeoque regnum sit, à parte minus potentium subiectionem oportet agnoscamus. Sed & omnipotentis insignis

cf.

* Introd. § 4.
n. 7. § 3 n. 1. 7

* d. § 4 n. 12
§ 69 n. 5.

* § 63 n. 7.

* § 63 n. 8.

* d. § 4 n. 5. 6

* n. 9 cod.

effectus cum creatio sit hominis, sequitur Deum simul ex ipsa creatione omni homine superiorem, ut causam effectu suo esse. His rationibus & imperare Deus omni creaturæ, & in eas dominium & proprietatem habere dicitur. cessant enim hic rationes, quare imperium patris nullum ex creatione alii agnoscant *, * § 16 n. 5. quippe dubium esse quin homo sit ipsius Dei creatura, & in creatione ejus nulla causæ cooperantis virtus concurrat, non possit. Ita cum ad Jobum Deus, *Vbi eras tu cum ponerem fundamenta terræ* *? non omnipotentiam tantum, * Job 38. 3. sed & creationem, & ex his dominium & proprietatem adhibere in rationem voluit: quasi, *Non nego creavi te?* Sic cum de terræ universæ creatione prosequitur, *Cui rei bases ejus incumbunt? aut quis jecit lapidem angularem ejus* *? *Tota terra mea est* *. quod de populis, * vs. 6. eod. hominibusque singulis dictum. Neque alio * Exod. 19. 5. quam domini jure vindicare Deus patrum iniquitatem in liberos dicitur in tertiam & quartam usque generationem eorum qui non peccaverunt: sane quod cum justitia non consistit, cum dominio optime convenit. Quod de singulis dictum ad Principes transfer, ut æque homines, creaturas Dei. Cœli & terræ creator Deus. Cœli & terræ dominus. Qui cœlum, terram inhabitant, coloni, inquilini, villici ejus. Dei habitaculum cœlum, & regni sui solium: terra subsellium, reges in subsellio pedum. Inde Deus Rex regum, Dominus dominantium: subjecti autem reges. *Reges in ipsos imperium est Jovis.* Reges divina providentia constituit sub se, non supra se. Divina præsentem majestatem quæ maxima est, nullus splendor est humanæ quæ minor est. Quomodo

Re-

Regis superveniente mandato nullum magistratus est, ita Dei præsentis mandato nullum regis est. Ita terrena majestas se cælesti submittit: respectu subditorum qui Rex est, respectu mandatorum Dei idem subjectus est. Obligat etiam lex naturalis Principes qua ratione præditos, cum tota in dictamine sit rectæ rationis. Utraque ratione quæ Deo subjectos, ex quibus simul manifestum est, ipsum Deum omnipotentem creatorem regnum suum naturale jure suo obtinere, non delato populi principisve consensu. Eodem jure potuit leges positivas condere, & obligatos iis tenere privatos, & æque principes. & vetare, jubere per eandem, quod iustum, vetitum per naturales non erat *. Placuit autem Deo regnum in Hebræos peculiare pacto sibi constituere, veteri cum Abrahamo * eoque renovato cum Isaac (a) Jacobo (b) deinde cum toto populo (c.) Eoque rupto, cum populus alium sibi Regem peteret (d,) novum cum eodem populo fœdus errigere (e.) mediante inter ipsum populum & Deum Christo Dei Filio (f) dicta conditione, ut & peccata Deus remitteret, & pactum à parte sua servantes in Regnum suum cæleste reciperet. Itaque servanda cum ex vi imperii divini, tum ex vi pacti & naturæ & divinæ leges *, nisi insigniter in Deum velimus refractarii & contumeliosi esse. Ad utramque naturalem & divinam pertinet regula. *Prohibere Principem non posse imperata, non imperare prohibita* alterutra lege quæ definita sunt mutandi jus non est humanæ potentia, sive sacra sive profana spectes, ut supra dictum *: utrum vero rationi hoc est legi naturali vel divinæ iussa vel negata repugnent,

* Vid. §. 26.
n. 1.

* Gen. 17. 7.
a. Gen. 3.

seqq.

b Gen. 28. 14.

c Exod. 19.

5. seqq.

d 1. Sam.

8. 5. seqq.

e Jer. 31.

vers. 31.

seqq. cum

quo con-

nit locus ad

Hebræos.

8. 6. seq. E-

zech. 34. 29.

f d. vers. 6.

* Confer.

§. 26. pr.

* Introd.

§. 4. n. 12.

§. 33. n. 5.

nent, ipse per legis interpretationem judicabit *. In concursu harum cum civili non est peccatum huic non obedire, est peccatum obedire *. *Permissa & non prohibita humano subsunt arbitrio*, quippe cum definita non sint, juris & libertatis manent naturalis *, quod semper in principe cernitur. Illud obiter hic repetendum, quod licet ab autoritate civili utraque naturalis & divina lex recte civilis dicetur, nomen obligationem non variet *: & illud supra dictum, ita obligare naturæ leges ut conscientiam rectam esse sufficiat, nec factum requiri; conatum vero enixum, quæ perpetua est & constans voluntas, pro factò hoc est legis adimpletione haberi *. Quod idem de legis positivæ observatione tenendum. hæc de Principum actionibus circa subiectos. Inter se quod attinet, eadem naturalis lex, & divina positiva actiones moderatur: sunt enim inter se quasi in naturæ statu *, quæ naturæ lex obtinebat, hoc est omnia secundum lumen innatum seu rationem rectam regerantur *. Positivæ tenentur, dum Deum latorem legum supremum agnoscunt *. Adde Gentium quæ vocant jura, ideo quod populorum omnium, moratorum saltem consensu placuere, quatenus aliquid à legibus naturalibus diversum habent *, præcipiente naturæ lege pacta conventa servare: à quibus an recedendi justa sit ratio cuique Principi concedimus iudicium *, donec constitutus utrinque iudex vel electus arbiter controversiam terminet, vel dissensus pactione sopiatur.

I. §. XCIII. *Subditos obsequio solvunt.*] Leges naturales hic & divinas intellige. de conditionibus humanis proximè dicetur *.

Sol-

* § 70.

* § 93. n. 6.

* *Introd.* § 3. n. 8.

* § 27. n. 7.

* *Introd.* § 4. n. 9. 10.

* § 1. n. 2. * § 69. n. 1.

* *Introd.* § 4. n. 14.* § 3. n. 22. *seqq.* § 26. n. 8. § 36. n. 17.

Solvunt autem ab *faciendis* obligatione ea quæ ad cultum Dei, seu religionem nihil pertinent: De his enim locus hic specialis fit, cum de *credendis fide interna*, & quæ proximè ad eam materiam accedit, de *faciendis circa cultum, religionem, & professionem fidei externam*, quatenus nempe in iis obsequium præstandum, supra satis distinctè jam dictum fit *.

* § 70 n. 15.
§ 99. C. n.
20 § 99.

Solam igitur hæc exceptio *non-obedientiam* permittit, quæ facti abstinencia coarctatur: urgenti enim Principi resistere, vel adversari, vel vim eo nomine inferenti vim referre, vel solio deturbare, ab hoc jure multum diversum est. Videndum igitur hic quatenus non obedire liceat. qui articulus cum difficilis sit, & in materia nostra essentialis admodum, in quo cardo fere est totius negotii, revocanda in memoriam distinctio est, inter actiones internas & externas *:

2.

3.

* § 33.
* *Ibid.*

* § 69.

* § 70.

* § 33. § 63.
n. 5. II.

* § 92 n. 9.

* § 34.

inter moraliter vel divina lege definitas vel non definitas *: item jus esse principi utriusque testamenti tabulas publicas faciendi, & robur publicum iis accommodandi *: dubia legis divinæ interpretandi, de doctrinæ controversiis judicandi, eodemque judicio & fidei articulos determinandi *. Circa actiones observandum, internas non cadere sub imperio *, unde nec obedientiam imperanti deberi. Definitas non admittere imperium contrarium *, nec mutationem recipere internam, ut quas lex naturalis vel divina malas dicit adeoque prohibitas, ex imperio humano sint non malæ & licitæ *: recipere externam circumstantiarum non definitarum respectu, quas addere, demere, mutare licet: recedi tamen à definitis ex necessitate posse. Si *dubium* de definitione sit, utrum nempe actio *imperata* defi-

definita sit nec ne, (neque enim ubique adeo clara lex Dei habetur ut de ea dubitari aliquando non contingat, est quidem una ac certissima ejus definitio, quæ verò sit ea definitio plerumque non adeo certum est.) igitur si dubiè imperatus hæsitet, cum definiendi dubium legis divinæ jus summæ potestatis sit, omnemque actum principis præcessisse prudens semper deliberatio, vel penes se, vel vocato in eam rem concilio nunc vel ante, & dubii si quid in lege occurrisset accurata satis discussio, eamque sequuta definitio justa præsumatur, (quippe justitiæ præsumptio semper actus regios comitetur) obediendum in dubio potius censeo *, quam non obediendo datam imperii

* § 70 n. 161

initio obedientiæ fidem, atque adeo & ipsam legem naturalem certo violare: stante enim dubio æquali amplectenda semper ea est sententia quæ jure vel præsumptione aliqua juvatur. Igitur in judicio publico judicium privatum seu conscientia tuto acquiescet: magis autem si præsumptio ita dubitantem moveat ut in alteram propendeat. Adde quod interposita definitione dubium jam esse desinit, non eo tantum effectu ut princeps actionem rectè jam imperare possit; sed & altero, ut privatis singulis, postquam publica facta definitio & robur publicum ei accommodatum, pro dubia lex ad declinandam eo prætextu obedientiam jam amplius esse non debet: subditorum enim vel ipsius imperati respectu jus publicum facit, quod necessitatem externam imponit. siue ipsi imperato deliberandi tempus, siue non fuerit. Obedientia autem impleta cum factum requirat, sequitur factum exigi ab imperato præcisè; si dubius adhuc

hæ.

5.

hæsitet, ad factum cogi posse; in contumacem poenam esse licitam. Qui *non dubitet*, (quod dupliciter contingit, vel cum dubitandi argumentum nullum, vel aliud certo sibi persuasum habeat) priore casu exequi simpliciter debet, quomodo iudicum sententias carnifices exequentur. non quod dubitent, vel de iniustitia non plene persuasi sint, sed sola iustitiæ præsumptione: omnis etenim dubitatio ex præcedente aliquo argumento est quod dubium moveat, quale nullum vel pro iustitia vel pro iniustitia sententiæ penes carnifices esse potest, itaque sola iustitiæ præsumptione; nisi sententiæ velis iustitiam iis explicari, quos sic jurisperitos omnes, & theologos, & medicos quandoque esse oporteret, & penes ipsos superius supra iudices iudicium. Altero casu, si cui certò persuasum manet (non dubiè) actionem imperatam etiam præcedente deliberatione moraliter illicitam, vel lege divina prohibitam esse, adeoque minimè tutum ei videatur sed vel exequi facto externo sine peccato suo in Deum non posse, certe quamdiu in ea perseverat sententia, puto exequendum non esse *: peccat enim, licet non respectu imperantis, læsi tamen, (impune licet, dum ab imperante poenæ jus & iudicia pendeant) & omnipotentis Dei, Imperatoris summi, qui superior omni est imperante. Quin & peccat licet actus re ipsa iustus sit. Sic privatum hic valet iudicium: quæ insignis est limitatio factæ submissionis summo Imperanti per singulos, in prima imperii institutione, suæ voluntatis & iudicii *. Sed ne tunc quidem exequendum, cum peccatum putet Imperantis esse: neque enim placet hic argumentatio, quod quis pec-

ca-

* § 70. n.
71.

* § 18. n. I.

catum alienum esse putat sine peccato suo face-
 re posse. Illud concedi posset, quod peccat-
 um ipse non esse putet, si fecerit imperatus,
 in peccatum ei non imputari *; ea enim opi-
 nio, quam ratiocinando quo meliore possit
 modo quisquam amplectitur, hoc est, quam
 recta ratio cuique dicitur, licet factum per se
 injustum sit, facientem ab injustitia absolvit.
 è converso peccatum suum esse quod faciens
 peccatum suum esse putet, licet factum secun-
 dum legem sit. Quod verò peccatum alienum
 esse putet, Imperantis nempe, id facere sine
 peccato proprio posse, non est concedendum,
 quia facto suo ne efficere quidem debet ut alius
 peccet, quo præcepti peccatum facti peccato
 aggravetur; dum enim peccatum suum non
 esse putet, hoc saltem putat, peccatum alterius
 fore, quod ne velle quidem debet: aliter enim
 præcipit honor & cultus Optimo, Omnipotenti
 Creatori, ac Conservatori suo debitus.
 quippe quod signum esset irreverentiæ & con-
 tumeliæ erga Deum, contra dictante naturæ
 ratione *. Igitur sive per factum se ipsum, vel
 alium casurum in peccatum certo putet, ab-
 stinendum est. Neque à peccato excuso qui
 iustus sub mortis etiam supplicio obtempera-
 verit *, nam & Dei iustus contrarius suppli-
 cium mortis æternæ habet. si imperanti obe-
 diendū, superiori erit obediendum. si ob
 minatum supplicium, ob majus obediendum.
 Quid enim si adulterari sub pœna imperet? quid
 si obvium quemque confodere? quid si pau-
 peribus dare, parentes liberos alere, suble-
 vant infantes, & alia hominum erga se chari-
 tatis & pietatis officia contra imperet? certe
 marium Hebræorum internecionem imperanti

* §. n. 4 5.

* *Introd. §.*

4 5.

* *Vid. Dan.*

3. 6

* *Exod. 1. 16.*
 & *2. vers. 2.*
 3.

* *1. Reg. 18.*

* *hoc n.*

* § 30.

Pharaoni obstetrices non paruere *. Occidi Achabus Rex prophetas jubet, occultat eos Abdias minister *. Aliud si interficere, quem ipse privata licet sententia mortis reum pronunciet, ut supra dictum *, quia judicandi jus habet. aliud si possessiones alicui eripere, quia in eas jus quoddam habet *, quod quam late pateat discutere non est cujusque privati, maxime cum & reparabile damnum, & compensandi possit adesse animus. Si necessitas facto imperato, accedat quæ nec cum extremâ mali patientiâ, etiam mortis, declinari queat ut si quæ jussa corpus suum præbere cum maxime repugnasset, vi compressa adulterium vel incestum commisisse dicetur, Si quis jussus propriis manibus parentem occidere, cum arripere pugionem nollet, arreptam vi manum princeps in viscera moverit, profecto nihil magis homicidii reus hic, incestus altera, quam qui in fontem vi majore submersus, ipsum sibi mortem conscivisse dicendus, neutrius cum factum, sed cogentis sit, nec mens, nec corpus obedierit. Adde peccatum non esse, non obedire, esse peccatum obedire. *

* § 92. n. 9.
Dan. 6. 23.

7.

* § 31. n. 2.
 § 66. n. 5.

8.

expe-

expediri actionem imperatus sine dispendio salutis suæ æternæ non posse obtendat; quæ enim necessaria sint ad salutem quæ minns, quæ expediri sine dispendio salutis æternæ possint quæ non possint, ipse princeps iudex erit *, * § 70. ne in potestate sit subditorum sub conscientiæ suæ, hoc est, privatæ scientiæ prætextu, (cujus ipsi quidem private iudices sunt) & salutis quasi dispendio, omnem tandem civilem obedientiam declinare, quo civitas ad confusionem dilabatur: proindeque & hoc in casu justior ad implendum coactio adversus dubitantem est, nulla excusandum exceptione, quod si illicita sit actio imperata, de qua nunc dubitat, per factum salus sua periclitetur, quia & hoc antequam imperaretur in deliberatione & definitione Principis venit, cui, ut jam dictum, jus sit fidei articulos & necessaria in quæis salus nostra consistit, suo iudicio determinandi *: neque enim video quo alio potissimum * d. §. 70. sine tam sollicitè juberentur Reges, ut exemplar sibi legis ipsi describant, idque penes se asservent, in eoque legant omnibus diebus vitæ suæ *; & Josuæ, ne discedat ab ore suo liber * d. § 70. legis, sed in eo meditetur noctu & interdiu *, n. 4. quam ut ex eo judicet, quod factum, qui iustus secundum verbum Dei sit, qui non sit, ut ita custodiat verba legis, servet, & secundum ea faciat * itaque dum jubet edoctus & eruditus ex lege, jam prius iudicio suo determinavit expediri sine dispendio salutis posse. Extrema autem coactio cum morte terminetur, sic facti contra conscientiam necessitatem quivis effugiet, si prius quam facere, pati mortem velit, hoc est, Deo obedire magis quam hominibus, quod Petri ad Judæorum pontificem.

- fuit responsum, in materia quidem doctrinæ
 Evangelicæ jussi ne in nomine Jesu doceret * :
 sed quod æque ad actiones alias definitas ex-
 tenditur * ; quod in septem fratribus, jussis
 ab Antiocho Rege carnibus porcinis contra le-
 gem vesci, in Maccabæorum historia*. Resistere IO.
 autem jure suo agenti non licet, minus ob hoc
 folio deturbare, vel ei manus inferre, de quo
 supra, & articulo sequente latius. Quare cui
 imperata divinis legibus adversa videntur, cau-
 te is fecerit, si imperio se subduxerit *, quo
 imperati duritiem & coactionem declinet. A- I I.
 Aliud in actione mere voluntaria est, de ea enim
 si quis dubitet, licitum nec ne sit, omnino ab-
 stinendum censeo, & tutiorem partem eligen-
 dam, quæ manifestò pro abstinentia conclu-
 dit, cum in non factò nullum peccatum, in fa-
 ctò contemptio quædam legis sit, de cujus sen-
 tentia dubites. Si in alterutram vergat judi-
 cium, ut probabilior ea tuto eligetur. Con- 12.
 scientia autem, si præceptis civilibus actiones
 externæ respondeant, interrogari non potest
 *, quæ horrenda est illa in interiora cordis in-
 quisitio. Cor, anima, conscientia Christi pe-
 culium est. mens sei juris est, quæ pars illa
 melior hominis, quæ servitute excepta perhi-
 betur. fides interna, ut cogitatio omnis, libe-
 ra esse debet *: Sed & minime recte, nec vero
 ulli bono coactioni subjicitur conscientia, quæ
 revelata paci publicæ nihil superaddit *, re-
 tenta nihil deminuit. Quod & in pastoribus
 servandum, qui docere eam quæ publice sit
 probata religio velint, quia sufficere fides seu
 professio externa debet: inquirendi non sunt,
 accusandi sunt quod onus probandi in adversa-
 rium transfert. De actionibus permissis lege ci-
 vili
- * § 70. n. 19.
 * § 33. n. 5.
 * 2 Maccob.
 7.30. & p. 104.
 * § 70. n. 18.
 * add. §. 33.
 n. 2.
 * § 67. n. 6.
 * Ibid.

vili hic non quæritur; excusat lex civilis à pœna civili, ut pro crimine admissum in foro civili non habeatur *: quamvis vero violari lex naturalis, & manere legis divinæ pœna possit *.

* § 39. cir
fin.
* Ibid.

1. §. XCIV. *Arctius imperium tenet quem conditiones obligant.*] Tertia hæc limitatio est, quæ imperii exercitium spectat *, accuratissimè notanda, quippe nullum fere hodie ab ullo Principe sine conditionibus imperium obtinetur. Posse enim populum imperio conditiones ponere, extra dubium colloco: populus sui juris moderator & arbiter est, cui non placet conditio, repudiat; neque enim invito obtrudetur. Ex pacto imperii est initium. ita enim cum singulis singuli, velle è confusionis statu se exire, & sub ordinato, qui est imperii, vivere, itaque decretum sibi esse juri naturali renunciare, & unius voluntati se submittere, eoque actu ipso imperium in unum conferre, qui illis aut aliis conditionibus imperet, rogantes utrum acceptare velit *: itaque pactum cum imperaturo seu ad imperium designato, non qua rege, sed privato, intercedit *, qui si placet pactum, Imperans sub conditione fit: conditiones in voluntate partium deferentis & acceptantis sunt: liberæ sunt, nemo cogitur, postquam placuere, servare naturæ lex præcipit, itaque obligant. non impedit servum sub conditione se in servitutem tradere; postquam in servitutem transit, personam amittit, servus ipse, dominus alter sub conditione fit. Generalis, præter supra dictas *, imperanti conditio est. *Vt officium præstet, ad imperii finem, populi salutem administret **, sed quæ ex lege naturæ magis quam ex facto humano est; quam-

* Vid. hæc
§. 17.
* § 14. n. 3.

* § 92.

* § 14. n. 3.

vis enim jurisjurandi promissorii accedere so-
 leat religio, non nova tamen inde obligatio, sed
 naturalis potius confirmatio venit, ut hanc ma-
 gis servet propter poenæ divinæ metum ex du-
 plici violatione. Generalis autem hæc condi-
 tio imperium non facit non absolutum esse *.
 Tacita specialis in imperii delatione est, *Ne
 forma mutetur*. Illud indubitatum quidem, pos-
 se Principem vel Optimates imperium ad po-
 pulum referre, (res facilè eo modo ad primæ-
 vam conditionem redit, cum & deseri impe-
 rium possit*) quare si ex democratia ortum ha-
 buit, ad eandem redit: si ex primæva illa con-
 gregatione quæ non democratica sit, de qua
 supra *, ad eum statum redit, *singuli sui ju-
 ris fiunt*, & novum imperium, nova forma
 erigenda; qui dissentiunt, in hostili manent
 conditione. *Populus* autem, cum democrati-
 ca initio placuit forma, in principalem vel op-
 timum mutare, reclamante vel parte mino-
 re, vel aliquo, nihil magis potest quam Re-
 gem solio turbare *, cum fides intercessit &
 consensus mutuus de ea forma tenenda; æque
 enim consensus in forma, atque in ipso insti-
 tuendo imperio valet *, & æque servandus est.
 Consentientibus verò sub eo imperio omnibus
 quin mutari forma possit, nemo dubitat; nam
 cum formæ mutatio sub delatione non venit
 imperii, in jure mansit singulorum, etiam post
 delatum imperium, quare ut in arbitrio fuit
 singulorum quam voluit initio sibi imperii for-
 mam constituere, sic in arbitrio est eorundem,
 in senatum vel principem mutare: Sic & Rege
 mortuo vel ipse tenere populus consensu com-
 muni imperium, vel mutare formam in Ari-
 stocraticam potest: nisi eligendi eo casu jus
 ple-

* § 28. n. 2:

* § 99.

* § 17. n. 5.
6. 7.

* § 89.

* § 22. n. 1.

3?

plenum, sub ipsa imperii institutione, in certas personas translatum sit; ut enim imperii jus irrevocabiliter in Imperantem, sic irrevocabiliter imperii is habendi modus in eas personas transit, dum populus utrumque, non hoc minus quam illud, ab se abdicaverit. *Princeps* verò, etiam simpliciter à populo constitutus statum imperii in *Optimatum*, vel *Optimates* in *Principem* minus rectè, atque in alterutrum populus, mutant. Accedat ratio, quod nec *Principis* nec *Optimatum* fuit induere formam; ejus autem mutandi jus esse non debet, cujus non fuit initio constituendi. Adde quod formæ mutationem ad habendi imperii modum, ad exercitium autem nihil pertinere diximus *: imperium delatum est, & imperii jura exercenda, quod & manente forma manet, erat enim sub ea forma: neque juri vel imperio detrahit qui servari formam cupit, cum & integra & salva esse velit in quem initio collata sint: cui si non placebat eâ formâ præesse, quomodo in arbitrio ejus erat acceptare, erat & repudiare; acceptatò, satis habet * si jura possit majestatis exercere & subditi obedientiam præstent. Adde consensum ex deliberatione esse, quare cum hanc potius formam quam aliam elegerint, deliberantium interfuit sub hac quam alia vivere; unde contra intentionem imperium initio ea forma instituentium mutari, & diversa institui omnino nequit *: etenim si diversa placuisset, instituissent eam, quare cum non instituerint, institutæ retinendæ voluntas manifesta apparet. Possunt autem *Senatus* & *Princeps* mutare si alia singulorum voluntas ex novo consensu appareat, quippe quo à priore recessum sit. Si consentien-

* § 28. n. 4.

* *Ibid.*

* § 98. n. 5.

4.

X 4

di in

di in Regum acta, vel ea approbandi jus sibi populus generale servet, Rege per omnia superior erit, quia & non consentiendi, & improbandi habet*. hoc enim summum est quod alterius non subjacet arbitrio, non summum quod subjacet: sic princeps propriè, non Rex erit. Si ad certos actus speciale, eorum respectu quatenus non absolute penes regem, divisum erit imperium, jus & dispositio penes populum, juris exercitium & executio penes principem dicetur: neque enim hic regi, sed populo adscribitur voluntas, dum regis per se nullius efficaciam sit, propositio quam conclusio magis. Si perpetuum quod regum certos actus moderetur placuit esse collegium, ut convenire pro arbitrio nec conscriptum à rege liceat, jam & hoc jus majestatis habebit, de ea re jure suo conveniendi. Sin ipse Rex non ab alio posita limitatione acta sua rata esse nolit, nisi à senatu probentur, vel jubenti sibi obtemperare inconsulto senatu, non conditio coarctans sed mandata erit auctoritas, prudentiam cautio*, (ad arbitrium revocabilis) vel ut senatus sententiam exploret quo deliberato & mature omnia agantur, vel ne fallaciter quid à Rege impetretur*, vel ipse importunis & contra legem flagitationibus illudat*. ipsi nempe Imperatores refutari à iudicibus rescripta precipiunt: quare libellorum magistros, sigilli custodes habent, qui & oblata, & imperata examinent. Itaque non ab auctoritate Senatus sed ab Regis jubentis erit nullitas. Alia conditio tempus est, sed quæ naturam rei non mutat: licet etiam precario, & quovis tempore revocabile quis imperium teneat: neque enim ex tempore, sed ex operatio-

* § 79. n. 3.

* § 87. fin.

* L. 7. C. d. prec. imp. off.

N. 113. cap. 1.

* L. 1. C. d.

pet. bon. subl.

add l. 12. §.

I. d. SS. Eccl.

5.

6.

tionibus & facultate majestas cognoscitur. tempus ad habendi modum spectat. itaque & absolutum manet imperium intra tempus, dum revocatum non sit, quia ad imperium consensus est absolutus, & jus suo arbitrio agendi: jus quidem suo jure agendi concedenti post revocationum redit, ante revocationem nullum

7. ejus imperii jus, nulla dispositio est. Summum etiam manet sub alia conditione delatum *, * § 18 n. 6. (distinguitur enim ab absoluto *summum* *) promittit ad imperium designatus Princeps ante adeptum imperium, adeptò ex stipulata promissione, conditionale ex eodem promisso est: non quod aliquis superior vel in eodem ordine maneat translato in imperantem imperio: jus omne imperii in ipsum transit, jura majestatis solum penes ipsum sunt, nullus qui attingere
8. ea possit. Summum igitur magis respectu aliarum summarum erit potestatum, quippe quas ex conditiones nil spectent, domesticæ sint, id vero unicum sufficere ad summatem debeat, quod alii summo non subsint, quare in summarum potestatum erunt ordine. Sunt aliæ conditiones, ut volunt, in vim *Legum additæ*, *fundamentales* appellant, leges improprie, cum nec à majestate promanantes in subjectos invitos nec vetent, nec imperent: pacta igitur, conditiones rectius dixeris fundamentales, quod firmiter stent, nec moveri possint: unde perpetuæ, & adaptari iis actibus solent, quæ mutationem ex tempore vel aliis circumstantiis & accidentibus non recipiunt; successionibus maxime. Quæ mutationem recipiunt, cum firmæ non stent fundamentales dici non possunt. Jus imperii fundamentale, distinctum ab lege, ipsa est Majestas, quippe quo fundamento

totum innicitur reipublicæ edificium, quo subducto in confusa rudera dilabitur. Majestas impedita quodammodo per conditiones, & quæ in conditione vim legis naturalis, est, five exercitio limitatio five *juri* sit posita, quia facultas imminuta: unde injustus actus quia contra jus, hoc est legem: nullus, irritus, invalidus, quia non est in jure, hoc est, facultate agentis, ut sententia ab incompetente ratione causæ pronunciata, cujus respectu non judicis sed privati conditionem sustinet. Restat autem ^{10,} posita conditione & legibus, de violatis *judicium*, quod in dubio altæ potest disquisitionis esse, cum diversa plerumque Imperantis ab multitudinis sit sententia: igitur si violatæ dicentur leges, quid respondendum de *judicio* censens? Supra dictum singulorum aut multitudinis nullum esse *judicium* *, & congregationem omnem illicitam quæ principe auctore non instituitur *, institutam ut de suis actibus *judicetur* præsumi nunquam *, quin instituto imperio nec populus quidem: igitur qui violatas putet, jam non populum inveniet qui violatas pronunciet, sed multitudinem subjectam, dissolutam, quæ personam non habeat, turba confusa erit quæ nihil poterit: si dictum *resisti* violanti posse, de resistendi modo non erit concordia: frustra igitur & conditio & lex esse videtur, nisi una populus jus sibi servet de violatis conciliò decernendi, ut certum aliquod sit *judicium*: Hinc ut de jure non tantum, sed & de modo conveniendi eo casu, initio imperii dicatur, tutissima quidem juris & salutis conservandæ ratio est. Verum qua omissa & ego puto, si resistendi, vel amittendi, aliave imperio posita conditio fuerit, hac ipsâ positâ refer-

* § 87.

* § 44. 45.

* § 89. n. 1.

reservasse populum & singulos sibi (quippe singulis per conditionem jus sit quaesitum) naturalem conveniendi de negotio communi facultatem videri, ut amissum imperium, & resisti posse, vel condiciones violatas congregati pronuncient. Faciunt rationes, ne cui jus ex conditione damus, media ad effectum negemus, quo inanis futura sit conditio: quomodo qui imperium transtulit, & media ad imperandum transtulisse censetur*, sic qui jus extra * § 28. n. 7. imperium sibi servavit, media quibus jus illud obtineatur reservasse censendus est. Voluit etiam effectum populus existente conditione qui ipsam conditionem voluit. Neque profecto in re seria ludere. Igitur & populus in reservatis personam retinet. *Tacite* igitur hoc inesse pacto censi debet, tanto effectu, ut eadem atque expressi vis sit. In conveniendi *moda* omnis difficultas sita videtur; licet enim conveniendi eo casu jus adversus principem demus, adversus concives & congregationes forte æquales concedi nullo modo poterit, quare nec valere sententia aliorum, dum contrariam poterint alii dicere. Ordo itaque ad eam rem certus aliquis sit, quo certiorati omnes in unum conveniant, ne probemus eo casu tumultibus omnia agere. Convocatio igitur deficiente jam rege, à magistratibus proxime superioribus facienda, è loco publico, ut cunctis innotescat; non quidem præcisa aliqua juris, vel imperii vel naturalis ratione, sed probabili, ut in statu politico ad ordinem instituto, interrupto eo, is saltem servetur qui magis ordinatus magisque à confusione abest, quæ evitari non poterit si convocationem singulis è multitudine demus: Nisi forte proponas Senatum
vice

vice populi cum Principe convenisse, quo casu, ut obligatio quædam esse defendendi pacti, sic & manere ejus defendendi omni meliore modo jus quoddam, videri possit. Sed cum & ipsis Imperantibus jus judicandi sit conditiones non esse violata, inde impedire totis viribus eo sine conventiones soleant & decreta aspernari, nec judex quisquam intermedius, vel utroque superior sit, non semel ad arma proclamatum *, dum jus utriusque naturale manet: conditio igitur licet jus dat ei qui stipulatus est, effectus tamen à volente habendus, à nolente armis petendus, quo casu fortior vincit: quare utroque casu, & in modo & executione, prudentia & cautione populo opus est. Ita autem judicio de conditionibus legitime instituto, omnibusque ordine peractis, resistere omnibus & singulis, jure utentibus naturali, & imperio privare Regem ex decreto licere, non dubito *. Ubi judicia cessant recte transitur ad arma. Vis licita, cum & singulis ea facultas ob violatum jus privatum sit ante judicia *, jus alioquin armorum in Principes summos non est singulis. In principe propriè dicto si casus sit, solius Senatus non secus atque de Magistratibus inferioribus est judicium: Nullum est singulorum, ut arma capere adversus Principem injussu eorum quos penes summa est potestas, nulli liceat, dum licentiam principis quamdiu ea ferendam judicat, & populus, plebs judicare debet: subjectus quidem princeps summæ potestati est, sed & populus eidem potestati, sine cujus prævia autoritate nulli quicquam licet, pœnæ supponendis iis qui sine publica autoritate manu quid admiserint. Nec plus Magistratibus non summis tribuo, quippe qui

* Add. §. 96.
k. fin.

* Add. §. 89.

§ 37. fin.

IX.

IX.

qui privatorum sint loco *, & sub generalitate, *Omnis anima*, ut loquutum alibi Apostolum

* § 42. n. 4.
§. 48. n. 3.

audivimus. Neque placere mihi eorum distinctio potest, qui licere hoc singulis in casu notorio & manifestissimo affirmant: eadem enim hic plerumque quæstio manet, quem penes jus definiendi erit notorium: ex negatione enim dubium redditur, vel si factum, vel qualitas negetur; unde inter doctos sæpe controversa, quid sit notorium, quid manifestum? posito autem jure, restat & declarari debere, maxime si facti transeuntis proponatur: Ergo non plebs, multitudo, singuli, vel magistratus judicabunt, quorum nullum, vel confusum seu incertum est iudicium, sed potestas summa, infra quam solam principis est auctoritas.

13.

Sed & Regi absolute nullis conditionibus dato tacitam hanc ex negotii natura, præter generalem, manere conditionem, *ne studio perdat populum* quem conservare debet *, resistantiam autem jure adversus admittentem declarari viris doctissimis placuit; præsumitur enim princeps omni ratione destitutus, vel ut homo mentis suæ minime compos, qui imperium moderari nequit, omnia ex infano impetu agere. Quod etiam in Herili imperio quod consensu libero comparatum est, & Despotico affirmare libet: neque enim ex consensu dominus, vel ex victoria despota, licet uterque imperium possit ad propriam utilitatem accommodare, hoc jus consecuti sunt, ut sine ulla ratione totum possint populum, vel partem majorem perdere; (quanquam belli jure ante consensum licebat *) consistere enim simul,

* § 24. n. 3.

14.

(qualecunque sit imperium) imperandi voluntas & perdendi non possunt. Sed & resisten-

* § 29. n. 3.
§ 48. n. 5.

tiam

tiam recte ob enormem in populum sævitiam declarari, æqua juris magistris visa sententia fuit: sed & hic dispectio restat, quæ enormis sævitia, quid sit perdere populum. Singulos, ^{15.} si sævo furore & impetu princeps in vitam subditi irruat, & occidere paret, arcere malum posse*, sed eâ modestiâ ne manum Regi injiciant, exemplo suo David docuit*. Unde fugare vitare licere principis immodestiam & securitati suæ consulere, magis permissum videri debet*. Sed & resistantiam eo casu licitam esse ^{16.} omnino probabile est, quippe cum jus ita prohibitu, vel per lasciviam obvium forte quemque innocentem occidendi translatum non sit*, nec resistendi jus naturale translatum in eocasu videri debet*, proinde in jure mansisse singulorum. At judicio damnatum licet non ordinario sed solius principis*, non resistere, ad imperii exercitium & quietem quam maxime pertinet*, quare nec ipsum Christum resistisse, sed & resistantiam prohibuisse, alibi ^{17.} monuimus*: est enim ea potestas à Deo ordinata, & Dei vices gerit, ut qui resistit Dei ordinationi resistat. Si commotus affectibus princeps ^{17.} judicaverit, ferendum hoc, soli Deo vindicta committenda, ut & alibi dictum*. In ^{18.} ter causas ammittendi statim imperii non est legum, aut juramentorum violatio, nisi expresse dictum; reducendus in viam monitionibus princeps est. Est autem casus proxime memoratus*. Sed & occidere Regem post- ^{19.} quam regno legitime privatus ad privati, in naturæ statu, conditionem redactus sit, jure hostili licere, ut singulis in naturæ statu, ex alibi dictis apparet, nisi denuo in societatem se dederit. de jure occidendi invasorem supra dictum*.

*§ 29. n. 6.
10.
*§ 90. 670
n. 18. med.

*§ 88.

*§ 29. n. 6. 10
*§ 28. n. 15

*Confer § 17.
n. 1.
*§ 29. n. 3.
*§ 88.

*§ 70. n. 19.

*§ 91.

* n. 23

*§ 90. n. 2.

§. XCV.

I. §. XCV. *Non potenter, qui non plenum.*] * § 28. fin.

Is vero *plenum* habet qui majestatis jura omnia habet*: Ex his quod deficit, non plenitudinem sed impotentiam arguit. Quid enim si legislatio desit? alterius legum executor erit. Quid si judicandi, exequendi, puniendi jure destituatur? si armorum jus, vel belli, pacis, foederum, vel tributorum non sit penes Imperantem? si judicium suum alterius subjiatur judicio? jam mutila potestas erit, & manca per reliquas suas partes, quarum altera in alteram ita influit, ut si una mutiletur, illæ cæteræ vel imminutæ esse non possint: atque iterum ita concatenatæ ac cohærentes invicem, ut una sine altera explicari valide sufficienterque non possit. Qua parte igitur mutila est potestas, ea parte non est potestas, quia pars ea tota deest: quæ manca, plena non dicitur, quia cæteræ partes patiuntur. Quæ vero deficit, vel mancā facit, si penes alium sit, cum majestatem oporteat in rep. omnibus numeris perfectam esse, pars divisā dicitur; unde *divisum* vulgo *imperium*. minus accurate, cum actuum, jurium divisio, distributio, non imperii sit. Imperium, majestas una est.

I. §. XCVI. *Divisio interitum minatur.*] Imperium naturā suā individuum est. Illud autem videndum, an & quatenus dividi, aut scindi in partes imperium possit: quod per diversos modos explicabitur. Nam & dividi posse distinctis juribus, causis, personis, si præcise ita velis, non quidem negamus. consensus formam dat imperii. cui divisum non placet, in potestate est mittere. Illud autem contendimus minus firmum esse imperium si non omnia & plene*, & absolute penes unum vel Principem * § preced.

cipem vel Senatam sint. formam, corpus irregulare appellant, ab incommodis recte morbosum dixeris, sunt enim incommoda morbi imperii *. Sic igitur dividi *commode* non posse, ut jus quoddam majestatis penes unum, reliqua penes alterum, vel nonnulla penes tertios summe & absolute sint, ex proxime dictis apparet *. sunt enim concatenata jura, ut omnibus injure quidem proprio seu concessio jubentibus, efficere alterius jussus; possit ut alterius adimpleri non possit; unde vel nihil singuli habent quatenus impediri ab aliis ipsi, vel omnia quatenus impedire alios possint. Tolle pecuniæ exigendæ facultatem, tollis belli gerendi, tollis pacis servandæ, tollis defensionem, tollis coactionem in subjectos, quæ sine milite haberi non potest, milites non sine stipendio; tollis executionem; tollis judicia, tollis obedientiam, concidit imperium, redit confusio, ab extra nec ab intra securitas, quam præstare utramque ad officium pertinet imperantis *. Concede pecuniæ vim, concedis armorum: concede arma, concedis omnia. ita in aliis, & singulis, & omnibus esse, cuique cogitanti super iis, etiam leviter, occurret. Divisis autem in hunc modum inter plures absolute majestatis juribus, dum in exercitio singulorum consentiunt omnes, optime procedit; sin dissentiant, proclivis ad discordias occasio est, & belli statum *, in quo superior fere semper is est qui arma habet: sic dissipatur regnum. Sed ex quo divisionis incommodo & illud consequitur, si imperii jus quoddam alii concesserit plene jam constitutus princeps, sine quo explicare imperium, & pacem populo procurare & salutem non possit, nihil actum videri *.

* § 25. n. 14.

* § *præced.*

* § 14.

* § 94. n. 9.
fin.

2.

3. deri *; Eadem incommoda non declinant * § 86. n. 3.
 causis, actionibus seu materia qui dividunt, ut § 98. n. 6.
 unus judicialibus, alter militaribus, tertius
 ecclesiasticis præsit, dum sublata contrariæ
 jussionis nec discordiarum sit occasio. Sed &
 magis semper ei obsequium præstabitur qui
 imperare sub pœna mortis æternæ potest, vel
 quorum dictis ni pareamus subeundam nobis,
 quam minantur, mortem æternam putemus *; * § 68. n. 13.
 itaque superius ecclesiasticum erit imperium *; * *vers: sed us.*
 cum efficere suo imperio poterint ne civili pa- * *Ibid.*
 reatur, cui negata obedientia pœnam non nisi
 temporalem habet. Adde si collateralem nec
 civili subjectam ecclesiasticam demus, defen-
 dere illi se adversus hanc armis licere; quo-
 modo homini naturali, & Imperanti summò
 4. adversus æquales, ex naturæ lege. Sed & per-
 sonis qui velit distinguere, nihil quidem effi-
 ciet, nam ubique vincet territorii dominus.
 Hoc ipso quod quisquam sub domini consistit
 territorio, legibus ejusdem ac potestati sub-
 jectus dicitur *. Itaque imperium ex ea ra- * § 31. n. 2.
 tione habere non potest, nisi domini consensu,
 5. quod inferius est. Si territoriis, ut in suo quis-
 quis libere ageret, nulli subditus, jam tot
 6. efficiuntur regna quot distinctiones. Si plu-
 rium concipias imperium, ut alter sine altero
 nihil possit, sed nec alter alterum suffragio
 superet *, quia diversæ plerumque hominum * *Vid. § 85.*
 sunt sententiæ, quas pertinaciter tenere sin- * n. 5.
 guli, maxime ubi ambitio subest, quæ con-
 temtum sibi fingere ex sententiæ mutatione so-
 let, concors imperium, proindeque stabile
 esse non potest. unde *Insociabile regnum.* & poë-
 7. ta, *Sociisque comes discordia regnis.* Minus sta-
 bile, si plurium in solidum sit imperium: om-
 nes

nes præcipiunt, nemo exsequitur. Adde & naturæ summitatis repugnare, ut summo æqualis sit *.

* § 18. n. 4.

§ 63. n. 15.

Summus est qui supra omnes est. Summitas æqualitatem ordinis excludit: quo argumento & viri doctissimi Deorum multitudinem oppugnant. Alexandri dictum est, *Mundum non capere duos soles.* & Bodini, *Vnam coronam non convenire duobus capitibus.* & Theauri Icti, *Duos præfides esse in eodem Senatu non posse, nisi subordinatos.* Eleganter Hieronimus ad rusticum monachum *.

* C. in apibus

In apibus princeps unus est, grues unam sequuntur ordine literario. Imperator unus, iudex unus provincia. Roma, ut cecidit, duos fratres simul habere Reges non potuit, & paricidio dedicatur. In Rebecca utero Iacob & Esau bella gessere. Probat & ipsum divini numinis institutum, quod duos præesse æquali potestate, in statu imperfectionis, non voluit, dum statim post lapsum uxoris voluntatem viro subiecit *.

* § 3. n. 11.

§. XCVII. *At tota resolvitur majestas quam vis subegit.*]

Quâ voce & impetum maris, & terræ motum, & simile complector, quo totus populus & civitas interit. Si qui supersint, jura populi retinent, dum defendere se adversus alios possint. Armis subactio imperio despoticum seu dominicum resurgit. Si pura deditio

* § 29. n. 6. 7.

fit, liberum victori in victos fit arbitrium *, subiecti omnes, & servi, privati & principes, eodemque omnes loco, ut dare vel eripere victor omnia possit. Res omnes, jusque omne corporale & incorporale statim cum personis transire *, planum ex eo est, quod proprium esse nihil possit eorum, qui ipsi sint alterius, quod alibi dictum *. nullum pristini jus manet ubi omnia victori domino cedunt. Aliud

* Confer §.

3. n. 9.

* § 43. n. 5.

in captivis singularibus, qui res juraque extra potestatem hostium habent. Consensum autem requiri supra dictum est *. Quare & capto regi, quousque non consenserit seque victori non subjecerit, jus manet imperii, exercitium impeditum. inde & tituli, & insignia manent imperii *.

* § 16. n. 3.

* § 16. n. 4.

3. Quid quod occidere jure naturali captos liceat & sine conditione deditos *? addito temperamento, ni cessante hostilitate, positisque armis obedientiæ & fidelitatis sacramento victi victori se obstrinxerint,isque in fidem eos, ut subjectos receperit, quo remissa tacite, licet morte dignum quid admissum, omnis offensa intelligitur *;

* § 29. n. 8. 9.

* d. n. 9.

* § 48. n. 5.

4. de quo supra dictum *. Servi manent ex eodem naturali jure ubi servitus obtinet. Sic imperium ex victoria absolutum, plenum, ac proprium est. Ubi servitus desit, in personas jus arctius ex jure gentium est *, quippe cessante servitute cessare ejus juris effectus debent. In res nulla mutatio est *.

* § 19. n. 1.

* n. 2. eod.

Quod electivum ante, vel successivum erat imperium, à solo jam victore pendet, quippe quod jure nunc patrimoniali, hoc est dominio ac proprietate tenet *, ut vel seorsim tanquam populum habere, vel alteri etiam jungere ut provinciam, vel plures in unam contrahere provinciam, vel temperare quodammodo imperium, seu quia tutius seu ex juris benignitate, possit. Legum autoritas non à victo amplius, sed à victore dicenda. Acta tamen à priore domino rata manent, ut & contractu victor teneatur, in cuius persona civitas debitor spectetur, dum ut jura activa, sic & passiva transeant, cum omnem causam suam faciat. Imperium id est totum regnum, vel partem an dedere impe-

* § 98. n. 1.

5. Acta tamen à priore domino rata manent, ut & contractu victor teneatur, in cuius persona civitas debitor spectetur, dum ut jura activa, sic & passiva transeant, cum omnem causam suam faciat. Imperium id est totum regnum, vel partem an dedere impe-

ranti licëat, §. sequente videbimus. Illud hic 6.
 ex jure gentium monendum, quæ vis abstulit,
 postliminio recipi. jus enim naturale postlimi-
 nium ignorat. Sic qui capti ad suos, sociosve
 qui in iisdem sunt partibus, seu vi bellica re-
 cepti, seu sponte ab hoste traditi redierunt,
 libertatem juraque omnia recipiunt, nisi quæ
 alienata interim ab hoste in cujus jure jus erat
 alienandi. Quid igitur si totus populus sub po-
 testate hostili per virtutem sociorum exemptus
 proponatur? Ex pactione expressa res erit ju-
 dicanda. Etenim ad auxilium in foedere of-
 fensivo vel defensivo pactio nuda ad restitu-
 endum pristino statui obligare non videtur;
 quippe quousque pactio natura sua non pateat:
 Quæ nec durare cum alterius subjectis potest.
 Quare ereptos è manu hostium qui postliminii
 jure pristinam recipere conditionem putet, alia
 ei ratio investiganda est, quæ superiores vin-
 cat. Si locus hic postliminio, & foederi resti-
 tuitur populus, cum prius in jure erat populi.
 Restitui autem libertati suæ populum, prius
 liberum, qui ab hoste libertate fuerit datus,
 nulli dubium est. At victoris se subducere po-
 testati populo non licet. Ut nec servis fugere,
 nisi qui vinculis coerceantur, quippe cum fides
 iis non habeatur, inter ipsos & dominum nul-
 lum pactum nulla obligatio intercessit*.

* § 29. n. 8.

§. XCVIII. *A principe recedit si in alium
 transferat.*] Nullo discrimine, actus inter vi-
 vos vel ultimæ voluntatis sit*: in extraneum
 vel in sanguinem: purè vel sub conditione fiat. I.
 At distinctis regnorum speciebus, & applica-
 tione facta ad *Herilis & Despotici* species: etiam
 cum servitus cesset, cum alienatio non servi-
 tutis effectus, sed occupationis, & juris patri-
 monia-

* § nlt.

monialis sit. Herilia ex consensu libero, & Despotica quæ per vim meram initio comparata sint, ut res aliæ in patrimonio habentur *; quippe dominus uterque & personas (a,) & res (b,) & territorium (c,) & jus imperii proprium & in dominio habet: unde & ipsi domini, regnum dominium, imperium dominatus appellatur. Igitur & personas, & res, & imperandi jus seu imperii jura, & regnum seu territorium, vel partes rectè alienat; in alienationis enim & liberae dispositionis jure jus maximè patrimoniale, dominii & proprietatis cernitur: Quamvis & per conditionem dici

* § 28. n. 16.
 § 36. n. 1.
 a § 29. n. 6.
 b § 30. n. 9.
 c. § 3.

2. herili consensuali ea lex possit, *Ne alienare liceat*. Idem jus Regi institutivo qui vel ex proprio patrimonio vel fructu in usum proprium destinato regnum sibi armis vel prætio comparaverit: pecunia qua bellum geritur ubi vel propria, vel in fructu est *, locus est regulæ, E proprietate & fructu quæ sita proprietario & fructuario cedere. Itaque non regno sed Regi adjiciuntur, dum in ea sit conditione, ut qui primo regnum per vim sibi constituit, quo respectu merus despota, vel ex contractu est dominus. Si ex *æratio publico*, quod ad servandam, augendam rem, utilitatemque publicam, populicam, quid acquisitum, non rei principis private, & cum jure atque in res privatas, sed rei publicæ, populicæ, acquisitum jure plenissimo & cum facultate alienandi dicitur. Principi quidem quod ad jus imperandi, quod ab se populus totum abdicavit, nam & acquirendi jus dedit, quod sub jure belli venit, & acquisitum imperio regendi: Populo autem quod ad facultatem negativam, *Ne alienare liceat*, cum jus affirmativum seu positivum, id est

* Confer § 62

affirmative seu positive disponendi translatum non fit; quare ejus juris habendi seu retinendi populus personam habet. Nam si ex Democratia formam Monarchicam instituta sit, personam populus, quod ad jus in Monarchiam non translatum, retinuit, nec per alium hic personatur; Si ex primæva illa congregatione quæ demo-

* § 17. n. 6.

* § 94. n. 10

11.

* § 28. n. 4.

cratica vere non sit *, jus negativum penes singulos mansit, qui juris sui conservandi gratia convenire jure naturali potuerunt *. Sic populo vel multitudini non majestatem realem adfingimus *. non est sine imperio majestas, nec in subjectis conspicitur, sed jus naturale damus. Atque hac nostra interpretatione accipiendos volo DD. qui ea de quibus nunc sermo nobis est, non regi, sed regno seu republica acquiri regna scripsere: Extra hanc interpretationem non video quid sibi regni, republica vox velit: nudus vocis sonus absque realitate est. Populi igitur victi respectu regnum alienabile est: Imperantis respectu, in quaestione alienationis, eodem cum ipso imperio institutivo jure ac conditione quod voluntaria submissione obtinetur. Videndum itaque in hoc institutivo, Imperanti quid circa alienationem liceat, etiam cum consensu absoluto, nulla conditione habetur. Equidem ut singuli imperandi jus in principem transferre, sic & alienandi seu transferendi eidem principi in alterum jus, præter jura imperii, potuere: itaque alienandi jus sub consensu expresse venit *, rati sufficere singuli quod regantur, vel sub imperio, vel ordinato sint statu, extra hostilem conditionem. Si initio non venerit ea facultas, alienare equidem populus poterit in statu democratico, non qua populus ex imperan-

* Vid. §. 28.

perandi jure, (neque enim ad hoc se imperandi jus extendit *) sed qua singuli, novolato ^{* n. 5. 6. fin.} consensu ad alienationem, quod dare & initio poterant; nam & eo modo habendi jus, ut alia jura, initio in eorum potestate erat, quippe sub imperii delatione cum translatum non sit, in jure mansit singulorum, etiam post imperia, quare transferre singuli, etiam post imperia possunt, dum, ut translatum sit, singuli consentiant. Quod & in Principe & Senatu verum est, quomodo supra dictum, mutare eos ex novo consensu formam posse *. ^{* § 94. n. 3.} Extra hos casus (puta si nec initio, nec ex post facto consensus venerit) alienare Princeps, Senatus, vel ipse populus si vel unus ex post facto dissentiat *, non potest. ^{* § 89. n. 4} Quare inter vivos transferre annitenti Populo, Senatui, Principi, vel aliis subjicere, resisti, & impediri translationis effectus, vel jure vindicari poterit, quasi translatum quod extra jus esset transferentis, neque enim, quod jam dictum, alienandi jus cum imperio transit, vel ipsa alienatio actus est imperii. In Principe seu Rege ratio specialis accedit, quippe cum eadem obligatio Regis ad populum quæ populi ad Regem sit, non est ut facto suo Rex populum alteri subjicere Regi magis, atque populus subducere se imperanti possit, de quo supra plenius *. ^{* § 89.} Adde jure quidem pleno Regem institutum, non, ut dominus, perfecte proprio imperium obtinere. Quæ rationes & contra jus ^{* § 94. n. 3.} Senatus applicentur. Semper autem transferre Senatum & Principem, etiam sine novo consensu posse, si in manus velint restituere eorum à quibus ortum habuit, ex prædictis verum est *. res facile ad suam causam redit.

Ipsos verò singulos seu multitudinem transferre, seu alienare imperium jam delatum, invito Imperante posse, minime placet, quia instituta post imperia nec ipsum amplius jus imperii, nec personam, nec voluntatem habent: itaque nulla est translatio in secundum, ex jure priori quæsito: aliud si consentiente imperante, cum personam Populo accommodet. De alienatione seu translatione non voluntaria, sed ad quam per vim majorem, hostilem, bellicam Princeps, Senatus, compulsus dicetur, alia potest consideratio esse. necessitas extrema legem non audit, & ad officium pertinet imperantis salutem populi per omnia media, quantum possit maximam, procurare, quare si resistere nequeat, dari posse imperium ac populum pactione, quam omnifariæ bellicæ devastationi, & hostium per vim irruentium permittere arbitrio, videtur. Hinc deditionem puram, per quam & necis jus datur, illicitam esse, omnino probabile est, quippe quæ contraria est conservationi civium. Per pactionem autem quæ vitam salvam facit, & jura quandoque, & privilegia, immunitates, fatendum est, quantum fert necessitas salutem quæri, quod cum ad officium spectet imperantis, videri possit in ejusdem jure hoc esse: At cum in jure proprie sit imperantis quod per actus potest imperii, nec verò imperii actus sit, per quem exitur extra imperium *, dicendum ad translationem eam singulorum requiri consensum, ut qui actus nec imperium sit, nec sub dato jure venit imperii. Si tueri imperium Senatus, Princeps, se posse desperet, in medio relinquendum, ut qui non desperet, arripiat, vel singulis, si ita malint,

* Præx. n. 2.
 fin.

lint, jus defendendi se naturale relinquatur, quippe quod jus manet *, vel redit, ubi præstari ab imperante nequeat. Translato imperio jura transeunt imperii omnia, & territorium, 6. & quicquid principis erat. De jure quodam alienando, transferendo, vel à se abdicando, non minor dubitatio est. *Jura* quidem cum imperio omnia ut transferre *Dominus & Despota* in alium potest, sic ex juribus aliquod, actu inter vivos quolibet. *Rex vero institutivus* transferre non potest, ne divisionem instituat, qua totidem summæ fiant potestates, quot summa jura in personas diversas absolute translata, vel eatenus etiam forma, id est, persona imperantis, vel electi vel successione probati mutetur, contra intentionem consentientium *. interesse enim jura vel penes unum, vel penes concilium sint, supra ubi de formæ mutatione, consideravimus *. Adde, quod ad imperium ne juris quidem alienatio pertineat, se vel tollat ipsum: Et jura majestatis ad principem institutum jure quidem pleno, non proprio pertineant. Aliud videtur, si *Senatus, Princeps, vel Rex institutivus, Despota, Dominus*, jus quoddam toti populo restituat: restituere enim populo posse supra dictum est *. Sed an repetere seu *Dominus, Despota, Rex institutivus, Senatus*, jus vel consensu libero vel cessum extraneo vel subjectis, possit, ardua quæstio est. In Rege institutivo quidem & *Senatu* specialis est ratio, quod alienandi jura majestatis, in extraneum vel subjectum, ne facultatem quidem habeant: igitur cessione facta nihil actum videtur. quare vel repetere seu revocare ea jura possunt, vel, si mavis, revocatione non est opus. In Rege despota, cui alic-

* *Infr. n. 10.** *Confr. §.*

42. n. 3. §.

96. n. 1. 2.

* § 94. n. 2.

* *Num. 7. hic**fin. & § 94.*

n. 3.

alienandi facultatem nullus negat, sic etiam responderi pro affirmativa posset: Ut si tale sit jus cessum, sine quo exercere reliqua jura majestatis nequeat, repetere omnino possit, quia dum imperare ipse velit, manere semper potestas adæquata fini debet, inde tueri eam potestatem seu jus posse. media non esse definita, omnia esse licita. Sunt enim contradictoria hæc, velle imperare, & jus alteri cedere sine quo imperare nequeas: voluntas igitur quæ manet imperandi, voluntatem alteram qua jus tale ceditur, statim & in ipso actu revocat & irritam esse vult, & nihil actum videri, vel erroneè consensisse *. Adde argumentum alibi ex jure ad conservationem membrorum productum, quod enim singulis in naturæ statu ad conservationem membrorum naturalium jus est, idem & personæ civili ad conservationem membrorum civilium esse debet. Igitur quod metu extortum, vindicare potest: si consensu libero datum, dicendum & revocari consensum posse, quod supra plenius *. Aliud est si quis totum imperium à se abdicet, & ita se declaret, ut imperare penitus nolit, vel nullam imperii partem retinere, de quo statim *. Hoc enim casu si revocare jus cessum liceret, sequeretur, quod nemo puto concesserit, victos victorem pellere posse & regno privare: nec hoc tantum, sed & ipsum imperium Regi & Senatui à populo in conventu democratico, vel ipsa imperii institutione concessum, eripi. Attentâ igitur hac distinctione restituere Princeps & Despota irrevocabiliter jus omne populo, non juris qualem dicimus partem, poterit. Et his argumens repetēdi seu revocandi ejus juris cessi facultatem qui Regi velit defendere, eandem

‡ § 3. n. 23.

* § 3. n. 3.
22. 23. 24.

‡ § 99.

- dem & successori defendit: Licet etiam jus cessum nova sit stipulatione vel juramento firmatū; neque enim juramentum vel nova stipulatio plus quam prior cessio valet, quæ si à cedente revocabilis, à successore etiam vel centesimo revocabilis erit, cum succedat in jus primi. Sed armis vindicandum quod haberi iusta volente nequit. qui potestatis hic satis habet, de jure ne sit sollicitus. Diversum paulo in Rege electivo est, cum in jure sit populi jus quoddam defuncto datum sibi retinere, vel plures etiam successori condiciones ponere, dum ad ipsos redit imperium, quod & totum, si placet, tenere sibi possint.
7. De parte imperii, regione, urbe particulari videndum: nam sive ea pars, vel regio libera hominibus ante institutum imperium habitata, vel similis quæ sui juris esset, consensu libero imperio instituto accesserit, (quæ vera unio sive coalitio est*) *§ 24. n. 1. vel civitas consensu primævo condita quæ partibus distincta sit, (quæ enim pars vi sub imperio redacta dubitationem hic nulli movet) dicendum & singulos, & partem ad defensionem conservationemque suam sub eo imperio convenisse, eandemque rationem esse quare nec transferri in alium imperantem, eique subijci sub quo non æqua esset defensio, pars invita possit; maxime si utriusque non eadem sit forma imperii: licet etiam, extra belli statum, utilitas publica obtendatur. Illud tolerabilius, si relinquere eam partem sibi hoc est deserere velit; sed quod ipsum alienatio, traditio, & formæ mutatio tacita est.
8. Res communiter possessas, ante imperia singulis non distributas, communes populi (fisciales, populi patrimoniales alii appellant, quarum fructus de-

* § 36. n. 4. destinati ad sustentanda reipublicæ, & regie dignitatis onera) cum dictum supra sit *, Principis eas proprias non esse, sequitur ex iisdem fundamentis, nec alienare easdem principem posse. Quæ de alienatione, eadem de infeudatione, & pignoratione dicta sunt. De 9.

* § 62. Quid autem si vis bellica adsit, vel bellum reipbæ indicatur, vel inferatur? Sane ut aliarum partium vel totius reip. imminens declinetur excidium (qua utilitas licet nulla major esse potest) cum tradere hosti civem invitum is qui consensu libero imperium tenet, jure præciso nequeat *, ita nec urbem tradere, vel transferre imperii partem in alium imperantem poterit. Videndum igitur an non hic eadem, quæ de cive, consensus præsumptio cadat *. sane partes imperii & urbes singulas quod ad imperantes summos loco privatorum esse, supra diximus *. Cæterum quo 10.

* § 29. n. 13. * d. n. 13. * § 37. n. 6. § 41. n. 4. gravius ex traditione partis alicujus imperii atque ex singulorum præjudicium, eo difficilius in præsumptionem concedendum: Et fortius lex naturalis, (quæ de salute & conservacione sui) efficaciam suam exerit, quo conservandorum numerus major est, dum singulorum respectu operetur. Quid si fervente bello vis urbi, vel unitæ ipsi sub imperio parti fiat? adhuc puto, dare imperantem eam invitam, dum ipsa defendere se velit, (redit enim relicte parti defensio naturalis & jus ad media) non posse. habet civitas jus defendendæ & conservandæ partis, vel si mavis, imperium sub onere defendendi. non est autem defensio seu conservatio, nec imperi actus, eam partem alteri in ditionem tradere. Quam 11.

Quamquam si ipse facere ad conservationem corporis putet, punire deinceps pertinaciam possit. Neque distinguo, an ea pars sub Ordinum imperio votum in regimine faciat; neque enim de jure hic agitur imperii: licet enim imperium transfudit ut ipsa in partem non veniat, consensus tamen liberum retinuit de eo quod

12. translatum non est. Cæterum cum vix sit ut in eandem sententiam singuli conveniant, ut tenere unanimi consensu omnes velint, (neque verò tunc quæstio locum habet) & pars multitudinis miles sit, (neque enim plus civis valet) de quorum etiam conservatione agitur, redit in ea confusione (est namque confusio omnis dissensus de eo quod translatum non est, nec venit sub imperii actibus: de imperii actibus confusio esse non potest, cum sit ordinatus status, & una ibi Imperantis voluntas) itaque naturæ is redit status, quo in concludendo de conservatione medio pars fortior prævalet *, * § 17. n. 5⁴

etiam cum oppressione alterius*; itaque jure, * § 3. n. 6. dictante naturæ lege, dare miles, si fortior, ad sui conservationem poterit, & subjicere se hosti, perque omnia ei obedire in cuius manu vita salusque est singulorum, tanquam solutis pacto in prima imperii institutione inito, ut qui omni jam satisfecerint obedientiæ debitæ, singulis licebit; quippe qui ab hoste jam, non à propria amplius principe defensionem sperent. Imperia instituta propter defensionem sunt, qua deficiente recte ad eum transitur qui defendere queat *. Imperantis vero respectu * § 16. n. 4.

dare nec miles, nec singuli poterint, dum ipse & hic. n. defendere & bellare velit, & ad defensionem §. fin. necessaria præstet, de quo ipsius erit iudicium, & in temerantes, postquam in potestatem redierint,

dierint, animadversio. Sic nec extra vim belli-
 cam abscedendi à corpore parti voluntatem
 liberam esse, facta Imperanti in ipsa impe-
 rii concessione *, promisso probat. Neque
 placet necessitatis exceptio, ubi jussus Impe-
 rantis contrarius obstat, ne discederet; ipsius
 enim Imperantis, nec partis magis quam sin-
 gularum, de necessitate est judicium. Quod
 & dictum de civibus singularibus jure præciso
 esto, maxime si non discedere civem reip. in-
 terfit.

§. XCIX. *Vel sponte deserat, cum temporis
 præscriptione.*] Pro derelicto habita in jure non
 manent derelipientis, quia habendi volun-
 tas deficit, cum facto significet, nolle se ea am-
 plius in bonis suis esse: quo facto non *actum
 realem*, ut abjectionem, sed & *verba* com-
 plector; quæ licet non vera esse possint, pro-
 verissima tamen animi & voluntatis declaratio-
 ne in usu juris valere solent, inspecta eorum
 qualitate, ut Baldus notat. eaque desertio seu
 derelictio *expressa* dicitur. Igitur cum nul-
 lius ex res sint, reincident in eum statum ut
 alterius fieri possint. Possunt autem & non fieri
 alterius, si nemo sit qui apprehendere eas ve-
 lit; quod & derelictis imperiis accidere pro-
 pter loci importunitatem, sterilitatem, simi-
 lemve defectum potest *. Unde aliud est dese-
 rere rem, aliud transferre, (de quo proxime *)
 aliud prehendere desertam. Hoc si ad impe-
 ria applicemus, videndum, Qui deserere, &
 quatenus in alterius præjudicium possint *: de-
 inde quomodo qualificata derelictio tacita, &
 prehensio esse *, vel quid accedere ei debeat,
 ut juris derelicti alium dominum faciat: (è
 quibus tacitæ & expressæ differentia notetur*)
 de.

* § 89. n. 5.

* § 28. n. 3.
* § 98.

* n. 4. 5.

* n. 6. 7.

* n. 7.

- denique qui acquirere ex derelictione possint*, * n. 8. §99.
4. quod de utraque specie dicitur. *Deserere* igitur, & pro derelicto habere imperia, juraque, & territorium, tacite & expresse, possunt qui jure proprietatis vel totam vel partem habent. Ita ut nec filio jus maneat post imperii abdicationem, cujus patri libera dispositio & non impedita liberalitas esset, atque alterius rei: Neque enim differre alienatione, testamento, re-
5. stitutione, vel derelictione simplici abdicetur, omnino extra dubium esse debet. Successivo autem renunciari in filiorum præjudicium impedit ratio, quod patre mortuo jus ex lege habent. derelictio civiliter morti æquiparatur.
6. *Tacita* derelictio in *non-facto* consistit: unde argumentis tantum probabilibus, & per ea præsumptionibus de voluntate non facientis colligitur. argumenta nempe probant derelicti præsumtionem. Tale argumentum juris negligentia est, ipsa autem negligentia aliis iterum argumentis colligitur; puta si ipse juris exercitium non curet, ac sciens patiensque exerceri jura ab alio videat, qui animo sibi habendi exerceat, maxime si is in bona sit fide*, * §35. n. 51
- tanto temporis lapsu continuo qui contrariam voluntatis præsumptionem excludat; quod fit, si nullam contrariæ voluntatis justo tempore notam ediderit. atque hic prehensio (licet enim ita juris ab alio exercitium appellare, quamvis nomen maxime rebus corporalibus conveniat) cum simplici derelictionis actu concurrat, quia negligere jura vix possit nisi ab alio eadem exercentur. Derelictionem igitur *tacitam scientiâ & patientiâ*: prehensionem *bona fide & animo sibi habendi*: utramque temporis lapsu qualificatam esse oportet. Modus
- ac-

acquirendi *usucapio* dicitur, quod res per usum capiatur: exceptio ex eo jure veteri domino opponenda *prescriptio* dicitur. Fundamentum utraque non in jure civili, & ex eo tempora præfinita & effectus singulares habet, (quæ solos ejus civitatis subjectos tenent) sed in *naturali voluntatis presumptione* derelictive concessi dominii; accedente ratione, ut dominia tandem post longum tempus sint in certo, quod & pax suadet, quam servari inter homines lex naturalis jubet. inde bono publico introductam usucapionem Gajus dixit*.

* L. I. d. *usuc.*

Ab expressa autem tacita & probatione; & effectu, & acquirendi modo ita differt, quod illa statim rem occupantis*, hæc non nisi post tempus faciat; adeo enim manifesta in expressa amittendi voluntas est, ut tempore, vel alio probandi adminiculo non indigeat, nisi forte circumstantia adsit quæ suadeat requirendæ rei animum non abjecisse: In tacita cum non sit manifesta probatio voluntatis amittendi, ex ejus lapsu petenda est, sine quo nemo rem suam alterius esse occupatoris velle intelligitur, quod & supra de prima rerum communiter possessorum occupatione diximus*.

* § 3. n. 19.
20.

* d. n. 19.20

In expressa conclusio sit, solam derelicti *prehensionem*, in tacita, *possessionem cum debita qualificatione* dominii jus tribuere occupatori & possessori adversus veterem dominum. Ex utraque derelictione acquisitio originaria dicitur, nisi quasi originariam mavis, cum licet res reciderint in naturalem statum, semel tamen alicujus fuere. Utraque ut inter singulos olim in naturæ statu, eadem ratione nunc inter Reges obtinet: & hoc jus in tacita per *presumptionem* usus Gentium probavit. Minimè autem

- autem recte ex hac tenet qui possessionem interruptam habet. interruptio contra patientiam arguit, & actum voluntatis deserendi contrarium testatur. itaque qualificationis est vitium.
10. Simile in magistratibus inferioribus, qui velut ministri jura omnia nomine supremæ potestatis, nihil proprio exercent, quippe à quâ dependent *, & personam & qualitatem, nihil à seipso, habent; quod cum sciant, nec non scire possint, animus sibi habendi adesse non potest. & hinc vitium: jure igitur aufertur, vel inhibetur, vel non acquisitum dicitur, quod
11. etiam longissimo tempore exercuerint. Inter hos principes propriè sic dictos censeo. Licet enim personam in Ordine aliquo Imperantium sustinere possint, adeoque inter personas imperantes numerari, imperii tamen partem cum non singuli, sed totus ordo faciat, merito eo respectu ut singuli omnes, cujuscunque sint ordinis, in conditione privatorum censentur, imperio subjecti & legibus: Sin ut decretorum executores, vel quibus demandatum à summa potestate juris alicujus exercitium sit, & inde locum inter magistratus inferiores & ministros tenent *, eodemque cum illis jure in hac materia censendi: Si tamen proprio nomine jura quædam exercuisse proponantur, dicendum profecto animum ea sibi habendi induisse: sed quæ vindicari à majestate posse, supra ubi de imperii & formæ alienatione, & mutatione plenius, probatum
12. est *. Inter diversos autem ejusdem reipublicæ Ordines quatenus præscriptio procedat, & alius utrum adversus alium acquirere possit, non adeo expeditum videtur: etenim si imperii jura & Majestatem spectes, privati singuli

* § 41. 42

* § 43. n. 3

* § 94. n. 3.
§ 96. n. 2. §
98. n. 2. 6.

guli videntur, dum non penes Ordines singulos, sed junctim penes omnes imperii majestas consistat; quare ut summi imperantes ex ratione naturali, seposita civili lege, præscribere non possunt: sed & qua ad imperium singuli, ut partes integrantes, veniant, quarum altera alterius non subjacet imperio, unoque vel altero Ordine dimembrato corpore non fit imperium, non privati, sed Imperantes potius videntur: Veram sententiam puto; non secus atque summos imperantes aliosve populos liberos adversus alteros præscribere*: non quia summè imperant, sed quia nemini parent, quæ ratio ab omni civili lege & coactione eos solvit: ortâ igitur de præscriptione inter Ordines controversiâ, *pactione eam sopiri, vel dissolvi rempublicam, vel bello civili fieri ex partibus aliquam superiorem necesse est.* Divisa inter Populum vel Senatum & Regem imperii jura, vel quæ in delatione populus sibi servavit, ut acquirere Rex à populo, ita Populus ab rege potest, quia uterque personam civilem habet, quæ juris civilis, ad civitatem pertinentis, acquirendi sit capax. Populus autem acquirere à Rege absoluto ex præscriptione, seu derelictione tacita non potest, dum corpus vel personam ei adfingere in societate, etiam simplici, omnino nequeas; cum totum quod imperii & obedientiæ sit, & corporis & personæ, & jus faciendi & habendi omne in Imperantem transit: nec animum induere ipse populus sibi habendi possit*. Quod limita, nisi princeps populo personam juris acquirendi capacem accommodaverit, quam Concilium vel Senatus repræsentet, & jus tale sit, quod exerceri reliqua Majestatis jura

* *Vide sup.*
n. 8.

* *Supra n. 10*

jura non impediatur, quippe quale jus acquiri
 cessione expressa populo posse, supra dictum
 est *. quod autem cessibile est, idem est præ- * § 98. n. 6.
 scriptibile. Sed vero ex derelictione expres-
 sa congregatus civiliter ipse populus occupan-

15. do primus prævenire alios omnino potest *. * § 3. n. 20.

16. Deserto populo defensio primæva, & jus omne
 naturale redit *: quod & in imperii parte ali- * § 14. n. 3.
 qua, & singulis verum *. § 29. fin.
 * § 98. n. 9.

§. C. *At naturaliter deponit, si vita functus,*

1. *hæres imperium non excipit.*] Fit hoc si hæres
 proximus nullus existat, vel ipse, vel testa-
 mento scriptus repudiare malit. Si proximi
 existant nec repudient, nec extraneus scriptus,
 successio ex conjecturata regitur voluntate.

2. Sin quis scriptus, ex expressa voluntate. Pertin- * § 98. n. 12
 ent autem hæc ad Monarchici speciem, quam
Herilem supra & *Despoticam* diximus *; nisi
 aliud initio convenerit. Et in *Patris* imperio
 verum est, qui jure proprio, non limitato, &

3. in dominio habet. Cæterum cum ad certum
 terminum, ad *vitam* vel ad *tempus* datus, in-
 stituendi hæredis vel qui imperium post termi-
 num excipiat, jus non habeat, manet popu- * § 94. n. 8.
 lo cõveniendi naturaliter facultas * ut de *fin. & per tit.*
 successore vel per legem, seu regni specialem,
 seu de successione etiam rerum privatarum
 generalem, vel consensum novum prospiciat.
 (de modo supra dictum *) unde *successivi* &

electivi nomina: ut enim electio ex consensu * § 94. n. 9.
 est populi, sic & ex ejusdem voluntate primæ-
 va, non prædefuncti Regis, successione est
 ordo. Quare supervacuum & ineptum utro-
 que casu mihi videtur, de nominando successo-
 re Regem præsentem interpellare: aliud, si ut
 legitimitatem agnoscat, (quamvis & hic du-

bium, quatenus agnitio simplex valere in alterius præjudicium possit) dato autem valere, Rex filium nominat, præscriptus legibus fundamentalibus successionis ordo Regem designat: At vero ut is successorem designet, apud quem libera ejus rei dispositio, vel jure proprio vel delata ex humanitate est, prævidit

Imp. *rem odiosam esse, & plenam tristissimi, & periculosi eventus* *. unde prudenter Elisabetha Angliæ Regina, de successore nominando interpellata, *Vivæ sibi sepulchrum non esse fodiendum*, respondit: lacesita autem Procerum petitionibus, Majestatis reos pronunciavit omnes,

qui de regni successione sermones sererent *. nempe, *Suspectus semper invisusque dominanti est, quisquis proximus destinatur* *. Idem quod de eo qui ad vitam vel ad tempus datus, dicendum de Rege cui *simpliciter imperium institutum* consensu absolutissimo, nullaque termini præfinitione delatum fuerit: imperium nempe delatum est, sub cujus definitione non venit alienandi facultas *. non verò imperat qui imperium alienat. Quod & testamenti factionem complectitur: est enim alienatio, dispositio per quam dominium transit: itaque constituere successorem sibi testamento nequit. Testatio pro commendatione apud populum valet, quo non assentiente nulla ejus virtus est: Manet enim populi jus & dispositio *, modo quo de imperio conditionato dictum *. Jus populi electivum dicitur, nisi in imperii institutione translatum in alios sit *. Idem circa exheredationes jus est. Dum electio pendet, tempus interregni dicitur, & nullum corpus politicum vel persona publica existit, nisi ex novo populi congregati ad electionem

* L. ult. c. d. pact. & DD. *ibid.*

* Ann. 1566 & 1581.

* Tac. hist. 1.

* § 98. n. 2.

* § 94. n. 8.

* n. 9. eod.

* n. 3. eod.

4-

5-

6

lectionem consensu : quomodo enim anima
vita est corporis naturalis, sic corporis omnis
politici anima & spiritus unus Summa potestas
est, quippe à qua dependet *, & motum ha-
bet, & operationes suas, & efficaciam om-
nem : quare ea deficiente anima simul è corpo-
re recedit, ut jam movere se, & operari quic-
quam efficaciter, & corpus dici, vel publi-

8. cum quid, omnino nequeat. Manent tamen
primæ ante instituta imperia obligationes *,
quæ & ipse vim pacti habent. Manente & po-
pulo, ut conveniendi de novo Rege, vel aliâ
imperii formâ erigendâ jure, sic in eo conven-
tu interim per se negotia publica curandi: Ta-
cite enim placuisse populi universi ad modum
Democratix cura censerî debet, donec de
alia forma expressa convenerit. jus enim om-
nium æquale est, & jus omnibus, deficiente
communi curatore, res omnes & communes
per se omnes & communi consilio procurandi:
perfectè Democratia non est *, donec pro ea
imperii forma conclusum non sit; quare stante
utcunque decreto seu declaratione voluntatis
sub imperio vivendi *, si de forma ejus & modo
convenire nequeant, non pars major minorem
suffragiis, sed vel minor majorem, si fortior,
jure naturaliter competente, id est viribus vin-
cet *; atque eatenus status naturalis redit. * § 17. n. 6.

9. Prima illa, de qua diximus, obligatio manet,
quippe quæ inter ipsos singulos sit: altera ex
submissione & juris naturalis in gratiam unius
Imperantis renunciatione, simul cum morte
expirat. Electores, quibus eligendi jus da-
tum, continuandi interim per se imperii jus
non habent, quippe eligendi solum, non aliud
jus iis datum sit. In regno successivo, dum

10. expirat. Electores, quibus eligendi jus da-
tum, continuandi interim per se imperii jus
non habent, quippe eligendi solum, non aliud
jus iis datum sit. In regno successivo, dum

11. jus iis datum sit. In regno successivo, dum

foetus in utero sit, de cujus vita vel sexu dubitetur, non per modum interregni, sed quomodo Rege minore regni negotia curanda, dum jus vere ei sit, qui in utero est. At præscriptione 12. acquirere Regem à populo, qui non detulit disponendi per testamentum facultatem posse, & Populum a rege acquirere jus quoddam delatum circa dispositionem, praxis probavit,

- * § 99. n. 14. juris rationibus fulcita*. Soli autem *Monarchiæ* convenire hic modus relinquendi ab intestato, & per testamentum, potest. In *plurimum* enim imperiis, quæ æterna perhibentur, cum mori Senatus non posse dicatur*, huic modo locus esse non potest: singuli moriuntur, & in deficientium singulorum locis alii singuli succedunt. Deficiente *sine hærede domino*, servi sui juris fiunt, ut primævo naturæ 14. statu. à quo ut principium fuit, in eo finis erit.

FINIS.

ERRORES HOBBIANI.

Docet nempe Hobbesius, jus esse homini in statu mere naturali, antequam homines ullis pactis sese adstinxissent, facere quæcunque, & in quòslibet possidere, uti, frui omnibus quæ volebat, & poterat de Cive, Cap. 1. n. 10.

Vim, dolum, in eo statu, virtutes principales esse. Leviat. edit. belgica. Cap. 13. pag. 127.

Itaque jus homini in natura statu sola potentia, cupiditate seu appetitu determinat: Vim, dolum licitum esse, & posthabita ratione statum fingit ante vel extra natura legem.

Libertatem naturalem belluinæ equiparat. de Cive. Cap. 7. n. 18.

Libertatis naturalis ad subjectionem eandem proportionem, atque cupiditatis ad rationem esse. d. n. 18.

Sed & juris mensuram utilitatem appellat. de Cive. Cap. 1. n. 10.

Iustitiam & injustitiam in statu natura non dari. Nomina hæc cum imperio, cum pactis, cum lege civili capisse. Leviat. cap. 13. p. 127. cap. 15. p. 144.

Injuriam nihil esse præter pacti violationem. de Cive. cap. 3. n. 3.

Inde homini hominem, priusquam pacta in-

t. rve-

servenerint, injurium esse non posse. de Cive. d. cap. 1. n. 10. cap. 3. n. 4. & addit cap. 6. n. 13. eod.

Injuriam dari civi ab imperante non posse. de Cive. cap. 6. n. 13. & addit. cap. 7. n. 14. cap. 8. n. 7. Leviat. cap. 18. n. 4. cap. 21. p. 218. pr.

Etiam occidendi jus cuiusvis esse ex ipso natura statu. de Cive cap. 2. n. 18.

Actionem omnem in eodem statu esse adiaphoram. de Cive. cap. 12. n. 1.

Nihil proprium, in eo statu, omnia esse omnium, proprietates cum imperio capisse. de Cive. cap. 1. n. 11. cap. 6. n. 15. cap. 12. n. 7. Leviat. cap. 13. p. 127. cap. 15. p. 144. cap. 18. n. 7. cap. 24. p. 254.

Hinc furtum ante imperia non dari. de Cive, & Leviat. eod.

Adulteria ex lege civili definiri. de Cive. cap. 6. n. 16. cap. 14. n. 9. cap. 17. n. 10.

Falsi testimonii originem cum judiciis publicis capisse. de Cive cap. 14. n. 9.

Boni & mali cognitionem indistinctè penes solum Imperantem esse. Reges qua imperant, justa facere imperando; qua vetant, injusta vetando. de Cive. cap. 6. n. 9. cap. 11. n. 6. fin. cap. 12. n. 1. Leviat. cap. 13. p. 127. cap. 29. p. 335. 578.

Impossibile esse Imperantem lege civili quicquam iubere contra legem naturæ. de Cive cap. 14. n. 10.

In

In civitate Christiana nullam repugnantiam inter mandata Dei & civitatis esse. de Cive. cap. 18. n. 13. Leviat. cap. 43. p. 621.

Ipsam legem naturalem pro parte civilis habendam. Leviat. cap. 26. p. 175. & p. 706.

Imperanti simpliciter obediendum in materia religionis, & cultus divini, etiam ei qui aliter definitum lege naturali vel divina putet: singulis indistinctè nullum de religione concedit iudicium. de Cive. cap. 15. n. 18. cap. 16. n. 18. Leviat. cap. 42. pag. 512. cap. 43. p. 620. 621.

Idem cunctis imperatis civilibus deberi. Facere quemquam sine peccato suo posse, quod peccatum alterius esse putet. de Cive. cap. 12. n. 12. Leviat. cap. 42. p. 512.

Imperata facere contra conscientiam peccatum non esse Leviat. cap. 29. p. 335.

Igitur nec hic iudicium privatum agnoscit. ibid.

Pacta, neutro statim quicquam præstante, frustra atque invalida esse, si ex utraque parte metus oriatur, ut si alter impleverit, alter impleturus non sit. de Cive. cap. 2. n. 11. Leviat. cap. 14. p. 138. fin. cap. 20. p. 203.

Pacta latroni servanda. de Cive. cap. 2. n. 16. Leviat. cap. 14. p. 138. fin. cap. 20. p. 203.

Quod imperii attinet initium, potentiam irresistibilem, jus conferre imperandi, & subigendi per vim alios. de Cive. cap. 1. n. 14. cap. 5. n. 12. confer. cap. 15. n. 5. eod.

Domini & Monarchæ institutivi nomina permiscet. Regem esse vocat, dominium in personas mul-

multas: Dominum, in pauciores habere. de Cive. cap. 8. n. 1.

Servitutem imperata facere. d. n. 1. post med.

Jura omnium & Domini, Despotæ, & Monarchæ instituti (quanquam nomina hæc diversa, & modos acquirendi diversos agnoscat) confundit, & omnium eadem facit. de Cive. cap. 9. n. 10. 12. Leviat. cap. 20. p. 204. 208.

Matri in liberos imperium naturaliter asserit, commune patri negat. Hujus imperium ex pacto cum matre derivat. de Cive. cap. 9. n. 1. 2. 3. 5. 6. Leviat. cap. 20. p. 205.

Ex eodemque fundamento mariti in uxorem imperium. de Cive. cap. 9. n. 5.

Translationem juris appellat, si quis signo declaret, velle se, licitum sibi non amplius esse Imperaturo resistere, prout resistere ei antea licebat. de Cive. cap. 2. n. 4. cap. 5. n. 11. post med.

Obedientiam ex pacto de non resistendo derivat. de Cive. cap. 5. n. 7.

Aristocratia ex Democratia originem ducit. de Cive. cap. 7. n. 8.

De instituendo primo imperio congregationem vult Democraticam fuisse, in qua major pars minorem vicerit. Leviat. cap. 18. n. 3. de Cive. cap. 7. n. 5.

Provincias per præsidem Imperio Monarchico regi. Leviat. cap. 19. p. 196. 197.

In translatione imperii jus omne transisse. de Cive. & in Leviat. passim.

Ius imperanti in personam tale esse, ut occidere

dere ei *subjectum sine injuria liceat.* de Cive cap. 7. n. 14. cap. 8. n. 7. Leviat. cap. 18. n. 4. cap. 21. p. 218.

In res aque Regi institutivo ut Herili, jus domini & proprietatis concedit. de Cive. cap. 6. n. 15. cap. 8. n. 5. cap. 12. n. 7. Leviat. cap. 24. p. 255 337.

Possessiones privatorum ex distributione imperantium vult profluxisse. d. p. 255. eod.

Principis respectu proprium nihil privatorum esse. dd. loc.

Ad pœna jus non facere, juris naturalis renunciationem. Leviat. cap. 28. p. 321.

Paulum Apostolum Presbyteros non constituisse. Leviat. cap. 42. p. 547. 548.

Dictum Apostoli, Deo magis quam hominibus obediendum, obtinere in Regno Dei naturali negat, Leviat. cap. 31. p. 383.

Pactis effici non posse, ut resistere damnatum sententiæ Imperanti, vel alii vim corpori inferenti non liceat. de Cive. cap. 2. n. 18. Leviat. cap. 14. pag. 131. 140. cap. 21. p. 222. cap. 28. pag. 321.

Jus regnandi Deo ab Omnipotentia, seu potentia irresistibili esse, obligationem ad prestandam obedientiam ei hominibus propter imbecillitatem incumbere. de Cive. cap. 16. n. 5. 7. Leviat. cap. 31. p. 372.

Limitari conditionibus imperium non posse. Positis conditionibus liberare Principem vi imperii se iis posse de Cive. cap. 7. n. 7. 8. 9. 11, 12.

E-

*Et populum, utcumque posita ea imperii initio
conditione, de negotio communi, convenire non
posse. cap. 7. n. 16. eod.*

*Nec imperantem ad convocandum populum
teneri, licet convocare certis temporibus pro-
miserit. ibid.*

*Mutare imperanti imperii formam licere.
de Cive. cap. 7. n. 8. II. 15,*

*Reges electivos non summos, sed Civitatis
ministros esse. Leviat. cap. 19, p. 196. 197.
199.*

*Idem de datis ad tempus affirmat. d. cap. n. 9.
II. cap. 7. n. 16.*

*Et de omnibus iis qui sub conditionibus impe-
rant: Populum nempe summum esse, Reges hos
summitatis ministros. ibid.*

*Dividi imperium neutiquam posse. de Cive.
cap. 7. n. 4. & addit. cap. 12. n. 5. Leviat.
cap. 18. p. 185. 186. 338. 343.*

*Alienare imperium, & pretio & dono dare
regem institutum jure suo posse. de Cive. cap.
7. n. 11. cap. 9. n. 13.*

*Alienare & populum posse, qua imperans est.
d. cap. 7. n. 89.*

Idem Senatam posse. ibid.

*Legem Imperanti dici non posse, Ne alie-
netur. dd. loc.*

*Principem populo jus nullum restituere irre-
vocabiliter posse, cum dividi posse neget. supra.*

*Ad transferendum imperium in despotam suf-
fragia numeranda. Leviat. cap. 20. pr.*

De-

Desertum imperium rapere sibi cuiuslibet liceat
re. de Cive. cap. 7. n. 16. 18.

Idem si hæres nullus existat. d. cap. 7. eod.

Testamento relinquere Regem institutum
& ad certum terminum, vel ad tempus datum
posse. de Cive. cap. 7. n. 15. 16. cap. 9. n. 10.
seqq. Leviat. cap. 19. p. 196. seqq. p. 199: seqq.

Errata Typographica.

- In Introduct. §. 4. n. 19. lin. 8. post verbum, commercii, adde, *consa*.
- In Summariis, §. 20. n. 21. internæ, lege, *internè*
- In Notis pag. 15. lin. 34. quoque, *quoquo*
- p. 28. l. 32. electo, *electio*
- p. 33. l. 6. ad fineem, *fidem*
- p. 51. l. 15. promissioni, *permissio*
- p. 58. l. 30. male, *malie*
- p. 62. l. 23. &, *in*
- p. 83. l. 21. pr. dele *ad*
l. 24. pr. supple, *ad*
- p. 88. quale, *qualem*
- p. 91. l. 6. quis, *quasi*
- p. 96. l. 30. post restituere, suple, *existimationi*
- p. 102. l. 19. nec, *et*
- p. 125. l. 24. ad, *ab*
- p. 130. l. 32. naturalem, *ritualem*
- p. 131. l. 13. dele, *a*
- p. 143. l. 16. nosti, *nostri*
- p. 194. l. 2. vere, *vero*. & l. 27. falso, *falsa*
- p. 211. l. 37. &, *e*
- p. 200. l. 17. passi, *passis*
- p. 216. l. 25. uramque, *utramque*
- p. 229. l. 25. ex, *est*.

